

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AVRUPA BİRLİĞİ ANABİLİM DALI
AVRUPA BİRLİĞİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**AVRUPA BİRLİĞİ KIRSAL KALKINMA
POLİTİKALARI VE TÜRKİYE’NİN UYUMU**

Recep Murat EKİM

**Danışman
Doç. Dr. Yaşar UYSAL**

2006

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Politikaları ve Türkiye’nin Uyumu**” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

.../.../.....

Recep Murat EKİM

İmza

YÜKSEK LİSANS TEZ SINAV TUTANAĞI

Öğrencinin

Adı ve Soyadı : Recep Murat EKİM
Anabilim Dalı : Avrupa Birliği Anabilim Dalı
Programı : Avrupa Birliği Yüksek Lisans Programı
Tez Konusu : Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Politikaları ve Türkiye'nin Uyumu

Sınav Tarihi ve Saati :

Yukarıda kimlik bilgileri belirtilen öğrenci Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün tarih ve sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Lisansüstü Yönetmeliğinin 18. maddesi gereğince yüksek lisans tez sınavına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini dakikalık süre içinde savunmasından sonra jüri üyelerince gerek tez konusu gerekse tezin dayanağı olan Anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI	<input type="radio"/>	OY BİRLİĞİ ile	<input type="radio"/>
DÜZELTME	<input type="radio"/>	OY ÇOKLUĞU	<input type="radio"/>
RED edilmesine	<input type="radio"/>	ile karar verilmiştir.	

Jüri teşkil edilmediği için sınav yapılamamıştır.

Öğrenci sınava gelmemiştir.

* Bu halde adaya 3 ay süre verilir.

** Bu halde adayın kaydı silinir.

*** Bu halde sınav için yeni bir tarih belirlenir.

Tez, burs, ödül veya teşvik programlarına (Tüba, Fullbright vb.) aday olabilir.	<input type="radio"/>	Evet
Tez, mevcut hali ile basılabilir.	<input type="radio"/>	
Tez, gözden geçirildikten sonra basılabilir.	<input type="radio"/>	
Tezin, basımı gerekliliği yoktur.	<input type="radio"/>	

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

.....	<input type="checkbox"/>	Başarılı	<input type="checkbox"/>	Düzeltilme	<input type="checkbox"/>	Red
.....	<input type="checkbox"/>	Başarılı	<input type="checkbox"/>	Düzeltilme	<input type="checkbox"/>	Red
.....	<input type="checkbox"/>	Başarılı	<input type="checkbox"/>	Düzeltilme	<input type="checkbox"/>	Red

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ FORMU

Tez No:

Konu Kodu:

Üniv. Kodu:

- Not: Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.

Tez Yazarının
Soyadı: EKİM

Adı: Recep Murat

Tezin Türkçe Adı: Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Politikaları ve Türkiye'nin Uyumu

Tezin Yabancı Dildeki Adı: Rural Development Policies of European Union and Turkey's Adaptation

Tezin Yapıldığı

Üniversite: Dokuz Eylül Üniversitesi Enstitü: Sosyal Bilimler Enstitüsü Yıl:2006

Diğer Kuruluşlar:

Tezin Türü:

Yüksek Lisans:

Dili: Türkçe

Tezsiz Yüksek Lisans:

Sayfa Sayısı: xx+231

Doktora:

Referans Sayısı: 132

Tez Danışmanının

Ünvanı: Doç.Dr.

Adı: Yaşar

Soyadı: UYSAL

Türkçe Anahtar Kelimeler:

1- Kırsal Kalkınma

2- Avrupa Birliği

3- Türkiye'nin Kırsal Kalkınma Politikaları

4- Bölgesel Kalkınma

5- AB'ye Uyum

İngilizce Anahtar Kelimeler:

1- Rural Development

2- European Union

3- Rural Development Policies of Turkey

4- Regional Development

5- Adaptation with the EU

Tarih:

İmza:

Tezimin Erişim Sayfasında Yayınlanmasını İstiyorum

Evet

Hayır

ÖZET

Tezli Yüksek Lisans Tezi
Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Politikaları ve Türkiye'nin Uyumunu
Recep Murat EKİM

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Avrupa Birliği Anabilim Dalı
Avrupa Birliği Programı

Kırsal alanlar, doğa ile çok yakın ilişkide bulunan yerler olup; buralarda yaşayan insanlar doğal koşullardaki olumsuzluklardan ekonomik olarak kentlerde yaşayan insanlara göre daha fazla etkilenmektedir. Kırsal nüfus genel olarak geçimini tarım, ormancılık, balıkçılık, avcılık gibi doğrudan doğaya bağlı ve katma değeri düşük ekonomik faaliyetlerle sağlamaktadır. Bu ise kırsal ve kentsel alanlarda yaşayan insanlar arasında gelir dağılımında düzensizlikler ortaya çıkarmakta, kırsal alanların gelişmesi önünde engel oluşturmaktadır.

Gelir dağılımının düzenlenmesi ve toplumsal barışın sağlanması için dünyadaki tüm ülkeler kırsal alanlarını kalkındırmak ve buralarda yaşayan insanları çeşitli şekillerde ekonomik olarak desteklemek zorundadırlar.

Avrupa Birliği, kurulduğu yıllarda kırsal alanlardaki sorunların çözümü ve buralardaki insanların gelir düzeylerinin yükseltilmesi amacıyla Ortak Tarım Politikaları'nı oluşturmuştur. Ortak Tarım Politikaları'nın başlangıçta tarımsal üretimin arttırılması yönünde belirlenmesi, bu alanda önemli ilerlemeler kaydedilmesini sağlamıştır. Bunun sonucunda tarımsal üretimin gereksinimden fazla gerçekleştirilmeye başlanması, piyasa düzenlemelerinin Birlik ülkelerine ekonomik olarak maliyetinin yükselmesi, bu durumun gelir dağılımını olumsuz etkilemeye başlaması üzerine Ortak Tarım Politikaları'nda değişiklikler yapılmıştır. Buna bağlı olarak günümüzde Ortak Tarım Politikaları içerisinde kırsal kalkınma politikaları ağırlık kazanmaya başlamıştır.

Türkiye'de de kırsal alanlar önemli bir yer tutmaktadır. Ancak, Türkiye'de henüz net bir kırsal alan tanımı yapılamamış, buna bağlı olarak da kırsal kalkınma politikası oluşturulamamıştır. Ancak Türkiye, kırsal alanlara yönelik geliştirilen kalkınma projeleri ve çeşitli tarımsal desteklemelerle kırsal kesimini geliştirmeye ve buralardaki insanları ekonomik olarak geliştirmeye çalışmaktadır.

Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde Türkiye'nin hızla bir kırsal kalkınma politikası oluşturması ve Birlik ile uyumlu kırsal destekleme uygulamalarına başlaması gerekmektedir. Bu çalışmada, konuyla ilgili yapılabilecekler, Avrupa Birliği ve Türkiye'deki mevcut durumlar dikkate alınarak ortaya konulmaya çalışılmıştır.

ABSTRACT

**Master Degree With Thesis
Rural Development Policies of European Union and Turkey's Adaptation
Recep Murat EKİM**

**Dokuz Eylül University
Institute of Social Sciences
Department of European Union**

Rural areas are those places which have a close relationship with nature and people living in such places are economically affected from the negative conditions of nature more than those living in urban areas. The rural population makes their living generally from activities such as agriculture, forestration, fishing and hunting, which are directly dependent on nature and have low added value. This makes up a disorganised income distribution among people from rural and urban districts and also an obstacle for the development of rural areas.

In order to organize income distribution and provide social peace all the countries in the world must develop rural areas and support inhabitants in various economic ways.

European Union made up the Common Agriculture Policies when it was founded in order to deal with the problems of rural areas and to increase the income level of the people there. To determine of Common Agriculture Policies as regards the increase of agricultural production made significant progres in this area. As a result of this, there were some changes been done in the Common Agriculture Policies upon agricultural production more than needed, the cost increase of market manipulation for the union countries and the negative effect of this situation on income distribution. In relation with this, today the rural development policies started weighing heavier among other Common Agriculture Policies.

Rural areas play an important part in Turkey too. However, no rural area identification has been specified in Turkey, therefore, no rural area development policy has been arranged. Even still, Turkey is trying to develop its rural areas and the people economically through rural development projects and various agricultural supports.

In the membership process to European Union, Turkey must form a rural development policy right away and start rural support practices in harmony with the Union. In this study, whatever could be done about the situation was done in the light of present situations in Turkey and in European Union.

AVRUPA BİRLİĞİ KIRSAL KALKINMA POLİTİKALARI VE TÜRKİYE’NİN UYUMU

YEMİN METNİ	ii
YÜKSEK LİSANS TEZ SINAV TUTANAĞI	iii
Y.Ö.K. DOKÜMANTASYON MERKEZİ TEZ VERİ FORMU	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	xii
TABLO LİSTESİ	xvi
GİRİŞ	xviii

BİRİNCİ BÖLÜM KIRSAL KALKINMA VE TÜRKİYE’DE KIRSAL KALKINMA POLİTİKALARI

1.1. KIRSAL KALKINMA	1
1.1.1. Kırsal Kalkınma Kavramı	2
1.1.2. Kırsal Kalkınmanın Önemi	4
1.1.3. Kırsal Kalkınma Politikalarının Uygulayıcıları	5
1.1.4. Kırsal Kalkınma Politikalarının Araçları	6
1.2. TÜRKİYE’DE KIRSAL KALKINMA POLİTİKALARI	8
1.2.1. Türkiye’de Kırsal Alanlar	8
1.2.2. Türkiye’nin Kırsal Kalkınma Politikaları	17
1.2.3. Türkiye’de Kırsal Kalkınma Politikalarının Uygulayıcıları	24
1.2.3.1. Kamu Kuruluşları	24
1.2.3.1.1. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	25
1.2.3.1.2. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	26
1.2.3.1.3. Çevre ve Orman Bakanlığı	27
1.2.3.1.4. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı	27
1.2.3.1.5. İl Özel İdareleri	27
1.2.3.1.6. Diğer Kuruluşlar	28
1.2.3.2. Yerel Yönetimler	29
1.2.3.2.1. İl ve İlçe Genel İdareleri	29
1.2.3.2.2. Belediyeler ve Köy Muhtarlıkları	29
1.2.3.3. Sivil Toplum Kuruluşları	30
1.2.3.3.1. Üretici Kooperatif ve Birlikleri	31
1.2.3.3.2. Ziraat Odaları	37
1.2.3.3.3. Mahalli İdare Birlikleri	37
1.2.3.3.4. Dernekler	39
1.2.3.3.5. Diğer Kuruluşlar	39
1.2.4. Türkiye’de Kırsal Kalkınma Politikalarının Araçları	40
1.2.4.1. Kamu Sektörüne ve Özel Sektöre Yönelik Teşvikler	40

1.2.4.2. Çiftçilere Yönelik Destekleme Uygulamaları	41
1.2.4.3. Bölgesel ve Kırsal Kalkınma Uygulamaları	48
1.2.4.3.1. Bölgesel Kalkınma Projeleri	49
1.2.4.3.1.1. Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP)	49
1.2.4.3.1.2. Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Projesi (DOKAP)	52
1.2.4.3.1.3. Doğu Anadolu Projesi (DAP)	52
1.2.4.3.1.4. Doğu Anadolu Bölgesel Kalkınma Projesi (DAKP)	53
1.2.4.3.1.5. Erzurum-Samsun-Kastamonu Bölgesel Kalkınma Projesi	54
1.2.4.3.1.6. Zonguldak-Bartın-Karabük Bölgesel Kalkınma Projesi	54
1.2.4.3.1.7. Ağrı-Malatya-Konya-Kayseri Bölgesel Kalkınma Projesi	55
1.2.4.3.2. Kırsal Kalkınma Projeleri	55
1.2.4.3.2.1. Çorum-Çankırı Entegre Kırsal Kalkınma Projesi	57
1.2.4.3.2.2. Erzurum Kırsal Kalkınma Projesi	57
1.2.4.3.2.3. Bingöl-Muş Kırsal Kalkınma Projesi	58
1.2.4.3.2.4. Kırsal Kesime İçme Suyu Temini Projesi	58
1.2.4.3.2.5. Yozgat Kırsal Kalkınma Projesi	58
1.2.4.3.2.6. Ordu-Giresun Kırsal Kalkınma Projesi	59
1.2.4.3.2.7. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Havza Geliştirme Projesi	59
1.2.4.3.2.8. Sulama Yönetimi ve Yatırımlarda Katılımcı Özelleştirme Projesi	60
1.2.4.3.2.9. Sivas-Erzincan Kırsal Kalkınma Projesi	60
1.2.4.3.2.10. Anadolu Su Havzaları Rehabilitasyon Projesi	60
1.2.4.3.2.11. Köylerin Altyapılarını Destekleme Projesi (KÖYDES)	61
1.2.4.3.3. Kırsal Kalkınma Modelleri	61
1.2.4.3.3.1. Köy-Kent Modeli	62
1.2.4.3.3.2. Merkez Köyler Modeli	64
1.2.4.3.3.3. Tarım-Kent Modeli	64
1.2.4.3.3.4. Örnek Köyler Modeli	65
1.2.4.3.3.5. Çok Yönlü Kırsal Alan Planlaması Modeli	65

1.2.4.3.3.6. Toplum Kalkınması Modeli	66
1.2.4.3.3.7. Köye Dönüş Modeli	66
1.2.5. Türkiye'nin Kırsal Kalkınma Politikalarına İlişkin Genel Değerlendirme	67

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ'NDE KIRSAL KALKINMA POLİTİKALARI

2.1.AVRUPA BİRLİĞİ ORTAK TARIM POLİTİKASI'NIN TEMEL UNSURLARI VE KIRSAL KALKINMA	69
2.1.1.Tek Pazara Yönelik Uygulamalar	71
2.1.2.Yapısal Düzenlemeler ve Kırsal Kalkınma Uygulamaları	73
2.2.AVRUPA BİRLİĞİ ORTAK TARIM POLİTİKALARI'NDA DEĞİŞİM VE REFORMLAR	73
2.2.1. Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikaları'nın Oluşturulması ve Gelişimi	74
2.2.2.Ortak Tarım Politikaları'nda 1988 Yılı Reformu	76
2.2.3.Ortak Tarım Politikaları'nda 1992 Yılı Reformu	78
2.2.4.Ortak Tarım Politikaları'nda 2000 Yılı Reformu	79
2.2.5.Ortak Tarım Politikaları'nda 2003 Yılı Reformu	81
2.3.AVRUPA BİRLİĞİ'NDE KIRSAL KALKINMA POLİTİKALARI	84
2.3.1.Avrupa Birliği'nde Kırsal Alanlar	84
2.3.1.1.Avrupa Birliği'nde Kırsal Alan Tanımları	85
2.3.1.2.Avrupa Birliği'nde Kırsal Alanlar	86
2.3.1.3.Avrupa Birliği'nde Kırsal Alanların Bazı Özellikleri	90
2.3.1.3.1.Gelir Boyutunda	90
2.3.1.3.2.İşsizlik Boyutunda	92
2.3.1.3.3.Tarım İşletmesi Boyutunda	95
2.3.2.Avrupa Birliği'nde Kırsal Kalkınma Politikaları	99
2.3.3.Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Politikaları'nın Uygulayıcıları	108
2.3.3.1.Birlik Düzeyinde Uygulayıcılar	109
2.3.3.1.1.Birlik Organları	109
2.3.3.1.2.Üretici Örgütleri	113
2.3.3.2.Ulusal Düzeyde Uygulayıcılar	115
2.3.3.2.1.Ulusal Organlar	115
2.3.3.2.1.1.Tarım Bakanlıkları	116
2.3.3.2.1.2.Ulusal Tarım Konseyleri	116
2.3.3.2.1.3.Müdahale Kuruluşları	116
2.3.3.2.1.4.Ödeme Kuruluşları	117
2.3.3.2.1.5.Diğer Kuruluşlar	117
2.3.3.2.2.Üretici Örgütleri	118
2.3.3.3.Yerel Düzeyde Uygulayıcılar	119
2.3.4.Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Politikaları'nın Araçları	119

2.3.4.1.Mali Araçlar	120
2.3.4.1.1.Yapısal Fonlar	120
2.3.4.1.1.1.Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu	121
2.3.4.1.1.2.Avrupa Sosyal Fonu	122
2.3.4.1.1.3.Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu	123
2.3.4.1.1.4.Balıkçılık Sektörü Mali Aracı	128
2.3.4.1.2.Avrupa Kaynaşma Fonu	128
2.3.4.1.3.Avrupa Yatırım Bankası	134
2.3.4.2.Destekleme Uygulamaları	136
2.3.4.3.Kırsal Kalkınma Uygulamaları	142
2.3.4.3.1.Ulusal Girişimler	142
2.3.4.3.2.Topluluk Girişimleri	143
2.3.5.Avrupa Birliği'nin Genişlemesi ve Aday Ülkelere Yönelik Kırsal Kalkınma Politikaları	150
2.3.5.1.PHARE Programı	151
2.3.5.2.ISPA Programı	155
2.3.5.3.SAPARD Programı	157
2.3.5.4.Türkiye ve Adaylığı Daha Sonra Kabul Edilen Ülkelere Yönelik Birlik Mali Katkıları	164

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE KIRSAL KALKINMA POLİTİKALARININ AVRUPA BİRLİĞİ İLE UYUMLULAŞTIRILMASI

3.1.TÜRKİYE VE AVRUPA BİRLİĞİ'NDE TARIMSAL YAPININ KARŞILAŞTIRILMASI	171
3.2.TÜRKİYE VE AVRUPA BİRLİĞİ'NDE TARIMSAL (KIRSAL) DESTEKLEMELERİN KARŞILAŞTIRILMASI	173
3.3.TÜRKİYE'DE KIRSAL KALKINMA POLİTİKALARININ UYUMLULAŞTIRILMASI	174
3.3.1.Ulusal Program ve Kırsal Kalkınma	176
3.3.2.İlerleme Raporları ve Kırsal Kalkınma	179
3.3.3.Mevzuat Uyumlulaştırılması	183
3.3.3.1.Yatay Konulara İlişkin Düzenlemelere Uyum Alt Çalışma Grubu Faaliyetleri	188
3.3.3.2.Veterinerlik Alt Çalışma Grubu Faaliyetleri	190
3.3.3.3.Bitki Sağlığı Alt Çalışma Grubu Faaliyetleri	192
3.3.3.4.Balıkçılık Alt Çalışma Grubu Faaliyetleri	194
3.3.3.5.Kontrol Alt Çalışma Grubu Faaliyetleri	196
3.3.3.6.Kırsal Kalkınma ve Ormancılık Alt Çalışma Grubu Faaliyetleri	198

3.3.3.7.Ortak Piyasa Düzenlerine Uyum Alt Çalışma Grubu Faaliyetleri	203
3.3.3.8.Tarım İstatistikleri Alanında Uyum Faaliyetleri	205
3.3.4.Uygulamaların Uyumlulaştırılması	206
SONUÇ VE ÖNERİLER	211
YARARLANILAN KAYNAKLAR	223

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ABKF	: Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu
AEA	: Avrupa Ekonomik Alanı
AKP	: Afrika-Karayip-Pasifik Ülkeleri
ARİP	: Tarım Reformu Uygulama Projesi
ASF	: Avrupa Sosyal Fonu
AT	: Avrupa Toplulukları
ATYGF	: Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu
ATYGF-GB	: Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu-Garanti Bölümü
ATYGF-YB	: Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu-Yönlendirme Bölümü
AYB	: Avrupa Yatırım Bankası
BKİ	: Bölgesel Kalkınma İdaresi
BM	: Birleşmiş Milletler
BSE	: Deli Dana Hastalığı
BSMA	: Balıkçılık Sektörü Mali Aracı
CEA	: Avrupa Tarım Konfederasyonu
CEFFAR	: Tarımsal ve Kırsal Yaşam İçin Avrupa Eğitim ve Geliştirme Merkezi
CEJA	: Avrupa Genç Çiftçiler Komitesi
COGECA	: Avrupa Birliği Tarımsal Kooperatifçilik Genel Komitesi
COPA	: Avrupa Tarımsal Organizasyonlar Komitesi
ÇATAK	: Çevre Amaçlı Tarımsal Alanların Korunması
ÇAYKUR	: Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü
DAKP	: Doğu Anadolu Bölgesel Kalkınma Projesi
DAP	: Doğu Anadolu Projesi
DFİF	: Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu
DİATK	: Dış İlişkiler ve Avrupa Topluluğu Koordinasyon Dairesi Başkanlığı
DOKAP	: Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Projesi
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı
DSİ	: Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü
DTM	: Dış Ticaret Müsteşarlığı

ECU	: Avrupa Para Birimi
EFA	: Avrupa Tarım İşçileri Federasyonu
EÜZF	: Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi
FADN	: Çiftlik Muhasebe Veri Ağı
FAO	: Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü
FEOGFA	: Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
GIS	: Coğrafi Bilgi Sistemi
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
GÜ	: Gaziantep Üniversitesi
HA.	: Hektar
HACCP	: Tehlike Analizleri ve Kritik Kontrol Noktaları
IACS	: Entegre İdare ve Kontrol Sistemi
ICAR	: Uluslararası Hayvan Kayıt Komitesi
IFAD	: Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu
IFAP	: Uluslararası Tarım Üreticileri Federasyonu
IKB	: İslam Kalkınma Bankası
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
IPA	: Katılım Öncesi Araç
IPARD	: Katılım Öncesi Araç-Kırsal Kalkınma Bileşeni
IRFO	: Çiftçi Örgütlerinin Kurumsal Güçlendirilmesi Projesi
ISPA	: Ön Katılım İçin Yapısal Politika Aracı Programı
İİBF	: İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
JICA	: Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı
KDV	: Katma Değer Vergisi
KİT	: Kamu İktisadi Teşekkülleri
KKGM	: Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükte İşletmeler
KÖYDES	: Köylerin Altyapılarını Destekleme Projesi
LAG	: Yerel Eylem Grupları
LEADER	: Kırsal Ekonominin Geliştirilmesinde Faaliyetlerin Birleştirilmesi Programı

LPIS	: Arazi Parseli Tanımlama Sistemi
MARTA	: Merkezi ve Doğu Avrupa İçin Sosyal Geçiş Programı
MEDA	: Avrupa-Akdeniz Ortaklığı
MERLİS	: Marmara Deprem Bölgesi Arazi Bilgi Sistemi
MEYSEP	: Yaş Meyve ve Sebze Geliştirme Projesi
MFİB	: Merkezi Finansman ve İhale Birimi
NUTS	: İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırması
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
OPEC	: Petrol İhraç Eden Ülkeler İşbirliği Örgütü
ORKÖY	: Orman ve Köy İlişkileri Genel Müdürlüğü
OTP	: Ortak Tarım Politikaları
PHARE	: Polonya ve Macaristan İçin Ekonominin Yeniden Yapılandırılması Programı
PSO	: Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri ile İşbirliği Programı
SAPARD	: Tarım ve Kırsal Kalkınma Alanında Özel Katılım Programı
SDC	: İsviçre Kalkınma İşbirliği Kuruluşu
STAR	: Tarımsal Yapılar ve Kırsal Kalkınma Komitesi
TAIEX	: Teknik Yardım Değişim Ofisi
TAKBİS	: Tapu ve Kadastro Bilgi Sistemi
TAGEM	: Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü
TEDAŞ	: Türkiye Elektrik Dağıtım Anonim Şirketi
TEDGEM	: Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü
TEİAŞ	: Türkiye Elektrik İletim Anonim Şirketi
TEKEL	: Tütün ve Tütün Mamulleri Tuz ve Alkol İşletmeleri Anonim Şirketi
TİGEM	: Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü
TKB	: Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı
TMMOB	: Türkiye Mimar ve Mühendis Odaları Birliği
TMO	: Toprak Mahsulleri Ofisi Genel Müdürlüğü
TOPRAKSU	: Toprak Muhafaza ve Zirai Sulama İşleri Umum Müdürlüğü
TŞFAŞ	: Türkiye Şeker Fabrikaları Anonim Şirketi
TÜGEM	: Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü
TYUAP	: Tarımsal Yayım ve Uygulamalı Araştırmalar Projesi
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

UÜ : Uludağ Üniversitesi
y.a.g.e. : Yukarıda Adı Geçen Eser
YPK : Yüksek Planlama Kurulu
YSE : Yol Su Elektrik Genel Müdürlüğü
WHO : Dünya Sağlık Örgütü
ZMO : Ziraat Mühendisleri Odası

TABLO LİSTESİ

Tablo-1. Genel Nüfus Sayımı Sonuçlarına Göre Türkiye’de Kent ve Kırsal Alan Nüfusları	S.9
Tablo-2. 2003 Yılında Türkiye’de Tarımsal İstihdamın Toplam İstihdam İçindeki Payı (15-65 Yaş, 1000 Kişi)	S.12
Tablo-3. İşletme Büyüklüklerine Göre İşletme Sayısı ve İşletmelerin Tasarrufunda Bulunan Arazi Büyüklüğü	S.13
Tablo-4. Türkiye’de Arazi Kullanılış Biçimleri (dekar)	S.14
Tablo-5. Türkiye’de Tarımsal İşletmelerin Arazi Parçalılık Durumları (2001)	S.15
Tablo-6. Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvanı Olan İşletmelerin İşletme Büyüklüklerine Göre İşletme ve Hayvan Sayısı (Besicilik Hariç)	S.16
Tablo-7. Türkiye’deki Üretici Örgütleri	S.31
Tablo-8. Türkiye’deki Tarımsal Amaçlı Kooperatif ve Üst Kuruluş Birlikleri (12.10.2004 Tarihi İtibariyle)	S.34
Tablo-9. Türkiye’de 2006-2010 Yılları Arasında Uygulanacak Destekleme Araçları ve Payları (%)	S.47
Tablo-10. Avrupa Birliği Ülkelerinde Kırsal Alanların Yüzölçümlerine Oranları (%)	S.87
Tablo-11. Avrupa Birliği Ülkelerinde Kırsal Nüfusun Ulusal Nüfusa Oranları (%) (1999-2001)	S.88
Tablo-12. Avrupa Birliği Ülkelerinde Kırsal Alanlardaki Nüfus Yoğunluğu (km ² , de) (1999-2001)	S.89
Tablo-13. Avrupa Birliği Ülkelerinde Gayri Safi Milli Hâsıla Oranları (AB-25=100) (1999-2001)	S.91
Tablo-14. Avrupa Birliği Ülkelerinde Ortalama Tarımsal İşgücünün Yaş Oranları ve Kadın İşgücü İstihdamı (%) (1999-2001)	S.93
Tablo-15. Avrupa Birliği Ülkelerinde Aktif Nüfus İçinde İşsizlik Oranları (%) (1999-2001)	S.94
Tablo-16. Avrupa Birliği Ülkelerinde Tarımsal İstihdamın Toplam İstihdam İçindeki Payı (%) (2000-2002)	S.96
Tablo-17. Avrupa Birliği Ülkelerinde Ortalama Tarımsal İşletme Büyüklükleri (2000-2002)	S.97
Tablo-18. Avrupa Birliği Ülkelerinde Tarım İşletmeleri ve Tarımsal İstihdam (2000)	S.98
Tablo-19. Avrupa Birliği Yapısal Fonlarının Kriterleri ve Bunların Uygulanma Araçları	S.103
Tablo-20. Avrupa Birliği Yapısal Fonlarının Yeni Kriterleri ve Bunların Uygulanma Araçları	S.107
Tablo-21. Üye Ülkelerin Yeni Kriterler Kapsamında ve Geçiş Desteği Olarak 2006 Yılına Kadar Fonlardan Alacakları Miktarlar (milyon avro)	S.108
Tablo-22. 2003 ve 2003 Yılları AB Bütçesi İçerisinde OTP Harcamalarının Yeri (milyon avro)	S.126
Tablo-23. 2003 Yılı ATYGF-Garanti Bölümü Harcamalarının Sektörel Dağılımı (milyon avro)	S.127
Tablo-24. ATYGF-Garanti Bölümü Kırsal Kalkınmada Ek Tedbirlerin Tahsisi	S.127

Tablo-25. Kaynaşma Fonu'ndan 1994-1999 Yılları Arasında Ödenen Miktarlar (milyon ECU)	S.130
Tablo-26. Kaynaşma Fonu'ndan 1994-1999 Yılları Arasında Harcama Kalemlerine Göre Ödenen Miktarlar (milyon ECU)	S.131
Tablo-27. Kaynaşma Fonu'ndan 1999 Yılında Ödenen Miktarlar (milyon ECU)	S.131
Tablo-28. Kaynaşma Fonu'ndan 1999 Yılında Harcama Kalemlerine Göre Ödenen Miktarlar (milyon ECU)	S.132
Tablo-29. 2000-2006 Yılları Arasında Yapısal Fonlara ve Kaynaşma Fonu'na Harcanması Öngörülen Kaynaklar (milyar avro)	S.133
Tablo-30. 2003 Yılında AB Bütçesi'nden Yapısal Fonlara Harcanan Kaynakların Dağılımı (milyon avro)	S.134
Tablo-31. Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Tedbirleri	S.141
Tablo-32. ATYGF'dan 2000-2006 Yılları Arasında Üye Ülkelere Tahsis Edilen Kaynaklar (milyon avro)	S.148
Tablo-33. Topluluk Girişimleri ve BSMA İçin 2000-2006 Yılları Arasında Tahsis Edilen Tutarlar (milyon avro)	S.149
Tablo-34. 2000-2006 Dönemi Topluluk Bütçesi (milyar avro)	S.154
Tablo-35. ISPA Kaynaklarından Yararlanma Açısından İlgili Ülkelerin Yararlanma Oranları (%)	S.156
Tablo-36. 2000-2003 Yıllarında Aday Ülkelere Çeşitli Programlardan Yapılan Ön Katılım Yardımları (milyon avro)	S.157
Tablo-37. 2000-2006 Yılları Arasında Aday Ülkelerin SAPARD Programı'ndan Kullanacakları Kaynakların Dağılımı (bin avro)	S.158
Tablo-38. AB'nin On Yeni Üye Ülke İçin 2006 Yılı Sonuna Kadar Yapacağı Ödemeler (milyon avro)	S.164
Tablo-39. Türkiye'nin Müktesebat Uyumu İçin Topluluk Programlarından Faydalandığı Projeler	S.167
Tablo-40. Bazı Göstergeler Bakımından Türkiye ve Avrupa Birliği Karşılaştırması (2001)	S.172
Tablo-41. Türkiye ve Avrupa Birliği'nde Kırsal Kalkınma ve Tarım Politikalarının Hedefleri	S.176
Tablo-42. Genel Olarak Türkiye'nin AB Tarım Mevzuatına Uyum Düzeyi (Mayıs-2006)	S.187
Tablo-43. Türkiye'nin Yatay Konulara İlişkin Mevzuata Uyum Düzeyi (Mayıs-2006)	S.188
Tablo-44. Türkiye'nin AB Veterinerlik Mevzuatı'na Uyum Düzeyi (Mayıs-2006)	S.190
Tablo-45. Türkiye'nin AB Bitki Sağlığı Mevzuatı'na Uyum Düzeyi (Mayıs-2006)	S.193
Tablo-46. Türkiye'nin AB Balıkçılık Mevzuatı'na Uyum Düzeyi (Mayıs-2006)	S.195
Tablo-47. Türkiye'nin AB Gıda Güvenliği ve Kontrol Mevzuatı'na Uyum Düzeyi (Mayıs-2006)	S.196
Tablo-48. Türkiye'nin AB Kırsal Kalkınma ve Ormancılık Mevzuatı'na Uyum Düzeyi (Mayıs-2006)	S.198
Tablo-49. Türkiye'nin AB Ortak Piyasa Düzenlerine İlişkin Mevzuata Uyum Düzeyi (Mayıs-2006)	S.204
Tablo-50. Türkiye'nin AB'nin Tarımla İlgili İstatistik Mevzuatı'na Uyum Düzeyi (Mayıs-2006)	S.205

GİRİŞ

Avrupa Toplulukları, aynı yüzyıl içerisinde iki dünya savaşı yaşayarak, büyük kayıplara uğrayan Avrupa ülkeleri tarafından, gerek o zamanki Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin politik baskılarına karşı koyabilmek, gerekse Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı hem askeri, hem de siyasi olarak bağımlılıktan kurtulabilmek, ayrıca silahlandığı zaman bütün Avrupa Kıtası ve hatta dünya için tehlike oluşturabilen Almanya'yı denetim altında tutabilmek kaygısıyla başlangıçta sadece ekonomik amaçlarla kurulmuştur. Ancak zaman içerisinde gelişerek, ekonomik olduğu kadar sosyal ve politik bir birliktelik haline dönüşmeye başlamıştır.

1987 yılındaki Avrupa Tek Senedi ile Tek Pazar olma amacını üstlenen ve ekonomik bütünleşmesini geliştiren Avrupa Toplulukları, 1992 yılındaki Maastricht Antlaşması ile Avrupa Birliği adını alarak, ekonomik olduğu kadar politik hedefler de belirlemiş ve siyasi bir Birlik haline gelmiştir.

Mevcut durumu ile Avrupa Birliği'nin öncelikli hedeflerinin, ekonomik olarak dünyanın en rekabetçi ve dinamik ekonomik yapısını oluşturarak, sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak; sosyal olarak ise üst düzeyde bir istihdamı sağlayarak, her alanda yüksek yaşam seviyesine ulaşmış bir toplum ortaya çıkarmak olduğu söylenilebilir.

Avrupa Birliği, tarihte bugüne kadar görülmemiş bir uluslararası entegrasyon örneği olmasına karşın, gerek ekonomik ve gerekse sosyal açıdan çok farklı özelliklere sahip ülkelere meydana gelmektedir. Birliği oluşturan ülkeler arasında önemli farklılıklar olmasına rağmen, ülkelerin kendi içlerinde de bölgesel ve yöresel gelişmişlik farklılıkları bulunmaktadır. Özellikle geniş kırsal alanlara ve yüksek oranlı kırsal nüfusa sahip ülkelere bu farklılıklar daha ileri boyutlara ulaşabilmektedir. Bu ise, Avrupa Birliği'nin bütünleşme sürecini olumsuz olarak etkileyen en önemli faktörlerden birisi durumundadır. Ayrıca bu durum, Avrupa Birliği'nin uluslararası pazarlardaki rekabet gücünü de olumsuz yönde etkilemektedir.

Birliğe yeni katılan ülkeler, genellikle önceden ye olmuş ülkelere oranla daha az gelişmiş oldukları için, bu farklılıkların daha belirgin olarak ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Özellikle nüfus olarak daha kalabalık olan ve yine ekonomisi tarım ve tarıma dayalı sanayi kuruluşlarından oluşan ülkelerin Birliğe katılımları, bu farklılıkları arttırmaktadır.

Türkiye ekonomisinde de tarım sektörünün önemli bir paya sahip olduğu, nüfusun önemli bir kısmının da kırsal alanda yaşadığı ve bölgeler arasında çok büyük gelişmişlik farklılıklarının bulunduğu dikkate alındığında, Türkiye'nin Birliğe katılımı sonucunda Birlik içerisindeki bölgesel farklılıkların daha da artacağı söylenebilir. Bu nedenle Türkiye gerek katılım öncesi, gerekse katılım sonrasında kırsal kalkınma politikalarına büyük önem vermek zorunda kalacaktır.

Bu çalışmanın amacı, Avrupa Birliği ve Türkiye'de kırsal kalkınma politikalarının tarihsel gelişimini ve uygulamalarını değerlendirerek, aradaki farklılıkları tespit etmek ve Türkiye'de uygulanacak kırsal kalkınma politikalarının Avrupa Birliği politikalarına uyumu konusunda öneriler geliştirmektir.

Çalışmada yazılı ve elektronik kaynaklardan, ayrıca istatistiksel verilerden faydalanılarak, Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Politikaları ile Türkiye Kırsal Kalkınma Politikaları'nın gelişimi çeşitli boyutlardan değerlendirilmiştir.

İlk bölümde öncelikle kırsal kalkınma kavramı üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda kırsal kalkınma kavramı, kırsal kalkınmanın ulusal kalkınma içerisindeki önemi ve kırsal kalkınma uygulayıcıları konularında açıklamalara yer verilmiştir. Bu bölümde ayrıca Türkiye'deki kırsal alanlar ve bu alanlara yönelik uygulanan kalkınma politikaları üzerinde durulmuş, bu politikaların araçları ve uygulayıcıları ile bu konudaki uygulamalar değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, Avrupa Birliği'ndeki kırsal alanlar ve kırsal kalkınma politikaları ile, bu politikaların tarihsel gelişimi üzerinde durulmuş, daha sonra Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Politikaları'nın araçları ve uygulayıcıları ile, bu

konudaki uygulamalar değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu arada Birliğin genişlemesine bağlı olarak henüz aday durumda bulunan ve tam üyeliği gerçekleşmemiş olan ülkelere yönelik Birlik politikaları da değerlendirilmiştir.

Bu analizlerin ardından çalışmada son olarak Türkiye’de uygulanan kırsal kalkınma politikalarının Avrupa Birliği’ndeki kırsal kalkınma politikaları ile nasıl uyumlulaştırılabileceği konusundaki önerilere yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KIRSAL KALKINMA VE TÜRKİYE'DE KIRSAL KALKINMA POLİTİKALARI

1.1. KIRSAL KALKINMA

Kırsal kalkınma kavramının ortaya konulabilmesi için, öncelikle kırsal alanların tanımının yapılması gerekmektedir. Kırsal alanlar çok genel bir tanımla, kentsel alanlar dışındaki alanlar olarak nitelendirilebilse de, bu tanımın bir takım nesnel niteliklerle zenginleştirilmesi gerekmektedir.¹

Genel olarak kırsal alanlar; yoğun insan-doğa ilişkileri ve bu alanların kendine özgü toplumsal ve ekonomik yapıları nedeniyle yaşamın zor olduğu alanlar olarak ele alınmaktadır. Kırsal alanlar, çoğu zaman tarım ve ormancılığın temel ekonomik faaliyet olduğu; fakat bunun yanında turizm, küçük ve orta boy sanayi ve el sanatları gibi diğer ekonomik faaliyetlerin de yapıldığı, üzerinde köy, pazar gibi ekonomik ve sosyal yapılar bulunan, ekolojik açıdan değerli ve kentsel alanlarla sürekli etkileşim halinde olunan mekanlar olarak tanımlanmaktadır.²

Türkiye'de kırsal alanlar denildiği zaman; nüfus yoğunluğunun düşük olduğu, doğal kaynakların oldukça bol bulunduğu, ekonomik hayatın daha çok tarıma bağlı olarak gerçekleştirildiği, doğal koşulların ve geleneksel değerlerin hayatın şekillenmesinde etkin olduğu, ayrıca eğitim, sağlık, haberleşme gibi sosyal olanakların yeterince gelişmediği yerler akla gelmektedir.³

OECD ülkelerinde ise, kırsal alanlar nüfus yoğunluğu kriterine göre tanımlanmaktadır. Buna göre, nüfus yoğunluğu km² başına 150 kişinin altında olan

¹ Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu, "Avrupa Birliği'ne Üyelik Yolunda Türkiye Kırsal Kalkınma Politikası Raporu", Ankara, 2003, s. 9 (Erişim: http://213.139.233.100/arayuz/6/icerik.asp?fl=sanal_kutuphane2/kirsal_kalkinma_raporu_9-07-2003.zip, 20.07.2004)

² Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu, y.a.g.e., s. 36

³ TKB Kırsal Kalkınma Politikaları Komisyonu, "II.Tarım Şurası Kırsal Kalkınma Politikaları Komisyon Raporu", s. 8, (Erişim: <http://tarimsurasi.tarim.gov.tr/PDFLER/VIII.Komisyon.pdf>, 05.01.2005)

yerler kırsal alan sayılmaktadır. Bu tanımda nüfusun yüzde 50'sinden fazlasının kırsal alanda yaşadığı bölgeler kırsallığı baskın bölgeler; nüfusun yüzde 15-50'sinin kırsal alanda yaşadığı bölgeler önemli ölçüde kırsal bölgeler; nüfusun yüzde 15'inden azının kırsal alanda yaşadığı bölgeler ise, kentselliği baskın bölgeler olarak sınıflandırılmaktadır.⁴

1.1.1. Kırsal Kalkınma Kavramı

Üzerinde tam olarak uzlaşmaya varılmış bir tanımı olmamakla birlikte, kırsal alanların doğal kaynaklarının ve buralardaki yaşam yapısının bozulmadan korunabilmesi ve bununla beraber kentli kesimlere göre daha kötü ekonomik ve sosyal olanaklara sahip olan kırsal alan toplumunun yaşam koşullarının iyileştirilebilmesi için geliştirilen girişimlere genel olarak “kırsal kalkınma” adı verilmektedir. Kırsal kalkınma tanımı daha geniş bir açıdan yapılacak olursa; kırsal alanda yaşayan ve geçimini tarım sektöründen veya benzer kırsal mesleklerden sağlayan birey ve toplulukların, insanca yaşam koşullarına kavuşturulması için onlarda önce bu yönde bir gereksinme duygusu yaratmak, sonra da bu duygu yönünde çaba harcamaları için onlara maddi ve manevi açıdan tüm yardımların yapılması ile demokratik yoldan kalkındırılmalarını sağlama savaşıdır.⁵

Ancak, burada tarımsal kalkınma ile kırsal kalkınmayı birbirinden ayırt etmek gerekmektedir. Bu kapsamda kırsal kalkınma tanımı içerisinde, kırsal alanlarda yaşayan insanların hayat standartlarının ve refah düzeylerinin doğal yapı bozulmadan yükseltilmesi yanında, yöresel ve bölgesel gelişmişlik farklılıklarının giderilmesi, temel ekonomik faaliyetleri oluşturan tarımsal yapının iyileştirilmesi, tarıma dayalı sanayinin geliştirilmesi, istihdamın artırılması gibi tarımsal kalkınmaya ek olarak kırsal altyapı, tarımsal altyapı, eğitim, sağlık, sosyal güvenlik,

⁴ http://www.europa.eu.int/comm/agriculture/rur/publi/propimpact/text_en.phf, s. 10 (Erişim: 09.05.2005)

⁵ TKB Kırsal Kalkınma Politikaları Komisyonu, y.a.g.e., s. 8

örgütlenme ve bu türden pek çok sosyal, kültürel ve ekonomik alandaki eksikliklerin giderilmesi ve koşulların iyileştirilmesine yönelik faaliyetler de bulunmaktadır.⁶

Sürdürülebilir kalkınma ise, ekolojik denge ve ekonomik büyümeyi birlikte ele alan, hem doğal kaynakların etkin kullanımını sağlayan, hem de çevresel kaliteye önem veren, kalkınmanın ve doğal kaynakların yararlarının gelecek nesillere aktarılmasını öngören, ayrıca insanlara istikrarlı bir yaşam kalitesi sağlanmasını hedefleyen bir kavramdır.⁷ Dünyada ekolojik dengenin hızla bozulmaya başlaması, çevrenin kirlenmesi ve tükenmez sayılan doğal kaynakların gittikçe azalmaya başlaması sonucu çevrenin ve doğal kaynakların korunması gereksinimi ortaya çıkmıştır.

Genel olarak kırsal kesimde yaşayanlar, doğa ile iç içe ve çevre ile uyumlu bir şekilde hayatlarını sürdürmektedirler. Bu bakımdan buldukları çevrenin doğal kaynaklarının korunması ve sürdürülebilir kullanımının sağlanması, kırsal kesimde yaşayan insanların hayatlarını ve ekonomik faaliyetlerini sürdürülebilmeleri için çok önemli bir olgudur. Ancak, kırsal kesimde hayatı sürdürmenin zorluğu ve ekonomik olarak yaşanan olumsuzluklar, buralardaki insanları doğayı tahrip etmeye ve doğal kaynakları aşırı kullanmaya yöneltebilmektedir.

Bir yandan kırsal kalkınmanın gerçekleştirilmeye, bir yandan da kırsal alanlarla doğrudan bağlantılı olan çevrenin ve doğal kaynakların korunmaya çalışılması, zaman içerisinde her iki kavramın birleştirilmesine ve dolayısıyla da sürdürülebilir kırsal kalkınma olgusunun ortaya çıkmasına neden olmuştur.⁸ Bu nedenle günümüzde kırsal kalkınma kavramı anıldığı zaman, ayrıca sürdürülebilir kırsal kalkınmadan bahsetmeye gerek görülmemektedir.

Açıklamalardan yola çıkarak kırsal kalkınmanın tanımı tekrar yapılacak olursa: Kırsal kalkınma; kırsal alanlarda kişi başına düşen gelirin arttırılmasını

⁶ Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu, y.a.g.e., s. 11

⁷ DPT, "Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu Raporu", **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**, s. 3, (Erişim: <http://ekutup.dpt.gov.tr/bolgesel/oik538.pdf>, 27.12.2004)

⁸ Serkan Gürlük, "Dünyada ve Türkiye'de Kırsal Kalkınma Politikaları ve Sürdürülebilir Kalkınma", **UÜ İİBF Dergisi**, Bursa, UÜ Yayınları, 2001, C: 19, sa: 4, s. 12

sağlamak, köy ve kent toplumlarının yaşam standartları arasındaki farkı dengelemek, sosyal yapıyı ve halk etkinliklerini düzenlemek ve geliştirmek, sosyal ve kamusal hizmetlerin kırsal alanlara daha düzenli olarak götürülebilmesini sağlamak, kırsal alanlardaki mevcut doğal kaynakları geliştirmek, ulaşım, yerleşim, sosyal, kültürel ve ekonomik yapı ve tesisleri düzenlemek, kırsal alanlardaki yerleşimleri kendi kendilerine yetebilir ve yaşanabilir duruma getirmektir.⁹

1.1.2. Kırsal Kalkınmanın Önemi

Kırsal kesimde yaşayan insanların doğa ile iç içe yaşamak zorunda olduğu, temel ekonomik faaliyetlerinin tarım, hayvancılık, balıkçılık, el sanatları ve ormancılık gibi katma değeri oldukça düşük olan işkollarından oluştuğu ve kırsal bölgelerde altyapı çalışmalarının da genel olarak yetersiz olduğu göz önüne alındığında, buralarda yaşamının zorlukları daha da belirgin hale gelmektedir.

Dünyada yaşanan küreselleşme akımı piyasaların daha da rekabetçi bir şekle dönüşmesine ve dolaylı olarak da gelir dağılımının gittikçe bozulmasına neden olmaktadır. Sonuçta bölgesel eşitsizlik problemleri gittikçe daha belirgin duruma gelmektedir.

Kırsal alanlarda yaşanan zorluklar, teknoloji kullanımının yaygınlaşması, makineleşme sayesinde tarım sektöründe işgücü fazlalığının ortaya çıkması ve hızlı nüfus artışı gibi nedenlerle, kırsal kalkınmanın sağlanamadığı durumlarda kentlere göç olgusu ortaya çıkmakta; göçün yoğun miktarda ve kısa sürede gerçekleşmesi ise kentsel alanlarda çeşitli kültürel, ekonomik, sosyal ve yapısal sorunların gündeme gelmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla kentsel alanların sorunlarının çözülebilmesi veya en azından hafifletilebilmesinin kırsal kalkınmanın sağlanabilmesi ile yakından ilgili olduğu görülmektedir.

Ayrıca toplumsal barışın ve adaletin inşası, bölgeler ve yöreler arasında ekonomik ve sosyal kaynaşmanın sağlanması, sanayi ve hizmet sektörlerinin

⁹ Bahri Çevik, "Kırsal Kalkınmada Fiziksel Planlama ve Merkez Köy Yaklaşımı", **Tarım ve Köy Dergisi**, Ankara, TKB Yay.Dairesi Bşk. Matbaası, 2000, sa: 131, s. 38

gereksinim duyduğu sermaye birikimi, hammadde ve işgücü hareketlerinin sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için kırsal alanların desteklenmesi, yaşam ve ekonomik faaliyet koşullarının iyileştirilmesi gerekmektedir.¹⁰

1.1.3. Kırsal Kalkınma Politikalarının Uygulayıcıları

Kırsal kalkınma çalışmalarının başarılı bir şekilde yürütülebilmesi bakımından kamu ve sivil toplum kuruluşları gibi örgütlenmeler büyük önem taşımaktadır. Dünyadaki bütün ülkelerde kırsal kalkınmanın gerçekleştirilebilmesi için gerek devlete bağlı faaliyet gösteren, gerekse özel yasalarla kurulmuş ulusal ve bölgesel örgütlenmeler bulunmaktadır. Bu kuruluşların isimleri ve çalışma şekilleri farklılıklar gösterse de, temel amaçlarının ve faaliyet konularının genellikle birbirlerine benzediği görülmektedir.

Devlete bağlı olarak çalışan bu kuruluşların yanında, yerel yönetimler de sahip oldukları özel görevler ve yetkiler ile kırsal kalkınma çalışmalarında önemli bir rol üstlenmektedirler.

Ayrıca ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde üretici odaları, kooperatifleri, birlikleri, vakıfları ve dernekleri gibi tüzel kişiliğe sahip sivil toplum örgütleri de kendi yetki ve sorumluluk sınırları içerisinde kırsal kalkınma çalışmalarına katılmaktadırlar.

Özellikle yerel yönetimler ve yerel sivil toplum örgütlenmeleri, faaliyet gösterdikleri bölgelerin avantaj, dezavantaj, potansiyel ve önceliklerini en iyi bilen ve buna göre politikalar üreterek, uygulayan organizasyonlardır. Bu bakımdan da kırsal kalkınma çalışmalarında oldukça önemli bir yere sahip bulunmaktadır.

Yerel dinamiklerin harekete geçirilmesi, kırsal alanda kalkınma çalışmaları yürüten kamu ve özel kuruluşlar ile bölge halkının dayanışma ve işbirliğinin sağlanabilmesi için, uygulanması düşünülen projelerde yerel örgütlenmelerin ve

¹⁰ İrfan Girgin, “Kırsal Sanayi ve Kalkınma İlişkileri”, **Tarım ve Köy Dergisi**, Ankara, TKB Yay.Dairesi Bşk. Matbaası, 2000, sa: 131, s. 47-48

yerel yönetimlerin görüşlerinin alınması, hatta doğrudan onlarca geliştirilen projelerin uygulanması daha başarılı sonuçların ortaya çıkmasını sağlayabilmektedir. Kırsal kalkınma projesinin uygulanacağı bölgenin sosyal ve kültürel yapısını bilen, projeye sürdürülebilir kalkınma ruhunu yansıtabilecek ve aynı bölgede yaşayan insanların lider olarak kırsal kalkınma projelerine katılımını sağlayabilecek olan yerel unsurlar, hem sürdürülebilir kalkınmayı sağlayabilmekte, hem de projenin başarısını arttırabilmektedirler.¹¹

1.1.4. Kırsal Kalkınma Politikalarının Araçları

Kırsal kalkınmanın sağlanabilmesi için yapılması gereken öncelikli faaliyet, fiziki bir planlama oluşturmaktır. Bu şekilde kırsal kesimde arazilerin korunması, gelir dağılımının düzenlenmesi, doğal kaynakların kullanımı ve sosyal yaşamın belirli bir düzen içerisinde sürdürülebilmesi sağlanabilir. Bu planlar sayesinde ülkenin tarım, turizm, yerleşme, sanayileşme yerleri önceden tespit edilerek, ulusal ve kırsal kalkınmanın bu planlar çerçevesinde gerçekleştirilmesi sağlanabilmektedir.

Ülkeler bu planların doğru bir şekilde uygulanabilmesini sağlamak amacıyla çeşitli araçlar kullanmaktadırlar. Bu araçlar doğrudan devletlerin kendi proje ve planları çerçevesinde gerçekleştirdikleri faaliyetler ve dolaylı olarak gerçekleştirilen, planların uygulanmasına yönelik çeşitli destekleme, sübvansiyon ve benzeri faaliyetlerden oluşmaktadır. Bu araçlar izleyen bölümlerde incelenecektir.

Dünyadaki ülkelerin tamamı tarım sektörünü ve dolaylı olarak da kırsal kesimi çeşitli biçimlerde desteklemektedir. Bu desteklemelerin biçimleri ve yöntemleri ülkeden ülkeye farklılıklar gösterse de, temelde kırsal kesimlerin ana ekonomik faaliyetini oluşturan tarımsal üretimin sürekliliğinin temin edilmesi, gıda güvenliğinin sağlanması, tarımsal ürün üreticilerinin ve de tüketicilerinin yaşam standartlarının yükseltilmesi, tarımsal üretimin ulusal ekonomiye katkıda bulunmasının sağlanması ve dış ticarete rekabet üstünlüğü elde edilmesi hedeflenmektedir.

¹¹ Gürlük, y.a.g.e., s. 15

Her devlet bu ana hedefler doğrultusunda kendi sosyo-ekonomik durumuna uygun yeni amaçlar da belirleyerek destekleme politikalarını oluşturmakta ve çeşitli araçlar geliştirerek, bu politikaları uygulamaktadırlar. Uygulanan bu destekleme politikaları kamu bütçesi, üretici ve tüketici refahı ve kaynakların kullanımı üzerine etkide bulunmaktadır.¹²

Destekleme uygulamaları ekonomideki etkileri göz önünde bulundurularak dört başlık altında sınıflandırılabilir. Bunlar; pazar fiyat desteği, doğrudan gelir desteği, dolaylı gelir desteği ve genel hizmetlerdir.

Pazar fiyat destekleri, üretici odaklı bir destekleme biçimidir. Bu destekleme biçiminin finansmanı diğer destekleme biçimlerinden farklı olarak tüketiciler tarafından karşılanmaktadır. Tarımsal üretimi, üretici gelirlerini ve tüm kesimlerin gelir dağılımlarını düzenlemede oldukça etkili bir destekleme biçimidir. Taban fiyat ve fiyat primleri şeklinde uygulanmaktadır. Bunun yanında, iç pazarı korumak amacıyla uygulanan sınır önlemleri de bu kapsamda değerlendirilebilmektedir.

Doğrudan gelir destekleri, üreticilere yapılan ödemelerle üretici gelirlerini arttırmayı amaçlayan bir diğer destekleme biçimidir. Piyasa dengelerini bozucu etkileri daha az olduğu için son yıllarda bütün dünyada daha yaygın olarak uygulanmaktadır. Bu destekleme türü, kırsal kesimlerinde altyapı sorunlarını çözmüş ülkelerde oldukça başarılı sonuçlar elde edilmesini sağlarken, sorunlu ülkelerde üretim üzerine olumsuz etkilerin ortaya çıkışına neden olabilmektedir. Doğrudan gelir desteklerinin başlıcaları birim alan ve hayvan başına yapılan ödemeler, doğal afet ve zarar ödemeleri ve depolama yardımlarıdır.

Dolaylı gelir destekleri, genel olarak üretim masraflarını azaltıcı etkiye sahip önlemlerdir. Girdilere uygulanan sübvansiyonlar, finansman kolaylıkları ve ürün sigortalarına verilen devlet destekleri bu başlıkta değerlendirilebilmektedir.

¹² TKB Tarımsal Yapıda Değişme ve Gelişmeler Komisyonu, "II. Tarım Şurası Tarımsal Yapıda Değişme ve Gelişmeler Komisyonu Çalışma Belgesi", s. 51 (Erişim: <http://tarimsurasi.tarim.gov.tr/PDFLER/II.Komisyon.pdf>, 05.01.2005)

Kırsal alanlara sağlanan genel hizmetler ise, diğer destekler olarak sınıflandırılabilir. Altyapı hizmetleri, eğitim-araştırma ve yayım hizmetleri, vergi kolaylıkları, taşımacılıkta sağlanan kolaylıklar gibi hizmetler, uzun dönemde üretim maliyetlerini azaltıcı etkiler yapmaktadır.¹³

Desteklemeler dışında kırsal alanların kalkındırılması amacıyla gerçekleştirilen kırsal kalkınma uygulamaları ise, devletlerin kırsal kesimlerini geliştirmek ve bu bölgelerde yaşayan insanların hayat standartlarının yükselmesini sağlamak amacıyla geliştirdikleri projelerin hayata geçirilmesi çalışmalarınıdır. Yöresel ve bölgesel olarak uygulanabildiği gibi, bazen ülkenin yüzölçümüne ve kırsal alanların genişliğine bağlı olarak ülkesel olarak da uygulanabilmektedir.

1.2. TÜRKİYE’DE KIRSAL KALKINMA POLİTİKALARI

Dünyadaki pek çok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de kırsal alanlar oldukça geniş bir coğrafyayı kaplamakta, nüfusun da önemli bir kısmı bu alanlarda yaşamaktadır.

Türkiye’de kırsal alanlar ile kentsel alanlar arasındaki gelişmişlik farklılıklarının ortadan kaldırılabilmesi amacıyla geçmişten bugüne pek çok çalışma yapılmış olmasına karşın, tam olarak bir kırsal kalkınma politikasının varlığından söz edilememektedir.

İleriki bölümlerde Türkiye’de uygulanan kırsal kalkınma politikaları detaylı bir şekilde incelenecektir.

1.2.1. Türkiye’de Kırsal Alanlar

Türkiye’de Cumhuriyetin ilk yıllarında kırsal nüfus toplam nüfusun yaklaşık 3/4’ü iken, zaman içerisinde tarımda makineleşmeye geçiş, ekonomik yapıdaki değişiklikler ve özellikle 1960’lı yıllardan bu yana kırsal alanlardan kentlere yoğun bir göç yaşanması nedeniyle ülke nüfusu sürekli artmasına karşın, kırsal alanlarda

¹³ TKB Tarımsal Yapıda Değişme ve Gelişmeler Komisyonu, y.a.g.e., s. 52

yaşayan nüfusta oransal bir azalış yaşanmıştır.¹⁴ Tablo-1’de 1960 yılı ve daha sonrasında yapılan genel nüfus sayımları sonuçlarına göre kent ve kırsal nüfusunun değişimi görülmektedir.

Tablo-1. Genel Nüfus Sayımı Sonuçlarına Göre Türkiye’de Kent ve Kırsal Alan Nüfusları

YILLAR	ŞEHİR NÜFUSU	KIRSAL KESİM NÜFUSU	TOPLAM NÜFUS	KIRSAL KESİM ORANI (%)
1960	8.859.731	18.895.089	27.754.820	68,08
1980	19.645.007	25.091.950	44.736.957	56,09
1990	33.656.275	22.816.760	56.473.035	40,40
1997	40.630.435	22.179.676	62.810.111	35,31
2000	44.109.336	23.735.567	67.844.903	34,99

Kaynak: http://www.tarim.gov.tr/arayuz/6/icerik.asp?efl=tarim_sektor/index.htm, (Erişim: 23.07.2004)

<http://www.die.gov.tr/konular/nufusSayimi.htm>, (Erişim: 01.05.2005)

Türkiye’nin toplam nüfusu 2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı kesin sonuçlarına göre 67.844.903 olup; il ve ilçe merkezlerinin nüfusu 44.109.336 ve köylerin nüfusu ise 23.735.567’dir. Buna göre toplam nüfusun yaklaşık yüzde 35’i köylerde yaşamaktadır. Yine 2002 yılı itibariyle Türkiye’de 2.265’i belde belediyesi olmak üzere toplam 3.216 belediye, 36.527 köy ve 42.098 köy başlısı^(*) bulunmaktadır.¹⁵ Kırsal alandaki yerleşimin bu derece çok parçalı ve dağınık oluşu, bu alanlara götürülecek hizmetlerin de önünde engel oluşturmaktadır.

Altyapı açısından kırsal alanlar değerlendirildiğinde ise, Türkiye’nin bu konuda yetersiz olduğu görülmektedir.

¹⁴ TKB Kırsal Kalkınma Politikaları Komisyonu, y.a.g.e., s. 10

^(*) Köy başlıları; köylerin kenarında veya köy sınırları içerisinde bulunan ve yönetim yapısı bakımından köy muhtarlığına bağlı olan, köyden daha küçük (mezra) yerleşim birimleridir.

¹⁵ DPT, **Ön Ulusal Kalkınma Planı (2004-2006)**, s. 35 (Erişim: <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/o-ukp.pdf>, 21.03.2005)

Kırsal alanlarda yaşayan insanlara sosyal hizmetlerin götürülebilmesi ve buralardaki ekonomik faaliyetlerin düzenli bir şekilde sürdürülebilmesi açısından son derece önemli olan ulaşım bakımından, Türkiye’de çok büyük bir sorun olduğu söylenememektedir. Hâlihazırda yolu olmayan köy bulunmamakta; köy ve bağlısı dâhil olmak üzere toplam 78.625 yerleşim biriminde 291.585 km.lik köy yolu bulunmaktadır. Bu yolların 1 Ocak 2004 tarihi itibariyle yüzde 31’i asfalt, yüzde 44’ü stabilize kaplamalı, yüzde 18’i tesviyeli, yüzde 6’sı mutasavver ve yüzde 1’i ise beton yollardan oluşmaktadır.¹⁶

Kırsal alanlarda bulunan yerleşim yerlerinin yüzde 87’sinde yeterli ve sağlıklı içme suyu bulunmakta olup, bu yerleşimlerin yüzde 55’i şebekeli, yüzde 32’si ise çeşmeli içme suyuna sahiptir.¹⁷

Türkiye eğitim sistemi içerisinde 2004–2005 öğretim yılı itibariyle ilk ve ortaöğretim kademesinde 42.418 adet okulda 566.639 öğretmen örgün ve yaygın öğretim kademelerinde yer almaktadır. Kırsal alanda eğitim genellikle ilköğretim kademesinde gerçekleştirilmekte olup, ortaöğretimin yaklaşık yüzde 93’ü kentsel alanda gerçekleştirilmektedir.¹⁸

Sağlık alanında da kırsal kesimde coğrafi şartlar ve ekonomik geri kalmışlık belirgin biçimde ortaya çıkmaktadır. 2005 yılı verilerine göre Türkiye’de 1.217’si yataklı, 6.566’sı yataksız olmak üzere toplam 7.783 sağlık kuruluşu bulunmakta, kırsal kesimde sağlık ocakları aracılığı ile vatandaşlara sağlık hizmeti verilmeye çalışılmakta, büyük müdahaleler ise ancak il ve ilçe merkezlerinde yapılabilmektedir.¹⁹

Türkiye’de kırsal kesimin en önemli sorunlarından birisi de, plansız ve dağınık bir yerleşim yapısıdır. Yerleşim yerlerinin ancak yüzde 1’i planlı olup, kırsal imar düzeni, kırsal alan planlaması konularında hazırlanan mevzuat

¹⁶ TKB Kırsal Kalkınma Politikaları Komisyonu, y.a.g.e., s. 10

¹⁷ Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu, y.a.g.e., s. 13

¹⁸ http://sgb.meb.gov.tr/daireler/istatistik/download/2004_2005.zip, (Erişim: 22.03.2006)

¹⁹ <http://www.saglik.gov.tr/extras/istatistikler/geribildirim2005/Tablo1.htm>, (Erişim: 22.03.2006)

uygulanamamaktadır. Kırsal alandaki bir diğer sorun da kanalizasyon eksikliğidir. Kesin bir veri olmamakla birlikte, Türkiye'deki köylerin ancak yüzde 6'sında kanalizasyon bulunduğu tahmin edilmektedir.²⁰

Kırsal kesimde karşılaşılan en önemli sorunlardan biri de sosyal güvenlik alanında ortaya çıkmaktadır. Halen kırsal kesimde yaşayanlardan esnaf ve sanatkârlar ile diğer bağımsız işlerde çalışanlar 1479 sayılı, bir iş akdine bağlı olarak çalışanlar 506 sayılı, tarımda kendi hesabına çalışanlar 2926 sayılı ve tarım işçisi olarak çalışanlar ise 2925 sayılı yasaya tabi olarak yaşamlarını sürdürmektedirler. Ancak, özellikle kırsal kesimde yaşayan vatandaşların oldukça önemli bir kısmı sosyal güvence açısından yetersizlik içerisinde bulunmaktadır.

Türkiye ekonomisi içerisinde tarımın payı, hızlı sanayileşmeye bağlı olarak gittikçe düşmektedir. Buna karşın dünyanın gelişmiş ülkeleri ve Avrupa Birliği ile kıyaslandığında hâlâ çok yüksek seviyelerdedir. 2003 yılı itibariyle tarımın GSMH'ya katkısı Türkiye'de yüzde 11,36 iken, bu oran ABD'de yüzde 1,7 ve AB'de yüzde 1,9 düzeyindedir.²¹ Türkiye ekonomisinde GSMH içinde tarımın payının fazlalığı ve tarımsal istihdamdaki yükseklik nedeniyle tarımda kişi başına GSMH, ABD doları cinsinden ABD'de 17.719, AB'de 9.286 iken, Türkiye'de ancak 1.384'dür.²²

Türkiye'de tarımsal istihdam incelendiğinde, kadınların istihdama katılma oranlarının oldukça yüksek olduğu ve bu oranın da her geçen gün daha fazla yükseldiği görülmektedir. Tarım sektörünün diğer sektörlerle göre daha düşük gelir getirmesi, erkeklerin başka sektörlerle kaymaları ve tarımsal faaliyetlerin daha çok kadınlar tarafından yapılması sonucunu doğurmaktadır.

²⁰ TKB Kırsal Kalkınma Politikaları Komisyonu, y.a.g.e., s. 11

²¹ TKB Tarımsal Yapıda Değişme ve Gelişmeler Komisyonu, y.a.g.e., s. 5

²² Gökhan Günaydın, "Türkiye Ekonomisinin Tarımsal Yapısı ve Gelişimi", **Türkiye Ekonomisi**, T.C.Anadolu Üniversitesi Yayın No: 1579, Eskişehir, Ekim 2004, s. 101, (a)

Tablo-2. 2003 Yılında Türkiye’de Tarımsal İstihdamın Toplam İstihdam İçindeki Payı (15-65 Yaş, 1000 Kişi)

Toplam İstihdam			Tarımsal İstihdam (Tarım, Ormancılık, Avcılık ve Balıkçılık)			Tarımsal İstihdamın Toplam İstihdamdaki Payı (%)
Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	
15.256	5.892	21.147	3.718	3.447	7.165	33,88

Kaynak: TKB Tarımsal Yapıda Değişme ve Gelişmeler Komisyonu, “II. Tarım Şurası Tarımsal Yapıda Değişme ve Gelişmeler Komisyonu Çalışma Belgesi”, s. 11 (Erişim: <http://tarimsurasi.tarim.gov.tr/PDFLER/II.Komisyon.pdf>, 05.01.2005)

Kırsal nüfusun yüksekliği, tarımın GSMH içindeki payı, toplam istihdam içinde tarımsal istihdamın oranı ve tarımda kişi başına düşen gelir değerlendirildiğinde, Türkiye kırsalında oldukça önemli ve çözüm bekleyen sorunlar olduğu görülmektedir.

2001 Yılı Genel Tarım Sayımı sonuçlarına göre Türkiye’de nüfusu 5.000’den az olan ilçe, belde, köy ve bağlularında 3.076.650 adet tarımsal işletme bulunmakta olup, buralarda toplam 184.348.232 dekar arazi tespit edilmiştir. Ortalama işletme büyüklüğü 61 dekar olup; Tablo-3’de de görüldüğü gibi toplam işletme sayısının yüzde 30,91’i 20–49 dekar arazisi olan işletmeler grubunda yer almaktadır. Toplam arazilerin ise ancak yüzde 23,81’i 100–199 dekar arasında arazisi bulunan işletmeler grubunun tasarrufundadır.²³

Yine 2001 Yılı Genel Tarım Sayımı sonuçlarına göre tarımsal işletmelerin yüzde 67,43’ünde hem bitkisel, hem de hayvansal üretim birlikte yapılmakta, yüzde 30,21’inde yalnız bitkisel, yüzde 2,36’sında ise yalnız hayvansal üretim yapılmaktadır. Hem bitkisel, hem de hayvansal üretim yapan işletmeler toplam

²³ DİE, 2001 Genel Tarım Sayımı Tarımsal İşletmeler (Hanehalkı), Ankara, DİE Matbaası, Kasım 2004, s. 29-37

arazinin yüzde 72,38'ini, yalnız bitkisel üretim yapan işletmeler yüzde 27,38'ini, yalnız hayvansal üretim yapan işletmeler ise yüzde 0,24'ünü işlemektedir.²⁴

Tablo-3. İşletme Büyüklüklerine Göre İşletme Sayısı ve İşletmelerin Tasarrufunda Bulunan Arazi Büyüklüğü

İşletme Büyüklüğü (Dekar)	İşletme Sayısı	%	Arazi (Dekar)	%
TOPLAM	3.076.650	100,00	184.348.232	100,00
Arazisi olmayan	54.523	1,76	---	0,00
5'den küçük	178.006	5,79	481.987	0,26
5-9	290.461	9,44	1.952.471	1,06
10-19	539.816	17,55	7.378.022	4,00
20-49	950.840	30,91	29.531.622	16,02
50-99	560.049	18,20	38.127.035	20,68
100-199	327.363	10,64	43.884.397	23,81
200-499	153.685	4,99	42.075.498	22,82
500-999	17.429	0,57	11.218.554	6,09
1000-2499	4.199	0,14	5.476.930	2,97
2500-4999	222	0,01	695.541	0,38
5000'den büyük	57	0,00	3.526.175	1,91

Kaynak: DİE, 2001 Genel Tarım Sayımı Tarımsal İşletmeler (Hanehalkı), Ankara, DİE Matbaası, Kasım 2004, s. 34-35

Toplam işletme sayısının yüzde 99,77'si tek bir hanehalkı işletmesinden oluşmakta; toplam arazinin yüzde 97,63'ü de bu hanehalkı işletmeleri tarafından kullanılmaktadır. İşletmelerin yüzde 0,23'ünün ise birden fazla ortağı bulunmakta ve bunlar toplam arazinin de yüzde 2,37'sini işlemektedir.²⁵

Tablo 4'te görüldüğü gibi 2001 yılı itibariyle Türkiye'de toplam arazilerin ancak yüzde 27,33'ü işlenmekte, bununla beraber tarıma elverişsiz arazi toplam arazinin yüzde 14,24'ünü oluşturmaktadır. İşlenen arazilerin yüzde 83,10'u tarla arazisi, yüzde 13,76'sı meyve ve diğer çok yıllık bitki bahçesi arazisi ve yüzde 3,13'ü de sebze ve çiçek bahçeleri arazisidir. Bu arazilerin yaklaşık 80 milyon

²⁴ DİE, y.a.g.e., s. 30-31

²⁵ DİE, y.a.g.e., s. 27-32

dekarının ekonomik olarak sulanabilir olduğu tahmin edilmekle beraber, halen sadece 35.057.488 dekarlık kısmı sulanabilmektedir. İşletmelerin yüzde 42,87'sinde (1.295.676 işletme) tarımsal amaçlı sulama yapılmakta olup; tarımsal işletmelerin tasarrufunda bulunan toplam arazinin yüzde 19,02'si sulanabilmektedir. Bu arazilerin yüzde 37,56'sı kuyulardan, yüzde 28,63'ü akarsulardan, yüzde 15,87'si barajlardan, yüzde 10,05'i kaynaklardan, yüzde 2,85'i göletlerden, yüzde 1,93'ü göllerden ve yüzde 3,11'i ise diğer kaynaklardan sağlanan su ile sulanmaktadır. Sulanan arazinin yüzde 81,73'ü salma, yüzde 16,62'si yağmurlama ve yüzde 1,65'i de damla sulama sistemi ile sulanmaktadır.²⁶

Tablo-4. Türkiye'de Arazi Kullanılış Biçimleri (dekar)

Toplam Arazi	646.577.070
İşlenmeyen Arazi	469.843.563
Nadas	35.970.264
Tarıma Elverişli Olup Kullanılmayan Arazi	18.975.870
Daimi Çayır ve Otlak Arazisi	141.280.608
Koruluk ve Orman Arazisi	181.570.476
Tarıma Elverişsiz Arazi	92.046.345
İşlenen Arazi	176.733.507
Tarla	146.873.522
Sebzelik ve Çiçek Bahçeleri	5.532.815
Meyvelik ve Diğer Uzun Ömürlü Bitkiler	24.327.170

Kaynak: TKB Tarımsal Yapıda Değişme ve Gelişmeler Komisyonu, "II. Tarım Şurası Tarımsal Yapıda Değişme ve Gelişmeler Komisyonu Çalışma Belgesi", s. 13 (Erişim: <http://tarimsurasi.tarim.gov.tr/PDFLER/II.Komisyon.pdf>, 05.01.2005)

Türkiye'de tarımsal işletmelerde mülk arazi oranı oldukça yüksektir. 2001 Yılı Genel Tarım Sayımı sonuçlarına göre yalnız kendi arazisini işleyen işletmelerin oranı yüzde 81,34, bu işletmelerin işledikleri arazi ise toplam tarım arazilerinin yüzde 73,96'sıdır.

Türkiye'deki tarımsal işletmelerin en önemli sorunlarından birisi de, arazilerin çok parçalı oluşudur. İşletme başına düşen ortalama parsel sayısı 4,08 adet

²⁶ DİE, y.a.g.e., s. 80-81

ve ortalama parsel genişliği ise 14,96 dekadır.²⁷ Tablo-5’de 2001 yılı itibariyle arazilerin parçalılık durumları görülmektedir. İşletmelerin küçük ve parçalı oluşları, teknoloji, bilgi, sermaye kullanımını olumsuz etkilemekte, işletme maliyetlerini yükseltmekte ve verimliliğin düşmesine neden olmaktadır.

Tablo-5. Türkiye’de Tarımsal İşletmelerin Arazi Parçalılık Durumları (2001)

İŞLETMELERDE ARAZİ PARÇA SAYISI	İŞLETME SAYISI	%	TOPLAM PARÇA SAYISI (1000)	%
1	588.766	19,48	588.766	4,78
2	634.141	20,98	1.268.285	10,29
3	485.352	16,06	1.456.054	11,82
4-5	615.316	20,36	2.722.080	22,09
6-9	484.520	16,03	3.449.713	27,99
10-15	170.947	5,66	1.973.418	16,01
16 ve Üzeri	43.088	1,43	865.094	7,02

Kaynak: DİE, 2001 Genel Tarım Sayımı Tarımsal İşletmeler (Hanehalkı), Ankara, DİE Matbaası, Kasım 2004, s. 208-209

2001 Yılı Genel Tarım Sayımı sonuçlarına göre Türkiye’de 11.147.438 büyükbaş (besicilik dâhil), 27.551.003 küçükbaş (besicilik dâhil) hayvan olduğu tespit edilmiştir. Tablo-6’da da görüldüğü gibi büyükbaş hayvanı olan (besicilik hariç) tarımsal işletmelerin, büyükbaş hayvan sayılarına göre işletme gruplarına bakıldığında, toplam işletmelerin yüzde 59,71’i 1–4 adet hayvan grubunda, hayvan sayısının ise yüzde 28,91 oranı ile 5–9 adet hayvan grubunda yoğunlaştığı görülmektedir. Küçükbaş hayvanı olan (besicilik hariç) tarımsal işletmelerin, küçükbaş hayvan sayılarına göre işletme gruplarına bakıldığında, toplam işletmelerin yüzde 29,28’i 20–49 adet hayvan grubunda, hayvan sayısının ise yüzde 41,71 oranı ile 50–149 adet hayvan grubunda yoğunlaştığı görülmektedir.²⁸

²⁷ DİE, y.a.g.e., s. 79

²⁸ DİE, y.a.g.e., s. 329

Tablo-6. Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvanı Olan İşletmelerin İşletme Büyüklüklerine Göre İşletme ve Hayvan Sayısı (Besicilik Hariç)

İşletme Büyüklüğü (Baş)	K.Baş Hayvan Sayısı	İşletme Sayısı	B.Baş Hayvan Sayısı	İşletme Sayısı
TOPLAM	24.796.015	530.151	9.974.685	1.746.927
1-4	180.424	64.744	2.763.708	1.043.022
5-9	394.431	58.400	2.884.064	447.078
10-19	1.185.628	88.192	2.509.716	196.193
20-49	4.832.232	155.231	1.463.583	55.598
50-149	10.342.914	130.048	319.650	4.936
150-299	5.206.186	27.250	16.349	76
300'den çok	2.654.200	6.286	17.615	24

Kaynak: DİE, 2001 Genel Tarım Sayımı Tarımsal İşletmeler (Hanehalkı), Ankara, DİE Matbaası, Kasım 2004, s. 342-349

Türkiye’de esas işi tarımsal faaliyet olan fertlerin işletme başına ortalama sayısı 2,65 kişi olarak tespit edilmiştir. Bu fertlerin yüzde 44,21’i 12 yaşından büyük kadın, yüzde 52,91’i 12 yaşından büyük erkek ve yüzde 2,88’i ise 9-12 yaş arası çocuklardan oluşmaktadır. Tarımsal işletmelerde esas işi tarımsal faaliyet olup, ikinci işi olmayan fertlerin oranı yüzde 86,32, ikinci işi olan fertlerin oranı ise yüzde 6,83’tür. Bu fertlerin yüzde 64,49’unun ücretsiz aile işçisi, yüzde 34,10’unun kendi hesabına, yüzde 0,71’inin işveren, yüzde 0,65’inin yevmiyeli ve yüzde 0,05’inin ise ücretli olarak çalıştığı belirlenmiştir.²⁹

Türkiye’de kırsal alanlarda yaşayan insanların en önemli ekonomik faaliyetini oluşturan tarım sektörünün, çok önemli ve kısa sürede çözümü zorunlu problemleri bulunmaktadır. Bu problemlerin en önemlileri arasında işletme başına düşen tarım arazisinin küçüklüğü ve çok parçalı oluşu, miras hukukunda bu parçalanmanın engellenmesine yönelik etkili önlemlerin alınmamış olması nedeniyle bu durumun her geçen gün daha da kötüleşmesi, buna bağlı olarak işletmelerin ekonomik üretim için yeterli büyüklüğe ulaşamamaları, ayrıca yine aynı sebeple işletme sayısının fazlalığı, tarım arazilerinin başka amaçlarla kullanılmasının yaygın

²⁹ DİE, y.a.g.e., s. 536

oluşu, çiftçilerin örgütlenme durumlarının ve eğitimlerinin yetersiz oluşu, işletmelerin üretim planlamalarının bulunmaması sayılabilir. Bunlara ilave olarak mekanizasyonun gereken düzeyde gelişmemiş olması, işletmelerin yeterli sermaye birikimini sağlayamamaları, hayvan sağlığı, bakımı ve beslenmesi konularında hatalar bulunması, üretim ve pazarlama organizasyonlarının yeterince kurulamamış olması, tarımsal yayım ve eğitim hizmetlerinin etkin olarak yapılamaması, girdi temininde güçlüklerin aşılammaması, doğal kaynakların ve su havzalarının hızla kirlenmesi ve bütün bunlara bağlı olarak da üretim ve verim düzeylerinin düşük olması da sayılabilmektedir. İşletme ölçeğinin küçüklüğü yanında, işletmelerin sahip oldukları hayvanların genetik olarak düşük kapasitede ve sayı olarak az olması da diğer bir önemli sorundur. Türkiye’de büyükbaş hayvancılık işletmelerinin yüzde 71,9’unda 5 başın altında, küçükbaş hayvancılık işletmelerinin ise yüzde 31,6’sında 20 başın altında hayvan bulunmaktadır.³⁰

1.2.2. Türkiye’nin Kırsal Kalkınma Politikaları

Türkiye’de Cumhuriyetin kurulduğu yıllarda ekonomik kalkınmanın sağlanabilmesi için itici güç olarak tarım sektörü belirlenmiş ve kırsal alanların kalkındırılması faaliyetleri başlatılmıştır. Ancak sistematik bir strateji ortaya konulamamıştır. 1929 dünya ekonomik buhranı da kırsal alanlarda yaşayanları dolaylı da olsa, oldukça olumsuz yönde etkilemiştir. Köy Kanunu’nun çıkarılması ve daha sonraki süreçte yapılan Birinci İktisat Kongresi ve Birinci Köy Kongresi ile kırsal kesimin kalkındırılması için değişik görüşler ortaya atılmış, bunlara bağlı olarak aşar vergisinin kaldırılması, İskan Kanunu’nun çıkarılarak topraksız köylülerin toprak sahibi yapılmasının amaçlanması ve kırsal kesimde eğitimin sağlanabilmesi için Köy Enstitüleri’nin kurulması, nispeten başarılı sonuçlar vermiş ve planlı döneme kadar kırsal kalkınma yolunda önemli adımlar atılmasını sağlamıştır.³¹

³⁰ Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu, y.a.g.e., s. 14-15

³¹ TKB Kırsal Kalkınma Politikaları Komisyonu, y.a.g.e., s. 19-20

Planlı döneme geçilmesi ile birlikte ise, önce kırsal alanda yaşayan insanların gönüllü işbirliği içerisinde örgütlenmelerini ve merkezi idare ile ortaklaşa çalışmalarını sağlayarak kırsal kalkınmayı hedefleyen toplum kalkınması çalışmaları yürütülmüştür. Daha sonraki dönemlerde ise kırsal kalkınma çok yönlü kırsal alan planlamaları ve kırsal kalkınma projeleri ile sağlanmaya çalışılmıştır.³²

Halen Türkiye’de ana hatlarıyla belirlenmiş sistematik bir kırsal kalkınma politikası bulunmamaktadır. Bu bakımdan ülkenin mevcut durumu ve öncelikleri dikkate alınarak, AB Kırsal Kalkınma Politikaları’na paralel olarak işleyebilecek bir kırsal kalkınma politikasının oluşturulması gerekmektedir.³³

Bu kapsamda Avrupa Birliği ile uyum süreci içerisinde, Birlik ile aday ülke arasındaki ekonomik ve sosyal uyumun sağlanmasına yönelik olarak tüm aday ülkelerin hazırlamak zorunda oldukları ve bu alandaki Birlik mali yardımları için stratejik bir belge olma özelliğini taşıyan Ön Ulusal Kalkınma Planı, Devlet Planlama Teşkilatı koordinatörlüğünde hazırlanmıştır. Planın amacı, 2004-2006 yılları arasında Türkiye’nin AB ile ekonomik, sosyal ve mekansal boyutlar itibariyle uyum sağlamasına yönelik olarak tarımsal verimliliğin artırılması, girişimciliğin özendirilmesi, rekabet gücünün, insan kaynaklarının ve istihdam yaratma kapasitesinin geliştirilmesi, altyapı hizmetlerinin iyileştirilmesi, giderek bilgiye dayalı bir ekonomi oluşturulması, çevre duyarlılığının yükseltilmesi ve bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarının ortadan kaldırılmasıdır.³⁴ Bu amaçlara ulaşmak için planın bölgesel gelişme ve kırsal kalkınma ile ilgili hedefleri olarak azgelişmiş bölgelerin rekabet edebilirliklerinin yükseltilmesi ve geri kalmış bölgelerde işsizliğin azaltılması, bu amaçla tarım dışı gelir kaynaklarının geliştirilmesi ve tarımsal üretimde verimliliğin artırılması belirlenmiştir. Hedeflere ulaşılabilmesi için ise; KOBİ’lerin desteklenmesi ve güçlendirilmesi, küçük ölçekli altyapı inşaatlarının

³² TKB Kırsal Kalkınma Politikaları Komisyonu, y.a.g.e., s. 22

³³ http://www.tarim.gov.tr/arayuz/6/icerik.asp?efl=girisulusal_program.htm, (Erişim: 23.07.2004)

³⁴ DPT, y.a.g.e., s. 130

desteklenmesi, yerel inisiyatiflerin geliştirilmesi ve kurumsal kapasitenin oluşturulması öngörülmektedir.³⁵

Türkiye’de kırsal planlamanın gerçekleştirilebilmesi için günümüze kadar pek çok yasal düzenleme yapılmıştır. Bu düzenlemelerden en eskisi 18 Mart 1924 tarihinde çıkarılan 442 sayılı Köy Kanunu’dur. Bu kanun, köylerin kalkındırılması için geleceğe yönelik köy yerleşim planlarının yapılmasına katkıda bulunmaktadır.

Yine tarımsal kamu yönetiminin gerçekleştirilebilmesi için 1924 yılında Tarım Bakanlığı kurulmuş, 1928 yılında Tarım ve Ticaret Bakanlıkları birleştirilerek, 1931 yılında tekrar ayrı bakanlıklar haline dönüştürülmüştür. 1937 yılında Tarım Bakanlığı Görev ve Teşkilat Yasası çıkarılmıştır.³⁶

Kırsal kesimde yaşayan topraksız köylülerin toprak sahibi yapılmasını sağlamak amacıyla 15 Haziran 1945 tarihinde 4753 sayılı Çiftçileri Topraklandırma Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanunla bir yandan büyük toprak sahiplerinin ve köy ağalarının siyasal gücünü kırmak, bir yandan da toprak mülkiyetini tarımsal üretimi ve verimliliği arttıracak şekilde yeniden düzenlemek, aynı zamanda da çeşitli nedenlerle kullanılmayan arazilerin değerlendirilmesi amacıyla çıkarılmıştır.³⁷ Daha önce Maliye Bakanlığı Milli Emlak Genel Müdürlüğü Toprak Tevzi Komisyonları tarafından yürütülen toprak dağıtım çalışmaları 6 Temmuz 1945 tarih ve 4784 sayılı kanunla Tarım Bakanlığı’na bağlı olarak kurulan Toprak İşleri Umum Müdürlüğü’ne devredilmiştir.

1950 yılında ise İskân İşleri Umum Müdürlüğü ve Toprak İşleri Umum Müdürlüğü 5613 sayılı kanunla birleştirilerek, Tarım Bakanlığı’na bağlı Toprak ve İskân İşleri Genel Müdürlüğü haline getirilmiştir. Bu Genel Müdürlüğün görevleri arasında yerleşim yerinin elverişsizliği nedeni ile yerinde kalkındırılması mümkün olmayan, yol su elektrik gibi altyapı hizmetlerinin pahalıya mal olacağı tespit edilen

³⁵ <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/o-ukp/tanitim.ppt>, (Erişim: 11.06.2004)

³⁶ TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, “Tarım ve Köyişleri Bakanlığı’nın Yeniden Yapılandırılması”, **Haber Bülteni**, 2004, sa.: 73-74, s. 30

³⁷ Gürlük, y.a.g.e., s. 14

köyleri daha elverişli yerlere nakletmek, mahalle, mezra gibi dağınık yerleşim birimlerini yeni bir yerleşim biriminde toplamak, köylerin kalkındırılmasını sağlamak amacıyla köy içi altyapı ve sosyal tesisleri, ayrıca ekonomik tesisleri gerçekleştirmek, köylülerin konut ve tarımsal tesis gereksinimlerini karşılamak için krediler ve teknik yardımlar temin etmek ve gerektiğinde köylülere arsa vermek, deprem riski yüksek olan yörelerde binaların ve tesislerin depreme karşı dayanıklı hale getirmek için çalışmalarda bulunmak ve serbest göçmen işlerini yürüterek, iskânlı göçmen kabul etmek sıralanabilir.³⁸

3203 sayılı yasa ile 1952 yılında Tarım Bakanlığı bünyesinde kurulan Sulama ve Kurutma İşleri Şubesi, 27 Şubat 1960 tarihinde 7457 sayılı yasa ile Toprak Muhafaza ve Zirai Sulama İşleri Umum Müdürlüğü adını almış ve bir genel müdürlük haline gelmiştir. Bu yasa ile TOPRAKSU rumuzunun kullanılması da kabul edilmiş olup, daha sonra TOPRAKSU Genel Müdürlüğü 1964 yılında Köyişleri ve Kooperatifler Bakanlığı'na bağlanmıştır. Bu Genel Müdürlüğü'nün görevleri arasında toprak ve su kaynakları ile ilgili araştırmalar yapmak, toprak etütlerinde standartları tespit etmek, toprak haritaları yapmak, toprak sınıflarını tayin etmek, toprak tahlillerini yapmak, toprak ve su kaynaklarının geliştirilmesine yönelik kooperatifleri desteklemek ve bu konuda kredilerin temini ve projelerin uygulanmasını sağlamak, erozyonla mücadele etmek, arazi toplulaştırması, tarla içi tesviye, drenaj ve yolların yapılması, toprakların ıslah edilmesi, sulama göletlerinin yapılması, yeraltı ve debisi 500 lt./sn.'ye kadar olan küçük yerüstü sularından sulama tesisleri kurmak sayılabilir.³⁹

Türkiye'de planlı kalkınma döneminin başlaması ile birlikte kırsal alandaki gelişmişlik farklılıklarının tek elden giderilebilmesi ve özellikle kırsal kesimde eksikliği bulunan yol, içme suyu, elektrik gibi önemli altyapı yatırımlarını bu planlar dâhilinde gerçekleştirecek bir kuruluşa gereksinim duyulmuştur. Bu amaçla öncelikle 4951 sayılı kanuna bağlı olarak Köyişleri Bakanlığı kurulmuş; daha sonra Enerji ve

³⁸ <http://www.khgm.gov.tr/kutuphane/toprakiskan1.htm>, (Erişim: 14.02.2005)

³⁹ <http://www.khgm.gov.tr/kutuphane/topraksu1.htm>, (Erişim: 14.02.2005)

Tabii Kaynaklar Bakanlığı DSİ Genel Müdürlüğü'nden Köy İçme Sulama Dairesi Başkanlığı, Bayındırlık Bakanlığı Karayolları Genel Müdürlüğü'nden Köy Yolları Dairesi Başkanlığı ve Elektrik İşleri Genel Müdürlüğü'nden Köy Elektrifikasyonu Birimi Köy İşleri Bakanlığı bünyesine alınmıştır. 1 Temmuz 1965 tarihinde ise 6611 sayılı Bakanlık Onayı ile Yol Su Elektrik (YSE) Genel Müdürlüğü kurularak, tüm işlemlerin tek bir genel müdürlük tarafından yürütülmesi sağlanmıştır. YSE Genel Müdürlüğü'nün görevleri arasında devlet ve il yolları dışında kalan köy yollarını, köy içi yollarını ve köprülerini inşa etmek, bu yolların bakımını ve onarımını yaparak, devlet ve il yolları ile bağlantılarını sağlamak, nüfusu 3000 ve daha düşük olan yerleşim birimlerine içme suyu götürerek, çevre sağlığı ile ilgili düzenlemeleri yapmak, yol, su ve elektrik hizmetlerinin envanterini çıkarmak sayılabilir.⁴⁰

1974 yılında Tarım Bakanlığı'nın adı Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı olarak değiştirilmiş, 1981 yılında Orman Bakanlığı'nı da bünyesine alarak Tarım ve Orman Bakanlığı'na dönüştürülmüştür. 1983 yılında Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığı'nın da katılması ile adı Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı olarak değiştirilmiş ve 1985 yılında yasası çıkarılmıştır.

Kırsal kalkınma amacıyla çıkarılan bir diğer kanun ise, 1983 yılında kabul edilen 2924 sayılı Orman Köylülerinin Kalkınmalarının Desteklenmesi Hakkında Kanun'dur. Bu kanunun amacı ise özellikle orman içi ve orman kenarı köylülerinin desteklenmesi, bu köylerdeki yapısal sorunlarının çözülmesi, tarım ve hayvancılık dışında el sanatları gibi farklı üretim dallarında eğitim çalışmaları yapılarak istihdamın artırılması ve bu sayede ormanların da korunmasını ve geliştirilmesini sağlamaktır.

1984 yılında 3083 sayılı Sulama Alanlarında Arazi Düzenlemesine Dair Tarım Reformu Kanunu çıkarılmıştır. Bu Kanun ile, topraksız veya az topraklı köylülerin yeterli işletme büyüklüğü sağlanacak şekilde topraklandırılması, toprakların verimli bir şekilde işletilmesi, tarımda verimliliğin ve istihdamın

⁴⁰ <http://www.khgm.gov.tr/kutuphane/yse1.htm>, (Erişim: 14.02.2005)

arttırılması, çiftçilerin desteklenmesi ve eğitim seviyelerinin yükseltilmesi, arazilerin toplulaştırılması, yerleşim yerlerinin düzenlenerek, gerektiğinde yeni yerleşim yerlerinin açılması gibi kırsal alanların yapısal sorunlarının çözülmesi amaçlanmıştır.

1985 yılında çıkarılan 3155 sayılı Tarım Reformu Genel Müdürlüğü'nün Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun ile ise; bir Tarım Reformu Genel Müdürlüğü'nün kurulması sağlanmış ve bu sayede 3083 sayılı kanunda yer alan amaçlara ek olarak toprağın erozyonla kaybedilmesinin önüne geçilmesi, tarım arazilerinin parçalanmasının engellenmesi, tarımda teknoloji kullanımının arttırılması ve yaygınlaştırılması hedeflenmiştir.

Aynı yıl Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı içerisinde bir reorganizasyon gerçekleştirilmiş, Bakanlığın Ziraat İşleri, Zirai Mücadele, Hayvancılığı Geliştirme, Gıda İşleri, Veteriner İşleri ve Su Ürünleri Genel Müdürlükleri kapatılmıştır.⁴¹

1985 yılında çıkarılan diğer bir kanun da, 3202 sayılı Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun'dur. Bu kanun ile Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı bünyesindeki eski YSE Genel Müdürlüğü, TOPRAKSU Genel Müdürlüğü ve Toprak İskân Genel Müdürlüğü birleştirilerek, bu kuruluşların görevlerini üstlenecek olan tüzel kişiliği haiz ve katma bütçeli bir Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü kurulması sağlanmıştır. Bu kanun ile Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün asli görevleri ise; kırsal alandaki devlet ve il yolları dışında kalan tüm yol, altyapı ve üstyapı hizmetlerinin, ayrıca araştırma ve proje hizmetlerinin yapılmasını, bakımını ve onarımını sağlamak; tarımı desteklemek, tarım alanlarının ve su kaynaklarının korunmasını ve geliştirilmesini sağlamak, arazi toplulaştırma faaliyetlerine katılmak, kırsal alandaki yapılaşmaları depreme dayanıklı hale getirmek, serbest göçmen işlerini yürüterek, iskânlı göçmen kabul etmek ve Hazine arazileri ile ilgili çeşitli işlemleri yapmak olarak belirlenmiştir.⁴² Ayrıca aynı

⁴¹ TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, y.a.g.e., s. 30

⁴² <http://www.khgm.gov.tr/gorevleri.htm>, (Erişim: 14.02.2005)

kanunla Orman Genel Müdürlüğü'nün görevleri arasında bulunan orman içi ve orman yollarını yapma işi de Köy Hizmetler Genel Müdürlüğü'ne devredilmiştir.⁴³

Daha sonraları Başbakanlığa bağlanan Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı, 1991 yılında ayrı bir Orman Bakanlığı kurulması ile yeniden yapılandırılarak, halen yürürlükte bulunan 7 Ağustos 1991 tarih ve 441 sayılı Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname yayımlanmıştır.⁴⁴

2005 yılında, 13 Ocak 2005 tarih ve 5286 sayılı Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğünün Kaldırılması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü kapatılarak, görevleri İstanbul ve Kocaeli İllerinde Büyükşehir Belediyelerine, diğer illerde ise İl Özel İdarelerine devredilmiştir.

Türkiye'de kırsal kalkınma amacıyla çıkarılan bu kanunlara ek olarak, bazı yerel yönetimlerin gerçekleştirdikleri projelere özel mevzuatlar da bulunmaktadır. Ayrıca 3194 sayılı İmar Kanunu uyarınca çıkarılan Belediye ve Mücavir Alan Sınırları İçinde ve Dışında Planı Bulunmayan Alanlara Uygulanacak İmar Yönetmeliği kapsamında Bayındırlık ve İskân Bakanlığı; kırsal alanlarda, belediye ve köy sınırları içinde ve dışında planı bulunmayan yerleşim yerlerinden ve bu yerleşim yerlerinin dışında kalan alanlardaki imar uygulamalarından sorumlu bulunmaktadır.⁴⁵

Ancak, çıkarılan tüm kanunlar ve yapılan Çevre Düzeni Planları, bu planların ortaya çıkarılması ve uygulanmasında yetki karmaşasının önüne geçilememesi, planlama çerçevesinin eksikliği ve sektörel bulgularla karar verme zorunluluğu bu planların uygulanmasında başarısızlıkla karşılaşılmasına neden olmaktadır.⁴⁶

⁴³ <http://www.khgm.gov.tr/kutuphane/khgmtarihce1.htm>, (Erişim: 14.02.2005)

⁴⁴ TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, y.a.g.e., s. 30

⁴⁵ Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu, y.a.g.e., s. 29

⁴⁶ Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu, y.a.g.e., s. 27

1.2.3. Türkiye’de Kırsal Kalkınma Politikalarının Uygulayıcıları

Türkiye’de kırsal alanların kalkındırılması ve kırdan kente göçün önlenmesi amacıyla pek çok politika oluşturulmuş ve proje gerçekleştirilmiştir. Bu projelerin bir kısmı merkezi idare tarafından yürütülmüş, bir kısmı ise özel idareler ve yerel yönetimler tarafından uygulanmaya çalışılmıştır. Bu arada bazı sivil toplum kuruluşları da bölgesel ölçekli projeler geliştirerek, uygulamışlardır.

Bu kuruluşların başında Bakanlar Kurulu, Yüksek Planlama Kurulu, Para Kredi ve Koordinasyon Kurulu, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Çevre ve Orman Bakanlığı, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Dış Ticaret Müsteşarlığı, Merkez Bankası, İller Bankası, T.C. Ziraat Bankası, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonu, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, kapatılan Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, İl Özel İdareleri, Belediyeler, Köylere Hizmet Götürme Birlikleri, Kooperatifler, Vakıflar, Ziraat Odaları ve çeşitli sivil toplum örgütleri gelmektedir. Kırsal alanlarla ilgili bu kadar çok kuruluşun görevli ve yetkili oluşu, her biri farklı konularda faaliyet gösterse de bir yönetim karmaşasına neden olmaktadır.

İzleyen bölümde Türkiye’de kırsal kalkınma politikalarına doğrudan veya dolaylı olarak katılan kamu kuruluşları, yerel yönetimler ve sivil toplum örgütleri kısaca incelenmiştir.

1.2.3.1. Kamu Kuruluşları

Türkiye’de kırsal kalkınma politikalarının oluşturulması ve uygulanmasında en önemli görevi kamu kuruluşları üstlenmektedir. Bunlardan bir kısmı üstlendikleri görevler gereği taşra teşkilatı oluşturmazken, devlete bağlı olarak çalışan birçok kamu kuruluşu ise kırsal alana hizmet götürebilmek için taşra teşkilatı oluşturmuştur.

1.2.3.1.1. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı

Kırsal alana hizmet götüren kuruluşların başında Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ve bu bakanlığa bağlı olarak görev yapan Tarım Reformu Genel Müdürlüğü gelmektedir. Tarım politikalarının belirlenmesi ve uygulanmasına katkı sağlayan Bakanlık, tarımsal yatırımlara destek vermekte, tarımı koruma ve geliştirmeye yönelik öneriler geliştirmekte, araştırma, yayım, küçük ölçekli sulamalar ve kırsal kalkınma uygulamaları konularında faaliyetlerde bulunmaktadır. Bakanlık bu çalışmalarını gerçekleştirirken merkez teşkilatı yanında, taşra teşkilatı ile de hizmet vermektedir.

Bakanlık merkez teşkilatı ana hizmet birimleri, danışma ve denetim birimleri, yardımcı hizmet birimleri, ilgili birimler ve bağlı birimlerden oluşmaktadır.⁴⁷

Ana hizmet birimleri, Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü (TÜGEM), Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü (KKGM), Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü (TEDGEM), Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (TAGEM) ve Dış İlişkiler ve Avrupa Topluluğu Koordinasyon Dairesi Başkanlığı (DİATK)'dir.

Danışma ve denetim birimleri, Teftiş Kurulu Başkanlığı, Strateji Geliştirme Başkanlığı, Hukuk Müşavirliği, Bakanlık Müşavirleri ve Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği'dir.

Yardımcı Hizmet Birimleri, Personel Genel Müdürlüğü, İdari ve Mali İşler Dairesi Başkanlığı, Yayın Dairesi Başkanlığı, Savunma Sekreterliği ve Özel Kalem Müdürlüğü'dür.

İlgili birimler Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO) Genel Müdürlüğü, Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü (TİGEM) ve Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü (ÇAYKUR)'dür.

⁴⁷ DPT Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu, y.a.g.e., s. 16

Bakanlığa bağılı kuruluşlar ise, Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, Atatürk Orman Çiftliği Müdürlüğü ve kapatılan Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nden oluşmaktadır.

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı taşra teşkilatı ise, İl ve İlçe Müdürlükleri, Köy Grubu Tarım Merkezleri, Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlükleri, Veteriner Kontrol ve Araştırma Enstitüsü Müdürlükleri, Üretim İstasyon Müdürlükleri, Su Ürünleri Üretim ve Geliştirme Merkezi Müdürlüğü, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Tarım Alet ve Makineleri Test Merkezi Müdürlüğü, Ders Araç ve Gereçleri Makine Eğitim Merkezi Müdürlüğü, Zirai Üretim İşletmesi ve Personel Eğitim Merkezi Müdürlüğü, Tohumluk Tescil ve Sertifikasyon Merkezi Müdürlüğü, Tohum Sertifikasyon Test Müdürlüğü, Zirai Karantina Müdürlükleri, İl Kontrol Laboratuvar Müdürlükleri, Tahaffuzhane ve Gümrük Veteriner Müdürlükleri, Hayvan Pazar ve Park Kurumu Müdürlükleri ve El Sanatları Eğitim Merkezi Müdürlükleri'nden oluşmaktadır.

Ayrıca il ve ilçelerde İl ve İlçe Genel İdare Kurulları, yerel konulardaki uygulamaları yürütmekte ve kararlar almakta, Bakanlık İl ve İlçe Müdürleri ise bu kurullarda Bakanlık ve mahalli idareler arasındaki koordinasyonu sağlamaktadırlar. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı taşrada gerektiği durumlarda ayrı birimler halinde de teşkilatlanabilmektedir.

1.2.3.1.2. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ve bu Bakanlığa bağılı Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, su kaynaklarının geliştirilmesi, sosyal ve ekonomik kalkınma politikasına ve kamu yararına yönelik yer altı ve yerüstü suların değerlendirilmesini ve korunmasını amaçlamaktadır. DSİ bu amaçlarla 6200 sayılı yasa hükümleri gereği sulama, taşkın, koruma, bataklıkların ıslahı, enerji, içme ve kullanma suyu tesisleri

inşa etmekte ve bunların bir bölümünün işletme ve bakım hizmetlerini yerine getirmektedir.⁴⁸

1.2.3.1.3. Çevre ve Orman Bakanlığı

Çevrenin korunması, iyileştirilmesi ve gelecek kuşaklara aktarılması esaslarını düzenleyen, çevre planlarını hazırlayarak uygulanmasını sağlayan, orman varlığını korumayı ve geliştirmeyi, halkın orman ürünlerine ve rekreasyonel gereksinimlerine cevap vermeyi amaçlayan Çevre ve Orman Bakanlığı da kırsal kalkınma çalışmalarına katılabilmek ve özellikle orman köylerinin kalkındırılmasını sağlamak amacıyla merkez, bölge ve il müdürlükleri şeklinde taşra teşkilatı oluşturmuştur.

1.2.3.1.4. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı

Bayındırlık ve İskân Bakanlığı ise taşra teşkilatı aracılığı ile özellikle ilçe ve köy mücavir alanları dışında kalan bölgelerdeki imar çalışmaları ile kırsal kalkınma çalışmalarında görev almaktadır.

1.2.3.1.5. İl Özel İdareleri

Kırsal alana hizmet götüren en önemli kuruluşlardan birisi de İl Özel İdare Müdürlükleridir. İl Özel İdare Müdürlükleri, kırsal alanda altyapı çalışmalarına katılmakta, sosyal amaçlı tesisler kurma, özellikle köy yolu, içme suyu, iskân, kanalizasyon, arazi toplulaştırma ve sulama hizmetlerini yürütmektedirler.

Geçmişte kırsal kalkınma konusunda önemli görevler görmüş olan Toprak ve İskân İşleri Genel Müdürlüğü, TOPRAKSU Genel Müdürlüğü ve YSE Genel Müdürlüğü kapatılarak, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü bünyesinde birleştirilmişlerdir. 2005 yılında Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü de kapatılarak, görev ve yetkileri İl Özel İdare Müdürlüklerine devredilmiştir.

⁴⁸ DPT Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu, y.a.g.e., s. 34

1.2.3.1.6. Diğer Kuruluşlar

Bakanlar Kurulu kırsal kesimle ilgili olarak, tarımsal ürünlerden desteklemeye tabi olacakların seçimi, fiyatların saptanması, tarım için gerekli finansmanın sağlanması ve kredi borçlarının ertelenmesi gibi kararlar alarak süreci yönlendirmektedir.

Yüksek Planlama Kurulu da aynı şekilde desteklenecek ürünlerin belirlenmesi ve fiyatların saptanması, hayvancılığı desteklemeye yönelik önlemlerin Bakanlar Kurulu'na önerilmesi, Tarım Satış Kooperatifleri'ne destekleme alım yetkisi verilmesi gibi görevler üstlenmektedir.

Para Kredi ve Koordinasyon Kurulu, para ve krediler konusunda öneriler geliştirmekte, girdi ve kredi sübvansiyonlarını kararlaştırmakta, ihracat teşvik primlerini belirlemekte ve Bakanlar Kurulu'na sunmaktadır.

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Tarım Satış Kooperatifleri'nin kimi işlevlerinin düzenlenmesi ve TŞFAŞ faaliyetlerini yürütmektedir.

Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlıkları, tarım sektörüne yönelik yardımlar ve tarım ürünleri iç ve dış ticaretini düzenlemektedirler.

Bunun yanında T.C. Ziraat Bankası ise, tarımsal müdahale alımı yapan KİT'lere Destekleme Fiyat İstikrar Fonu (DFİF) kaynaklarını kullandırmakta ve çiftçilere tarımsal amaçlı işletme ve yatırım kredileri vermektedir. İller Bankası ise, özellikle yerel yönetimlerin imar planları ve altyapı yatırımları için finansman sağlamakla görevlidir.

Bunların dışında ileride Türkiye için müdahale ve ödeme kuruluşu olarak görev yapması muhtemel kuruluşlar arasında olan Tütün ve Tütün Mamullerini ve Alkollü İçkiler Piyasasını Düzenleme Kurulu, Şeker Kurulu, Tarım Satış Kooperatifleri Birliklerini Yeniden Yapılandırma Kurulu gibi kurullar ile TMO, Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş., TEKEL ve ÇAYKUR gibi tarımsal kamu iktisadi

teşekkülleri ulusal gelirin paylaşımını etkilemekte, böylece kırsal kalkınma politikalarına dolaylı olarak da olsa katılmaktadırlar.⁴⁹

1.2.3.2. Yerel Yönetimler

Türkiye’de kamu kuruluşların dışında, il ve ilçe genel idare kurulları, köy muhtarlıkları ve belediye başkanlıkları gibi yerel yönetimler de sahip oldukları özel görevler ve yetkiler ile kırsal kalkınma çalışmalarına katılmaktadırlar.

1.2.3.2.1. İl ve İlçe Genel İdareleri

İl Genel İdareleri, merkezi hükümetin yetki ve sorumluluklarına sahip olan, devleti temsilen valinin başkanlığını yürüttüğü, karar alma organları il genel meclisi ve il daimi encümenliği olan bir yerel örgütlenmedir.⁵⁰ Bu şekilde vali hem merkezi idareyi, hem de yerel idareleri temsil etmektedir.⁵¹ Ayrıca illerde valiye bağlı olarak çalışan ve ilin her türlü planlama faaliyetini ve sekreteryayı gerçekleştiren İl Koordinasyon Kurulları ve İl Koordinasyon ve Planlama Müdürlükleri bulunmaktadır.

İlçe Genel İdareleri ise İl İdaresi Kanunu ile düzenlenmiştir. İlçe Genel İdareleri kaymakamların sorumluluğunda faaliyet göstermektedirler. Çeşitli bakanlıkların ilçe teşkilatları bu Kanun hükümleri gereğince kurulmuştur.⁵² Kırsal kalkınma uygulamalarında en tabanda bulunan uygulayıcılar olan İlçe Genel İdareleri, ilçede bulunan çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarının ve bazen de tüzel kişiliği haiz kamu hizmeti veren kuruluşlarının temsilcilerinden oluşmaktadır.

1.2.3.2.2. Belediyeler ve Köy Muhtarlıkları

Nüfusu 5000’den fazla olan yerler ile, il ve ilçe merkezlerinde belediyeler kurulmaktadır. Belediyelerin karar organları belediye meclisi ve belediye encümenidir. Belediye başkanları ise buralarda alınan kararların uygulanmasından

⁴⁹ TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, y.a.g.e., s. 31

⁵⁰ <http://www.turkab.net/up/abup4087.htm>, (Erişim: 12.05.2004)

⁵¹ DPT Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu, y.a.g.e., s. 21

⁵² DPT Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu, y.a.g.e., s. 23

sorumludurlar. Belediye meclisleri ve belediye başkanları her beş yılda bir seçim ile belirlenmektedir. Köylerde ise yönetimden yine seçimle belirlenen köy muhtarları ve ihtiyar heyetleri sorumludur.

Yerel yönetimler içerisinde belediye başkanları ve köy muhtarları ile, bunlara bağlı olarak çalışan encümenler, meclis üyeleri ve ihtiyar heyeti üyeleri, seçimle görev almaları, buldukları bölgenin sorunlarını ve bu sorunların giderilmesi için yapılabilecek çalışmaları yakından takip etmeleri nedeni ile kırsal kalkınma çalışmalarında özel bir öneme sahiptirler.

1.2.3.3. Sivil Toplum Kuruluşları

Merkezi ve yerel yönetimler dışında, kırsal alanlarda bulunan hemen her yerleşim birimine yayılmış farklı isimler altında ve farklı çalışma konularında faaliyet gösteren üretici odaları, kooperatifleri, birlikleri, vakıfları ve dernekleri gibi tüzel kişiliğe sahip sivil toplum örgütleri de kendi yetki ve görev alanları içerisinde kırsal kalkınma çalışmalarına katkıda bulunmaktadır.

Türkiye'deki üretici örgütleri Tablo-7'de görülmektedir.

Tablo-7. Türkiye’deki Üretici Örgütleri

ODALAR	KOOPERATİFLER	BİRLİKLER	DERNEKLER	VAKIFLAR
*TZOB *İLÇE VE İL ZİRAAT ODALARI	*ÇUKOBİRLİK *TARIŞ *FİSKOBİRLİK *KAYISIBİRLİK *PANKOBİRLİK *ANTBİRLİK *BUR.KOZA SAT. KOOP.BİR. *TASKOBİRLİK *TİFTİKBİRLİK *GÜLBİRLİK *KARADENİZBİRLİK *MARMARABİRLİK *İNCİRBİRLİK *KOZABİRLİK *GAPBİRLİK *GÜNEYDOĞUBİRLİK *TARIMSAL KALKINMA KOOP. *SULAMA KOOP. *SU ÜRÜNLERİ KOOP. *TARIM KREDİ KOOP. *TÜRKİYE MİLLİ KOOP.BİR.	*TAHİL ÜRT.BİR. *ADANA SOYA ÜRT.BİR. *SULAMA BİRLİKLERİ *ZEYTİN ÜRT.BİR. *T.DAM.SIĞIR YTŞ.BİR. *ARI YTŞ.BİR. *DOĞU AKD. ZEYTİN BİR.	*ADANA ÇİFTÇİ BİR. *EGE ÇİFTÇİ BİR. *TRAKYA ÖND.ÇİFT. BİR.DER. *ZİRAATÇİLER DER. *Ş.URFA ÖND.ÇİFT.BİR.DER. *EKO.TAR.DER. *İPSALA ÇELTİK ÜRT.DER. *MUZ ÜRT.DER. *MUĞLA KÜLTÜR BALIKÇILARI DER. *AKUA KÜLTÜR DER. *MANİSA BAĞCILAR BİR.DER. *TURUNÇ.YTŞ.DER .	*T.TARIMCILAR VAK. *SU ÜR.VAK. *TÜR.KALK. VAK.

Kaynak: TKB Tarımsal Örgütler ve Örgütlenme Komisyonu, “II. Tarım Şurası Tarımsal Örgütler ve Örgütlenme Komisyonu Çalışma Belgesi”, s. 5 (Erişim: <http://tarimsurasi.tarim.gov.tr/PDFLER/X.Komisyon.pdf>, 05.01.2005)

1.2.3.3.1. Üretici Kooperatif ve Birlikleri

Ortaklarının belirli ekonomik çıkarlarını ve özellikle meslek ve geçimlerine ait gereksinimlerini karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet şeklinde sağlayıp korumak amacıyla kurulan kuruluşlara kooperatif denilmektedir.⁵³ Kooperatifler, kırsal alanlarda dağınık, düzensiz olanakları birleştiren ve geliştiren, aynı zamanda bu olanaklara ulusal nitelikler kazandıran iyi bir dayanışma organizasyonudurlar.⁵⁴

Türkiye’de ilk kooperatifçilik hareketleri, 1924 yılında İtibari Zirai Birlikler Kanunu, daha sonra da 1935 yılında Tarım Satış ve Tarım Kredi Kooperatifleri

⁵³ DPT Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu, y.a.g.e., s. 38

⁵⁴ http://www.tarim.gov.tr/arayuz/6/icerik.asp?efl=tarim_sektor/index.htm, (Erişim: 23.07.2004)

Yasası'nın çıkarılması ile başlamıştır. 1967 yılında kırsal alanlardaki kaynaklara işlerlik kazandırmak amacıyla Köy Kalkınma Kooperatifleri modeli uygulanmaya başlanmıştır. Aynı yıl bu model kapsamında yer alan projelerin desteklenmesi amacıyla Tarımsal Devlet Yardımı Yönetmeliği hazırlanmış ve yürürlüğe girmiştir. 1969 tarihinde yürürlüğe giren Kooperatifler Kanunu ile, kırsal alanlarda kurulan ve devletçe desteklenen tarımsal amaçlı kooperatiflerde hızlı bir artış gerçekleşmiştir. 1988 yılında Kooperatifler Kanunu'nda yapılan değişiklikle kooperatiflerin günün koşullarına uygun duruma getirilmeleri amaçlanmıştır. Ayrıca çok amaçlı kurulan birlik ve merkez birliklerinin daha güçlü bir yapıya kavuşturulmaları amacıyla konu bazında dikey teşkilatlanmaya olanak tanınmıştır.

Tüm bunlara karşın günümüzde dört farklı yasa altında çalışan kooperatiflerin nicelik olarak ulaştıkları büyüklüğe karşın, çağdaş bir gelişim düzeyini yakaladıkları söylenemez.⁵⁵ Türkiye'de kooperatifçilik her ne kadar önemli sayılabilecek gelişmeler göstermiş olsa da, Avrupa Birliği ülkelerindeki kooperatifçiliğe oranla yeterli etkinliğe kavuşturulamamıştır. Bunun temel nedenleri arasında kooperatiflerin karşılaştıkları finansman yetersizlikleri, bu konudaki mevzuatların karışıklıklar içermesi, kuruluş öncesinde yeterli denetimlerin yapılmamasına bağlı olarak gelişme olanağı bulunmayan kooperatiflerin kurulması, kuruluştan sonra özdenetim ve denetimin yeterince yapılamaması, toplumda kooperatifçilik konusunda yeterli eğitim ve bilgi birikiminin bulunmaması, kooperatiflerin yönetim sorunlarını çözememeleri ve üst örgütlenmelerini yeterince gerçekleştirememiş olmaları sayılabilmektedir.⁵⁶ Ancak her ne kadar kooperatifler önemli sorunlarla karşı karşıya kalsalar da, ortaklarının ürünlerin pazarlanmasındaki etkinlikleri, gerektiğinde bu ürünlerin farklı amaçlarla değerlendirilmesine yardımcı olmaları, pazarlama kanalında aracılara giden kazancın doğrudan üreticilere kazandırılmasına yardımcı olmaları, piyasadaki fiyat dalgalanmalarına karşı engel oluşturmaları ve ürünlerin en iyi fiyata satılmalarını sağlamaları gibi hizmetleri gerçekleştirdikleri için de vazgeçilmez bir üretici organizasyonu olmaktadır.

⁵⁵ TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, y.a.g.e., s. 31

⁵⁶ Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu, y.a.g.e., s. 18-20

Türkiye 1982 Anayasası'nın 171. maddesine göre şekillenen ve özel mülkiyet anlayışı ile gelişen kooperatifçilik, bir taraftan üyelerinin katkılarını birleştirerek ülke kalkınması için bir araya getirmekte, diğer taraftan ulusal gelirin arttırılması ve kişiler arasında adil dağıtılmasına, böylelikle de kırsal kalkınmaya yardımcı olmaktadır. Türkiye'de ülke ekonomisine katma değer oluşturarak, istihdam ve döviz sağlayarak katkıda bulunan 86.828 kooperatifin yaklaşık 8,7 milyon ortağı bulunmaktadır. Buna göre ülke nüfusunun yaklaşık yüzde 13'ü kooperatif ortağıdır.⁵⁷ Tarımsal amaçlı kooperatif sayısı ise 10.095 olup, ortak sayısı 5 milyona yaklaşmıştır.⁵⁸

Türkiye'de en yaygın olan kooperatif çeşitleri; tarımsal kalkınma, tarım kredi, tarım satış, tütün tarım satış, pancar ekicileri, sulama, su ürünleri, esnaf kefalet, konut yapı ve motorlu taşıyıcılar kooperatifleridir. Kooperatif türleri içerisinde en yaygın olanı 61.704 kooperatif ve yaklaşık 2,4 milyon ortak sayısı ile yapı kooperatifleridir. Tarımsal amaçlı kooperatifler ise, tüm kooperatiflerin yaklaşık yüzde 10'unu ve toplam kooperatif üye sayısının da yüzde 57'sini oluşturmaktadırlar. Yine, tarımsal amaçlı kooperatifler içerisinde en yaygın ve en fazla üyeye sahip olan kooperatif türü yüzde 50 oranı ile tarımsal kalkınma kooperatifleridir. Bunu kooperatif sayısı bakımından toplam tarımsal kooperatiflerin yüzde 22'sini ve 1,5 milyon ortağı ile üye sayısı bakımından toplam tarımsal kooperatif ortaklarının yüzde 30'unu oluşturan, ayrıca ülke genelinde örgütlenmiş olan tarım kredi kooperatifleri takip etmektedir. Daha sonra ise sırasıyla sulama kooperatifleri, su ürünleri kooperatifleri, tarım satış kooperatifleri ve pancar kooperatifleri gelmektedir.⁵⁹

⁵⁷ Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu, y.a.g.e., s. 17

⁵⁸ TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, y.a.g.e., s. 31

⁵⁹ Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu, y.a.g.e., s. 17

Tablo-8. Türkiye'deki Tarımsal Amaçlı Kooperatif ve Üst Kuruluş Bilgileri (12.10.2004 Tarihi İtibariyle)

Tabi Olduğu Kanun	Birim Kooperatif			Bölge Birliklerinin			Merkez Birliğinin	
	Çeşidi	Sayısı	Ortak Sayısı	Çeşidi	Sayısı	Ortak Kooperatif Sayısı	Sayısı	Ortak Birlik Sayısı
1163, 3476 S.K.	Tarımsal Kalkınma	5.536	709.613	Eski Çok Amaçlı	15	1.208	1	15
				Çay	7	52	1	7
				Tarım	6	140		
				Hayvancılık	15	222	1	15
				Ormancılık	17	786	1	22
	Sulama	2.248	266.268	Sulama	9	437	1	9
	Su Ürünleri	421	22.660	Su Ürünleri	10	141	1	8
	Pancar Ekicileri	31	1.620.430	Pankobirlik	1	31		
	ARA TOPLAM	8.236	2.618.971		80	3.017	6	80
1581, 3223 S.K.	Tarım Kredi	2.281	1.557.817	Tarım Kredi	16	2.281	1	16
553 S.K.H.K.	ARA TOPLAM	10.517	4.176.788		96	5.298	7	96
4572 S.K.	Tarım Satış	340	664.419	Tarım Satış	17	335		
	Tütün Tarım Satış	68	33.000					
GENEL TOPLAM		10.825	4.874.207		113	5.633	7	96
6964 S.K.	Ziraat Odaları	642	3.800.000					
	Çiftçi Dernekleri	539	230.000					

Kaynak: TKB Tarımsal Örgütler ve Örgütlenme Komisyonu, "II. Tarım Şurası Tarımsal Örgütler ve Örgütlenme Komisyonu Çalışma Belgesi", s. 6 (Erişim: <http://tarimsurasi.tarim.gov.tr/PDFLER/X.Komisyon.pdf>, 05.01.2005)

Tablo-8’de Türkiye’deki tarımsal amaçlı kooperatifler ve üye sayıları verilmiştir. Türkiye’de polikültür tarım yapılıyor olması ve bu tarımı gerçekleştiren işletmelerin farklı özelliklerde ve büyüklüklerde olmaları, gereksinimlerinin de çok farklı olması sonucunu doğurmaktadır. Bu nedenle Türkiye’de kurulan tarımsal kalkınma kooperatifleri çok çeşitli konularda faaliyet göstermektedir.⁶⁰ 1988 yılında çıkarılan 1163 sayılı Kooperatifler Yasası ve bunu değiştiren 3476 sayılı Kanun uyarınca faaliyet gösteren tarımsal kalkınma kooperatiflerinin kuruluş çalışmaları, kooperatifin kurulacağı bölgenin sosyal ve ekonomik yapısı, tarım potansiyeli, altyapı durumu ve kurucuların bilinç düzeyleri gibi kıstaslar dikkate alınarak Tarım ve Köyişleri Bakanlığı İl Müdürlükleri tarafından yapılmaktadır. Kırsal kesimde yaşayan insanların hayat standartlarını ve gelir düzeylerini yükseltmek için kurulan tarımsal kalkınma kooperatifleri son yıllarda Kırsal Alana Sosyal Destek Projesi uygulamalarında kullanılmıştır. Tarımsal kalkınma kooperatifleri birleşerek Köy Kalkınma ve Diğer Amaçlı Kooperatifler Merkez Birliği’ni kurmuşlardır.

Sulama kooperatifleri ve sulama birlikleri, Türkiye’deki yeraltı ve yerüstü su kaynaklarından organize olarak faydalanmak isteyen üreticiler tarafından kurulmuşlardır. Türkiye’de sulama alanı olarak 27 bölge bulunmasına karşın, ancak 9 bölgede sulama kooperatifi kurulabilmiştir.⁶¹ Devlet kurumları tarafından inşa edilen sulama tesisleri, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı denetiminde kurulan sulama kooperatiflerine ve birliklerine devredilerek, işletilmesi sağlanmaktadır.⁶²

Su ürünleri kooperatifleri, ortaklarının gereksinimlerini karşılamak, pazarlama yapılarını kurmak, işleme ve değerlendirme tesisleri oluşturmak, kredi konusunda kefalet etmek, ortaklarının faaliyetlerini düzenlemek ve su ürünlerini korumak amacıyla kurulmuş olup; deniz ve akarsu kaynakları bakımından son derece gelişmiş bir potansiyele sahip olan bölgelerde yaygın olarak kurulmuştur.

⁶⁰ DPT Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu, y.a.g.e., s. 39

⁶¹ TKB Tarımsal Örgütler ve Örgütlenme Komisyonu, y.a.g.e., s. 7

⁶² http://www.tarim.gov.tr/arayuz/6/icerik.asp?efl=tarim_sektor/index.htm

Pancar ekicileri kooperatifleri dışındaki tarımsal kalkınma kooperatiflerinin projeli yatırımları Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından desteklenmektedir. Bu kooperatiflerin hem bölge, hem de merkez birliği olarak kabul edilebilecek üst örgütü Pankobirlik'tir.

Türk çiftçisinin sermaye gereksinimini karşılayan ve girdi teminine yardımcı olan tarım kredi kooperatiflerinin kuruluşu her ne kadar Mithat Paşa'nın memleket sandıklarına dayandırılrsa da, gerçek anlamda ilk tarım kredi kooperatifi 1937 yılında kurulmuştur. Tarım kredi kooperatifleri faaliyetlerini 1972 yılında yürürlüğe giren Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu hükümlerine göre yürütmektedirler. 1995 yılında çıkarılan bir kanun hükmünde kararname ile tarım kredi kooperatifleri ve birlikleri özerk bir yapıya kavuşturulmuştur. Tarım kredi kooperatifleri ülke genelinde yerleşim birimlerinin yüzde 81'ine hizmet götürmektedir. Örgütsel olarak birim kooperatifler, birim kooperatiflerin bağlı olduğu 16 bölge birliği ve 1 merkez birliğinden oluşmaktadır.

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı denetiminde faaliyet gösteren tarım satış kooperatifleri, ortaklarının üretime yönelik gereksinimlerini karşılamak, ürünlerini satın almak ve değerlendirmek, Bakanlar Kurulu ve ilgili Bakanlığın kararı ile destekleme alımları yapmak gibi görevler üstlenmiştir. Ancak 4752 sayılı Kanun ve tarımsal reform programı çerçevesinde devlet adına destekleme alımı yapmaları işlevi sona erdirilmiştir. Tarım satış kooperatifleri çeşitli ürün ve ürün gruplarında faaliyet göstermek üzere Tariş (Pamuk Birliği, Üzüm Birliği, İncir Birliği, Zeytin ve Zeytinyağı Birliği), Çukobirlik, Antbirlik, Fiskobirlik, Trakya Yağlı Tohumlar Birliği, Güneydoğubirlik, Karadenizbirlik, Marmarabirlik, Tiftikbirlik, Gülbirlik, Kozabirlik, Taskobirlik ve Kayısibirlik gibi birlikler oluşturmuşlardır.⁶³

Damızlık sığır yetiştiricileri birlikleri, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın desteği ile 904 sayılı Hayvan Islahı Kanunu hükümlerine göre 44 ilde kurulmuştur. 1998 yılında Türkiye Damızlık Sığır Yetiştiricileri Merkez Birliği'ni kurmuşlardır.

⁶³ TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, y.a.g.e., s. 31

Bu örgütlenmeler aynı zamanda Avrupa Holstein Yetiştiricileri Konfederasyonu ve Uluslararası Hayvan Kayıt Komitesi (ICAR) üyesidir.

1.2.3.3.2. Ziraat Odaları

Ziraat Odaları; tarım sektörünün çiftçilerin çıkarları doğrultusunda şekillenmesini sağlamak ve bu konuda devletin plan ve programlarının gerçekleşmesine yardımcı olmak, çiftçilerin ortak gereksinimlerini karşılamak, tarımsal faaliyetleri kolaylaştırmak, çiftçi kayıt ve kütüklerini tutmak, tarımsal üretimde üreticilere girdi temininde yardımcı olmak ve sosyal amaçlı çalışmalara katılmak amacıyla 1957 yılında çıkarılan ve 1963 yılında uygulamaya geçen 6964 sayılı kanunla kurulan, tüzel kişiliğe sahip kamu kurumu niteliğinde olan çiftçilerin meslek kuruluşlarıdır. Merkezi Ankara'da bulunan Ziraat Odaları Birliği, il ve ilçe merkezlerindeki 604 ziraat odası ile görev ve sorumlulukları dâhilinde faaliyet göstermektedir.⁶⁴ Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği, Avrupa Birliği ile müzakere sürecinde ve daha sonrasında tarım politikalarının belirlenmesinde ve uygulanmasında daha da önemli görevler üstleneceklerdir.⁶⁵

Kırsal kalkınma çalışmalarında çok önemli görevler üstlenebilecek olan Ziraat Odaları, kuruluş kanunundaki eksikliklerin giderilmemiş olması nedeni ile günümüzde istenilen etkinliği gösterememekte ve gerektiği gibi hizmet verememektedir.⁶⁶

1.2.3.3.3. Mahalli İdare Birlikleri

Kırsal alanda faaliyet gösteren önemli bir örgütlenme çeşidi de mahalli idare birlikleridir. Mahalli idare birlikleri, hizmetlerinin daha iyi yürütülebilmesi amacıyla kendi aralarında birlikler de kurabilmektedir. Mahalli idare birlikleri genel olarak 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu, 1580 sayılı Belediyeler Kanunu ve 442 sayılı Köy

⁶⁴ Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu, y.a.g.e., s. 20

⁶⁵ TKB Tarımsal Örgütler ve Örgütlenme Komisyonu, "II. Tarım Şurası Tarımsal Örgütler ve Örgütlenme Komisyonu Çalışma Belgesi", s. 11 (Erişim: <http://tarimsurasi.tarim.gov.tr/PDFLER/X.Komisyon.pdf>, 05.01.2005)

⁶⁶ Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu, y.a.g.e., s. 20

Kanunu uyarınca ve İşleri Bakanlığı'nın hazırladığı tip birlik tüzüğüne göre kurulmaktadır.⁶⁷

Mahalli idare birlikleri içerisinde yer alan Köylere Hizmet Götürme Birlikleri, görev alanlarına giren köylerde ve ilçelerde sosyal, eğitimsel, kültürel ve sınaî tesisler kurmak, gerektiğinde aynı amaçla kurulmuş sınaî işletmelerle işbirliği yapmak, yol, su, elektrik, kanalizasyon, okul, cami, sağlık tesisi vb. altyapı hizmetlerini gerçekleştirmek amacı ile faaliyet göstermektedirler. Köylere Hizmet Götürme Birlikleri, kuruldukları ilçenin kaymakamının başkanlığını üstlendiği, köy muhtarları ve ilgili kamu kurumu yetkililerinden oluşan Birlik Meclisi tarafından yönetilirler. Günümüzde Türkiye'nin çeşitli yörelerinde toplam 784 adet Birlik görev yapmaktadır.⁶⁸

Mahalli idare birlikleri içerisinde yer alan bir diğer örgütlenme biçimi ise sulama birlikleridir. DSİ yapmış olduğu sulama tesislerini ya kendisi işletmekte, veya yasanın hükümleri uyarınca işletmeyi gerçek ya da tüzel kişiliklere devretmektedir. Bu kapsamda sulama birlikleri de DSİ'den bu tesislerin işletme hakkını almakta ve yürütmektedirler. Sulama hizmetlerinin birden fazla köy veya beldeye girmesi durumunda tesisin işletilmesi, bakım ve onarımının yapılması amacıyla kurulmaktadır. Birliklerin yönetimi birlik meclisi, birlik başkanı ve birlik encümenince gerçekleştirilmektedir.

Mahalli idare birlikleri içerisinde yaygın olarak faaliyet gösteren Köylere Hizmet Götürme Birlikleri ve Sulama Birlikleri dışında içme suyu birlikleri, belediye birlikleri, sığır yetiştiricileri birlikleri, arıcılık birlikleri, çevre koruma, imar ve altyapı hizmet birlikleri, sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları gibi çeşitli amaçlarla kurulan pek çok dernek, birlik ve vakıf da bulunmaktadır.⁶⁹

⁶⁷ DPT Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu, y.a.g.e., s. 31

⁶⁸ Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu, y.a.g.e., s. 21

⁶⁹ Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu, y.a.g.e., s. 22

1.2.3.3.4. Dernekler

Dernekler 2908 sayılı kanuna göre kurulmakta ve faaliyet göstermektedirler. Kırsal alanda iki ayrı tipte dernek bulunmaktadır. Bunlardan ilki belirli bir işletme büyüklüğüne sahip çiftçilerin mesleki yararını korumak amacıyla kurdukları birliklerdir. İkincisi ise değişik isimler altında kurulan, köyün ve köyde yaşayanların altyapı ve sosyal ihtiyaçlarına cevap vermek için kurulan köy yaşatma, koruma ve güzelleştirme dernekleridir.⁷⁰ Kırsal kalkınma süreci içerisinde her iki dernek tipi de önemli görevler üstlenebilmektedir.

1.2.3.3.5. Diğer Kuruluşlar

Kırsal kesimde çiftçilerin teşkilatlanmasına yönelik bir düzenleme de, 1941 yılında yürürlüğe giren 4081 sayılı Çiftçi Mallarının Korunması Hakkında Kanun ile yapılmıştır. Bu kanun uyarınca köy ve şehir dışındaki belediye sınırları içinde veya dışında bulunan çiftçi malları Çiftçi Mallarını Koruma Teşkilatı aracılığıyla korunmaktadır.⁷¹

2821 sayılı Sendikalar Kanunu uyarınca kurulan sendikaların bir kısmı da tarım, ormancılık, avcılık ve balıkçılık konularında faaliyet göstermektedir. Türkiye’de her ne kadar tarım kesiminde çalışanların çok büyük bir kısmı ücretsiz aile çalışanı olsa da, küçük bir kısım bu sendikalara üye olmaktadır. Özellikle büyük tarımsal işletmelerde ve devlet üretme istasyonları, tarımsal araştırma kuruluşları gibi yerlerde çalışan işçilerin sendikalı oldukları görülmektedir. Sendikalar da kırsal kalkınma çalışmalarına sınırlı da olsa, kendi çalışmalarını içerisinde katkıda bulunmaktadırlar.

Kırsal kesimde şirketler çok sınırlı sayıda bulunmalarına ve belirli konularda faaliyet göstermelerine karşın, bazen kendi çalışmalarını kolaylaştırmak için gerçekleştirdikleri faaliyetler, kırsal kalkınma çalışmalarına yardımcı olabilmektedir.

⁷⁰ DPT Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu, y.a.g.e., s. 47

⁷¹ DPT Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu, y.a.g.e., s. 47

Kırsal alanlarda daha çok belirli konularda faaliyet gösteren vakıflar bulunmakla birlikte, kamusal örgütlenme tarzında kırsal ve kentsel alana hizmet sunan vakıflar da bulunmaktadır. Bunlar içerisinde özellikle Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları ve Türkiye Kalkınma Vakfı kırsal alana sunduğu hizmetler nedeniyle önem taşımaktadır.

1.2.4. Türkiye’de Kırsal Kalkınma Politikalarının Araçları

Türkiye’de bölgesel gelişmişlik farklılıklarını gidermeye ve kalkınmaya yönelik üç temel araç bulunmaktadır. Bunlar; kamu sektörüne ve özel sektöre yönelik teşvikler, çiftçi desteklemeleri ile bölgesel ve kırsal kalkınma uygulamalarıdır.⁷²

1.2.4.1. Kamu Sektörüne ve Özel Sektöre Yönelik Teşvikler

Bölgesel farklılıkların ortadan kaldırılması amacıyla, Türkiye’de kamunun ve özel sektörün yatırımlarına devlet tarafından verilecek teşviklerin daha etkin olmasını sağlamak amacıyla gelişmiş, kalkınmada öncelikli ve normal bölgeler olmak üzere üç ayrı bölge grubu belirlenmiştir.

İstanbul ve Kocaeli İl sınırları içindeki alan ile Ankara, İzmir, Bursa, Adana ve Antalya Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisinde kalan alanlar gelişmiş bölge olarak kabul edilmektedir.

Bakanlar Kurulu tarafından yörelerin nüfus, eğitim, sağlık, sanayileşme ve madencilik, ticaret ve finansal gelişmeler, tarımsal gelişme ve mekanizasyon, haberleşme ve ulaştırma, sosyal ve kültürel gelişme gibi kriterler dikkate alınarak 49 il ve 2 ilçe kalkınmakta öncelikli yöreler kapsamına alınmıştır. Bu iller Adıyaman, Ağrı, Aksaray, Amasya, Ardahan, Artvin, Bartın, Batman, Bayburt, Bingöl, Bitlis, Çanakkale (Bozcaada ve Gökçeada İlçeleri), Çankırı, Çorum, Diyarbakır, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Giresun, Gümüşhane, Hakkari, Iğdır, Kahramanmaraş, Karabük, Karaman, Kars, Kastamonu, Kırıkkale, Kırşehir, Kilis, Malatya, Mardin, Muş,

⁷² <http://www.turkab.net/up/abup4087.htm>

Nevşehir, Niğde, Ordu, Osmaniye, Rize, Samsun, Siirt, Sinop, Sivas, Şanlıurfa, Şırnak, Tokat, Trabzon, Tunceli, Van, Yozgat ve Zonguldak'tır.⁷³

Gelişmiş ve kalkınmada öncelikli yöreler dışında kalan yerler ise normal bölgeler olarak nitelendirilmektedir.

Türkiye'de genel olarak yapılan teşvik ve destekleme uygulamalarının yanında, özellikle kamu yatırımları ve özel sektöre verilecek teşvikler bakımından kalkınmada öncelikli yörelere yapılacak yatırımlara ve uygulamalara ayrıcalık ve öncelik verilmektedir. Özellikle istihdam yaratacak ve gelir dağılımını düzenleyecek yatırımlara yönelik özel sektör ve kamu yatırımları arazi verilmesi, yap-işlet-devret modeli, vergi indirimleri, girdi temini, muafiyetler gibi çok değişik şekillerde desteklenmektedir.

Söz konusu yatırımlar genel olarak kalkınmada öncelikli yörelerin il ve ilçe merkezlerinde uygulanmakta olup, çok az kısmı kırsal kesimde gerçekleştirilmektedir. Bu bakımdan kırsal alanlarda temel ekonomik faaliyet olan tarım sektörüne yönelik desteklemeler kırsal kalkınma kavramı içerisinde ayrı bir önem taşımaktadır.

1.2.4.2. Çiftçilere Yönelik Destekleme Uygulamaları

Türkiye'de uzun yıllardan beri en yaygın olarak kullanılan çiftçi destekleme aracı, pazar fiyatı desteklemeleri olmuştur. Bu yöntemle hükümetler, hangi ürünlerde, hangi fiyattan alım yapılacağını belirlemekte ve ilgili kuruluşu görevlendirmekte idiler. İlk pazar fiyatı desteği uygulaması 1932 yılında T.C. Ziraat Bankası aracılığıyla buğday alımı yapılması şeklinde başlamış, 1938 yılında Toprak Mahsulleri Ofisi'nin kurulması ile bu görev TMO'ne devredilmiştir. Daha sonraki dönemlerde TŞFAŞ, ÇAY-KUR, TEKEL ve çeşitli kooperatifler devlet destekleme alımlarında görev almışlardır.⁷⁴

⁷³ <http://www.turkab.net/up/abup4087.htm>

⁷⁴ TKB Tarımsal Yapıda Değişme ve Gelişmeler Komisyonu, y.a.g.e., s. 53

1960 yılında buğday, arpa, çavdar, tütün, çay ve şeker pancarı destekleme kapsamına alınmış; 1970 yılından sonra alımı yapılan ürünler buğday, arpa, çavdar, yulaf, pamuk, tütün, yaş çay yaprağı, şeker pancarı, soya, ayçiçeği, fındık, antepfıstığı, kuru incir, çekirdeksiz kuru üzüm, çekirdekli kuru üzüm, zeytin, haşhaş, gül çiçeği, yer fıstığı, kolza, zeytinyağı, tiftik, yapağı ve yaş ipek kozası olmak üzere 24'e çıkarılmıştır. 24 Ocak kararları ile ürün sayısında tekrar azalma gözlenmiş ve 1990 yılında desteklenen ürünler buğday, arpa, çavdar, mısır, çeltik, yulaf, tütün, şekerpancarı, haşhaş ve nohut olmak üzere 10'a düşürülmüştür. Bu sayı 1991 yılında 24'e, 1992 yılında 26'ya yükseltilmiş, 5 Nisan 1994 kararları ile birlikte kapsama alınan ürünler buğday, arpa, çavdar, mısır, çeltik, yulaf, tütün, şekerpancarı ve haşhaş olmak üzere 9'a düşürülmüş ve 2000 yılına kadar önemli bir değişiklik olmamıştır.⁷⁵

Pazar fiyatı destekleri yanında 2000 yılına kadar çiftçilere gübre, tohum, su, tarımsal mücadele ilaçları, tarımsal krediler gibi girdi desteklemeleri de yapılmıştır.⁷⁶

2000 yılından itibaren tarımda yapısal reform çalışmaları yeniden başlamış, ekonomik istikrarın sağlanması, bütçe yükünün azaltılması, tarım sektöründe büyümenin ve Avrupa Birliği'ne uyumun sağlanması için tarım sektöründe de yeniden yapılanmaya gidilmiştir.

Türkiye'de bitkisel ve hayvansal üretimi arttırmak ve bu şekilde çiftçilerin gelirlerinin yükseltilmesini sağlamak amacıyla 2000 yılında başlatılan tarımsal reform çalışmalarının bir parçası olarak üreticilere doğrudan ve üretime bağlı destekleme ve prim uygulamaları yapılmaktadır.⁷⁷ Çiftçilere verilen destekleme ve primler Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü (TÜGEM) tarafından gerçekleştirilmektedir.

⁷⁵ Gökhan Günaydın, "Küreselleşen Piyasa, Yoksullaşan Köylü", **Tarım ve Mühendislik Dergisi**, Ankara, Kozan Ofset, 2003, sa: 66-67, s. 17

⁷⁶ TKB Tarımsal Yapıda Değişme ve Gelişmeler Komisyonu, y.a.g.e., s. 53

⁷⁷ TKB Uluslararası Tarımsal İlişkiler ve Avrupa Birliğine Uyum Komisyonu, "II. Tarım Şurası Uluslararası İlişkiler ve Avrupa Birliğine Uyum Komisyonu Çalışma Belgesi", s. 15 (Erişim: <http://tarimsurasi.tarim.gov.tr/PDFLER/XI.Komisyon.pdf>, 05.01.2005)

Tarımda yeniden yapılanma çalışmaları kapsamında Tarım Reformu Uygulama Projesi (ARİP) hazırlanarak, mevcut destekleme politikaları kaldırılmış ve çiftçilere doğrudan gelir desteği uygulanmaya başlanmıştır.⁷⁸ Projenin amaçları olarak, mevcut destekleme politikalarının ortadan kaldırılarak, çiftçilere doğrudan gelir desteklemesi yapılması yöntemine geçmek; reform süreci içerisinde girdi desteği ve sübvansiyonlu kredi desteğinin kaldırılarak, KİT'lerin küçültülmesi veya özelleştirilmesinin sağlanması; Alternatif Ürün Projesi ile arz fazlalığı olan tütün ve fındık üreticilerinin faaliyet alanlarının, arz açığı olan ürünlere kaydırılmasını sağlamak sayılabilir.⁷⁹

Tarım Reformu Uygulama Projesi, tarım sektöründe uygulanması planlanan kapsamlı reformun ilk ayağına destek sağlanması için tasarlanmıştır. Projenin kaynakları büyük oranda transfer niteliğinde olup, uygulanacak projeler sonucu tarım sektörüne aktarılacak kaynaklardaki azalmanın telafi edilmesi hedeflenmiştir. Projenin uygulanması için 12 Temmuz 2001 tarihinde Dünya Bankası'ndan 600 milyon dolar kredi temin edilmiştir.⁸⁰

Proje dört aşamalı olup, ilk aşamada çiftçilere daha önce sağlanan sübvansiyonların, kredi ve fiyat desteklerinin kaldırılmasının kısa süreli olumsuz etkilerinin giderilebilmesi amaçlanmıştır. Bu nedenle doğrudan gelir desteği ödemelerinden yararlanacak çiftçilerin belirlenmesi ve ödemelerin belirli bir plan dâhilinde yapılması; bunun için ülke çapında bir çiftçi kayıt sisteminin kurulması; bu sistemi desteklemek için tapu kayıtlarının bilgisayar ortamına aktarılması konularında teknik yardım, eğitim, yazılım ve donanım sağlanmıştır.

İkinci aşamada, çiftçilerin üretim fazlası olan ürünlerden, alternatif ürünlere yönelmelerinin sağlanması amaçlanmıştır. Bu kapsamda Alternatif Ürün Projesi hazırlanarak, yüksek sübvansiyon uygulanan fındık ve tütün gibi üretim fazlası olan

⁷⁸ Baki Remzi Suiçmez, "IMF ve Dünya Bankası Anlaşmaları: Tarım Reformu!", **Küreselleşme ve Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türk Tarım Politikaları Sempozyumu-Bildiriler**, Gaziantep, G.Ü.Basımevi, 2003, s. 158

⁷⁹ Gülay Subaşı, "Alternatif Ürün Projesi Üzerinde Bazı Değerlendirmeler", **Tarım ve Mühendislik Dergisi**, Ankara, Kozan Ofset, Sa.: 34-35, s. 24

⁸⁰ TKB Uluslararası Tarımsal İlişkiler ve Avrupa Birliğine Uyum Komisyonu, y.a.g.e., s. 25

ürünlerden, daha sürdürülebilir nitelikteki ürünlere geçişin sağlanmasına, geçiş dönemindeki çiftçilerin maliyetlerinin bir sefere mahsus karşılanmasına, fındık ağaçlarının sökülerek, alternatif ürünler için girdi sağlanmasına ve geçiş dönemlerinde tarlaların hazırlanmasına yönelik çiftçilere hibe ödemeleri yapılmıştır.

Tarım Reformu Uygulama Projesi'nin ikinci aşaması kapsamında ve kalkınma planları çerçevesinde 2004 yılı itibariyle bir dizi kırsal kalkınma projesi uygulamaya konulmuştur. Bunlar;

- Köy Bazlı Katılımcı Yatırım Programı,
- Arazi Topplulaştırması,
- Çiftçi Örgütlerinin Kurumsal Güçlendirilmesi Projeleridir.

Köy Bazlı Katılımcı Yatırım Programı kapsamında özel ve kamu sektörüne yönelik olarak, kırsal kesimde gerçekleştirilecek yatırımlara belirli oranlarda hibe desteği verilmektedir. Program 2005 yılında 16 ilde (Adıyaman, Ardahan, Artvin, Batman, Bolu, Burdur, Çanakkale, Denizli, Gümüşhane, Hatay, Karaman, Konya, Malatya, Niğde, Rize ve Tokat) pilot olarak uygulanmaya başlanmıştır. 2006 yılında Programa tüm iller dahil edilmiştir. Program, Merkez Yürütme Birimi koordinatörlüğünde Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü ile birlikte yürütülmektedir.⁸¹

Köy Bazlı Katılımcı Yatırım Programı ile kırsal alanda sosyo-ekonomik yapının iyileştirilmesi, altyapının geliştirilmesi, tarımsal üretimin sürdürülebilirlik esası doğrultusunda arttırılması, gıda güvenliğinin güçlendirilmesi, alternatif gelir kaynakları yaratılması, kırsal kalkınma çalışmalarının etkinliğinin arttırılması, kamu hizmetlerinin iyileştirilmesi ve girişimcilik kapasitesinin yaratılması hedeflenmektedir. Program kapsamında çiftçiler, şirketler, vakıflar, kooperatif ve birlikler tarafından tarımsal sanayinin geliştirilmesi, katılımcılığın sağlanması, yerel kapasitenin ve örgütlenmenin güçlendirilmesi, istihdam yaratılması, üretici

⁸¹ <http://www.arip.org.tr/kkp.htm>, (Erişim: 10.03.2006)

gelirlerinin arttırılması ve çeşitlendirilmesi, kadın ve genç nüfusun eğitim düzeyinin yükseltilmesi ile girişimciliğin teşvik edilmesi yönünde hazırlanan projeler desteklenmektedir.⁸²

Türkiye’de tarım arazilerinin çok parçalı olması, tarımsal üretimin verimsiz gerçekleştirilmesine neden olmaktadır. Tarım Reformu Uygulama Projesi’nin Arazi Toplulaştırması Alt Bileşeni, bu sorunların ortadan kaldırılması amacıyla pilot olarak seçilen Samsun İli Bafra Ovası, Amasya İli Gümüşhacıköy İlçesi ve Köyleri, Kayseri İli Yahyalı, Kocahacılı ve Yerköy Kasabaları, Karaman İli Sudurağı Kasabası ve Aydın İli Koçarlı ve Söke İlçeleri’nde uygulanmaya başlanmıştır. Projenin amaçları, tarımsal üretimin daha az sayıda ve büyük tarım arazilerinde verimli olarak yapılmasını sağlamak, tarımsal üretimi arttırmak, tarımsal üretim için düzeltilmiş parseller oluşturmak, yeniden düzenlenmiş parseller içerisinde yeni tarla içi yollar yapmaktır. Proje Merkez Yürütme Birimi koordinatörlüğünde Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, İl Özel İdareleri ve Tarım Reformu Genel Müdürlüğü tarafından uygulanmaktadır.⁸³

Çiftçi Örgütlerinin Kurumsal Güçlendirilmesi Projesi (IRFO), Tarım Reformu Uygulama Projesi’nin bir alt bileşeni olarak özellikle Alternatif Ürün Projesi’ne katılan çiftçilere teknik yardım ve eğitim sağlamak üzere uygulamaya konulmuştur. Projenin diğer amacı ise, tarımsal kooperatifler, çiftçi birlikleri, hayvancılık birlikleri, su birlikleri gibi örgütlenmelerle işbirliği yaparak, bağımsız ve verimli çiftçi örgütlenmelerinin gelişimini desteklemektir.

Tarım Reformu Uygulama Projesi’nin üçüncü aşamasında Tarım Satış Kooperatifleri’nin ve Tarım Satış Kooperatif Birlikleri’nin yeniden yapılandırılması, kendi üyelerinin sahipliğinde, üyelerine hizmet veren özerk bir yapıya kavuşturulması, tarım ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanmasında devletin rolünün azaltılması hedeflenmiştir.

⁸² http://tedgem.gov.tr/haber/kky_des_prog_65il_eg_seminer/kky_des_prog_65il.htm, (Erişim: 01.05.2006)

⁸³ <http://www.arip.org.tr/kkp.htm>

Dördüncü aşamada ise eğitim de dâhil olmak üzere, hizmetlerin finansmanı yoluyla ülke çapında kamuoyu bilgilendirme kampanyası yürütülmesi, tarım sigortalarının geliştirilmesi, programla ilgili teknik destek ve danışmanlık hizmetlerinin sağlanması, bu şekilde de proje izleme ve değerlendirme çalışmalarının sürdürülmesi planlanmıştır.

Bununla beraber kalite ve verimliliğin artırılması için çiftçilere farklı ödeme sistemlerinin geliştirilmesi, şeker pancarı ve hububatta devlet alımlarının sürdürülmesi, Tarım Kredi Kooperatifleri ve Ziraat Bankası aracılığıyla yapılan tarımsal kredilerde yüzde 30 ile yüzde 60 arasında indirim sağlanması ve kredi sürelerinin uzatılması, ayrıca hayvancılık sektörünün güçlendirilmesi için özel hayvancılık desteklemelerinin uygulanması gündeme gelmiştir.

Tarım Reformu Uygulama Projesi'nin başarılı olması durumunda tarım sektörünün ihtiyaç duyduğu kapsamlı reform çalışmalarının hayata geçirilmesi için gerekli ortamın yaratılması ve çalışmalara uluslararası kaynak sağlanması hedeflenmiştir.

Bu kapsamda çiftçilere bitkisel üretimle ilişkili olarak doğrudan gelir desteği yapılmakta, üretilen ürünlerden ise kütlü pamuk, yağlık ayçiçeği, soya fasulyesi, kanola, dane mısır ve zeytinyağına prim uygulamaları yapılmaktadır. Hayvansal üretim için ise damızlık belgeli gebe düve alımında, suni tohumlama sonucunda doğmuş buzağı alımında, suni tohumlama uygulamalarında, sabit süt sağım üniteleri ile soğutma tankı alımında desteklemeler yapılmaktadır. Bunların dışında süt teşvik primi, arıcılık teşvikleri, aşılama uygulamaları, hayvan kayıt sistemine katılım, hayvan gen kaynakları, su ürünleri ve yem bitkileri yetiştiriciliği, tarımsal elektrik kullanımı desteklemeleri olmak üzere toplam 36 kriterde destekleme yapılmaktadır. Bunlar dışında Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi kapsamında köylerde yaşayan yoksul çiftçilere hayvan dağıtılmaktadır.⁸⁴

⁸⁴ http://www.tarim.gov.tr/arayuz/9/icerik.asp?fl=desteklemeler/Tugem_destekleme/destek.htm, (Erişim: 13.05.2005)

Bunlara ek olarak 2002, 2003 ve 2004 yıllarında çiftçi kayıt sistemine dâhil olan çiftçilere mazot primi ve 2003 yılı şekerpancarı üretimi kotasının daraltılmasıyla oluşan alanlara alternatif olarak mısır, ayçiçeği, soya fasulyesi veya yem bitkisi ekimi yapan çiftçilere de bir defaya mahsus olmak üzere telafi edici ödeme yapılmıştır.

Türkiye’de kırsal alanlara verilen genel hizmetler olan araştırma-egitim ve yayım hizmetleri, denetim ve kontrol hizmetleri, hastalık ve zararlılara karşı yapılan kamu mücadelesi ve altyapı hizmetleri ise, geçmişle kıyaslandığında etkinliğini yitirmesine karşın, halen sürdürülmektedir.⁸⁵

Tarım Bakanlığı 2005 yılından sonra DGD ödemelerinin fark ödemeleri, hayvancılık destekleri, Çevre Amaçlı Tarımsal Alanların Korunması (ÇATAK) Programı Destekleri, telafi edici ödemeler, ürün sigortası ödemeleri, kırsal kalkınma destekleri gibi destekleme yöntemlerini uygulamayı planlamaktadır.⁸⁶ Bu çerçevede 2006-2010 yılları arasında uygulanması öngörülen tarımsal destekleme araçları ve toplam desteklemeler içerisindeki payları Tablo-9’da verilmektedir.

Tablo-9. Türkiye’de 2006-2010 Yılları Arasında Uygulanacak Destekleme Araçları ve Payları (%)

TARIMSAL DESTEK ÖĞELERİ	MEVCUT	PLANLANAN
DGD Ödemeleri	78	45
Prim Ödemeleri	9	13
Hayvancılık Destekleri	5	12
Alternatif Ürün Programları	3	5
ÇATAK Programı	0	5
Ürün Sigortaları Ödemeleri	0	5
Kırsal Kalkınma Hibeleri	0	10
Diğer Ödemeler	5	5
TOPLAM	100	100

Kaynak: TKB Tarımsal Girdi ve Destekler Komisyonu, “II. Tarım Şurası Tarımsal Girdi ve Destekler Komisyonu Çalışma Belgesi”, s. 48 (Erişim: <http://tarimsurasi.tarim.gov.tr/PDFLER/VII.Komisyon.pdf>, 05.01.2005)

⁸⁵ TKB Tarımsal Yapıda Değişme ve Gelişmeler Komisyonu, y.a.g.e., s. 53

⁸⁶ TKB Tarımsal Girdi ve Destekler Komisyonu, “II. Tarım Şurası Tarımsal Girdi ve Destekler Komisyonu Çalışma Belgesi”, s. 48 (Erişim: <http://tarimsurasi.tarim.gov.tr/PDFLER/VII.Komisyon.pdf>, 05.01.2005)

Türkiye’de yaklaşık 17.000 adet orman içi ve orman kenarı köyünde 7,5 milyon insan yaşamaktadır. Ormanların hemen tamamı devlet mülkiyetinde olmasına karşın, 6831 sayılı Orman Kanunu ve diğer ilgili mevzuatlar şahısların, kurum ve kuruluşlar ile tüzel kişiliklerin de orman yetiştirmelerini ve orman sahibi olmalarını teşvik etmektedir. Bu amaçla vergi muafiyeti, düşük faizli veya faizsiz kredi, hibe yardım, ücretsiz fidan verilmesi, orman veya hazine arazisi tahsis edilmesi gibi desteklemeler yapılmaktadır. Bu uygulamalar aynı zamanda Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Politikaları’na da uygunluk göstermektedir.

Özel ağaçlandırmanın teşvik edilmesi amacı ile bir Ağaçlandırma Fonu kurulmuş; 2000 yılı itibariyle bu fondan 33.479 hektar orman arazisi, 7.428 hektar hazine arazisi ve 2.717 hektar özel arazi olmak üzere toplam 1363 adet proje ile 43.624 hektar özel ağaçlandırma için teknik ve mali destek sağlanmıştır.⁸⁷

Bununla beraber, orman köylerinin kalkınmalarının desteklenmesi ve köylülerin ormana bağımlılıklarının azaltılabilmesi amacıyla Orman Köy İlişkileri Genel Müdürlüğü (ORKÖY) tarafından yapılan destekler, Türkiye’deki kırsal kalkınma çalışmaları içerisinde önemli bir yer tutmaktadır.

1.2.4.3. Bölgesel ve Kırsal Kalkınma Uygulamaları

Kalkınma sürecinde önemli adımlar atan ve bu yönde kayda değer ilerleme kaydeden Türkiye’nin en önemli sorunlarının başında bölgesel gelişmişlik farklılıkları ve kalkınmaya dayalı yapısal sorunlar gelmektedir. Buna karşılık Türkiye’de konuya gereken önem verilmemekte ve bu nedenle de çözüm yönünde etkin bir politika üretilmemektedir.⁸⁸

Kırsal kalkınmanın sağlanabilmesi ve bölgesel gelişmişlik farklılıklarının giderilebilmesi için, bölgesel gelişmenin çok yönlü ve çok boyutlu içeriğini bir bütün olarak ele almak gerekmektedir. Türkiye’de halen yapıldığı gibi, bölgesel gelişmenin

⁸⁷ Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu, y.a.g.e., s. 25

⁸⁸ Hüsnü Erkan, **Sosyo-Ekonomik Bölgesel Gelişme-Teorik ve Uygulamalı Bir Yaklaşım**, İzmir: D.E.Ü.Yayımları, 1987, s. v

kısmi analizleri ile sorunların farklı boyutlarına çözüm getirmek mümkün olmamaktadır.⁸⁹

Türkiye’de kırsal alanların kalkındırılması için yapılan ilk çalışmalar Köy Kanunu’nun çıkarılması ve Köy Enstitüleri’nin kurulması ile başlamıştır. Daha sonra planlı döneme geçilmesi ile birlikte kırsal alanlar için gerek altyapı ve diğer devlet hizmetlerinin etkin bir şekilde gerçekleştirilebilmesi, gerekse bu bölgelerde ekonomik ve sosyal kalkınmanın sağlanabilmesi için çeşitli planlar, modeller ve projeler geliştirilmiştir.

1.2.4.3.1. Bölgesel Kalkınma Projeleri

Türkiye’de bölgesel gelişmişlik farklılıklarının ortadan kaldırılabilmesini sağlamak amacıyla kamu ve özel sektör yatırımlarına devlet tarafından verilen teşvikler ile çiftçilere yönelik destekleme çalışmaları dışında; doğrudan bir bölgenin kalkındırılmasını sağlamak amacıyla çok yönlü olarak planlanan ve pek çok uluslararası kuruluşla ortak olarak yürütülen bölgesel kalkınma projeleri de uygulanmıştır. Bu bağlamda Türkiye’de önemli projelerin hayata geçirildiği görülmektedir.

1.2.4.3.1.1. Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP)

Bölgesel kalkınma projelerden en büyüğü olan Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) 1977 yılında başlamış olup; proje ile ilgili projeksiyonlar 2020 yılında sona ermektedir. GAP, kırsal kalkınma konusunda Türkiye’nin en önemli ve dünyanın da önde gelen projelerinden biridir. Tarım, enerji, ulaştırma, sağlık, milli eğitim gibi tüm sektörlerin faaliyetlerinin bir arada götürüleceği, sadece uygulandığı bölgeyi değil, bütün ülkeyi geliştirecek çok büyük bir bölgesel kalkınma projesidir. 75.358 km² yüzölçümüyle Türkiye’nin yüzölçümünün yaklaşık yüzde 9,7’sine tekabül eden bir alanda uygulanan projenin temel amaçları, bu bölgede yaşayan halkın gelir düzeyini ve yaşam standartlarını yükseltmek, diğer bölgeler ile bu bölge arasındaki

⁸⁹ Erkan, y.a.g.e., s. v

kalkınmışlık farklılıklarını ortadan kaldırmak, kırsal alandaki verimliliği ve istihdam seviyesini arttırmak ve ulusal kalkınmayı desteklemektir.⁹⁰ Başlangıçta sadece Fırat ve Dicle Nehirleri üzerinde sulama ve hidroelektrik enerji üretimine yönelik 13 proje demetinden oluşan ve 22 baraj, 19 hidroelektrik santrali, 1,7 milyon hektar alanda sulama şebekesi inşasını öngören GAP, zamanla geliştirilmiş ve tüm sektörleri içine alacak şekilde değiştirilerek, entegre bir bölgesel kalkınma projesi haline dönüştürülmüştür.⁹¹ Bu kapsamda GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı'nın eşgüdümü ile Dünya Bankası, UNDP, FAO, WHO, ILO gibi uluslararası kuruluşlar ile valilikler, belediyeler, kamu kuruluşları ve sivil toplum örgütleri projeye çeşitli katkılarda bulunmuşlardır.⁹² Uluslararası kuruluşlarla ortak olarak kalkınma programları hazırlanmıştır.

Bunlardan Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ile GAP Bölge Kalkınma İdaresi (GAP BKİ) ortaklığında GAP Bölgesi'nde Sürdürülebilir Kalkınma Programı 1997 yılında uygulanmaya başlamıştır. Program 28 alt projeden oluşmaktadır. Programın amaçları insan merkezli sürdürülebilir bir kalkınma ortamı yaratarak, GAP Bölgesi'ndeki sosyo-ekonomik eşitsizliklerin giderilmesidir. Başlangıçta 5 milyon dolar bütçeli programa ek kaynak gerekmesi üzerine İsviçre Kalkınma İşbirliği Kuruluşu (SDC) 202 milyon dolar tutarında katkı sağlamış ve 6 yeni proje daha uygulanmaya başlanmıştır.

1997 yılı ekim ayında uygulanmaya başlanan bir diğer program da, BM Gıda ve Tarım Örgütü ile GAP BKİ tarafından ortaklaşa yürütülen GAP-FAO Kırsal Kalkınma Programı'dır. Programın hedefleri arasında; kırsal kesimde yaşayanların gelir düzeyini arttırmak, tarımsal faaliyetleri farklılaştırarak, tarımsal üretkenliği arttırmak, tarımsal etkinliğin artırılması, çiftçi eğitim ve yayım faaliyetlerinin geliştirilmesi ve kapasite geliştirmedir.⁹³ Program dahilinde 10 adet proje uygulanmakta olup, bunlar; GAP İdaresi'nin Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma

⁹⁰ <http://www.turkab.net/up/abup4087.htm>

⁹¹ http://www.tarim.gov.tr/arayuz/6/icerik.asp?efl=tarim_sektor/index.htm

⁹² Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu, y.a.g.e., s. 31

⁹³ <http://www.gap.gov.tr/Turkish/Uiliski/dkp1.htm>, (Erişim: 18.05.2004)

Alanındaki Kapasitesinin Geliştirilmesi Projesi, GAP Tarımsal Yayım ve Eğitim Projesi, Koruklu Araştırma ve Deneme İstasyonu'nun Uluslararası Araştırma ve Eğitim Merkezi Haline Getirilmesi Projesi, GAP Bölgesi'nde Hayvancılığın Geliştirilmesi Projesi, GAP Bölgesi'nde Küçük Ölçekli Balıkçılığın Geliştirilmesi Projesi, GAP Bölgesi'nde Örgütlenmenin Geliştirilmesi Projesi, Dicle Havzası Geliştirme Projesi, Kadınların Tarımsal Üretime Aktif Katılımlarını Sağlama Projesi, Besni Bağcılık Geliştirme Projesi ve GAP İdaresi Bölge Müdürlüğü'nde Uzaktan Algılama ve Coğrafi Enformasyon Sistemleri Oluşturulması Projesi'dir.

Avrupa Birliği ve GAP BKİ ortaklığı ile yürütülen program ise, GAP Bölgesel Kalkınma Programı'dır. GAP İdaresi tarafından MEDA Fonları'ndan faydalanabilmek amacıyla Avrupa Birliği'ne sunulan proje önerilerine karşılık, 1999 yılında 36 projeden oluşan ve 20 milyon avro tutarında bir kaynak Birlik tarafından gönderilmiştir. Daha sonra 2000 yılı Ocak Ayı'nda AB tarafından GAP Bölgesel Kalkınma Programı çerçevesinde 43,5 milyon avro tutarında hibe şeklinde bir yardımda bulunulmuş, buna ilave olarak 7 Aralık 2002 tarihinde 3,5 milyon avro daha ek kaynak gönderilmiştir. GAP Bölgesel Kalkınma Programı'nın amaçları bölgesel eşitsizliklerin giderilmesi, sürdürülebilir ekonomik büyümenin sağlanması, bölgedeki istihdam kapasitesinin geliştirilmesi, çevre koşullarının iyileştirilmesi ve kültürel mirasın korunmasıdır.⁹⁴

Bu programların yanında Dünya Bankası 1997-1998 döneminde GAP Bölgesi'ndeki kırsal ve kentsel altyapının iyileştirilmesine yönelik Şanlıurfa-Harran Ovaları Tarla İçi ve Köy Geliştirme Projesi ve GAP Kentsel Planlama ve Sanitasyon Projesi için 650 bin dolar tutarında hibe ve 88,5 milyon dolar tutarında da kredi yardımı yapmıştır.⁹⁵

⁹⁴ TKB Kırsal Kalkınma Politikaları Komisyonu, y.a.g.e., s. 30

⁹⁵ <http://www.gap.gov.tr/Turkish/Uiliski/dkpl.htm>

1.2.4.3.1.2. Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Projesi (DOKAP)

Bir diğer bölgesel kalkınma projesi olan Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Projesi (DOKAP); Türkiye'nin Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yer alan Artvin, Bayburt, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize ve Trabzon İllerini kapsamaktadır. 2000 yılında uygulanmaya başlanan projenin projeksiyonları 2020 yılına kadar devam etmektedir. Bölge ekonomisi büyük oranda tarıma dayanmakta olup, topografya ve iklimsel zorluklar, dağınık yerleşim yapısı ile ulaşımda karşılaşılan problemler, ayrıca tarım arazilerinin yetersizliği, çay, fındık ve hububat gibi tarımsal ürünlere olan bağımlılık gibi nedenlerle gelişmişlik düzeyi yeteri kadar yükseltilememiştir. Bununla beraber yaşanan ekonomik sıkıntılar bölgenin büyük oranda göç vermesine neden olmuştur. Bütün bu olumsuzluklar dikkate alınarak proje ile bölgenin ekonomik açıdan kalkındırılması ve kişi başına düşen milli gelirin yükseltilmesi hedeflenmiştir.⁹⁶ DPT koordinatörlüğünde yürütülen proje için Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı (JICA) hibe şeklinde yardımlarda bulunmaktadır. Proje, hedef yılı 2020 olmak üzere kısa ve uzun dönemli bir entegre bölge gelişme ana planı hazırlanması ve plan doğrultusunda öncelikli sektörlerin ve mümkün olabilecek yatırım projelerinin tespit edilmesini amaçlamaktadır. DOKAP Ana Planı'nda belirlenen öncelikli program ve proje çalışmaları devam etmektedir. Bu çerçevede Japon teknik işbirliği kapsamında "Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Turizmin Geliştirilmesine Yönelik Küçük Ölçekli Kalkınma Çalışması" başlatılmıştır.⁹⁷

1.2.4.3.1.3. Doğu Anadolu Projesi (DAP)

Doğu Anadolu Projesi (DAP) ise; DPT tarafından 1998 yılında hazırlanan bir projedir. Bu proje de Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan Ağrı, Ardahan, Bingöl, Bitlis, Bayburt, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Gümüşhane, Hakkâri, Iğdır, Kars, Malatya, Muş, Tunceli ve Van gibi ekonomik açıdan geri kalmış 16 ilini kapsayan bir bölgesel kalkınma projesidir. 2001 yılında uygulanmaya başlanan ve 2020 yılına kadar projeksiyonları yapılan projenin uygulandığı bölge Türkiye

⁹⁶ Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu, y.a.g.e., s. 33

⁹⁷ DPT, y.a.g.e., s. 166

yüzölçümünün yaklaşık yüzde 20,4'ünü kaplamakta, nüfusunun ise yaklaşık yüzde 4'ünü barındırmaktadır.⁹⁸ Ancak proje bölgesinin GSYİH içindeki payı, toplam istihdam içerisindeki payı ve büyüme hızı gibi kıstaslar göz önüne alındığında, ülke ortalamasının çok gerisinde kaldığı görülmektedir. Bölge ekonomisi büyük oranda tarım ve hayvancılığa dayanmasına karşın, gerek topografyanın ve iklimin getirdiği zorluklar, gerek bölgenin büyük tüketim bölgelerine olan uzaklığı ve ulaşımda karşılaşılan sorunlar ve gerekse de ülkede yaşanan siyasi ve ekonomik çalkantıların bu bölgede daha yoğun hissedilmesi, bölgenin gelişmesini olumsuz yönde etkilemiştir. Bütün bu koşullar dikkate alınarak proje ile öncelikle bölgenin ekonomik yapısının değiştirilmesi, tarım sektöründe verimliliğin artırılması ve bölgede ekonomik faaliyetlerin genişletilerek, kişi başına düşen gelirin yükseltilmesi, bölge içi gelişmişlik farklılığının giderilmesi, eğitim, sağlık ve kırsal altyapının kalite ve düzeyinin yükseltilmesi, toprak ve su kaynaklarının korunması, dolayısıyla da ekonomik, sosyal ve kültürel yönden sürdürülebilir kalkınmasının sağlanması hedeflenmiştir.⁹⁹

1.2.4.3.1.4. Doğu Anadolu Bölgesel Kalkınma Projesi (DAKP)

Türkiye'de uygulanan diğer bir bölgesel kalkınma projesi de Doğu Anadolu Bölgesel Kalkınma Projesi (DAKP)'dir. DAKP, Van, Bitlis, Muş ve Hakkâri İllerini kapsayan bir proje olup, yenilikçi ve katılımcı bir bölgesel politika ve planlama yaklaşımı uygulamak suretiyle, sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak için kapasite oluşturmayı hedeflemektedir. Projenin öncelik alanları tarım ve hayvancılığın desteklenmesi, KOBİ'lerin desteklenmesi, turizmin geliştirilmesi ve çevrenin korunması, sosyal hizmetlerin geliştirilmesidir.¹⁰⁰ 2004 yılı içerisinde başlayan projenin üç yıl sürmesi öngörülmüş ve 45 milyon avro bütçe hazırlanmıştır. Proje kapsamında 15,6 milyon avro tarım ve kırsal kalkınmaya, 8,5 milyon avro küçük ve orta büyüklükteki işletmelere, 7,5 milyon avro turizm ve çevre ve 1,9 milyon avronun da sosyal kalkınma konularına ayrılması planlanmıştır. Ancak projenin

⁹⁸ TKB Kırsal Kalkınma Politikaları Komisyonu, y.a.g.e., s. 31

⁹⁹ Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu, y.a.g.e., s. 32

¹⁰⁰ DPT, y.a.g.e., s. 53

uygulanmasına bağlı olarak bütçenin bileşenler arasında yeniden tahsisi düşünölmektedir. Projenin uygulanmasından Devlet Planlama Teşkilatı sorumlu olup, bu kuruluş ayrıca faaliyetlerin izlenmesi ve kontrolünü yapmakla görevlidir. Fonların doğru şekilde kullanımının sorumluluğunu ise Merkezi Finans ve İhale Birimi (MFİB) üstlenmiştir. Bu birim sözleşmelerin düzenlenmesi ve ödemelerin yapılmasının AB mevzuatına uygunluğunu sağlamakla görevlendirilmiştir. Bunun dışında uluslararası ve Türk danışman grubundan oluşan Teknik Yardım Ekibi, programın her aşamasında DPT ve MFİB'ne destek verecektir.¹⁰¹

1.2.4.3.1.5. Erzurum-Samsun-Kastamonu Bölgesel Kalkınma Projesi

Erzurum-Samsun-Kastamonu Bölgesel Kalkınma Projesi ise; Erzurum, Erzincan, Bayburt, Samsun, Amasya, Çorum, Tokat, Kastamonu, Çankırı ve Sinop İllerini kapsamaktadır. 2005 yılında uygulanmaya başlanan projenin 2007 yılında sona ermesi planlanmaktadır. Programın amacı, uygulandığı illerde kalkınmışlık farklılıklarını ortadan kaldırmak ve kapasite kullanımını geliştirmektir. Projenin uygulanmasından sorumlu olan Devlet Planlama Teşkilatı, aynı zamanda verilen hibelerin izlenmesi faaliyetlerini de düzenlemekle görevlendirilmiştir. Proje dâhilinde yerel kalkınma girişimlerinin, küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin ve küçük ölçekli altyapı yatırımlarının desteklenmesi öngörülmüştür.¹⁰² Projenin toplam bütçesi 49,33 milyon avro olup; bunun 9,86 milyon avrosu yerel kalkınma girişimlerine, 14,8 milyon avrosu KOBİ'lere ve 24,67 milyon avrosu ise küçük ölçekli altyapı yatırımlarına tahsis edilmiştir. Uygulamaların başarısına bağlı olarak bütçe dağılımının yeniden yapılması planlanmaktadır.¹⁰³

1.2.4.3.1.6. Zonguldak-Bartın-Karabük Bölgesel Kalkınma Projesi

Zonguldak-Bartın-Karabük Bölgesel Kalkınma Projesi ile, bölgede yer alan sanayi ve madencilik kuruluşlarından Türkiye Taşkömürü Kurumu'nun rehabilitesi, Karabük ve Ereğli Demir Çelik Fabrikaları'nın özelleştirilmesi sonucunda ortaya

¹⁰¹ <http://www.abgs.gov.tr/content.asp?CID=8086>, (Erişim: 13.05.2005)

¹⁰² DPT, y.a.g.e., s. 53

¹⁰³ <http://www.abgs.gov.tr/content.asp?CID=8150>, (Erişim: 13.05.2005)

çıkacak ekonomik ve sosyal değişimin analizi, özel sektöre yeni yatırım alternatifleri belirlenmesi, orta ve uzun dönemde uygulanabilir gelişme planı hazırlanması ve bölgede yapılabilecek yeni yatırımların tanımlanması planlanmıştır.¹⁰⁴ Proje 1995 ve 1997 yılları arasında uygulanarak tamamlanmıştır.

1.2.4.3.1.7. Ağrı-Malatya-Konya-Kayseri Bölgesel Kalkınma Projesi

Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan, Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli, Konya, Karaman, Kayseri, Yozgat ve Sivas İllerini kapsayan bir proje olup; projenin uygulanmasına 2005 yılında başlanmıştır. 2007 yılında sona ermesi planlanan projenin toplam bütçesi 90 milyon avrodur. Proje ile, uygulandığı bölgedeki kalkınmışlık farklılıklarının ortadan kaldırılması, tarım ve hayvancılığın geliştirilmesi, küçük ölçekli altyapı çalışmalarının, KOBİ'lerin ve yerel kalkınma girişimlerinin desteklenmesi hedeflenmektedir.¹⁰⁵

1.2.4.3.2. Kırsal Kalkınma Projeleri

Dünyanın pek çok ülkesinde kırsal kalkınma projeleri uygulanmakta ve bu projeler ülkelerin ekonomik ve sosyal yapılarına göre şekillendirilmektedirler. Bu bakımdan benzer özellikler gösteren ülkelerin kırsal kalkınma projeleri de birbirine benzemektedir.

Türkiye'de de kırsal kalkınma projeleri 1970'li yılların sonlarında Dünya Bankası'nın desteği ile DPT tarafından başlatılmıştır. Bu kapsamda, dünyadaki benzer kırsal yapıya sahip ülkelerde uygulanan kırsal kalkınma projeleri dikkate alınarak hazırlanan projeler uygulanmaya başlanmıştır. Büyük bir kısmı yabancı kaynaklarla gerçekleştirilen bu projelerin bir kısmı halen uygulanmaya devam etmektedir.

Türkiye'de uygulanmakta olan kırsal kalkınma projelerinin amaçları, geri kalmış yörelerde ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi ve gelirin artırılması

¹⁰⁴ <http://www.turkab.net/up/abup4087.htm>

¹⁰⁵ <http://www.belediyefuari.com/default.asp?page=content&id=64&t=64>, (Erişim: 22.03.2006)

yoluyla refahın yükseltilmesidir. Bu amaçlara yönelik olarak tarım ve hayvancılığın geliştirilmesi, sulama, sulu alanların ıslahı, köy ve orman yolları yapımı, içme suyu göletleri yapımı, içme suyu sağlanması, tarımsal ve hayvansal üretimin artırılması ve ağaçlandırma faaliyetleri yürütülmektedir. Projenin başarısında projenin yönetimi kadar, süresi ve belirli alanlarda yoğunlaşması da önem taşımaktadır.¹⁰⁶

Kırsal kalkınma projelerine örnek olarak pek çok uluslararası organizasyon tarafından desteklenen ve çeşitli kuruluşların uygulayıcılığıyla gerçekleştirilen Yaş Sebze ve Meyve Geliştirme Projeleri (MEYSEP), Kadın Çiftçiler Tarımsal Yayım ve Eğitim Projesi, Uygulamalı Beslenme ve Sağlık Araştırma Projesi, Tahıl Depolama Projesi, Seyhan Sulama Projesi (1-2), Süt Üreticiliği Projesi, Meyve ve Sebze İhracatı Projesi, Sulama İyileştirme Projesi, Ceyhan Aslantaş Projesi, Kuzey Bölgesi Ormancılık Projesi, Tarım Sektörü ve Yapısal Uygulama Projesi, Drenaj ve Tarla İçi Geliştirme Projesi, Şanlıurfa ve Harran Kalkınma Projesi, Çorum-Çankırı Entegre Kırsal Kalkınma Projesi, Erzurum Entegre Kırsal Kalkınma Projesi, 5 farklı projeden oluşan Hayvancılığı Geliştirme Projeleri, Tarımsal Yayım ve Uygulamalı Araştırma Projeleri (TYUAP I ve II), Yozgat Kırsal Kalkınma Projesi, Ordu-Giresun Kırsal Kalkınma Projesi, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Havza Geliştirme Projesi, Bingöl-Muş Kırsal Kalkınma Projesi, Ortak Ormancılık İçin Uygun Metotların Geliştirilmesi Projesi, Ürün Borsaları Geliştirme Projesi, Kırsal Kesime İçme Suyu Temini Projesi ve Sulama Yönetimi ve Yatırımlarda Katılımcı Özelleştirme Projesi, Sivas-Erzincan-Tunceli Kırsal Kalkınma Projesi, Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi, Rize-Gümüşhane-Bayburt Kırsal Kalkınma Projesi ve Köylerin Altyapılarını Destekleme Projesi (KÖYDES) sayılabilir.¹⁰⁷

İzleyen bölümlerde bu kırsal kalkınma projelerinden bazıları kısaca incelenmiştir.

¹⁰⁶ DPT, y.a.g.e., s. 167

¹⁰⁷ Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu, y.a.g.e., s. 30

1.2.4.3.2.1. Çorum-Çankırı Entegre Kırsal Kalkınma Projesi

Türkiye’de ilk kırsal kalkınma projesi olan Çorum-Çankırı Entegre Kırsal Kalkınma Projesi ile 23 Haziran 1975 tarihinde Dünya Bankası ile yapılan 75 milyon dolarlık proje anlaşması gereği 63 köyde hamam, çamaşırhane, köy konağı ve umumi tuvalet gibi sosyal tesis yapımı planlanmış olup, 1982 yılı sonu itibariyle Çorum’da 22 köyde, Çankırı’da ise 10 köyde tesislerin yapımı tamamlanmıştır.¹⁰⁸ Proje kapsamında çiftçilere tarımsal üretimin artırılması amacıyla orta ve uzun vadeli, düşük faizli krediler de verilmiştir. Ayrıca mevcut altyapı yenilenmiş ve geliştirilmiştir. Projenin toplam maliyeti 207,2 milyon dolar olmuştur.¹⁰⁹ Proje sonucunda uygulandığı bölgede nadas alanlarında önemli oranda azalma görülmüş, tarımsal ürünlerin üretim alanları, verimleri ve üretim miktarları kayda değer şekilde artmıştır.¹¹⁰

1.2.4.3.2.2. Erzurum Kırsal Kalkınma Projesi

Türkiye’nin ikinci kırsal kalkınma projesi olan Erzurum Kırsal Kalkınma Projesi, 1984-1989 yılları arasında uygulanmıştır. Proje ile tarımsal üretimin artırılması, çiftçilerin gelir düzeylerinin yükseltilmesi, iş olanaklarının geliştirilmesi, göçün engellenmesi, kredi hizmetlerinin yaygınlaştırılması, çiftçilerin eğitim seviyelerinin yükseltilmesi ve İldeki 1.046 köyde yaşayan yaklaşık 76 bin çiftçinin sosyo-ekonomik yönden kalkındırılması hedeflenmiş olup, projenin toplam maliyeti 137 milyon dolar olmuştur. Bunun 40 milyon doları Dünya Bankası kaynaklarından, 20 milyon doları Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu (IFAD)^(*) tarafından, 77 milyon doları da ulusal kaynaklardan karşılanmıştır. Ancak toplam 60 milyon dolar olan dış kaynağın ancak 45 milyon doları proje kapsamında kullanılabilmiştir. Proje

¹⁰⁸ <http://www.khgm.gov.tr/kutuphane/toprakiskan1.htm>

¹⁰⁹ <http://www.turkab.net/up/abup4087.htm>

¹¹⁰ TKB Kırsal Kalkınma Politikaları Komisyonu, y.a.g.e., s. 24

(*) Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu (IFAD), gelişme yolundaki ülkelerde açlık ve kırsal alanlarda yoksullukla mücadele etmek amacıyla gıda üretimini arttırmak, kırsal kesimde yaşayanlara iş ve gelir imkanı sağlamak, bu bakımdan özellikle yoksul halka yardıma dönük kırsal kalkınma projelerine düşük faizli ve uzun vadeli kredi sağlamaktadır. Türkiye’de de Erzurum Kırsal Kalkınma Projesi, TYUAP-I, Bingöl-Muş Kırsal Kalkınma Projesi, Yozgat Kırsal Kalkınma Projesi, Ordu-Giresun Kırsal Kalkınma Projesi ve Sivas-Erzincan Kırsal Kalkınma Projesi’ne kaynak temin etmiştir.

sonunda tarımsal üretimde artış sağlanmış, yeni tarım tekniklerinin kullanım oranı yükselmiş, kentlere göç önemli oranda azalmış, yeni köy yolları yapılarak, 192 köye içme suyu götürülmüş ve 42.055 çiftçiye uygulanma döneminde toplam 18,8 milyar TL. kredi kullanılmıştır.¹¹¹

1.2.4.3.2.3. Bingöl-Muş Kırsal Kalkınma Projesi

Bingöl-Muş Kırsal Kalkınma Projesi 1990-1999 yılları arasında uygulanmış, proje ile mevcut altyapının iyileştirilmesi, tarımsal üretimin arttırılması, köylere içme suyu ve ulaşım ağlarının yapılması, sulama tesisleri ve enerji ormanları kurulması amaçlanmıştır. Projenin toplam maliyeti 52,5 milyon dolar olmuştur. Bunun 20,5 milyon doları IFAD tarafından karşılanmıştır.

1.2.4.3.2.4. Kırsal Kesime İçme Suyu Temini Projesi

Kırsal Kesime İçme Suyu Temini Projesi ile 100 milyon doları dış kredi, 159,127 milyon doları iç kaynak olma üzere, toplam 259,127 milyona 7202 yerleşim birimi içme suyuna kavuşturulmuştur. Projeye 1991 yılında başlanmış olup, 2001 yılında tamamlanmıştır.

1.2.4.3.2.5. Yozgat Kırsal Kalkınma Projesi

Diğer bir kırsal kalkınma projesi olan Yozgat Kırsal Kalkınma Projesi ile, Yozgat İli'nin bitkisel ve hayvansal üretim ile gelir getirici diğer faaliyetlerinin geliştirilmesi ve kırsal kesiminde refah düzeyinin yükseltilmesi hedeflenmiştir. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı koordinatörlüğünde Orman Bakanlığı ve Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen ve 1991 yılında uygulanmaya başlanan proje, 2001 yılında sonuçlandırılmıştır. 4.461.000 dolar dış kredi ile 25 km. köy yolu tesviyesi, 125 km. köy yolu stabilize kaplama, 67 köye içme suyu, 5.058 hektar alana sulama suyu temini sağlanmış; ayrıca demonstrasyon uygulamaları, çiftçi eğitim kursları, hizmetiçi eğitim seminerleri, suni ve tabii tohumlama

¹¹¹ TKB Kırsal Kalkınma Politikaları Komisyonu, y.a.g.e., s. 24

faaliyetleri, hayvan sağlığı taramaları ve aşılarnaları, altyapı çalışmaları, ağaçlandırma çalışmaları, erozyon kontrolü ve mera ıslahı faaliyetleri yapılmış, tarım ve iş makineleri alımları gerçekteşirilmıştir. Projenin toplam maliyeti 45 milyon dolar olmuştur.¹¹²

1.2.4.3.2.6. Ordu-Giresun Kırsal Kalkınma Projesi

Ordu-Giresun Kırsal Kalkınma Projesi ile, bölgede yer alan 320 köyde, tarım ve gelir getirici faaliyetler, ormancılık, erozyon kontrolü, içme suyu, stabilize yol yapımı ve rehabilitasyonu gibi kırsal altyapı çalışmaları yürütölmüştür.¹¹³ Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu (IFAD)'ndan 17,5 milyon dolar, İşlam Kalkınma Bankası'ndan (IKB) ise 8,2 dolar olmak üzere toplam 25,7 milyon dolar dış kredi, ayrıca 9,06 milyon dolar iç kaynak kullanılarak 2001 yılı sonu itibariyle Ordu ve Giresun İllerinde toplam 280 köye içme suyu temini, 213 hektar alana sulama suyu temini, 109 km. köy yolu tesviyesi, 221 km. köy yolu stabilize kaplaması, 57 km. köy yolu onarımı, 53 km. köy yolu malzemeli bakımı, ayrıca taşıt ve malzeme alımı sağlanmıştır. 1997 yılında başlayan ve Türkiye'de ilk defa katılımcı kırsal planlama yöntemi kullanılarak uygulanan proje 2004 yılında tamamlanmıştır.¹¹⁴

1.2.4.3.2.7. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Havza Geliştirme Projesi

Doğu ve Güneydoğu Anadolu Havza Geliştirme Projesi ile, bitki, toprak ve su dengelerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Proje, Seyhan, Ceyhan, Göksu, Kızılırmak ve Yeşilirmak havzalarında yürütölmüştür. Proje kapsamında mera ıslahı ve yönetimi, nadas alanlarının daraltılması uygulamaları yanında, sebze, meyve ve yem bitkileri üretimi gerçekteşirilmıştir. 15.711.000 doları dış kredi, 6.578.000 doları iç kaynak olmak üzere toplam 22.289.000 dolar karşılığı Malatya, Elazığ, Adıyaman, Kahramanmaraş, Adana, Sivas, Antalya, Isparta, İçel, Gaziantep ve

¹¹² http://www.tarim.gov.tr/arayuz/6/icerik.asp?efl=tarim_sektor/index.htm

¹¹³ DPT, **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005) 2002 Yılı Programı**, s. 141, (Erişim: <http://ekutup.dpt.gov.tr/program/2002.pdf>, 12.05.2004)

¹¹⁴ TKB Uluslararası Tarımsal İlişkiler ve Avrupa Birliğine Uyum Komisyonu, y.a.g.e., s. 24

Şanlıurfa İllerinde toplam 41.145 hektar alanda havza iyileştirme çalışmaları yapılmıştır. 1993 yılında uygulamaya konulan proje, 2001 yılı sonunda tamamlanmıştır.

1.2.4.3.2.8. Sulama Yönetimi ve Yatırımlarda Katılımcı Özelleştirme Projesi

Sulama Yönetimi ve Yatırımlarda Katılımcı Özelleştirme Projesi ile yağmurlama ve damlama sulama sistemlerinin yaygınlaşmasını sağlamak amacıyla Dünya Bankası'ndan 947.000 dolar dış kredi ve 236.000 dolar iç kaynak karşılığında Afyon, Bursa ve İzmir İllerinde toplam 1400 hektar alanda yağmurlama ve damlama sulama projeleri uygulanmıştır. 1998 yılında uygulanmaya başlanan proje 2002 yılında tamamlanmıştır.

1.2.4.3.2.9. Sivas-Erzincan Kırsal Kalkınma Projesi

Sivas-Erzincan Kırsal Kalkınma Projesi, kadın çiftçilerin bulunduğu kooperatiflerin desteklenmesi, çevre koruma ve küçükbaş hayvancılığın geliştirilmesi, tarımsal verimliliğin ve çiftçi gelirlerinin artırılması amacıyla hazırlanmış ve toplam 28 milyon dolar bütçeli bir proje olup; bunun 17 milyon doları IFAD, 6,5 milyon doları OPEC, 3 milyon doları Türkiye Cumhuriyeti ve 1,5 milyon doları da ABD'li çiftçiler tarafından karşılanacaktır. Projenin 2004–2010 yılları arasında uygulanması öngörülmüş olup, uygulanmaya 2004 yılının ikinci yarısında başlanmıştır.¹¹⁵

1.2.4.3.2.10. Anadolu Su Havzaları Rehabilitasyon Projesi

Anadolu Su Havzaları Rehabilitasyon Projesi ise, 2003–2009 yılları arasında Samsun-Amasya-Tokat-Çorum-Sivas-Kayseri illerindeki 28 mikro havzada uygulanması öngörülen bir projedir. Projenin 20 milyon dolar kredi, 7 milyon dolar hibe ve 7 milyon dolar iç kaynakla yürütülmesi planlanmıştır.¹¹⁶

¹¹⁵ TKB Kırsal Kalkınma Politikaları Komisyonu, y.a.g.e., s. 25

¹¹⁶ TKB Uluslararası Tarımsal İlişkiler ve Avrupa Birliğine Uyum Komisyonu, y.a.g.e., s. 24

1.2.4.3.2.11.Köylerin Altyapılarını Destekleme Projesi (KÖYDES)

Köylerin Altyapılarını Destekleme Projesi, çeşitli nedenlerle içme suyu ve yolu bulunmayan köylerin Köylere Hizmet Götürme Birlikleri aracılığıyla sorunlarının çözülmesi amacıyla 2005 yılı Mayıs ayında uygulanmaya başlanmıştır. İçişleri Bakanlığı tarafından yürütülen Proje'nin 200 milyon YTL. olan bütçesinin yarısı köyleri içme suyuna kavuşturmak için, geri kalan yarısı ise köy yollarının yapılması için tahsis edilmiştir. 2006 sonunda tamamlanması öngörülen Proje ile, Türkiye genelinde toplam 1.612 köyde yaşayan yaklaşık 650 bin kişinin içme suyuna kavuşturulması, 4.849 km. stabilize, 1.179 km. asfalt, 59 km. tesviye, 48 km. beton yol yapımı ve 191 km.'de yol onarım çalışması yapılması planlanmış, bu yollardan yaklaşık 880 bin kişinin faydalanması hedeflenmiştir.¹¹⁷

1.2.4.3.3. Kırsal Kalkınma Modelleri

Dünyada ekonomik kalkınma konusu İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yoğun bir ilgi görmeye başlamış, başlangıçta bu yönde makro yaklaşımlar ön planda iken, zaman içerisinde bu süreç bölgesel büyüme ve kalkınmaya doğru eğilim göstermiştir. Bölgesel kalkınmanın sağlanabilmesi için geçmişte pek çok bilim adamı tarafından incelemeler ve tespitler yapılmış, bu yönde çeşitli modeller geliştirilmeye çalışılmıştır. Bu modeller genel olarak bölgesel büyüme ve kutuplaşmış bölgesel gelişme modelleri olarak ortaya konulmuştur.¹¹⁸

Bu modeller bölgesel alt ve üstyapıların geliştirilmesi temelinde yerleşim yerlerinin geliştirilmesi, yerleşim yerleri arasında altyapı donatımı, sanayileşmenin sağlanması, bilgi ve yeni teknolojilerin yaygınlaştırılması, doğal, maddi ve kurumsal altyapının sağlanması görüşlerine dayanmaktadır. Ortaya konulan modellerin pek çoğunda, yerleşim yerleri arasında çeşitli kriterlere göre belirlenen belirli birimlerin cazibe merkezleri haline dönüştürülmesi ve bunun çevresinde bulunan yerleşim

¹¹⁷ http://www.kayserim.net/haberekle/haber_detay.asp?id=2158, (Erişim: 01.05.2006)

¹¹⁸ Erkan, y.a.g.e., s. 201

yerlerinin çeşitli şekillerde bu merkeze bağlanarak, hizmetlerin kalite ve verimliliğinin artırılması hedefi bulunmaktadır.¹¹⁹

Türkiye’de köy sayısının fazla olması, yerleşimdeki dağınıklık, coğrafi ve iklimsel zorluklar ve altyapı yetersizlikleri gibi konular mali kaynakların yetersizliğine bağlı olarak sürekli sorunlara neden olmaktadır. Bu sorunların ortadan kaldırılabilmesi için kırsal alana götürülen hizmetlerin maliyetlerinin düşürülmesi, bu hizmetlerden daha geniş halk katmanlarının faydalanmasının sağlanarak, hizmetlerin etkinliklerinin artırılması, yerleşim yapılarının iyileştirilmesi, kırsal kesimde yaşayanların kentsel kesimdekilerle aynı yaşam düzeyine ulaştırılmasının sağlanması gibi amaçlarla pek çok ülkede uygulanan örneklerine benzer modeller geliştirilmiştir. Bunlar; Köy-Kent Modeli, Merkez Köyler Modeli, Tarım-Kent Modeli, Örnek Köyler Modeli, Çok Yönlü Kırsal Alan Planlaması Modeli, Toplum Kalkınması Modeli ve Köye Dönüş Modeli gibi aslında birbirine çok yakın görüşlerden oluşan ve benzer amaçlarla geliştirilen modellerdir.¹²⁰

1.2.4.3.3.1. Köy-Kent Modeli

Kırsal kesimden kentlere göçü engellemek, kırsal kesimde yaşamını sürdüren insanlara eğitim, sağlık, tarım, altyapı hizmetleri gibi hizmetler götürerek, bu yörelerdeki insanların ekonomik ve sosyal yönlerden kalkındırılmasını sağlamak amacıyla geliştirilen bir modeldir. Bu model sayesinde altyapı bütünlüğünün, köylülerin örgütlenmelerinin ve tarımsal sanayileşmenin sağlanması, istihdamın artırılması gibi kırsal kesimin en öncelikli problemlerinin çözümü hedeflenmiştir.¹²¹ 1978 yılında modelin uygulanması için iki pilot bölge belirlenmiştir. Bunlar Orman Bakanlığı sorumluluğunda olan Bolu Taşkesti Köyü ile Köyişleri ve Kooperatifler Bakanlığı sorumluluğundaki Van Özalp köyleridir. Taşkesti’de uygulanmaya çalışılan model, gerekli hazırlıkların ve altyapı çalışmalarının tamamlanmadan uygulanmaya başlanması nedeniyle başarısızlığa uğramıştır. Özalp’te ise uygulamaya dahi

¹¹⁹ Erkan, y.a.g.e., s. 201-208

¹²⁰ Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu, y.a.g.e., s. 33

¹²¹ Ali Nejat Ölçen, “Halk Sektörü ve Köykentler”, **Tarım ve Köy Dergisi**, Ankara, TKB Yay.Dairesi Bşk. Matbaası, 2000, sa: 131, s. 52-54

başlanamamış ve proje rafa kaldırılmıştır. Daha sonra 1998 yılında Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından Diyarbakır-Bismil-Çeltikli ve Hatay-Hassa-Gülpınar'da uygulanan projeler ile bölgedeki göçebelerin yerleşik hayata geçirilmesi ve hayvancılığın geliştirilmesi hedeflenmiştir.¹²² Köy-Kent Modeli gerçek anlamda ilk olarak 2 Eylül 2000 tarihinde Ordu/Mesudiye/Çavdar Köyü ve Yöresi Köyleri Köy-Kent Projesi olarak uygulanmaya başlamıştır. Bu projenin toplam maliyeti 5 trilyon lira olup, üç aşamada uygulanması öngörülmüştür. Birinci aşama içme suyu, kanalizasyon, sulama ve köy sosyal tesisleri, ulaşım, haberleşme vb. altyapı hizmetlerinin gerçekleştirilmesini hedeflemektedir. İkinci aşamada ilköğretim okulu inşası, mevcut okulların onarımı, sağlık ocağı yapımı, ambulans alımı, kültür ve sanat evi yapımı, gezici kütüphane, oyun sahaları, cami ve mezarlık çevresinin düzenlenmesi gibi eğitim, sağlık ve diğer sosyal hizmetlerin yapılması öngörülmüştür. Üçüncü aşamada ise bütün köylülerin ortak olduğu bir tarımsal kalkınma kooperatifinin kurulması, hayvancılığın geliştirilmesi, seracılık, meyvecilik, su ürünleri yetiştiriciliği, mera ıslahı, orman ürünleri işleme ve değerlendirme tesisi yapımı, küçük sanayi sitesi kurulması, eko-turizm yapılması gibi ekonomik ve kırsal kalkınmaya yönelik faaliyetlerin gerçekleştirilmesi planlanmıştır.¹²³ Bu projeden 11 adet köy ve toplam 3450 çiftçi yararlanmıştır. Ayrıca proje kapsamında 29 km. asfalt yol, 16 km. tesviye yol, 83 km. stabilize kaplama, 50,5 km. yol onarımı, 5 adet toplam 70 m. uzunluğunda köprü yapımı, 4 köye içme suyu, 7 köye kanalizasyon, 6 köye sulama suyu tesisi ve 8 köye de sosyal içerikli köy konağı yapımı gerçekleştirilmiştir.¹²⁴ Proje, konjonktürel gelişmeler nedeni ile tamamlanamamış olmasına karşın, kırsal kalkınma konusunda önemli bir deneyim kazandırmıştır.¹²⁵

¹²² Olgu Çalışkan, "Kırsalın Kentselleştirilmesi Projesi, Kırsal Kalkınma", s. 1, (Erişim: <http://www.aydinlanma1923adk.itu.edu.tr/kirkent/>, 20.07.2004)

¹²³ Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu, y.a.g.e., s. 33

¹²⁴ <http://www.khgm.gov.tr/kutuphane/khgmtarihce1.htm>

¹²⁵ TKB Kırsal Kalkınma Politikaları Komisyonu, y.a.g.e., s. 32

1.2.4.3.3.2. Merkez Köyler Modeli

Merkez Köyler Modeli; nüfusu belli bir yoğunluğu sağlayan yörelerdeki köy kümelerinin içinden merkezde bulunan bir köyün hizmet istasyonu olarak belirlenmesi ve buranın geliştirilerek kırsal kalkınmanın sağlanması düşüncesiyle oluşturulmuştur.¹²⁶ Toplam maliyeti azaltan bu model, kamu hizmet seviyesini bütün ülke genelinde belli bir seviyede gerçekleştirmek ve bu hizmetlerin yerleşim yerleri ve bölgeler arasında dengeli dağılımını sağlamak amacıyla uygulanmıştır. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde başlatılan uygulamada yaklaşık olarak nüfusu birkaç yüz ile 22 bin arasında değişen 5–7 bin yerleşim alanının merkez köy olması öngörülmüştür. 1978 yılında Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığı'nca Van İli Özalp İlçesi'nde hayvancılığın yoğun olduğu köylerde ve Şanlıurfa İli'nde sulu tarımın yoğunlukla yapıldığı köylerde uygulanmıştır.¹²⁷ 1980'li yıllarda model tekrar gündeme gelmiş, 1983 yılında yayımlanan 83/7493 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile ülke genelinde 36.022 köyü temsilen 4319 köy su, elektrik, sağlık, eğitim, ulaşım, haberleşme, güvenlik, sanayi durumları gibi bir dizi kritere bakılarak merkez köy olarak belirlenmiştir. Daha sonraki dönemde merkez köy olarak belirlenen köylerdeki okul, küçük sanayi tesisleri, kooperatif, sağlık ocağı, fabrika sayılarında yol uzunluklarında, elektrik ve içme suyu şebekelerinde önemli gelişmeler görülmüştür.¹²⁸ Bu model, yerleşim, üretim, örgütlenme, sanayileşme, insan-toprak ilişkilerinin düzenlenmesi yönlerinden etkinlik sağlayamamış ve uygulandığı dönemde sadece merkez seçilen köylere hizmet götürme amacıyla sınırlı kalmıştır.¹²⁹

1.2.4.3.3.3. Tarım-Kent Modeli

Bu model 1970–1980 yılları arasında uygulanmıştır. Bu modelde 8–10 köyün bir araya getirilerek, bir tarım kent ortaya çıkarılması öngörülmüştür. Köylerin merkezdeki köye ve merkezdeki köylerin de düzenli yol bağlantıları yapılarak birbirleriyle bağlanması planlanmıştır. Bu modelin Köy-Kent Modeli'nden farkı,

¹²⁶ DPT Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu, y.a.g.e., s. 29

¹²⁷ Çevik, y.a.g.e., s. 41

¹²⁸ TKB Kırsal Kalkınma Politikaları Komisyonu, y.a.g.e., s. 33

¹²⁹ Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu, y.a.g.e., s. 35-36

Köy-Kent Modeli'nde köylerin zaman içerisinde kendiliğinden toplulaşacağını ve ekonomik ve sosyal hayata da kooperatiflerin hakim olacağını varsayılması iken, bu modelde kırsal kesimde yaşayan insanların kendi buldukları köylerde kalmalarının hedeflemesidir.¹³⁰ Tarım kentlerinde tarımsal alet ve makine parklarının ve atölyelerinin oluşturulması, tarıma dayalı orta boy sanayi işletmelerinin kurulması ve geliştirilmesi hedeflenmiştir. Ancak model yeteri kadar uzun süre uygulanamamıştır.¹³¹

1.2.4.3.3.4. Örnek Köyler Modeli

Pilot Köy Yöntemi adı ile de anılmakta olup, 1963–1965 yılları arasında uygulanan bir kırsal kalkınma modelidir. Bu modelle köylere götürülen hizmetlerde eşgüdüm sağlanması, yapılan hizmetlerden çevre köylerin de faydalanmasının temini, köylerin karşılaştıkları sorunlar ile, bu sorunların giderilmesinden sorumlu kişi ve kuruluşlar arasında ilişki kurulması hedeflenmiştir. Model Ankara ve İstanbul İllerinde uygulanmaya çalışılmış olup; köylerde yapısal değişimler yerine, hizmet yatırımları yaparak köylerin fiziki görünümünü değiştirmeyi ön plana almış ve bir köye yapılan hizmetlerden çevresindeki köylerin de faydalanmasını hedeflemesi nedeniyle uzun süreli uygulanamamıştır.¹³²

1.2.4.3.3.5. Çok Yönlü Kırsal Alan Planlaması Modeli

1965–1975 yılları arasında Diyarbakır, İzmir, Malatya, Manisa, Urfa ve Uşak İllerinde uygulanan model, Hollanda, İtalya ve İsrail'deki benzer uygulamalardan esinlenerek Köyişleri Bakanlığı'nca geliştirilmiştir. Bu modelle köylerin yeterli bir birim durumuna getirilmesi ve böylelikle de köy-kent ayrımının azaltılması amaçlanmıştır. Kırsal alanı bir bütün olarak ele alan bu uygulamada, kalkınmayı etkileyen tüm faktörler birlikte değerlendirilmekte ve tarımsal gelişmenin sağlanması hedeflenmektedir. Bu kapsamda ulusal düzeyde ekonomik, toplumsal ve fiziksel bir

¹³⁰ Ahmet Yavuz Civelek, "Zirai Kavramların Kullanımında Kargaşa", **Türktarım Dergisi**, Ankara, TKB Yay.Dairesi Bşk.Matbaası, 2002, sa: 147, s. 53

¹³¹ Celal Er, "Tarım Kentleri ve Kırsal Kalkınma", **Tarım ve Köy Dergisi**, Ankara, TKB Yay.Dairesi Bşk. Matbaası, 2000, sa: 131, s. 34

¹³² Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu, y.a.g.e., s. 34

kırsal kalkınma planı, buna göre hazırlanan bölgesel planlar ve işletme bazında planlar oluşturulmuştur. Hazırlanan 150 adet köy ve köy kümeleri planı, halkın katılımının sağlanamaması, finansman yetersizlikleri, ulusal koşulların tam olarak değerlendirilememiş olması, yerel gereksinimlere yanıt verilememesi ve yanlış öncelikler nedeniyle uygulanamamıştır.¹³³

1.2.4.3.3.6. Toplum Kalkınması Modeli

Toplum Kalkınması Modeli; planlı kalkınma dönemi ile geliştirilen bir modeldir. Bu modelde amaç, merkezi idarenin müdahalesini talep eden köylerin kendine yeterli hale getirilmesi ve halkın katılımının sağlanmasıdır. Daha önce Birleşmiş Milletler tarafından Hindistan, Pakistan gibi ülkelerde uygulanan model, küçük toplulukların içinde buldukları toplumsal, ekonomik ve kültürel koşulları iyileştirmek amacıyla, topluluğu oluşturan bireylerin girişimlerinin devlet tarafından da desteklenmesi olarak tanımlanmaktadır.¹³⁴ Ancak modelin uygulanabilmesi için yeni yönetim düzenlemelerinin yapılması gerekmektedir. Devlet Planlama Teşkilatı'nın Birinci ve İkinci Kalkınma Planları dönemlerinde başarılı adımlar atılmış olmasına bağlı olarak ülke geneline yaygınlaştırılması öngörülen model, gerekli olan yönetsel düzenlemelerin yapılmaması, temel yapısal düzenlemelerin yokluğu, eğitim çalışmalarındaki aksaklıklar, eşgüdüm ve planlama eksikliği ile, idare yapılarına göre hazırlanan plan yaklaşımlarının getirilmemesi gibi nedenlerle başarılı olamamıştır.¹³⁵

1.2.4.3.3.7. Köye Dönüş Modeli

Köye Dönüş Modeli; Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nde geçmişte yaşanan terör olayları ve sosyo-ekonomik olumsuzluklar nedeniyle yerleşim yerlerini terk edenlerin, eski yerleşim birimlerine geri dönüşünü ve buralarda gelir getirici faaliyetlerle birlikte altyapının iyileştirilmesini hedefleyen

¹³³ Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu, y.a.g.e., s. 35

¹³⁴ Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu, y.a.g.e., s. 35

¹³⁵ Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu, y.a.g.e., s. 35

bir yaklaşımdır. 1990'lı yıllarda başlayan uygulama halen gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır.

1.2.5. Türkiye'nin Kırsal Kalkınma Politikalarına İlişkin Genel Değerlendirme

Türkiye'de kırsal alanlar oldukça geniş bir coğrafyayı oluşturmakta ve nüfusun da önemli bir kısmını barındırmaktadır. Kırsal kesimde yaşamının getirmiş olduğu zorluklar ve ekonomik faaliyetlerin çeşitlenmesine bağlı olarak köyden kente göç olgusunun ortaya çıkmasına ve kırsal nüfusun oransal olarak azalmasına karşın, Türkiye nüfusunun yaklaşık yüzde 35'inin hâlâ kırsal alanlarda yaşadığı görülmektedir.

Türkiye'de kentsel ve kırsal alanlar arasında önemli gelişmişlik farklılıkları olmasına karşın, farklı bölgelerdeki kırsal alanlar arasında da önemli gelişmişlik farklılıkları görülebilmektedir.

Cumhuriyetin kurulmasının ardından, ekonominin itici gücü olarak tarım sektörü seçilmiş ve bunun ardından da tarımın ve kırsal altyapının geliştirilmesi için pek çok yasal düzenleme yapılmıştır. Ayrıca daha az gelişmişlik düzeyine sahip olan yerler tespit edilerek, buralarda bölgesel ve kırsal kalkınma projeleri uygulanmaya konulmuş, kırsal kalkınma modelleri geliştirilmiş ve kırsal alanlarda yaşayan insanların ekonomik olarak desteklenmesini sağlamak amacıyla çeşitli destekleme ve teşvik uygulamaları gerçekleştirilmiştir. Ancak, kırsal kalkınma konusunda faaliyet gösteren çok sayıda kuruluşun bulunması ve bu kuruluşlar arasında eşgüdüm sağlanamaması, çiftçilerin yeterli derecede örgütlenememesi, yerel yönetimlerin ve mevcut çiftçi örgütlerinin yasal ve ekonomik yönden yeterliliğinin sağlanamaması, kırsal kalkınma çalışmalarının başarılı olamamasına neden olmuştur.

Kırsal kalkınmanın sağlanması için bir çok kırsal kalkınma projesi uygulanmış, bölgesel düzeyde olan bu projeler, yerel dinamikleri ortaya çıkarmakta yetersiz kalmış, bölge koşullarını bilmeyen kişilerce masa başında hazırlandıklarından, uygulandıkları yörelerdeki insanların gereksinimlerini

karşılayamamışlardır. Bu nedenle de uygulandıkları yerlerde Türkiye'nin toplumsal ve ekonomik problemi olan göç sorununu engelleyememişler, dolayısıyla gerçek anlamda hedeflerine ulaşamamışlardır.

Kırsal kalkınma projeleri entegre projeler olup, çok yönlü ele alınmaları gerekmekte, dolayısıyla da birden fazla kuruluşun işbirliği ve eşgüdüm içerisinde çalışması gerekmektedir. Ancak uygulanan projelerde koordinasyon çoğu zaman sağlanamamıştır.¹³⁶

Kırsal alanların kalkındırılması için bazı hedefler belirlenmiş ve bu yönde de pek çok girişimlerde bulunmuş olmasına karşın; Türkiye'nin tam olarak orta ve uzun vadeli bir kırsal kalkınma politikasının olduğunu söylemek güçtür.

Avrupa Birliği ile uyum çalışmaları kapsamında bir kırsal kalkınma politikası oluşturulması amacıyla Ön Ulusal Kalkınma Planı hazırlanmış, bu plan içerisinde de AB ile sosyal ve altyapı konularında uyumun sağlanması, tarımsal verimliliğin artırılması, girişimciliğin geliştirilmesi, rekabet gücünün artırılması, istihdamın çoğaltılması ve çevre bilincinin geliştirilmesi öncelikli hedefler olarak belirlenmiştir.

Kırsal alanların sorunlarının tek bir çözüme indirgenemeyecek ölçüde karmaşık ve çok yönlü olduğu gerçeği göz önünde bulundurulduğunda, kırsal kalkınma için götürülen hizmetlerin bir bütünlük içerisinde ve birbirini destekler biçimde olması önem taşımaktadır. Türkiye'de bugüne kadar olduğu gibi dağınık, plansız ve eşgüdümsüz hizmet götürme politikalarıyla kalkınma sorunu çözülememekte, gelip geçici ve birbirinden kopuk çalışmalarla götürülen hizmetler amaçlarına ulaşamadıkları gibi, kaynak israfına da neden olmaktadır.¹³⁷

¹³⁶ TKB Kırsal Kalkınma Politikaları Komisyonu, y.a.g.e., s. 23

¹³⁷ Gürlük, y.a.g.e., s. 16

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ'NDE KIRSAL KALKINMA POLİTİKALARI

2.1.AVRUPA BİRLİĞİ ORTAK TARIM POLİTİKASI'NIN TEMEL UNSURLARI VE KIRSAL KALKINMA

Günümüzde sanayi ülkeleri olarak bilinen ülkelere oluşturulan Avrupa Toplulukları kurulmadan önce, Topluluğun temellerinin atıldığı Haziran 1955 tarihinde toplanan Messina Konferansı'nda oluşturulan bir Komite, diğer konular yanında tarımı da katılımcı ülkeler arasında ticari çıkarların dengelenmesi için ele alınması gereken konuların içerisinde değerlendirmiştir. O yıllarda Topluluğu kuran ülkeler içinde tarımın önemi, şimdikinden çok daha fazlaydı. Tarım, orman ve balıkçılık sektöründe çalışanların oranı faal nüfusun yüzde 24'ü, tarım sektörünün üretimdeki payı o dönemki altılar ekonomisi gayri safi milli hasılasının yüzde 11'i idi. Tarım sektöründe çalışanların gelirleri diğer sektörlerdekilere oranla çok düşüktü ve artırılması gerekiyordu. Tarımsal üretimde verimlilik az, tarım işletmeleri küçük ve ekonomik olarak çok güçsüzdü. Bu nedenle her ülke kendi belirlediği şekilde tarım sektörüne müdahale etmekte ve bu da tarımsal ürünlerin ülkeler arasında serbest dolaşımını olumsuz etkilemekteydi. Ayrıca tarımsal ürünlerin fiyatlarındaki farklılıklar sanayi ürünlerinin maliyetlerini de etkilemekte, dolayısıyla sanayi sektöründe de rekabeti bozucu etkiler ortaya çıkmaktaydı.¹³⁸

Bu olumsuzlukların giderilebilmesi için temelleri 1 Ocak 1957 tarihinde imzalanan Roma Antlaşması'na dayanan Ortak Tarım Politikaları, Temmuz 1958 tarihinde yapılan Stresa Konferansı'nda Topluluğu kuran altı devlet tarafından gündeme getirilmiş ve 1960 yılında uygulanmaya başlamıştır.¹³⁹ Dayanağını Roma Antlaşması'nın 38-47. (Amsterdam Antlaşması-32-38. maddeler) maddelerinden alan ve kısaca tarımsal üretimin artırılması, üreticilerin yaşam düzeylerinin yükseltilmesi, piyasaların istikrara kavuşturulması suretiyle arzın devamlılığının

¹³⁸ Mehtap Atakan, "Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası ve Türkiye'nin Uyumu", Uzmanlık Tezi, Ankara, 1998, s. 7 (Erişim: http://www.gumruk.gov.tr/ab/tezler/ortak_tarim.pdf, 11.09.2005)

¹³⁹ Atakan, y.a.g.e., s. 7

sağlanması ve ürünlerin tüketicilere uygun fiyatlarla ulaştırılması hedefleriyle oluşturulan Ortak Tarım Politikaları¹⁴⁰, zamanla Topluluğun en önemli, üzerinde en fazla tartışmanın yapıldığı, sürekli olarak reformlar yapılması gereken ve bütçenin de önemli bir kısmının bu alanda harcanmasını gerektiren politikaları olmuştur.

Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikaları, Tek Pazara Yönelik Uygulamalar ve Kırsal Kalkınma Politikaları olmak üzere iki ana başlık altında incelenebilmektedir. Tek Pazara Yönelik Uygulamalar ise Ortak Piyasa Düzenlemeleri şeklinde Stresa Konferansı'nda belirlenen üç ana ilke kapsamında uygulanmaktadır. Bunlar Tek Pazar, Topluluk Tercih ve Ortak Mali Sorumluluktur.¹⁴¹

Tek Pazar, malların, hizmetlerin, sermayenin ve işgücünün Birlik sınırları içerisinde serbest dolaşımını ifade etmektedir. Bu ilke uyarınca tarımsal ürünlerin fiyatları bütün üye ülkelerde aynı olarak gerçekleşmektedir. Bunun için AB Komisyonu her yıl piyasaların kendine has özelliklerini, arz ve talebi göz önünde bulundurarak ortak tarımsal fiyatları belirlemektedir. Bununla beraber Tek Pazar ilkesi, ortak rekabet politikalarının ve ortak döviz politikalarının oluşturulması, idari bakımdan insan ve hayvan sağlığı gibi konularda mevzuatların uyumlaştırılması gibi konuları da kapsamaktadır.

Topluluk Tercih, düşük fiyatlı ithal ürünlerden ve dünyadaki fiyat dalgalanmalarından korunabilmek için, satın alımlarda Topluluk menşeli ürünlerin ithal ürünlere tercih edilmesidir. Bunun için Birlik menşeli tarım ürünlerinin ithalata karşı korunmasını ve ihracatın ise sübvansede edilmesini içermektedir.

Ortak Mali Sorumluluk ise, tüm bu uygulamaların ortaya çıkardığı ekonomik yükün bütün üye devletler tarafından ortak karşılanması ilkesi olarak açıklanabilir. Bu ilke uyarınca 1962 yılında Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu oluşturulmuştur. Fonun Yönlendirme Bölümü, tarımsal ve kırsal alanlarda

¹⁴⁰ Tarık Topçu, "Gündem 2000", (Erişim: http://213.139.233.100/kurumsal/birimler/merkez/diatk/web/sunumlar/GUNDEM_2000.ppt, 20.07.2004)

¹⁴¹ Emine Olhan, "Türk Tarım Politikasının AB Ortak Tarım Politikası'na Uyumu", **Türktarım Dergisi**, Ankara, TKB Yayınları, 2002, sa: 143, s. 23

kalkınmaya yardımcı olmak ve gerekli ekipman ve teknoloji iyileştirmelerine destek olmakla görevlendirilmiştir. Garanti Bölümü ise, ortak piyasa düzenlemelerinin finansmanını sağlamakla, ayrıca stok fazlalarının satın alımı ve ihracatın teşviki ile görevlendirilmiştir.

Tek Pazara Yönelik Uygulamalar ağırlıklı olarak gıda maddeleri üretimi, pazarlanması ve ortak piyasa düzenlemelerine yönelik politikalardan oluşurken, üretimin çevresel ve kırsal kalkınma boyutu ikinci planda değerlendirilmektedir. Oysa Kırsal Kalkınma Politikaları, kırsal kalkınmayı ve çevrenin korunmasını hedeflemektedir.¹⁴²

2.1.1. Tek Pazara Yönelik Uygulamalar

Ortak Tarım Politikası'nın temelinde, 1967 yılından beri uygulanan ve ürün bazında belirlenen Ortak Piyasa Düzenlemeleri bulunmaktadır. Bu sistem iç piyasada müdahale, dış rekabete karşı koruma ve ürünlere doğrudan destek sağlayan düzenleme mekanizmalarıyla sürdürülmektedir.¹⁴³ Avrupa Birliği'nin Tek Pazara Yönelik Uygulamaları içerisinde bulunan ortak piyasa düzenlemeleri kapsamında et ve et ürünleri, süt ve süt ürünleri, şeker, yağlar vb.. 23 farklı ürün için düzenlemeler bulunmaktadır. Bunlardan her tarımsal ürün için farklı bir düzenleme vardır. Ortak Piyasa Düzenlemeleri, fiyat garantisinin yanında, bazı ürünlerde ithalat koruması, bazı ürünlerde ihracat desteği ve bazı ürünler için de doğrudan destek şeklinde uygulanmaktadır. Örneğin tahıl, zeytin, yağ ve unda fiyat desteği ve doğrudan yardım; yumurta ve kümes hayvanlarında ithalat koruması ve ihracat desteği; bazı meyve ve sebzelerde ithalat koruması; yağlı tohumlar, pamuk ve kenevire doğrudan destek verilmektedir.¹⁴⁴

Tahıllar ve zeytin için hedef fiyat, et, dana eti ve şarap için yönlendirme fiyatı ve tütün mamulleri için ise norm fiyat olarak bilinen fiyatlar, Ortak Piyasa

¹⁴² http://www.europa.eu.int/comm/agriculture/rur/publi/propimpact/text_en.phf, s. 7

¹⁴³ Olhan, y.a.g.e., s. 23

¹⁴⁴ Türkiye Tarımcılar Vakfı Araştırma Merkezi, "Avrupa Birliği ve Türk Tarımı", **Tarım ve Yaşam Dergisi**, Haziran 2004, sa.:27, s. 16

Düzenlemeleri yoluyla üreticileri korumayı hedeflemektedir. Her yıl Komisyonun belirlediği fiyatlar, Konsey tarafından onaylanarak uygulanmaktadır.

Tahıllar, şeker, tereyağı, et, dana eti ve tütün mamulleri için geçerli olan müdahale fiyatı ile domuz eti için geçerli olan temel fiyat, yönlendirici fiyatlardan belli bir oranda daha düşük belirlenmekte ve her üye devletin, çiftçiler tarafından depolanan Topluluk menşeli ürünler için bu fiyatı ödemesi gerekmektedir. Depolanması mümkün olmayan meyve ve sebzeler için ise geri çekim uygulaması bulunmaktadır. Bu fiyatlar, müdahale kuruluşu görevi görmek suretiyle satışı durdurup, arta kalan miktarı hayır kuruluşlarına dağıtan veya arz düşüşünün piyasadaki fiyatları canlandıracağı zamana kadar ürününü imha eden üretici gruplarının sunduğu fiyatlardan daha düşük gerçekleşmektedir.¹⁴⁵

Ortak Piyasa Düzenlemeleri içerisinde bulunan ithalat koruması ise, Birlik fiyatlarından daha düşük fiyatlı ithal ürünlere karşı piyasaları korumak için uygulanmaktadır. Tahıllar, şeker, süt ve süt ürünleri ile zeytinyağı için belirlenen eşik fiyat veya yumurta, domuz ve domuz eti için saptanan özel fiyat, üçüncü ülkelerden ithal edilen ürünlerin pazarlara serbest girişi için belirlenen asgari fiyatlardır. Meyve ve sebzeler ile şarap gibi yönlendirici fiyat belirlenen ürünlere, ithal ürünlerin Topluluğa girişlerinde tavsiye olunan fiyat, asgari fiyat kabul edilmektedir. Daha düşük ithal edilen ürünlerde ise ürünler üzerinden vergi alınmaktadır. Ancak, GATT Tarım Anlaşması gereği dış ticareti olumsuz yönde etkileyen gümrük vergileri dışındaki kısıtlamalar aşamalı olarak kaldırılmaktadır. Bu sebeple Avrupa Birliği de ithalatta uyguladığı vergilerin büyük bir kısmını gümrük vergileri haline dönüştürmüştür.

Yine Tarım Anlaşması gereği iç teşviklerin aşamalı olarak azaltılması ve nihai olarak tamamen ortadan kaldırılması hedeflendiğinden, Avrupa Birliği pek çok

¹⁴⁵ http://www.samsunto.org.tr/tr/default.asp?Eid=1_15_10, (Erişim: 12.07.2005)

üründe uyguladığı ihracat teşviklerini sınırlandırmıştır. Ancak istisnai durumlarda ihracat desteklemeleri devam edecektir.¹⁴⁶

Bunların dışında Avrupa Birliği, pek çok ülke ile Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi ve Lome Konvansiyonu kapsamında tercihli ticaret anlaşmaları da imzalamıştır. Bu anlaşmalar ile Topluluk tarife indirimleri yoluyla dış ticareti desteklemektedir.

2.1.2. Yapısal Düzenlemeler ve Kırsal Kalkınma Uygulamaları

Avrupa Birliği'nde uygulanan liberal ekonomi politikaları ve rekabetin artması, bölgeler arasındaki gelişmişlik farklılıklarının artmasına ve dolaylı olarak da gelir dağılımındaki bozulmaya bağlı olarak toplumsal barışın ve ekonomik kaynaşmanın gittikçe zor sağlanmasına neden olmuştur. Buna karşın Birlik, gelir dağılımının yeniden düzenlenmesi ve geri kalmış bölgelerin gelirden daha fazla pay alabilmesini sağlamak amacıyla kırsal kalkınma politikalarını ön plana almaya başlamıştır. Bunun yanında dünyadaki küreselleşme ve Dünya Ticaret Örgütü Tarım Anlaşması çerçevesinde tarımsal desteklemelerdeki yeni düzenlemeler de kırsal kalkınma politikalarına ağırlık verilmesine neden olmaktadır.

İzleyen bölümlerde Avrupa Birliği'nde uygulanan kırsal kalkınma politikaları detaylı bir şekilde incelenecektir.

2.2. AVRUPA BİRLİĞİ ORTAK TARIM POLİTİKALARI'NDA DEĞİŞİM VE REFORMLAR

Avrupa Birliği'nde kırsal kalkınma politikaları, tarım politikalarının bir parçası ve tamamlayıcısı olarak görülmektedir. Bu bakımdan da sürekli olarak gündemde bulunmakta ve tarım politikalarındaki değişikliğe bağlı olarak, kırsal kalkınma politikaları da değişikliğe uğramaktadır.

¹⁴⁶ http://www.samsuntso.org.tr/tr/default.asp?Eid=1_15_10

2.2.1. Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikaları'nın Oluşturulması ve Gelişimi

Topluluğun ilk kuruluş yıllarında tarım politikalarının en öncelikli hedefleri arasında tarımsal yapının iyileştirilmesi ve üretimin arttırılması bulunmaktaydı. Avrupa Komisyonu, tarım sektöründeki verim düşüklüğünün ve üretim eksikliğinin önüne geçilmesi amacıyla Topluluğun Ortak Tarım Politikaları'nın oluşturulması için hazırlanan teklifleri 30 Haziran 1960 tarihinde görüşmeye başlamış ve altı aylık görüşmeler sonucu Ortak Tarım Politikalarının oluşturulması kararı alınmıştır.¹⁴⁷

Başlangıçta üretimin arttırılması, enerji ve doğal kaynaklar bakımından dışarıya bağımlılığın azaltılması amacıyla uygulanan politikalar sonucu; üretimin gereğinden fazla artışı sağlandığı gibi, çevre, su, toprak, toprak kullanımı ve hayvan refahı konularında birçok yeni sorun ortaya çıkmış, üretimin teşviki ve piyasa düzenlemeleri için bütçe içerisinde çok büyük harcamalar yapılması gerekmiştir. Ayrıca desteklemelerden daha çok büyük işletmelerin faydalanması ve ürünler bazında yapılan desteklemeler nedeniyle farklı ürünler yetiştiren çiftçilerin farklı oranlarda desteklemelerden faydalanması, bununla beraber bu desteklemelerin tüketicilere de yansması nedeniyle toplumun gelir dağılımında adaletsizlikler oluşmuştur. Üretim miktarının arttırılmasında kullanılan bazı yöntemlerin gıda güvenliğini tehlikeye attığı da belirlenmiştir. Tüm bu sorunların çözüme kavuşturulması ve liberalleşen dünya ekonomisi içerisinde Topluluğun pozisyonunun güçlendirilmesi görüşü, uygulanan politikalarda reformlar yapılmasını gerektirmiştir.¹⁴⁸

Bu kapsamda Komisyon üyesi Sicco Mansholt tarafından 1968 yılında hazırlanan ve 25 Mart 1971 tarihinde kabul edilerek uygulamaya konulan Mansholt Planı ile pazar ve fiyat politikalarında değişiklik yapılması gerektiği vurgulanmış ve özellikle geri kalmış bölgelerdeki çiftçilerin hayat standartlarını yükseltmek amacıyla işletmelerin modernizasyonu, tarım nüfusunun azaltılması, tarımda çalışanların

¹⁴⁷ Türkiye Tarımcılar Vakfı Araştırma Merkezi, y.a.g.e., s. 15

¹⁴⁸ Selma Aytüre, "Küreselleşen Dünyada Avrupa Birliği'ne Girerken Türk Tarımı", **Türktarım Dergisi**, Ankara, TKB Yayınları, 2002, Sa: 143, s. 14-17

mesleki yeterliliklerinin ve bilgi birikimlerinin yükseltilmesi hedeflenmiştir. Bunun için en az 5 milyon hektar arazinin üretimden koparılması, 5 milyon çiftçinin üretimden vazgeçirilmesi ve küçük işletmelerin yerlerini büyük işletmelere bırakmaları öngörülmüştür.¹⁴⁹

Mansholt Planı çerçevesinde Topluluk tarımsal yapı politikasına yönelik ilk resmi doküman 1972 yılında Avrupa Konseyi tarafından çıkarılan 72/159/EEC sayılı Tüzük'tür. Bu direktif doğrultusunda işletmelerin modernizasyonu ve yeniden yapılandırılması, işgücünün gençleştirilmesi amacıyla 55 yaşın üzerindeki çiftçilerin sonraki yaşantılarının garanti altına alınarak erken emekli edilmesi ve tarımda teknik ve ekonomik gelişmeyi sağlamak için çiftçilere, çiftlik yöneticilerine ve eğitici danışmanlarına eğitim verilmesi öngörülmüştür.¹⁵⁰

İngiltere, İrlanda ve Danimarka'nın 1973 yılında Topluluğa katılmaları, az gelişmiş kırsal bölgeler ile dağlık bölgeler lehine tüzükler hazırlanmasına neden olmuştur.

1975 yılında Avrupa Konseyi 75/268/EEC sayılı Tüzük ile yapısal politikalar konusunda yeni tedbirler alınmıştır. Bu Tüzük ile özellikle dağlık bölgeler ve olumsuz doğa koşullarının etkisi altında bulunan kırsal alanlardaki işletmelerin modernizasyonuna yönelik araçlar takviye edilmiştir.

Yine 1977 yılında 355/77 sayılı Tüzük ile tarımsal ürünlerin işlenmesi ve pazarlanmasına ilişkin tarımsal yapının düzenlenmesi sağlanmıştır.¹⁵¹

1981'de Yunanistan, 1986'da da İspanya ve Portekiz'in Topluluğa katılmaları ile birlikte, yine işletmelerin modernleştirilmesi, mesleki eğitimin yaygınlaştırılması, üreticilerin örgütlülüklerinin sağlanması, yaşam koşullarının iyileştirilmesi, turizmin yaygınlaştırılması ve küçük ve orta ölçekte işletmelerin kurulması amaçları ile

¹⁴⁹ Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, "Avrupa'da Yenilenme, Türkiye'ye Etkisi", **AB Tarım Politikası**, Ankara, Tisamat Matbaası, 2002, s. 7

¹⁵⁰ Akın Olgun, Ferruh Işın, **Tarım Politikaları ve Tarım Sektörü Açısından Avrupa Birliği ve Türkiye**, 1. Basım, İzmir, E.Ü.Z.F.Ofset Atelyesi, 1999, s. 36

¹⁵¹ Olgun, Işın, y.a.g.e., s. 36

Entegre Akdeniz Programları (MEDA I ve MEDA-II) uygulanmaya başlanılmıştır.¹⁵² Başlangıçta sadece İtalya ve Fransa'nın güney bölgeleri ile Yunanistan'ın tamamını kapsayan Entegre Akdeniz Programı, 1986 yılında İspanya ve Portekiz'in katılımı ile genişletilmiş ve önceleri pilot projelerden oluşurken, bu genişleme ile tam olarak uygulanmaya başlamıştır. Zamanla uygulamalar Kuzey İrlanda ve Portekiz'in tamamını kapsayacak şekilde genişlemiştir.¹⁵³

Komisyon genişlemeye bağlı olarak ortaya çıkan yeni sorunlar karşısında Ortak Tarım Politikaları'nda reforma gitme yönündeki niyetini önce 1985 yılı programında vurgulamış, daha sonra bu politikanın perspektiflerini ortaya koyan Yeşil Kitap (Green Paper) olarak bilinen raporunu Konsey'e sunmuştur. Buna göre üretimin fazla olduğu ürünlerde piyasa taleplerini yansıtan bir fiyat politikası aracılığıyla üretimin kısıtlanması, kırsal kalkınma, sosyal dengenin sürdürülmesi ve çevrenin korunması için zorunlu olduğu anlaşılan tarımsal desteklemelerin yeniden düzenlenmesi, küçük çiftçi ailelerinin gelir sorunlarının daha etkin çözülmesi ve çiftçilerin çevre bilincinin artırılması ilkeleri benimsenmiştir.¹⁵⁴

2.2.2. Ortak Tarım Politikaları'nda 1988 Yılı Reformu

1987 yılında imzalanan Avrupa Tek Senedi ile Birlik, 1992 yılında Tek Pazar olma hedefini üstlenmiş ve bu çerçevede malların, sermayenin, hizmetlerin ve kişilerin serbest dolaşımı önündeki engeller kaldırılmıştır. Böylece, Tek Pazar koşullarının sağlanabilmesi ve bunun sonucunda ortaya çıkabilecek yoğun göçün engellenebilmesi için bölgeler arasındaki gelişmişlik farklılıklarının ortadan kaldırılması da bir zorunluluk olarak ortaya çıkmıştır. Avrupa Tek Senedi ile tarım sektörü pazar koşullarına göre tekrar düzenlenirken, sadece tarımda çalışanların değil, kırsal ekonominin bir bütün olarak ele alınması gerektiği anlaşılmıştır.

¹⁵² Koray Kısagüner, "Avrupa Birliği'nde Kırsal Kalkınma Süreci ve Organik Tarım-Ülkemiz İşletmeleri İçin Pazar Fırsatları" (Erişim: http://213.139.233.100/kurumsal/birimler/merkez/diatak/web/sunumlar/274,18,AB_KIRSAL_KALKINMA_POLITIKLARININ_ANALIZI, 20.07.2004)

¹⁵³ Olgun, Işın, y.a.g.e., s. 37

¹⁵⁴ Nevzat Güran, **Uluslararası Ekonomik Bütünleşme ve Avrupa Birliği**, İkinci Baskı, İzmir, Anadolu Matbaacılık, 2002, s. 154

1988 yılında Komisyon tarafından Kırsal Toplumun Geleceği (Future of Rural Society) adlı bir tebliğ hazırlanmış; tebliğ ile kırsal alanların sadece bir coğrafya olarak ele alınmaması gerektiği, bu alanların ekonomik ve sosyal hayatın çok farklı aktivitelerine sahne olan karmaşık bir yapı teşkil ettiği, buraların sadece üzerinde yaşayan insanlarla sınırlı olmayıp, toplumun geneline hitap eden, ekolojik dengenin kurulduğu çok fonksiyonlu alanlar olduğu vurgulanmıştır. Tebliğ ile kırsal alanlarla ilgili olarak ekonomik ve sosyal bütünleşmenin sağlanması, tarımın yeniden yapılandırılmasında kırsal alanların bir bütün olarak ele alınması, çevrenin ve doğal kaynakların korunması esas hedefler olarak belirlenmiştir.¹⁵⁵

Bu kapsamda arazilerin boş bırakılması, ekstansif üretim, tür değiştirilmesi ve emekliliği teşvik için yapılan yardımlar yoluyla arazilerin tarım dışı bırakılması gibi tedbirlerle üretimin düşürülmesi, fiyatlardaki düşüşten ve arttırılan ortak mali sorumluluktan en çok zarar gören kesim olan küçük çiftçiler üzerindeki etkisinin hafifletilmesi amacıyla küçük çiftçiler üzerindeki ortak sorumluluğun azaltılması ve çeşitli yardım programlarının yürütülmesi kararları alınmıştır.¹⁵⁶

1988 yılında Konsey 2052/88 sayılı Tüzüğü kabul ederek, yapısal fonların daha etkin kullanılabilmesine olanak sağlayan yeni bir düzenlemeyi onaylamıştır. Buna göre yapısal politikaların finansmanı için 5 temel kriter belirlenmiş, kriter 1 ve kriter 5'in finansmanının Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu Yönlendirme Bölümü'nden yapılması öngörülmüştür.¹⁵⁷

Bu hedeflerin dışında kırsal alanlarda gerçekleştirilen projelerde karşılıklı dayanışmayı sağlamak, deneyimleri paylaşmak ve yenilikleri desteklemek amacıyla LEADER adı verilen ve Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu Garanti Bölümü'nden finanse edilen Topluluk girişimleri başlatılmıştır. 1991–1994 yılları arasında uygulanan LEADER I programına 217 bölgesel çalışma grubu katılırken,

¹⁵⁵ Gökhan Güder, “Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Politikaları ve Değişim Eğilimleri”, **AB Genişleme Sürecinde Türkiye-Tarımsal ve Kırsal Politikalar Sempozyumu**, Ankara, Kozan Ofset, 2003, s. 147

¹⁵⁶ Topçu, y.a.g.e.

¹⁵⁷ http://www.europa.eu.int/comm/agriculture/rur/publi/propimpact/text_en.phf, s. 5

1994–1999 yılları arasında uygulanan LEADER II programına 850 çalışma grubu katılmıştır. 2000–2006 yıllarında ise bu programların devamı olan LEADER + programı uygulanmaya konulmuştur.

2.2.3. Ortak Tarım Politikaları'nda 1992 Yılı Reformu

1992 yılında Maastricht Anlaşması ile Topluluğu Kuran Anlaşma'nın ekonomik ve sosyal bütünlüğü sağlamaya yönelik hedefler ile ilgili 130A maddesine “kırsal bölgeler de dâhil olmak üzere” ibaresi eklenerek, kırsal kalkınmaya yasal dayanak oluşturulmuştur.¹⁵⁸

Yine 1992 yılında Delors-II Paketi ile 1994–1996 yılları arasında sosyal ve ekonomik kaynaşmanın artırılabilmesini sağlamak, geri kalmış bölgeleri kalkındırmak ve mali dayanışmayı mümkün kılmak amacıyla 11 milyar ECU tutarında ek kaynak oluşturulması ve yapısal fonların kaynaklarının iki katına yakın oranda yükseltilmesi hedeflenmiştir.¹⁵⁹

Komisyon 9 Temmuz 1991 tarihli toplantısında Komiser MacSharry tarafından hazırlanan reform paketini görüşerek kabul etmiştir. 1988 reformlarının devamı niteliğinde olan ve 1992 yılından itibaren uygulanmaya başlanan MacSharry Reformları çerçevesinde ise ek tedbirler getirilerek, çevrenin ve doğal kaynakların korunmasına, tarımsal alanların alternatif olarak ağaçlandırılmasına ve çiftçilerin erken emekliliğine yönelik destekler verilmesine karar verilmiştir. 1992 reformlarının temelinde ise, bütçe üzerindeki tarım harcamaları yükünün azaltılması, Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkelerinin katılımının sağlanarak Birliğin genişlemesi düşüncesi, DTÖ çerçevesinde dünya ticaretinin liberalleşmesi, gelişmekte olan ülkelerin gıda güvenliğinin sağlanması, üretimde miktardan çok kaliteye yönelme ve

¹⁵⁸ Ayşegül Akın, “AB Kırsal Kalkınma Politikalarında Değişim”, **Küreselleşme ve Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türk Tarım Politikaları Sempozyumu-Bildiriler**, Gaziantep, G.Ü.Basımevi, 2003, s. 182

¹⁵⁹ Kısagüner, y.a.g.e.

çevrenin korunması amaçları bulunmaktadır.¹⁶⁰ MacSharry Reformları belli alanlarda başarılar sağlanmasına neden olmuştur. Bu sayede piyasalar belli bir dengeye kavuşmuş ve kamu stokları önemli oranda azalmıştır. Ayrıca Topluluk tarım ürünleri fiyatları dünya fiyatlarına yaklaşmış, ATYGF-Garanti Bölümü harcamaları daha kontrol edilebilir bir duruma getirilmiş, ATYGF-Yönlendirme Bölümü harcamaları 1989-1995 yılları arasında yaklaşık iki katına çıkmış, ortalama tarımsal gelir 1992-1996 yılları arasında yaklaşık yüzde 4,5 artmış ve tüketiciler bazı fiyat indirimlerinden faydalanmışlardır.¹⁶¹ Yine 1995 yılında AB Komisyonu tarafından hazırlanan bir raporda kırsal bölgelerdeki çiftçilere doğrudan ödemeler ve tercihli muamele yapılarak, tarımsal devamlılığın sağlanması amaçlanmıştır.¹⁶²

1996 yılında Kırsal Kalkınma Konferansı yapılarak, Birliğin kırsal kalkınma politikasının belirlenmesinde çok önemli kararlar alınması sağlanmıştır. Konferansın sonunda Cork Bildirisi okunarak, kırsal alanda sürdürülebilir bir kalkınmanın sağlanması amacıyla kapasite geliştirmenin teşviki, kırsal alanlarda katılımcı yaklaşımları geliştirme, politika uygulamalarının ve karar mekanizmalarının yerinden bir yönetimle yapılması, sürdürülebilir kırsal kalkınma programlarının birbirleriyle eşgüdümlü uygulanması hedefleri açıklanmıştır.¹⁶³

2.2.4. Ortak Tarım Politikaları'nda 2000 Yılı Reformu

2000'li yıllarda Birliğin karşılaşılabileceği muhtemel tehditleri belirleyen ve bu çerçevede Birlik politikalarına ve tarımsal desteklemelere yenilikler getiren Gündem 2000 Raporu, Mayıs 1992 reformunun devamı niteliğinde bir içeriğe sahiptir.¹⁶⁴ Berlin Zirvesi'nde imzalanan Gündem 2000 Raporu, 25 Mart 1999 tarihinde Konsey tarafından kabul edilerek, yürürlüğe girmiştir. Buna göre 2000–

¹⁶⁰ Gülcan Eraktan, “Dünden Bugüne Ortak Tarım Politikası Pazar ve Müdahale Politikaları”, **Küreselleşme ve Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türk Tarım Politikaları Sempozyumu-Bildiriler**, Gaziantep, G.Ü.Basımevi, 2003, s. 177 (a)

¹⁶¹ Atakan, y.a.g.e., s. 24

¹⁶² DTM, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, Ankara, DTM Yayınları, 4. Baskı, 1999, s. 63

¹⁶³ Olgun, Işın, y.a.g.e., s. 39

¹⁶⁴ Ahmet Şahinöz, “AB ve Türkiye Tarım Politikalarında Değişim Eğilimleri”, **AB Genişleme Sürecinde Türkiye-Tarımsal ve Kırsal Politikalar Sempozyumu**, Ankara, Kozan Ofset, 2003, s.137

2006 yılları arasında geçerli olacak yapısal fonların kriterleri üçe indirilmiş, tarımsal çevre ile ilgili önlemlerin yeterli oranda uygulanması, doğrudan destek uygulamalarının çevre ile uyumlulaştırılması ve gerektiğinde bu desteklemeler yapılırken çevre ile ilgili özel yükümlülüklerle başvurulabilmesi kararlaştırılmıştır.¹⁶⁵ Gündem 2000 Raporu'nda kırsal kalkınmada pazar istikrarına önem verileceği, üreticilerin kantiteden çok kaliteye önem vermeleri gerektiği, üreticilere pazarlamaya yönelik yardımlar yapılması, kırsal alanlardaki ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi ve kırsal bölgelerdeki rekabet gücünün artırılması zorunlulukları vurgulanmıştır.¹⁶⁶ Bununla birlikte Gündem 2000 reformlarının çoğunluğunun yürürlüğe gireceği 2004 yılından önce tarıma ayrılan bütçenin yaklaşık yüzde 70'inin doğrudan gelir destekleri için, yüzde 20'sinin pazar ve fiyat politikaları için ve geri kalan yüzde 10'unun da kırsal kalkınma politikaları için harcanması öngörülmüştür. Böylelikle fiyat desteklemelerinden gelir desteklemelerine ve daha sonra da kırsal kalkınma desteklemeleri, çevresel desteklemeler ve araştırma desteklemelerine geçilmesi hedeflenmektedir.¹⁶⁷ Gündem 2000 Raporu ile, 2000-2006 yılları arasında yapılacak OTP harcamaları için de bir tavan belirlenmiştir. Buna göre, OTP için ortalama 40,5 milyar avro, kırsal kalkınma, hayvan ve bitki sağlığı tedbirlerine yönelik olarak da ilave 14 milyar avro harcama yapılması öngörülmüştür.¹⁶⁸ Diğer taraftan OTP harcamaları AB Bütçesi'nin yaklaşık yarısına yakın olmasına karşın, Birlik içerisindeki toplam kamu harcamalarının sadece yüzde 2'si kadardır.¹⁶⁹

Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikaları başlangıçta üretim ve verimi arttırmaya yönelik politikalardan oluşurken, zaman içerisinde üretim fazlalıklarının ortaya çıkmasına ve Birliğin genişlemesi sebebiyle bölgesel gelişmişlik farklılıklarının gittikçe artmasına bağlı olarak yön değiştirmiş ve günümüzde kırsal kalkınma politikaları Ortak Tarım Politikaları'nın en önemli boyutu durumuna

¹⁶⁵ Akın, y.a.g.e., s. 183

¹⁶⁶ Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, 2002, s. 11

¹⁶⁷ Aytüre, 2002, s. 17

¹⁶⁸ Fatma Can, "Avrupa Topluluğu'nda Tarımsal Ürünlere Yönelik Destekler ve Çiftçilere Yapılan Yardımlar", s. 2, (Erişim: http://www.abgs.gov.tr/uploads/files/ABde_tarim_destekleri.pdf, 26.09.2005)

¹⁶⁹ Jerzy Glucksman, "AB Genişleme Sürecinin Işığında Ortak Tarım Politikası", **AB Genişleme Sürecinde Türkiye-Tarımsal ve Kırsal Politikalar Sempozyumu**, Ankara, Kozan Ofset, 2003, s. 37

gelmiştir. Avrupa Birliği, üretim fazlalıklarının önüne geçebilmek için tarım arazilerinin bir kısmında üretimden vazgeçilmesine, süt üretimine kota konulmasına, sığır eti üretiminin azaltılmasına, üretim için çevreye zarar verilmesini engellemeye ve tarımsal fiyatları aşağıya çekmeye yönelik politikalar izlemeye başlamıştır. Bu arada çiftçilerin yeni düzenlemelerden zarar görmelerini engellemek için doğrudan desteklemeler yapılmaya, üretim maliyetleri akılcı bir şekilde yönlendirilmeye ve ürün kalitesinin yükseltilmesi için teşvikler verilmeye başlanmıştır. Tüketimin yeteri kadar yükselmemesi ve üretimin de istenilen oranda düşürülebilmesi nedeniyle ihracatın artırılması amacıyla ihracat teşvikleri gündeme gelmiş, fakat bu da gelir dağılımının daha fazla bozulmasına neden olmuştur.¹⁷⁰

2.2.5. Ortak Tarım Politikaları'nda 2003 Yılı Reformu

Hem Dünya Ticaret Örgütü İleri Tarım Müzakerelerinde Birliğin pozisyonunu daha da güçlendirmek, hem Birliğin genişlemesinin getireceği mali yükün azaltılmasını sağlamak, hem de tüketicilerin özellikle gıda güvenliği ve kalitesi konusundaki endişelerinin giderilebilmesini sağlamak amacıyla Ortak Tarım Politikaları'nda son reform 26 Haziran 2003 tarihinde AB Tarım Bakanları Konseyi tarafından alınan bir kararla gerçekleştirilmiştir.¹⁷¹ Yeni Ortak Tarım Politikaları ile üç yeni hedef ortaya konulmaktadır. Bunlar rekabet edebilirlik, sürdürülebilirlik ve kalite olarak özetlenebilir. Bu reform ile çiftçilere yapılan desteklemelerde yeni düzenlemeler getirilmiş ve desteklemeler beş ayrı başlık altında toplanmıştır. Bunlar;

- Tek Ödeme Planı
- Çapraz Uyum
- Modülasyon
- Kırsal Kalkınma

— Kalite Teşvikleri

¹⁷⁰ Türkiye Tarımcılar Vakfı Araştırma Merkezi, y.a.g.e., s. 16

¹⁷¹ G.Şahika Atılğan, "Ortak Tarım Politikası 2003 Reformu", *Tarım ve Mühendislik Dergisi*, Ankara, ZMO Yayınları, 2004, sa: 69-70-71, s. 36

- Çiftlik Danışma Sistemleri
- Standartları Karşılama
- Hayvan Refahı

- Ortak Piyasa Düzenlemeleri

Tek ödeme planı, 1782/2003/EC sayılı Tüzüğe bağlı olarak tarımsal desteklemelerin üretimden bağımsız olarak doğrudan arazi veya hayvan miktarına göre verilmesini ifade etmektedir. Kısaca doğrudan ödemeler olarak tanımlanabilecek düzenlemede, tarımsal işletmelere 2000–2001 ve 2002 yıllarında verilen toplam desteklemelerin ortalamasının sabitlenerek, tek ödeme planı şeklinde daha sonraki dönemlerde üretim miktarından bağımsız olarak aynı miktarda yardım yapılmasını içermektedir.¹⁷² Çiftçilerin desteklemelerden faydalanabilmeleri için Bütünleşmiş İdare ve Kontrol Sistemi'ne (IACS-Integrated Administrative and Control System) dâhil olmaları, dolayısıyla iyi tarım uygulamaları yapma ve çevresel değerlere saygı gösterme zorunluluğu bulunmaktadır. Yönteme göre bu koşullara uymayan üreticiler çapraz uyum çerçevesinde daha az destekleme alacaklardır. Uygulamanın 1 Ocak 2005 tarihinden itibaren başlaması öngörülmüş olsa da, daha sonra isteyen ülkeler için uygulama 1 Ocak 2007 tarihine ertelenmiş, yeni üye olan on ülkenin ise en geç 2009 yılında düzenlemeye katılması kararlaştırılmıştır.¹⁷³

Yine 1782/2003/EC sayılı Tüzükle belirlenen çapraz uyum düzenlemesinde ise, üretimin artırılmasından çok, kalitenin yükseltilmesi hedeflenmiş, bu amaçla tüzükle belirlenen 18 kritere uygun üretim yapan çiftçilerin destekleme kapsamına alınması, uymayanların ise daha az doğrudan ödeme desteklemesinden faydalanması, üretimin azaltılmasına yönelik süt kotası gibi uygulamaların ise sürdürülmesi öngörülmüştür.

¹⁷² Gökhan Günaydın, “Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikaları Türkiye Tarım Sektörü İçin Bir Çıkış Yolu Olabilir mi?”, **Tarım ve Mühendislik Dergisi**, Ankara, ZMO Yayınları, 2004, sa: 69-70-71, s. 13, (b)

¹⁷³ Gürol Ergin, “Avrupa Birliği Müzakerelerinde Türk Tarımı Panel Sonuçları”, **Türk Ziraat Yüksek Mühendisleri Birliği Dergisi**, Ankara: Öztepe Matbaacılık San.Tic.Ltd.Şti, 2005, s. 29

1782/2003/EC sayılı Tüzük ile getirilen bir diğer düzenleme de kırsal kalkınmanın güçlendirilmesi amacıyla gerçekleştirilen modülasyon düzenlemesi olup, desteklemelerin daha önceki dönemlerde olduğu gibi büyük çiftçilere daha fazla fayda sağlamasının önüne geçilmesi amacıyla oluşturulmuştur. Buna göre tek ödeme planı çerçevesinde 5000 avro üzerinde desteklemeden faydalanan çiftçilerin alacakları tutarlardan 2005 yılında yüzde 3, 2006 yılında yüzde 4 ve 2007-2012 yılları arasında da yüzde 5 kesinti yapılarak, bu kesintilerin kırsal kalkınma amacıyla kullanılması hedeflenmiştir. Yüzde 5 modülasyon düzenlemesi ile kırsal kalkınma fonlarına yıllık yaklaşık 1,2 milyar avro kaynak aktarılacağı öngörülmektedir.¹⁷⁴

Kırsal kalkınma ile ilgi düzenlemede ise, 1257/1999/EC sayılı Tüzükte değişiklik yapan 1783/2003/EC sayılı Tüzükle kırsal kalkınma konusu genişletilerek, üretimde kalitenin artırılmasına yönelik çalışmalar ile çiftlik danışma sisteminin yaygınlaştırılması, belirli standartları karşılama ve hayvan refahı konularındaki girişimlerin ilave bir takım teşviklerden faydalandırılması amaçlanmıştır. Bu kapsamda çiftçileri coğrafi göstergeler ve menşe yeri ile organik tarım dahil olmak üzere kalite güvencesi ve sertifikasyon programlarına katılmaları konusunda teşvik etmek amacıyla kırsal kalkınma tüzüğüne yeni bir gıda kalitesi bölümü eklenmiş ve yeni hayvan refahı önlemleri getirilmiştir. Ayrıca çiftçilere tamamen gönüllülük esasına dayalı olarak, bir veya daha fazla otorite tarafından idare edilen arazi ve çiftlik yönetimi ile çapraz uyum gereklerini karşılama konusunda yardımcı olmak ve bilgilenmelerini sağlamak amacıyla bir danışma sistemi oluşturulmuştur. Bununla beraber tarımsal ürünlerin ve üretim şeklinin kalitesini yükseltmek ve bu konuda tüketicilere güven vermek amacıyla düzenlenen programlara katılan çiftçilere teşvik ödemeleri yapılması kararlaştırılmıştır. Bu destekler en fazla 5 yıllık bir dönem için yıllık olarak verilecek ve her işletme için 3.000 avroya kadar ödenecektir. Yine kalitenin artırılması ve tüketicilerin bu konuda bilinçlendirilmesi amacıyla üretici

¹⁷⁴ Günaydın, 2004, (b), s. 16

grupları tarafından gerçekleştirilecek faaliyetlerin masraflarının da yüzde 70'ini geçmemek koşuluyla desteklenmesi öngörülmektedir.¹⁷⁵

Bunun dışında, çiftçilerin hayat standartlarının yükseltilmesi ve olumsuz piyasa koşullarından etkilenmelerinin azaltılması amacıyla ortak piyasa düzenlemelerinin devam ettirilmesi öngörülmüştür. Ancak düzenleme dahilinde bulunan ürünlere verilen desteklemelerin bir kısmının doğrudan, bir kısmının da aşamalı olarak azaltılarak kaldırılması öngörülmektedir.¹⁷⁶

2.3.AVRUPA BİRLİĞİ'NDE KIRSAL KALKINMA POLİTİKALARI

Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikaları zaman içerisinde değişikliğe uğrayarak, kırsal kalkınma politikaları haline dönüşmeye başlamıştır. Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Politikaları'nın anlaşılabilmesi için öncelikle Avrupa Birliği'nde kırsal alanların incelenmesi, daha sonra bu politikaların temel özellikleri ile, uygulayıcıları ve uygulanma araçlarının irdelenmesi gerekmektedir. Bunun yanında gittikçe genişleyen Birliğin aday ülkelere yönelik uyguladığı kırsal kalkınma politikalarının da bilinmesinde fayda vardır. İzleyen bölümlerde tüm bu konular detaylı bir şekilde incelenecektir.

2.3.1. Avrupa Birliği'nde Kırsal Alanlar

Bugün Avrupa Birliği'ne üye olan ülkelerin nüfusu, Birliğin kurulduğu 1960'lı yıllarda toplam 378 milyon iken, 2003 yılı itibariyle 454,5 milyona ulaşmıştır. Birliğin en kalabalık ülkesi 82,5 milyonluk nüfusu ile Birlik nüfusunun yüzde 18,15'ini oluşturan Almanya olup, Almanya'yı 59,6 milyonluk nüfusu ile Fransa takip etmektedir. Fransa'nın Birlik nüfusu içerisindeki payı ise yüzde 13,11'dir. Daha sonra 59,3 milyon olan nüfusu ile İngiltere Birlik nüfusunun yüzde 13,04'ünü ve 57,3 milyonluk nüfusu ile İtalya Birlik nüfusunun yüzde 12,6'sını oluşturarak, Almanya ve Fransa'yı takip etmektedirler. En az nüfusa sahip ülkeler ise

¹⁷⁵ Atılğan, y.a.g.e., s. 38

¹⁷⁶ http://www.foreigntrade.gov.tr/ab/abtarim/Ab_reform.htm, (Erişim: 12.11.2004)

448 bin ile Lüksemburg ve 397 bin ile Malta'dır. Buna göre toplam nüfusun yaklaşık yüzde 57'si en kalabalık dört ülkede bulunmaktadır.¹⁷⁷

2.3.1.1. Avrupa Birliği'nde Kırsal Alan Tanımları

Avrupa Birliği'nde her üye devlet kendine göre bir kırsal alan tanımı yapmıştır. Bu tanımlar genel olarak ekonomik ve sosyal açıdan ele alınarak yapılan tanımlar olup, birbirlerinden çok farklıdır. Bazı üye devletler kırsal alanları arazi parçası olarak ele alıp, tarımsal deseni, arazi kullanımı, kentlere yakınlığı gibi faktörlerle değerlendirirken; pek çoğu da sosyo-kültürel özelliklerine bağlı olarak sosyal temsil, alışkanlıklar, ekonomik faaliyetlerde çeşitlilik ve nüfus azalması, göç olgusu gibi kriterler çerçevesinde değerlendirmektedir.¹⁷⁸

Her ne kadar Avrupa Birliği'nin ortak bir kırsal alan tanımlaması bulunmasa da; OECD tarafından yapılan kırsal alanlar tanımlaması Avrupa Birliği resmi metinlerinde de kullanılmaktadır. Bunu yanında 1988 yılında yayımlanan "Kırsal Toplumun Geleceği" adlı Komisyon belgesi, kırsal alanları ulusal ekonomilerle bütünleşme düzeyine göre sınıflandırmıştır.

Buna göre; büyüyen bir nüfusa ve tarım dışı sektörlerle dayanan bir istihdama sahip olmasına karşın, tarımın hâlâ kilit bir role sahip olduğu, çevresel, sosyal ve kültürel miras yönünden tehditlerle karşı karşıya bulunan ve büyük yerleşim yerlerine yakın alanlar "entegre kırsal alanlar" olarak adlandırılmıştır. Nispeten kentsel alanlardan uzak, tarım ve tarım dışı sektörlerin değişen oranlarda ağırlıklı olduğu, bunun yanında geniş ölçekli çiftliklerin bulunduğu alanlar "orta derecede kırsal alanlar" olarak tanımlanmıştır. Belgede nüfus yoğunluğu ve gelir seviyesi çok düşük olan, genel olarak yaşlı bir nüfusa sahip bulunan, ekonomisi ağırlıklı tarıma

¹⁷⁷ EC Directorate General for Agriculture, "Agricultural Situation in the Candidate Countries-Country Report Turkey", s. 1, (Erişim: http://www.euturkey.org.tr/abportal/uploads/files/CP_Turkey_Agriculture.pdf, 27.12.2004)

¹⁷⁸ Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu, y.a.g.e., s. 36

dayalı, hizmetlerin yeteri kadar götürülemediği ve çevresel faktörlerden dolayı izole durumda olan alanlara ise “tam (remote) kırsal alanlar” denilmektedir.¹⁷⁹

2.3.1.2. Avrupa Birliği’nde Kırsal Alanlar

Tablo-10’da görüldüğü gibi Avrupa Birliği topraklarının yüzde 86,8’i OECD sınıflandırmasına göre kırsal bölge olarak kabul edilmektedir. Estonya, Finlandiya, İrlanda, Slovenya, Letonya, Yunanistan gibi ülkelerin kırsal bölgeleri yüzölçümleri içinde daha fazla yer tutmakta olup, Birliğin son genişlemesi ile kırsal bölgelerin oranı bir miktar artış göstermiştir. Genişleme ile kırsallığı ve kentselliği baskın bölgelerde nispeten azalma olduğu görülmekle beraber, önemli oranda kırsal bölgelerin oranı artmıştır.

Yine Avrupa Birliği nüfusunun yaklaşık yüzde 26’sı kırsal bölgelerde yaşamaktadır. Bununla beraber, Avrupa ülkelerinde kırsal alanlar arasında çok büyük farklılıklar bulunmaktadır. Tablo-11’de de görüldüğü gibi 1999–2001 yılları ortalamasına göre Malta’da kırsal bölgelerde yaşayan insanların toplam nüfusa oranı yüzde 0,1 iken, İngiltere’de bu oran yüzde 11,3’e, Fransa’da yüzde 28,4’e, Avusturya’da yüzde 41,9’a, İsveç’te ise yüzde 69,3’e çıkmaktadır.¹⁸⁰

Avrupa Birliği ülkelerinde km²’de yaşayan nüfus yoğunluğu incelendiğinde, 1211 kişi ile en yoğun nüfuslu ülkenin Malta olduğu görülmektedir. Tablo-12’den incelenebileceği gibi Malta’yı sırasıyla Hollanda, Belçika ve İngiltere takip etmekte olup, en az nüfus yoğunluğuna sahip ülke 16 kişi ile Finlandiya’dır. Ancak, tabloda da görüldüğü gibi, kırsallığı baskın bölgelerde de en az nüfus yoğunluğu Finlandiya’dadır.

¹⁷⁹ Güder, y.a.g.e., s. 145

¹⁸⁰ http://www.europa.eu.int/comm/agriculture/rur/publi/propimpact/text_en.phf, s. 41

Tablo-10. Avrupa Birliği Ülkelerinde Kırsal Alanların Yüzölçümlerine Oranları (%)

	Kırsal Alanların Toplam Alana Oranı	Bölge Tiplerine Göre Alanlar		
		Kırsallığı Baskın Bölgeler	Önemli Oranda Kırsal	Kentselliği Baskın Bölgeler
Avusturya	90,7	78,5	20,2	1,3
Belçika	40,4	21,7	23,4	54,9
Kıbrıs	85,6	0,0	100,0	0,0
Çek Cumhuriyeti	83,0	18,4	81,0	0,6
Almanya	64,3	36,8	43,8	19,4
Danimarka	84,9	67,7	27,8	4,5
Estonya	98,5	20,9	71,5	7,7
İspanya	92,0	47,4	46,5	6,1
Finlandiya	98,6	93,0	7,0	0,0
Fransa	89,4	40,8	54,7	4,5
Yunanistan	95,0	73,9	23,2	2,9
Macaristan	88,1	60,7	38,7	0,6
İrlanda	97,3	98,7	0,0	1,3
İtalya	70,9	27,4	50,2	22,4
Litvanya		100,0	0,0	0,0
Lüksemburg	75,5	0,0	100,0	0,0
Letonya	98,3	51,1	43,6	5,4
Malta	1,6	0,0	0,0	100,0
Hollanda	31,5	5,2	37,5	57,3
Polonya	90,5	62,8	34,3	2,9
Portekiz	89,1	69,7	22,0	8,3
İsveç	99,1	95,9	4,1	0,0
Slovenya	87,9	70,4	29,6	0,0
Slovakya		37,6	58,2	4,2
İngiltere	76,2	33,7	45,7	20,6
AB-25	86,8	56,4	35,6	7,9
AB-15	86,1	56,7	34,2	9,2

Kaynak: http://www.europa.eu.int/comm/agriculture/rur/publi/propimpact/text_en.phf, s. 42 (Erişim: 09.05.2005)

Tablo–11. Avrupa Birliği Ülkelerinde Kırsal Nüfusun Ulusal Nüfusa Oranları (%) (1999-2001)

	Kırsal Alanlardaki Nüfusun Toplam Nüfusa Oranı	Bölge Tiplerine Göre Nüfus		
		Kırsallığı Baskın Bölgeler	Önemli Oranda Kırsal Bölgeler	Kentselliği Baskın Bölgeler
Avusturya	41,9	46,2	30,8	23,0
Belçika	8,5	3,5	11,7	84,8
Kıbrıs	22,2	0,0	100,0	0,0
Çek Cumhuriyeti	30,3	10,4	78,1	11,5
Almanya	19,0	13,5	28,8	57,7
Danimarka	40,6	39,0	31,7	29,4
Estonya	32,0	10,5	76,4	13,1
İspanya	26,9	15,6	49,6	34,8
Finlandiya	56,7	62,7	37,3	0,0
Fransa	28,4	17,0	54,4	28,6
Yunanistan	38,7	39,6	27,6	32,8
Macaristan	52,2	44,0	38,3	17,7
İrlanda	45,2	70,7	0,0	29,3
İtalya	20,9	9,6	40,5	49,9
Litvanya		100,0	0,0	0,0
Lüksemburg	28,0	0,0	100,0	0,0
Letonya	31,8	29,7	29,6	40,7
Malta	0,1	0,0	0,0	100,0
Hollanda	7,3	1,9	17,4	80,7
Polonya	40,3	42,7	31,5	25,8
Portekiz	24,1	22,0	26,9	51,1
İsveç	69,3	66,9	33,1	0,0
Slovenya	55,3	58,0	42,0	0,0
Slovakya		26,9	61,8	11,3
İngiltere	11,3	3,6	27,4	69,0
AB–25	26,0	18,6	38,8	42,6
AB–15	23,6	15,9	35,7	48,5

Kaynak: http://www.europa.eu.int/comm/agriculture/rur/publi/propimpact/text_en.phf, s. 41 (Erişim: 09.05.2005)

Tablo-12. Avrupa Birliği Ülkelerinde Kırsal Alanlardaki Nüfus Yoğunluğu (km²'de) (1999-2001)

	Kırsal Alanlardaki Nüfus Yoğunluğunun Ulusal Ortalaması	Bölge Tiplerine Göre Nüfus Yoğunluğu		
		Kırsallığı Baskın Bölgeler	Önemli Oranda Kırsal Bölgeler	Kentselliği Baskın Bölgeler
Avusturya	97	57	147	1689
Belçika	335	54	168	516
Kıbrıs	124		124	
Çek	130	74	125	2378
Almanya	231	85	152	687
Danimarka	125	72	142	812
Estonya	32	16	34	54
İspanya	79	26	84	449
Finlandiya	16	11	84	
Fransa	107	45	107	686
Yunanistan	80	43	95	904
Macaristan	109	79	108	3408
İrlanda	53	38		1191
İtalya	192	67	155	428
Litvanya	56	56		
Lüksemburg	168		168	
Letonya	37	22	25	281
Malta	1211			1211
Hollanda	452	164	211	637
Polonya	109	84	114	571
Portekiz	110	35	135	678
İsveç	20	14	163	
Slovenya	98	81	140	
Slovakya	110	79	117	298
İngiltere	242	26	145	813
AB-25	114	38	125	614
AB-15	117	33	122	620

Kaynak: http://www.europa.eu.int/comm/agriculture/rur/publi/propimpact/text_en.phf, s. 43 (Erişim: 09.05.2005)

1990–2000 yılları arasında kırsal alanlardaki nüfus artış hızı incelendiğinde ise, Estonya’da yüzde 12,5, Letonya’da yüzde 10,5, Litvanya’da yüzde 3,1, Macaristan’da yüzde 2,5 ve Slovenya’da yüzde 0,4 oranında nüfusun azaldığı, buna karşılık Lüksemburg’da yüzde 13,3, İrlanda’da yüzde 6,6 ve Hollanda’da yüzde 6,4 oranları ile en fazla nüfus artışı yaşandığı belirlenmiştir. Bu dönemde 15 üyeli Avrupa Birliği’nin kırsal kesiminde yaklaşık yüzde 3,1 oranında nüfus artışı yaşanmıştır. Bu nüfus artışı önemli düzeyde kırsal bölgelerde yüzde 4,6 oranında olurken, kırsallığı ve kentselliği baskın bölgelerde ise yüzde 2,2 oranında gerçekleşmiştir.¹⁸¹

2.3.1.3. Avrupa Birliği’nde Kırsal Alanların Özellikleri

Avrupa Birliği’nde üye ülkeler arasında ve hatta bu ülkelerin kendi içlerinde önemli farklılıklar görülmektedir. Birliğin Kırsal Kalkınma Politikaları’nın anlaşılabilmesi bakımından, Birlik içerisindeki kırsal alanların bazı özelliklerinin incelenmesi faydalı olacaktır.

2.3.1.3.1. Gelir Boyutunda

Avrupa Birliği’ne üye tüm ülkelerde, kırsal bölgelerde yaşayan insanlar diğer bölgelerdekilere oranla daha düşük bir gelire sahip olmasına karşın, ülkelerin ulusal gelirleri arasındaki farklılıklara bağlı olarak, bir ülkenin kırsal alanlarında yaşayan insanların, diğer bir ülkenin kırsal alanında yaşayan insanları ile gelir farklılıkları da bulunmaktadır. Örneğin Tablo-13’te görüldüğü gibi, 1999–2001 yılları arasında Avrupa Birliği’nin GSMH’sı 100 kabul edildiğinde, Letonya’nın kırsallığı baskın bölgelerinde yaşayan insanların GSMH’sı 19,7’dir. Bu oran Danimarka’nın aynı sınıftaki bölgelerinde 110 ve İrlanda’da ise 108,2 olarak hesaplanmaktadır.

¹⁸¹ http://www.europa.eu.int/comm/agriculture/rur/publi/propimpact/text_en.phf, s. 44

Tablo-13. Avrupa Birliği Ülkelerinde Gayrisafi Milli Hâsıla Oranları (AB-25=100) (1999-2001)

	Ulusal Ortalama	Bölge Tiplerine Göre		
		Kırsallığı Baskın Bölgeler	Önemli Oranda Kırsal Bölgeler	Kentselliği Baskın Bölgeler
Avusturya	123,9	96,0	136,3	163,1
Belçika	116,1	73,0	80,2	122,8
Kıbrıs	83,0		83,0	
Çek Cumhuriyeti	62,8	55,5	53,0	136,6
Almanya	111,3	81,3	86,5	130,7
Danimarka	126,3	110,0	109,3	166,3
Estonya	40,7	27,6	45,5	23,2
İspanya	91,6	70,9	83,9	111,9
Finlandiya	112,8	95,0	142,9	
Fransa	115,4	89,8	101,3	157,3
Yunanistan	72,4	68,1	72,0	77,8
Macaristan	54,6	40,0	46,9	107,7
İrlanda	125,5	108,2		167,1
İtalya	110,5	91,5	99,2	123,3
Litvanya	37,5	37,5		
Lüksemburg	212,0		212,0	
Letonya	34,5	19,7	24,8	52,2
Malta	77,1			77,1
Hollanda	121,7	91,3	107,9	125,4
Polonya	44,8	33,8	39,0	70,3
Portekiz	77,0	56,5	61,6	94,0
İsveç	117,7	105,8	141,6	
Slovenya	73,1	63,2	86,8	
Slovakya	48,0	34,0	43,3	106,5
İngiltere	112,6	96,6	95,0	120,5
AB-25	100,0	71,0	86,8	124,7
AB-15	109,4	87,6	96,1	126,3

Kaynak: http://www.europa.eu.int/comm/agriculture/rur/publi/propimpact/text_en.phf, s. 45 (Erişim: 09.05.2005)

2.3.1.3.2. İşsizlik Boyutunda

Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin büyük bir kısmında tarımsal istihdam yaşlı nüfustan oluşmaktadır. Özellikle nispeten fakir olan güney ülkelerinde bu durum daha belirgindir. Tablo-14'de de görüldüğü gibi İtalya ve Portekiz'de tarımsal istihdamın yaklaşık yüzde 38,6'sı 65 yaşın üzerinde iken, bu rakam Finlandiya'da yüzde 6,1'e kadar düşmektedir. Yine tarımda kadın işgücünün istihdamı incelendiğinde sırasıyla Hollanda ve Almanya'nın en düşük kadın istihdamına sahip ülkeler oldukları görülmektedir. En yüksek kadın işgücü istihdamı ise Avusturya'da bulunmaktadır.

Avrupa Birliği'nde özellikle 1980'li yıllardan bugüne işsizlik önemli derecede artmıştır.¹⁸²Birliğe üye ülkeler arasında ve ülkelerin değişik bölgeleri arasında işsizlik ve istihdamda önemli farklılıklar görülmektedir. Tablo-15'te de görüldüğü üzere 1999–2001 yılları arasındaki ortalama verilere göre Avusturya, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Fransa, Yunanistan, Letonya ve İngiltere'de kırsallığı baskın kesimde yaşayan insanlar arasında görülen işsizlik oranı ülke geneline göre daha düşük seviyede iken, diğer Avrupa Birliği üyesi ülkelerde kentsel alanlarda daha düşük seviyededir. Birliğin son genişlemesinden sonra genel olarak tüm kırsal bölgelerdeki işsizlik oranları artış göstermiştir.

¹⁸² Oğul Zengingönül, "Sosyal Politika-Esnek Çalışma Biçimleri Paradoksunda Avrupa Birliği Örneği", **D.E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, İzmir, 2003, c:5, sa: 4, s. 168

Tablo-14. Avrupa Birliği Ülkelerinde Ortalama Tarımsal İşgücünün Yaş Oranları ve Kadın İşgücü İstihdamı (%) (1999-2001)

	35 YAŞINDAN GENÇ TARIMSAL İSTİHDAM			65 YAŞINDAN YAŞLI TARIMSAL İSTİHDAM			KADIN İŞGÜCÜNÜN TARIMSAL İSTİHDAMA KATILMA ORANI		
	Kırsallığı Baskın Bölgeler	Kentselliği Baskın Bölgeler	Ortalama	Kırsallığı Baskın Bölgeler	Kentselliği Baskın Bölgeler	Ortalama	Kırsallığı Baskın Bölgeler	Kentselliği Baskın Bölgeler	Ortalama
Avusturya	16,1	12,4	14,2	10,3	12,1	11,2	29,4	31,6	30,5
Belçika	12,6	9,5	11,0	17,7	22,5	20,1	15,8	14,0	14,9
Almanya	17,1	14,0	15,5	5,4	7,7	6,5	8,5	10,3	9,4
Danimarka	9,9	7,4	8,6	19,1	23,3	21,2	8,1	11,9	10,0
İspanya	9,1	7,4	8,2	27,9	31,2	29,5	26,8	26,7	26,7
Yunanistan	8,7	9,7	9,2	31,4	26,9	29,1	25,1	25,3	25,2
Fransa	10,1	8,0	9,1	17,5	23,1	20,3	23,6	22,8	23,2
Finlandiya	11,6	11,1	11,3	6,0	6,2	6,1	10,6	11,5	11,0
İtalya	5,2	5,1	5,2	38,7	38,5	38,6	30,1	29,2	29,7
İrlanda	13,1	11,5	12,3	19,7	21,4	20,5	10,6	11,2	10,9
Lüksemburg	10,9	10,6	10,8	19,4	18,2	18,8	19,0	21,5	20,3
Hollanda	6,6	7,1	6,9	19,1	19,2	19,2	8,1	7,4	7,8
Portekiz	4,2	4,0	4,1	37,6	39,5	38,6	22,5	31,0	26,8
İsveç	6,9	7,0	6,9	21,1	20,8	20,9	10,1	9,9	10,0
İngiltere	5,6	4,5	5,1	24,9	26,1	25,5	12,7	13,9	13,3
AB-15	8,3	7,2	7,7	28,7	29,0	28,9	24,5	22,8	23,7

Kaynak: http://www.europa.eu.int/comm/agriculture/rur/publi/propimpact/text_en.phf, s. 54 (Erişim: 09.05.2005)

Tablo-15. Avrupa Birliği Ülkelerinde Aktif Nüfus İçinde İşsizlik Oranları (%) (1999-2001)

	Ulusal Ortalama	Bölge Tiplerine Göre		
		Kırsallığı Baskın Bölgeler	Önemli Oranda Kırsal Bölgeler	Kentselliği Baskın Bölgeler
Avusturya	3,6	3,1	2,9	5,4
Belçika	7,4	8,4	8,1	7,3
Kıbrıs	4,6		4,6	
Çek Cumhuriyeti	8,6	6,9	9,5	4,0
Almanya	7,8	8,8	8,1	7,4
Danimarka	4,9	5,2	5,2	4,4
Estonya	12,6	11,9	10,8	23,5
İspanya	13,4	15,6	14,7	10,8
Finlandiya	10,2	12,2	7,2	
Fransa	10,3	8,9	10,3	10,9
Yunanistan (*)	11,2	10,4	11,5	11,7
Macaristan	6,1	7,1	5,7	4,8
İrlanda	4,6	5,0		3,6
İtalya	10,6	12,1	12,5	8,9
Litvanya	14,1	14,1		
Lüksemburg	2,2		2,2	
Letonya	13,7	12,1	17,2	12,5
Malta				
Hollanda	2,9	4,0	3,7	2,7
Polonya	15,6	18,0	16,0	10,8
Portekiz	4,0		4,1	2,6
İsveç	6,0	6,5	4,9	
Slovenya	6,5	7,6	5,0	
Slovakya	18,2	21,7	18,8	7,7
İngiltere	5,5	5,3	4,8	5,7
AB-25	9,8	11,1	10,7	8,1
AB-15	8,3	8,7	9,8	7,3

Kaynak: http://www.europa.eu.int/comm/agriculture/rur/publi/propimpact/text_en.pdf, s. 46 (Erişim: 09.05.2005)

(*) Nuts-2 için

Yine 2000–2002 yılları arasında tarım sektöründeki ortalama istihdam oranları Nuts-2'de^(*) yer alan bölge tiplerine göre Tablo-16'de görülmektedir. Tabloda ulusal ekonomisi içerisinde tarım, avcılık, ormancılık ve balıkçılık gibi kırsal ekonominin daha önemli bir payı bulunan Portekiz, Litvanya, Yunanistan, Letonya ve Polonya gibi üye ülkelerde tarımsal istihdamın da daha yüksek olduğu gözlenmektedir.

2.3.1.3.3. Tarım İşletmesi Boyutunda

Birlik üyesi ülkelerde kırsal ekonomi içerisinde tarım ve ormancılık farklı seviyelerde baskınlık göstermektedir. Yine Tablo-17'de görüldüğü gibi, üye ülkeler arasında ortalama işletme büyüklükleri incelendiğinde; özellikle kuzey ülkelerinde ortalama işletme büyüklüğünün 17 hektar ile 75 hektar arasında değiştiği; nispeten daha fakir olan güney ülkelerinde ise bu rakamın 4 hektar ile 9 hektar arasında olduğu ölçülmektedir. Örneğin İngiltere'de kırsallığı baskın bölgelerdeki ortalama işletme büyüklüğü 75,7 hektar, kentselliği baskın bölgelerde ise 53,3 hektar iken, Danimarka'da bu rakam kırsallığı baskın bölgelerde 46,7 hektar, kentselliği baskın bölgelerde ise 40,1 hektardır. Oysa Yunanistan'da kırsallığı baskın bölgelerdeki ortalama işletme büyüklüğü 4,4 hektar, kentselliği baskın bölgelerde 4,2 hektar ve İtalya'da kırsallığı baskın yerlerde 6,3 hektar, kentselliği baskın bölgelerde ise 5,1 hektardır. İşletmelerin sahip oldukları hayvan sayılarına bakıldığında da, aynı şekilde kuzey ülkelerinde ortalama büyükbaş hayvan sayılarının güneydekilere oranla daha yüksek olduğu görülmektedir.¹⁸³

^(*) NUTS-İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırması (Nomenclature of Statistical Territorial Units)

¹⁸³ http://www.europa.eu.int/comm/agriculture/rur/publi/propimpact/text_en.pdf, s. 52

Tablo-16. Avrupa Birliği Ülkelerinde Tarımsal İstihdamın Toplam İstihdam İçindeki Payı (%) (2000-2002)

	Ulusal Ortalama	Bölge Tiplerine Göre		
		Kırsallığı Baskın Bölgeler	Önemli Oranda Kırsal Bölgeler	Kentselliği Baskın Bölgeler
Avusturya	5,7	7,5	5,9	0,9
Belçika	1,7	5,1	1,9	1,6
Kıbrıs	5,2		5,2	
Çek Cumhuriyeti	4,9	7,6	5,2	0,7
Almanya	2,6	5,0	3,3	1,5
Danimarka	3,4			3,4
Estonya	7,0		7,0	
İspanya	6,3	11,6	9,7	2,4
Finlandiya	6,2	8,6	1,1	
Fransa	4,1	7,9	5,2	0,8
Yunanistan	16,3	29,3	21,2	1,3
Macaristan	6,1	10,7	3,7	
İrlanda	7,2	12,2	5,6	
İtalya	5,2	8,0	6,5	3,5
Litvanya	17,6	17,6		
Lüksemburg	2,0		2,0	
Letonya	15,1		15,1	
Malta	2,0			2,0
Hollanda	2,9		4,0	2,7
Polonya	19,1	25,8	18,1	5,0
Portekiz	10,6	21,1	13,3	5,0
İsveç	2,6	3,3	1,4	
Slovenya	9,8	9,8		
Slovakya	6,3	6,8	7,4	2,1
İngiltere	1,4	4,4	2,4	0,8
AB-25	5,5	13,1	6,6	2,0
AB-15	4,1	9,6	5,3	1,9

Kaynak: http://www.europa.eu.int/comm/agriculture/rur/publi/propimpact/text_en.pfh, s. 49 (Erişim: 09.05.2005)

Tablo-17. Avrupa Birliği Ülkelerinde Ortalama Tarımsal İşletme Büyüklükleri (2000-2002)

	ORTALAMA TARIM ALANI (HA.)			ORTALAMA HAYVAN SAYISI (B.BAŞ)		
	Kırsallığı Baskın Bölgeler	Kentselliği Baskın Bölgeler	Ortalama	Kırsallığı Baskın Bölgeler	Kentselliği Baskın Bölgeler	Ortalama
Avusturya	17,3	13,2	15,2	13,8	7,6	10,7
Belçika	26,6	17,5	22,0	83,7	54,0	68,8
Almanya	37,1	32,5	34,8	43,4	30,5	36,9
Danimarka	46,7	40,1	43,4	80,5	46,2	63,4
İspanya	21,2	8,7	14,9	12,0	7,3	9,6
Yunanistan	4,4	4,2	4,3	3,0	4,2	3,6
Fransa	43,5	29,0	36,3	38,0	19,4	28,7
Finlandiya	28,7	24,0	26,3	15,7	13,2	14,5
İtalya	6,3	5,1	5,7	4,4	5,7	5,1
İrlanda	31,7	28,1	29,9	46,4	36,6	41,5
Lüksemburg	45,6	43,9	44,8	62,2	57,4	59,8
Hollanda	20,4	19,3	19,8	84,5	51,5	68,0
Portekiz	9,8	3,5	6,7	6,3	4,5	5,4
İsveç	35,2	40,9	38,0	23,8	24,9	24,4
İngiltere	75,7	53,3	64,5	71,9	60,3	66,1
AB-15	19,0	17,1	18,0	17,2	18,4	17,8

Kaynak: http://www.europa.eu.int/comm/agriculture/rur/publi/propimpact/text_en.phf, s. 52 (Erişim: 09.05.2005)

Tablo-18’de 2000 yılı itibariyle Avrupa Birliği üyesi 15 ülkeye ait tarım işletmelerinin sayıları, tarımda çalışan işgücü ve bu işgücünün yaş ve cinsiyet açısından sayıları görülmektedir. Tabloya göre en çok tarım işletmesi İtalya’da bulunurken, işgücü açısından da İtalya ilk sırada yer almaktadır.

Avrupa Birliği’nde kırsal alanlardaki işgücünün ortalama olarak yüzde 23,9’u sadece tarımla uğraşmakla beraber, zamanının yarısından fazlasını diğer alanlarda çalışarak geçirenlerin oranı yüzde 62,1’dir. Kırsal istihdamın yüzde 30,1’i tarım dışı

sektörlerde çalışmakta iken, gelirinin çoğunu tarım dışı faaliyetlerden kazanan işgücünün oranı ise yüzde 25,7'dir.¹⁸⁴

Tablo-18. Avrupa Birliği Ülkelerinde Tarım İşletmeleri ve Tarımsal İstihdam (2000)

	Tarımsal İşletme Sayısı (Bin Adet)	Toplam Çalışan İşgücü (Bin Kişi)	Tarımda Çalışan İşgücü (Bin Kişi)	35 Yaş Altı İşgücü (Bin Kişi)	65 Yaş Üzeri İşgücü (Bin Kişi)	Tarımda Kadın İşgücü (Bin Kişi)
Avusturya	199	4.050	527	31	20	229
Belçika	62	4.088	107	7	12	37
Almanya	472	38.752	1.137	73	26	416
Danimarka	58	2.784	103	5	11	0
İspanya	1.287	15.744	2.439	111	347	784
Yunanistan	817	3.935	1.431	71	253	593
Fransa	664	24.308	1.320	53	97	434
Finlandiya	81	2.304	184	9	5	66
İtalya	2.154	23.128	3.964	111	826	1.540
İrlanda	142	1.692	258	18	28	70
Lüksemburg	3	262	7	0	1	2
Hollanda	102	8.124	276	6	18	92
Portekiz	416	5.029	1.064	17	155	499
İsveç	81	4.264	157	5	16	51
İngiltere	233	29.267	539	11	52	161
AB-15	6.771	167.731	13.513	528	1.867	4.974

Kaynak: AB İstatistik Yıllığı, s. 86, (Erişim: http://epp.eurostat.ec.eu.int/portal/page?_pageid=1334,1457135,1334_147140&_dad=portal&_schema=PORTAL,05.05.2005)

Tüm bu farklılıklara karşın, tüm üye ülkeler kırsal alanlarında göç, buna bağlı olarak nüfus azalması, yine aynı sebeple kırsal nüfusun yaşlanması, gelir seviyelerinin düşüklüğü, yetersiz altyapı, zayıf hizmet sunumu, istihdam ve eğitim yetersizliği ve yüksek işsizlik gibi ortak problemlerle karşı karşıya bulunmaktadır.

¹⁸⁴ http://www.europa.eu.int/comm/agriculture/rur/publi/propimpact/text_en.phf, s. 55

Bununla beraber Ortak Tarım Politikaları, teknolojik gelişmeler, tüketim alışkanlıklarının ve yaşam şekillerinin değişmesi, iletişim alanındaki gelişmeler gibi nedenlerle kırsal alanlarda önemli farklılaşmalar ortaya çıkmakta; bazı bölgelerde ağırlıklı sektörler olan tarım ve ormancılık yerini bankacılık, kamu hizmetleri, turizm, haberleşme ve bilgi teknolojileri gibi alanlara terk etmektedir.

2.3.2. Avrupa Birliği'nde Kırsal Kalkınma Politikaları

Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Politikaları'nın temel mevzuatı, Gündem 2000 Raporu doğrultusunda çıkarılan 1257/99 sayılı Konsey Tüzüğü'dür. Bu Tüzük ile Birliğin kırsal kalkınmayı desteklemek için yapısal fonlardan hangi programlara kaynak aktaracağı ele alınmaktadır.¹⁸⁵ Buna göre kırsal kalkınma çalışmalarının finansmanı Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu'ndan sağlanmaktadır.

AB Komisyonu'nun hazırladığı “OTP Reformu: Kırsal Kalkınma” isimli metinde, Avrupa Tarımının şu an karşı karşıya bulunduğu tehditlerin dünya pazarlarının küreselleşmesi, tüketici endeksli kalite gereksinimleri ve Birliğin genişlemesi olduğu belirtilmiştir. Bu değişimler sadece tarım sektörünü değil, kırsal alanlardaki yerel ekonomileri de etkileyecektir. Bu bakımdan tarım sektörünün geleceği, kırsal alanlardaki dengeli bir gelişme ile yakından ilgilidir.¹⁸⁶

Günümüzde AB Kırsal Kalkınma Politikaları üç temel konu başlığında yönlendirilmektedir. Bunlar; tarım sektörünün yeniden yapılandırılması, bölgesel gelişme politikasına bağlı olarak ekonomik ve sosyal kaynaşmanın artırılması ve Ortak Tarım Politikaları'nın çevre dostu politikalarla desteklenmesi konularıdır.¹⁸⁷

¹⁸⁵ Akın, y.a.g.e., s. 183

¹⁸⁶ Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu, y.a.g.e., s. 45

¹⁸⁷ Fatma Koca, “AB Kırsal Kalkınma Politikası”, (Erişim: <http://213.139.233.100/kurumsal/birimler/merkez/diatk/web/sunumlar/22>, 20.07.2004)

Bu kapsamda Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Politikaları'nın temel hedeflerinin tarım ve ormancılık sektörünün güçlendirilmesi, kırsal alanların rekabet güçlerinin artırılması, çevrenin ve kırsal mirasın korunması olduğu söylenebilir.¹⁸⁸

Avrupa Birliği, bu hedeflere ulaşabilmek için tarım sektörünün çok fonksiyonluluğunu korumaya, ayrıca kırsal ekonomilerde yeni gelir kaynaklarının yaratılmasını, istihdamın artırılmasını ve kırsal mirasın korunmasını sağlamaya çalışmaktadır. Bununla beraber yerel yönetimlerin etkinliğinin artırılması ve merkezi idarelerle yerel yönetimlerin ortaklıklarının güçlendirilmesi, programların hazırlanmasında şeffaflığın ve mevzuatlara ulaşımın kolaylaştırılması sağlanmaya çalışılmaktadır.¹⁸⁹

Avrupa Birliği'nin kırsal alanlara yönelik kırsal kalkınma tedbirleri, doğrudan yardımlardan oluşmaktadır. Sosyal açıdan incelendiğinde yardımların altyapı tesislerinin geliştirilmesi, çiftçi gelirlerinin artırılması ve çevrenin korunmasına yönelik çalışmalara verildiği görölmektedir. Ekonomik açıdan ise, özellikle üretim açığı bulunan ürünlerde, üretimi arttırmaya yönelik, üretim fazlası bulunan ürünlerde ise stokların azaltılması ve tüketimin teşvik edilmesi, fazla ürünlerin niteliğinin değiştirilmesi veya farklı şekillerde değerlendirilmesine yönelik yardımlarda bulunmaktadır.¹⁹⁰

Avrupa Birliği'nde kırsal kalkınma ve ekonomik ve sosyal kaynaşmanın sağlanabilmesi amacıyla her üye devlet kendine özgü politikalar geliştirmektedir. Kırsal kalkınma sorunlarının çözümü öncelikle üye devletlerin sorumluluğundadır. Bu amaçla üye devletler gerekli altyapı yatırımlarını gerçekleştirmekte ve istihdam sağlayıcı yatırımları teşvik etmektedirler. Burada Birliğin görevi ise, üye devletler tarafından oluşturulan bu politikaların, Birlik politikaları ile uyumlu ve eşgüdüm içinde olmasını sağlamaktır.¹⁹¹ Yani Birlik, ulusal ve yerel makamlarca tahsis edilen kaynaklara katkıda bulunmaktadır.

¹⁸⁸ Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu, y.a.g.e., s. 45

¹⁸⁹ Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu, y.a.g.e., s. 45

¹⁹⁰ Güder, y.a.g.e., s. 149

¹⁹¹ <http://www.tobb.org.tr/anket/abbpyf.htm>, (Erişim: 11.04.2005)

Avrupa Birliği'nin kırsal kalkınmayı sağlamak için kendine has araçları bulunmaktadır. Öncelikle Avrupa Birliği Bütçesi'nin yarısına yakın kısmı kalkınma düzeyi geri kalmış bölgelere yardımlarda bulunmak amacıyla kullanılmaktadır. Bu harcamalar yapısal fonlar ve Kaynaşma Fonu aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Ayrıca Avrupa Yatırım Bankası da bu tür bölgelere krediler vermektedir.

Birlik içerisinde kırsal kalkınmayı ve istihdamı sağlayıcı özel yatırımlar da bulunmaktadır. Birlik bir bütün olarak bu kaynaklara katkıda bulunmaktadır.

Avrupa Birliği kırsal kalkınmayı sağlayabilmek ve bölgeler arasındaki farklılıkları ortadan kaldırabilmek için genel olarak altyapı, eğitim ve öğretim, çevrenin korunması, küçük ve orta boy işletmelerin ekonomik olarak desteklenmesi, araştırma ve geliştirme faaliyetleri ile, yerel kalkınma projelerine destek vermektedir.

Altyapı düzeyindeki farklılıklar üye devletler ve bölgeler arasında hâlâ çok önemli düzeydedir. Bu nedenle ulaştırma, enerji şebekeleri, haberleşme bağlantıları, su kaynakları ve kanalizasyonlar geliştirilmeye çalışılmaktadır.

Küçük ve orta boy işletmeler özellikle kırsal alanlarda tarım sektöründen sonra istihdamın temel yaratıcılarıdır. Avrupa Birliği bu işletmelere destek vermek için teknolojik yenilenme, araştırma, üretim sistemlerinin yenilenmesi, endüstriyel işbirliği ve iletişim ile, insan kaynaklarının geliştirilmesi gibi konularda yardımlarda bulunmaktadır.

Bunun yanında Birlik, uzun süreli işsizliğe karşı mücadele etmek, ayrıca tarımdan sanayi ve hizmetler sektörüne yönelen işgücü ile gençlerin ve kadınların emek piyasasına entegrasyonunu sağlamak amacıyla eğitim ve öğretim programlarını desteklemektedir.

Doğanın korunması kadar, onun uzun vadeli bir kaynak olarak kullanılması da önem taşımaktadır. Bu sebeple kırsal bölgelerde kaliteli tarım ürünleri yetiştirilmesi, yeşil turizmin geliştirilmesi, doğal parklar oluşturulması ve temiz teknoloji kullanan işletmelerin kurulması Avrupa Birliği'nin hedefleri arasında bulunmaktadır.

Avrupa Birliği varsıl ve yoksul bölgeler arasındaki teknoloji kullanım farklılıklarını giderebilmek amacıyla uzun süreli politikalar izlemektedir. Bunlarla birlikte Birlik, belirli bir bölgedeki kaynakların artmasına katkıda bulunabilecek bütün girişimleri de desteklemektedir. Yerel girişimlere destek verilirken, deneyim alışverişı ve işbirliği için çeşitli organizasyonlar kurulması ve bunlara yardım yapılması sağlanmaktadır.

Farklı tarihlerde ve farklı amaçlarla kurulan Birlik yapısal fonları, başlangıçta bağımsız ve kopuk olarak faaliyet göstermekte iken, zaman içerisinde istenilen sonuçlara ulaşmada zorluklar yaşanması, zaman zaman da kaynak israflarının ortaya çıkması nedeniyle 1989 yılında birbirleriyle ilintilenmiş ve 1994-1999 yılları arasında da ancak belirli kriterleri taşıyan bölgeler yapısal fonlardan yararlandırılmışlardır. Bu kriterler bölgelerin ekonomik ve sosyal durumları göz önünde bulundurularak belirlenmiştir.¹⁹² 2000 yılına kadar toplam yedi kriter uygulanmakta iken, Gündem 2000 Raporu ile değişen koşullara uyum sağlanabilmesi amacıyla kriterlerin sayısı üçe düşürülmüştür. 2000 yılına kadar uygulanan kriterler ve kriterlere uyan yerlere kaynak ayıran yapısal fonlar Tablo-19'da görülmektedir.

Kriter 1 kapsamına, son üç yılın GSYİH ortalaması Topluluk ortalamasının yüzde 75'inden daha düşük olan bölgeler girmiştir. Finlandiya, İsveç, Lüksemburg ve Danimarka gibi bölgesel gelişmişlik farkları fazla olmayan ülkeler bu kriterden faydalanamamıştır. İspanya, Portekiz ve Yunanistan gibi ülkeler ise kriterden en fazla faydayı sağlayan devletlerdir.

Kriter 2 kapsamına ise, sanayide çalışanların oranı Topluluk ortalamasının üzerinde ve işsizlik oranı Topluluk ortalamasının altında olup, bu iki istihdam kategorisinde durumu gittikçe kötüye giden bölgeler girmiştir.

Kriter 3, uzun dönem işsizlikle mücadele etmek, emek piyasasından çıkarılan insanların ve gençlerin çalışma hayatına kazandırılmaları, kadın ve erkekler için eşit istihdam olanaklarının teşvik edilmesi konularını içermiştir. Bu kapsamda Avrupa Sosyal Fonu'ndan en büyük katkıyı İngiltere almıştır.

¹⁹² Ragıp Şahin, Avrupa Birliği Bütçesi, Fonlar ve Türkiye'nin Tam Üyeliği, Ankara, DPT, Ağustos 1998, s. 39, (Erişim: <http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/sahinr/butcefon.html>, 15.10.2004)

Tablo-19. Avrupa Birliği Yapısal Fonlarının Kriterleri ve Bunların Uygulanma Araçları

AMAÇLARINA GÖRE HARCAMA GRUPLARI	HARCAMALARIN AMACI	KULLANILAN ARAÇLAR
Kriter 1	Düşük gelirli bölgelere yardım	* Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu * Avrupa Sosyal Fonu * Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu-Yönlendirme Bölümü
Kriter 2	Sanayisi gerileyen bölgelere yardım	* Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu * Avrupa Sosyal Fonu
Kriter 3	Uzun süreli işsizlikle mücadele	* Avrupa Sosyal Fonu
Kriter 4	İşçilerin endüstriyel değişimlere uyum sağlamanın kolaylaştırılması ve üretim sistemlerinin geliştirilmesi	* Avrupa Sosyal Fonu
Kriter 5a	Tarımda yapısal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi	* Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu-Yönlendirme Bölümü * Balıkçılık Sektörü Mali Aracı
Kriter 5b	Kırsal bölgelerin kalkındırılması	* Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu * Avrupa Sosyal Fonu * Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu-Yönlendirme Bölümü
Kriter 6	Nüfus yoğunluğu az olan bölgelerin yapısal düzenlemelerinin gerçekleştirilmesi	* Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu * Avrupa Sosyal Fonu * Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu-Yönlendirme Bölümü

Kaynak: Rağıp Şahin, Avrupa Birliği Bütçesi, Fonlar ve Türkiye'nin Tam Üyeliği, Ankara, DPT, Ağustos 1998, s. 39, (Erişim: <http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/sahinr/butcefon.html>, 15.10.2004)

Kriter 4, sanayideki imalat sistemlerinin değişimini ve değişen sanayilerde çalışanların yeni duruma uyumlarını sağlayacak faaliyetleri içermektedir.

Kriter 5a kapsamına, Ortak Tarım Politikası reformunun temelindeki tarımsal yapının düzeltilmesini hızlandırıcı faaliyetler ile, balıkçılık sektörünün yapısal düzenlemelerinin modernizasyonunun teşvikine yönelik çalışmalar girmekte idi. Bu kritere uyan ülkeler Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu-Yönlendirme Bölümü ve Balıkçılık Sektörü İçin Mali Araçlar kapsamında yardım almaktaydılar.

Kriter 5b kapsamına, sosyo-ekonomik seviyenin düşük olduğu, istihdamda tarımın payının yüksek olduğu, ancak tarımsal gelirlerdeki payın düşük olduğu, nüfusu düşük veya anlamlı bir şekilde düşme eğiliminde olan kesimler girmekte idi. Bu kriterle uyumlu yerler Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu, Avrupa Sosyal Fonu ve ATYGF-Yönlendirme Bölümü'nden yardım almaktaydılar. Bu kriterden dolayı en fazla Fransa, Almanya ve İspanya yardım almışlardır.

Kriter 6 kapsamına çok düşük nüfus yoğunluğu olan bölgeler girmektedir. Bu kriterde kıstas km²'de 8 veya daha az insan yaşaması idi.¹⁹³

Gündem 2000 Raporu'nda, Birliğin öngördüğü genişleme ile bağlantılı olarak kalkınma düzeyleri birbirinden farklı ülkelerin yeni üyeler olarak Birliğe katılması olasılığının, ekonomik ve toplumsal kaynaşma ve dayanışma hedeflerini her zamankinden daha önemli hale getirdiği vurgulanmıştır. İstihdamın artırılması, sürdürülebilir kalkınmanın ve rekabete dayalı gelişmenin sağlanması Gündem 2000'de sosyal kaynaşma politikasının ana eksenleri olarak belirlenmiştir. Buna bağlı olarak gerek geri kalmış, gerekse yeniden yapılanma sürecindeki bölgelerde insan kaynaklarının geliştirilmesi için sürekli mali destek gerekliliği üzerinde durulmuştur. Yapısal fonların yoğunlaştırılması, basitleştirilmesi ve etkinleştirilmesi yaklaşımı hedef bölgelerin yediden üçe indirilmesi sonucunu doğurmuştur. Bu yeni hedeflerin ikisi bölgesel, biri de insan kaynaklarına yönelik olarak tanımlanmıştır.¹⁹⁴ Buna göre Avrupa Birliği'nin yapısal fonlardan yararlanmaya ilişkin usul ve esasları 21 Temmuz 1999 tarihli EC 1260/1999 sayılı Konsey Tüzüğü'nde ortaya konulmuştur. Tüzüğün ilk maddesinde yapısal fonların kullanım alanları için AT Antlaşması'nın 158.-160. maddelerine bağlı olarak "Topluluğun ekonomik ve sosyal kaynaşma gereği ve bu amacı gerçekleştirmeye yönelik olarak, yapısal fonlar ve Kaynaşma Fonu ile desteklenen bölgesel gelişmişlik farklılıklarının azaltılması" amacına yönelik olarak kullanılması koşulu belirtilmiştir. Buna bağlı olarak da yeni kriterlerin uygulanmasına başlanmıştır.¹⁹⁵

Yeni Kriter 1: Avrupa'nın en fakir bölgelerini yeniden tanımlamaktadır. Kriter, fakir bölgelerin alt sınırını Topluluk GSYİH'sının yüzde 75'i olarak kabul

¹⁹³ Şahin, y.a.g.e., s. 48-50

¹⁹⁴ <http://www.gap.gov.tr/Turkish/Dergi/D9152001/abbkp.html>, (Erişim: 09.04.2005)

¹⁹⁵ <http://www.tobb.org.tr/anket/abbpyf.htm>

etmekte ve daha fakir bölgelerin kriter kapsamında olduğunu benimsemektedir. Bu bölgelere Yunanistan, Portekiz ve İrlanda'nın tamamı, Belçika'nın Hainaut İdari Bölgesi, Almanya'nın Doğu Almanya'dan bağlanan beş eyaleti (Branderburg, Saxsony, Saxsony-Anhalt, Mecklenburg-Vorpommern ve Thüringe) ve Doğu Berlin, Hollanda'nın Flevoland, Avusturya'nın Burgenland, İngiltere'nin Kuzey İrlanda, Merseyside, dağlık bölgeler ile adaların yatırım alanları, İspanya'nın Andalucia, Asturias, Cantabria, Castillaa y Leon, Castilla-La Mancha, Ceuta y Melilla, Comunidad Valenciana, Extremadura, Galicia ve Murcia, Fransa'nın Korsika ve Valenciennes'in çevresi ile Douai ve Avesnes ve İtalya'nın da Abruzzo, Basilicata, Calabria, Campania, Molise, Apuglia, Sardunya ve Sicilya Adaları bu kriter kapsamında bulunmaktadır.¹⁹⁶ Ayrıca nüfus yoğunluğu oldukça düşük olan İsveç ve Finlandiya'nın bazı bölgeleri de bu kriter kapsamında yer almaktadır. Bunlara ek olarak Fransa'nın denizaşırı bölgeleri, Kanarya Adaları, Asor ve Maderia bu bölgeler arasında sayılabilir. Kısaca önceki kriterler 1 ve 6, bu kriter içerisinde toplanmıştır. Bu kriterden faydalanan bölgelerde toplam Birlik nüfusunun yüzde 22,2'si yaşamakta olup; yapısal fonlara ayrılan payın yüzde 69,7'sinin, yani 135,9 milyar avronun bu kriter kapsamında olan bölgelere ayrılmasını öngörmektedir.¹⁹⁷ Ayrıca yapısal fonlar çerçevesinde yapılan yardım, uygun toplam maliyetin yüzde 75'ine ve uygun kamu harcamalarının en az yüzde 50'sine katkı yapmalıdır.¹⁹⁸

Yeni Kriter 2: Kırsal kalkınma bölgeleri ile kötüye giden sanayi bölgelerini kapsamaktadır. Önceki kriter 2 ve 5b bu kriter kapsamında yer almaktadır. Yapısal fonlardan yapılacak harcamaların en az yüzde 11,5'inin kırsal kalkınma bölgeleri ile kötüye giden bölgelere ayrılması öngörülmektedir. Bu kapsamda kötüye giden sanayi bölgeleri tespit edilirken işsizlik oranı, sınai istihdam payı ve azalan sınai istihdam göstergeleri göz önünde bulundurulur. Kırsal kalkınma alanlarının tespitinde ise tarım alanındaki yüksek işsizlik oranı, düşük tarımsal gelir ve düşük nüfus yoğunluğu ile giderek azalan nüfus eğilimi göstergeleri kabul edilmektedir. Şehirlerde ise yüksek düzeyde ve uzun süreli işsizliğin yanında, yüksek düzeyde fakirlik, çevre sorunları, suçluluk oranının yüksekliği, düşük düzeyde eğitim koşullarından birisinin veya daha fazlasının varlığı dikkate alınmaktadır. Ayrıca

¹⁹⁶ <http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/genckolm/malipoli.pdf>, s. 14, (Erişim: 28.11.2005)

¹⁹⁷ http://www.europa.eu.int/comm/regional_policy/intro/regions5_en.htm, (Erişim: 20.12.2004)

¹⁹⁸ Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, "Yerli Kaynakların Ekonomik Gelişme İçin Harekete Geçirilmesi", **Avrupa Birliği Bölgesel Politika**, Ankara, Tisamat Matbaası, 2001, s. 5

balıkçılığa bağımlı olan krizdeki alanlar da bu kapsamda değerlendirilmektedir. Yapısal fonlarla ilgili tüzükte bu kriter kapsamında kaynaklardan yararlanacak nüfusun toplam Birlik nüfusunun yüzde 18'ini geçmemesi şartı konulmuştur. Bu kriter kapsamında yardım alabilecek bölgelerin listesi üye devletler tarafından Komisyon'a verilerek, ilgili üye devletler ile yakın işbirliği içerisinde Komisyon tarafından belirlenmektedir.¹⁹⁹ Listeler yedi yıl için hazırlanmakta olup; bu süre içerisinde herhangi bir nedenle kriz içerisine giren yeni bölgeler listeye dahil edilebilmektedir. Ancak bu düzenlemeler sonucu kriterden faydalanacakların oranı Birlik nüfusunun yüzde 18'i sınırını aşmamalıdır.

Kısaca bu kriter kapsamında toplam Birlik nüfusunun yaklaşık yüzde 18'i yaşamakta olup; yapısal fonların yüzde 11,5'lik kısmı olan 22,5 milyar avro tutarında kaynak buralara tahsis edilmiştir.

Yeni Kriter 3: İnsan kaynaklarının geliştirilmesi, işsizlik ile mücadele için aktif emek piyasası ve istihdam politikaları, sosyal dışlanma tehdidi altında bulunan kişilerin emek piyasasına girişlerinde koşulların iyileştirilmesi ve aynı işlerde ücret eşitliğinin teşvik edilmesine yönelik projeler bu kriter kapsamında kaynaklardan yararlanabilmektedir. Ayrıca bu kriter kapsamında yaşam boyu eğitim ve öğretim sistemleri yoluyla insanların istihdam şanslarının artırılmasına yardım edilmesi, kadınların emek piyasasına katılım şartlarını iyileştirmek ile, ekonomik ve sosyal değişimlerin önceden belirlenerek gerekli uyum hazırlıklarının gerçekleştirilebilmesi amacıyla hazırlanan projeler de desteklenmektedir. Avrupa Birliği'nin yapısal fonlarına ayrılan tutarın yüzde 12,3'ünün, yani 24,05 milyar avronun bu amaca tahsisi öngörülmektedir. Kriter 1 dışında kalan tüm bölgelere finansman sağlayabilmektedir.

Tablo-20'de yeni kriterler ve bu kriterlerin gerçekleştirilebilmesi için kullanılan fonlar görülmektedir.

¹⁹⁹ Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, 2001, s. 6

Tablo-20. Avrupa Birliği Yapısal Fonlarının Yeni Kriterleri ve Bunların Uygulanma Araçları

AMAÇLARINA GÖRE HARCAMA GRUPLARI	HARCAMALARIN AMACI	KULLANILAN ARAÇLAR
Yeni Kriter 1	Geri kalmış bÖlgelerde kalkınmayı ve yapısal gelişmeyi teşvik etmek	* Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu * Avrupa Sosyal Fonu * Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu-Yönlendirme Bölümü * Balıkçılık Sektörü Mali Aracı
Yeni Kriter 2	Yapısal krizdeki bÖlgelerde ekonomik ve sosyal dönüşüme destek	* Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu * Avrupa Sosyal Fonu
Yeni Kriter 3	İstihdam ve uzun süreli işsizlikle mücadele	* Avrupa Sosyal Fonu

Kaynak: http://www.europa.eu.int/comm/regional_policy/intro/regions5_en.htm, (Erişim: 20.12.2004)

Yeni kriterlerin uygulanmaya başlaması ile önceki kriterler olan 1, 2, ve 5b çerçevesinde yardım almaya hakkı olan fakat yeni kriterler 1 ve 2 için gerekli koşulları artık karşılayamayan bÖlgeler, şimdiye kadar sağlamış oldukları ilerlemeyi pekiştirmek için bir geçiş desteği almaktadırlar. Yeni kriter 1 kapsamında toplam fonların yüzde 4,3'ü ve yeni kriter 2 kapsamında da yüzde 1,4'ü geçiş desteği olarak tahsis edilmiştir. Bu destek miktarları ve üye ölkelerin yeni kriterler kapsamında fonlardan 2006 yılına kadar alacakları tutarlar Tablo-21'de verilmiştir. Geçiş desteği verilmesi 2005 yılı sonunda bitecektir.²⁰⁰

Tabloda da göröldüğü gibi 2000-2006 yılları arasında Yunanistan'a yaklaşık 20.961 milyon avro, İspanya'ya 43.087 milyon avro, İrlanda'ya 3.088 milyon avro ve Portekiz'e de 19.029 milyon avro tutarında bir kaynak aktarımı öngörölmüş olup; bu ölkelerin nüfusları dikkate alındığı zaman Yunanistan'a yapısal fonlardan kişi başına 286 avro, İspanya'ya 155 avro, Portekiz'e 284 avro ve İrlanda'ya da 121 avro hibe şeklinde yardım yapılacağı görölmektedir. Bu rakamın 15 üyeli Birlik ortalamasında ise kişi başına 77 avro olması planlanmıştır.²⁰¹

²⁰⁰ Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, 2001, s. 7

²⁰¹ <http://www.tobb.org.tr/anket/abbpyf.htm>

Tablo-21. Üye Ülkelerin Yeni Kriterler Kapsamında ve Geçiş Desteği Olarak 2006 Yılına Kadar Fonlardan Alacakları Miktarlar (milyon avro)

ÜYE ÜLKE ADI	YENİ KRİTER 1	KRİTER 1 GEÇİŞ DESTEĞİ	YENİ KRİTER 2	KRİTER 2 VE 5b GEÇİŞ DESTEĞİ	YENİ KRİTER 3	BSMA ^(*) (KRİTER 1 DIŞI YERLER)	TOPLAM
Belçika	0	625	368	65	737	34	1 829
Danimarka	0	0	156	27	365	197	745
Almanya	19 229	729	2 984	526	4 581	107	28 156
Yunanistan	20 961	0	0	0	0	0	20 961
İspanya	37 744	352	2 553	98	2 140	200	43 087
Fransa	3 254	551	5 437	613	4 540	225	14 620
İrlanda	1 315	1 773	0	0	0	0	3 088
İtalya	21 935	187	2 145	377	3 744	96	28 484
Lüksemburg	0	0	34	6	38	0	78
Hollanda	0	123	676	119	1 686	31	2 635
Avusturya	261	0	578	102	528	4	1 473
Portekiz	16 124	2 905	0	0	0	0	19 029
Finlandiya	913	0	459	30	403	31	1 836
İsveç	722	0	354	52	720	60	1 908
İngiltere	5 085	1 166	3 989	706	4 568	121	15 635
TOPLAM	127 543	8 411	19 733	2 721	24 050	1 106	183 564

Kaynak: http://www.europa.eu.int/comm/regional_policy/intro/regions5_en.htm,

(Erişim:20.12.2004)

<http://www.tobb.org.tr/anket/abbpyf.htm>, (Erişim: 11.04.2005)

(*) Balıkçılık Sektörü Mali Aracı

2.3.3. Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Politikaları'nın Uygulayıcıları

Avrupa Birliği'nde Kırsal Kalkınma Politikaları'nın ortaya konulması ve uygulanmasında Birlik düzeyinde, ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde rol oynayan çeşitli kuruluşlar bulunmaktadır.

Bunlardan Birlik düzeyinde politika oluşturma ve yürütme bakımından en önemlileri devlet ve hükümet başkanlarından oluşan Liderler Zirvesi, Avrupa Parlamentosu, Avrupa Birliği Konseyi, Avrupa Komisyonu, Sayıştay ve Adalet Divanı'dır.²⁰² Bölgeler Komitesi, Ekonomik ve Sosyal Komite, Daimi Temsilciler Komitesi ve Özel Tarım Komitesi, temel organlara yardımcı olan teknik ve tavsiye

²⁰² Fatih Feramuz Yıldız, "Avrupa Birliği'nde Müdahale ve Ödeme Kuruluşları", **Tarım ve Mühendislik Dergisi**, Ankara, ZMO Yayınları, 2004, sa: 69-70-71, s. 41

organlarıdır.²⁰³ Özellikle Avrupa Birliği Komisyonu Tarım Genel Müdürlüğü (DG VI), politikaların uygulanmasında özel bir görev üstlenmektedir. Bunların yanında finansman açısından yapısal fonlar ve Avrupa Yatırım Bankası ile diğer kredi kuruluşları da politikaların uygulanması aşamasında çeşitli görevler üstlenmektedirler. Ayrıca yerel düzeyde örgütlenmelerin bir araya gelerek oluşturdukları birlikler ve federasyonlar da Birlik düzeyinde rol oynayan organizasyonlar içerisinde sayılabilmektedir.

2.3.3.1. Birlik Düzeyinde Uygulayıcılar

Avrupa Birliği'nde Kırsal Kalkınma Politikalarını Birlik düzeyinde uygulayan kurumlar, Birliğe bağlı organlar ve üreticilerin kendi aralarında oluşturmuş oldukları örgütlenmelerin üst organları olarak sınıflandırılabilir.

2.3.3.1.1. Birlik Organları

AB Kırsal Kalkınma Politikaları'nda Birlik düzeyinde rol oynayan kuruluşlardan Avrupa Parlamentosu, çeşitli politik gruplardan ve AB halklarınca her 5 yılda bir seçilen milletvekillerinden oluşmaktadır. Parlamento kırsal kalkınma politikalarına yasama, yürütmeyi denetleme ve bütçeyi onaylama yetki ve görevleri ile dahil olmaktadır. Bunun dışında Avrupa Parlamentosu'nda tarım da dahil olmak üzere Birliğin tüm faaliyetlerini ilgilendiren 20 adet komite bulunmaktadır. Bunlardan tarımla ilgilenen komiteye Tarım Komitesi adı verilmektedir. Komiteler, parlamento'ya sunulacak olan gündem maddelerinin ön hazırlıklarını yürütmekle görevlidirler.

Birliğin nihai karar alma organı Bakanlar Konseyi veya diğer adıyla Avrupa Birliği Konseyi'dir. Üye ülkelerin bakanlarından oluşan Konsey, Birlik için yasama yapmakla, amaçları ortaya koymakla, ulusal politikaları koordine etmekle görevlidir. Üye ülkeler Konsey toplantılarına gündemdeki konularla ilgili bakanlarını gönderirler. Dışişleri Bakanları Konseyi Genel Konsey olarak adlandırılır. Devlet ve

²⁰³ Sinan Varol, "Dünden Bugüne Ortak Tarım Politikası ve AB Tarımının Yönetim Yapısı", s. 14 (Erişim: <http://www.zmo.org.tr/etkinlikler/abgst03/08.pdf>, 19.09.2005)

Hükümet Başkanları Konseyi ise Liderler Zirvesi, Avrupa Konseyi veya Avrupa Zirvesi olarak isimlendirilmektedir.

Birliğe üye her devletin Brüksel’de Daimi Temsilcilik olarak bilinen Ulusal Delegasyonu vardır. Bu delegasyonlara “Coroper” olarak anılan Daimi Temsilciler Komitesi başkanlık eder. Coroper, Bakanlar Konseyi oturumunu hazırlamakla görevlidir. Tarım Konseyi’nin çalışmaları haftalık olarak toplanan Özel Tarım Konseyi tarafından hazırlanmaktadır.

Avrupa Komisyonu Birliğin yürütme organı olup, OTP da dahil olmak üzere politikaların oluşturulmasından ve yürütülmesinden sorumludur. Komisyon’da görevli olan 20 adet komiserden birisi tarımla ilgilenmektedir. Komisyona bağlı olarak faaliyet gösteren 26 adet Genel Müdürlük bulunmaktadır. Bunlardan tarımla doğrudan veya dolaylı olarak ilgili olanları Tarım Genel Müdürlüğü (DG VI), Balıkçılık Genel Müdürlüğü (DG XIV), Sağlık ve Tüketicinin Korunması Genel Müdürlüğü (DG SANCO), Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü (DG I), Ekonomik ve Finansal İşler Genel Müdürlüğü (DG II), İç Pazar ve Endüstriyel İşler Genel Müdürlüğü (DG III), Rekabet Genel Müdürlüğü (DG IV), Çevre Genel Müdürlüğü (DG XI) ve Bölgesel Politika Genel Müdürlüğü (DG XVI)’dür.²⁰⁴

Tarım Genel Müdürlüğü de kendi içinde alt birimlere ayrılmıştır. Bunlar;

A Müdürlüğü; sayısal, istatistiksel ve ekonomik analizler yapmaktadır.

A-I Müdürlüğü; yönetim konuları ve genel işler, bütçe ve mali konular, ATYGF harcamalarının incelenmesi ve tarım sektöründe uygulanacak önlemlerin değerlendirilmesinden sorumludur.

A-II Müdürlüğü; Avrupa parlamentosu ve diğer hükümet dışı kuruluşlarla ilişkileri yürütmektedir.

²⁰⁴ Varol, y.a.g.e., s. 15

B-I Müdürlüğü; tarım mevzuatı, rekabet, kuralların ihlali ve şikayetlerin incelenmesi, muhtelif ürünlerle ilgili kalite politikası gibi konularda çalışmaktadır.

B-II Müdürlüğü; kamu, bitki ve hayvan sağlığı koşulları ve mevzuatı ile ilgili görev yapmaktadır.

C Müdürlüğü; hububat, yağlı tohum ve proteinli bitkiler gibi bazı ürünlerin ortak piyasa düzenlemelerinden sorumludur.

D Müdürlüğü; canlı hayvan, süt ürünleri, sığır ve dana eti, domuz eti ve kümes hayvanları ürünlerinin ortak piyasa düzenlemeleri ile ilgili çalışmaktadır.

E Müdürlüğü; taze ve işlenmiş meyve ve sebze, şarap, alkol, muz, tütün, şerbetçiotu, patates ve benzeri ürünlerin ortak piyasa düzenlemeleri alanında görev yapmaktadır.

F-I Müdürlüğü; kırsal kalkınma, kırsal yardımların eşgüdümü ve bölgesel politika konularında çalışmaktadır.

F-II Müdürlüğü; kırsal kalkınma önlemleri, tarımsal yapıya ilişkin genel düzenlemeler, ormancılık, çevre koruma ve tarımsal araştırmaların koordinasyonu konularından sorumludur.

G Müdürlüğü; tarım bütçesi, finansal konular, garanti fonlarının eşgüdümü, tarımsal harcamaların yönetimi, bütçe konuları ve Yönlendirme Bölümü ile ilgilidir.

H Müdürlüğü; tarımla ilgili uluslararası konular, DTÖ gibi diğer uluslararası kuruluşlarla ilişkiler, ABD, Akdeniz Ülkeleri ve AKP Ülkeleri dışındaki Afrika Ülkeleri, Asya Ülkeleri vb. ile ilişkiler, uluslararası antlaşmalar, AEA ve genişleme konuları ile ilgilidir.

Komisyon'da bu Müdürlükler dışında her bir tarımsal ürün veya ürün grubu ile ilgili İdari Komite'ler de mevcuttur. Bir piyasa düzeninin yürürlükte olduğu her bir tarımsal ürün için ayrı bir İdari Komite vardır. Bu Komiteler, üye ülkelerin

görüşlerini ve Topluluktaki çeşitli mesleki ve ekonomik çıkarları korumak için günlük çalışmaların yapıldığı bir forum işlevi görmektedir.

Komisyon içerisinde İdari Komitelere paralel olarak, yine her bir ürün ve ürün grubu için Komisyon ile çeşitli ekonomik ve mesleki çıkar gruplarının ilişkilerini sağlamakla görevli Tarımsal Danışma Komiteleri de bulunmaktadır.

Ayrıca Komisyon'a bağlı Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu Komitesi, Tarımsal Yapılar Daimi Komitesi, Piyasaların Organizasyonuna İlişkin Tarımsal Danışma Komiteleri, Ücretli Tarım İşçileriyle İlgili Sosyal Sorunlar Ortak Danışma Komitesi ve Çiftçilerle İlgili Sosyal Sorunlar Ortak Danışma Komitesi gibi pek çok komite mevcuttur.

Avrupa Birliği Adalet Divanı 15 hakim ve 9 avukattan oluşmaktadır. Divan antlaşmaların hatasız yorumlanması ve uygulanmasından sorumludur.

Ekonomik ve Sosyal Komite, işverenler, işçiler ve tarım da dahil olmak üzere çeşitli konulardaki çıkar gruplarının temsilcilerinden oluşmaktadır. Birliğin ekonomik ve sosyal politikalarının belirlenmesinde danışmanlık görevi yapmaktadır.

Bölgeler Komitesi'nin 8 daimi ve 4 alt komisyonu bulunmaktadır. Daimi komisyonlardan Bölgesel Kalkınma, Yerel ve Bölgesel Finansman Komisyonu, Çevresel Planlama Komisyonu, Arazi Kullanımı, Çevre ve Enerji Komisyonu ve Ekonomik ve Sosyal Bütünleşme, Sosyal Politika ve Toplum Sağlığı Komisyonu kırsal kalkınma politikaları konusunda da çalışmalarda bulunmaktadır. Bunlardan özellikle Bölgesel Kalkınma, Yerel ve Bölgesel Finansman Komisyonu'nun ve buna bağlı Yerel ve Bölgesel Finansman Alt Komitesi'nin yerel ve bölgesel sorunlarla ilgili danışmanlık görevi vardır.²⁰⁵

Sayıştay, Birlik bütçesinin bütçe kuralları ve düzenlemelerine göre harcanıp harcanmadığını denetlemekle görevlidir.

²⁰⁵ Olgun, Işın, y.a.g.e., s. 16

Avrupa Yatırım Bankası, endüstri ve altyapı ile ilgili kamu ve özel sektör yatırımlarına yardımcı olmak üzere verilen uzun vadeli krediler bakımından Birliğin temel finansman kurumudur.

Bu kuruluşlar dışında Birlik bünyesinde yapısal fonlar da kırsal kalkınma politikaları içerisinde önemli görevler üstlenmektedirler. Çalışmanın bir sonraki bölümünde bu yapısal fonlar detaylı bir şekilde incelendiğinden, burada daha fazla detaya girilmemiştir.

2.3.3.1.2. Üretici Örgütleri

Birlik düzeyinde kırsal kalkınma çalışmalarında aktif rol oynayan diğer bir organizasyon türü de çiftçilerin ve üreticilerin oluşturdukları üretici birlikleri ve bu birliklerin üst organizasyonlarıdır.

Avrupa Birliği içerisinde çiftçileri mesleki alanda temsil eden kuruluş 1958 yılında üye ülkelerin çiftçi kuruluşlarının bir araya gelerek oluşturdukları Tarımsal Organizasyonlar Komitesi (Committee of Agricultural Organisations-COPA)'dir. COPA'nın amaçları arasında Ortak Tarım Politikaları'nın gelişmesi ile ilgili tüm konuları incelemek, tarım sektörünün çıkarları için faaliyette bulunmak, ortak çıkarlar için çözümler bulmak ve Birlik otoriteleri ve diğer organizasyonlar ile ilişkileri geliştirmek ve sürdürmek sayılabilir.²⁰⁶

COPA, Avrupa Birliği içerisinde tüm çiftçileri temsil eden tek organizasyon olmakla birlikte, Komisyon ve ulusal çiftçi örgütlenmeleri ile ilişkiyi sağlayan ve Birlik tarafından resmen tanınan bir kuruluştur.²⁰⁷

1959 yılında Avrupa Birliği içerisindeki tarımsal kooperatifleri temsilen Avrupa Birliği Tarımsal Kooperatifçilik Genel Komitesi (General Committee for

²⁰⁶ M.Erhan Ekmen, "Avrupa Birliği'nde Tarım Kooperatifleri", (Erişim: http://213.139.233.100/kurumsal/birimler/merkez/diatk/web/sunumlar/tarim_koop.ppt, 20.07.2004)

²⁰⁷ Gülcan Eraktan, "AB-Türkiye Üretici Örgütlülüğü ve Değişim", **AB Genişleme Sürecinde Türkiye-Tarımsal ve Kırsal Politikalar Sempozyumu**, Ankara, Kozan Ofset, 2003, s. 173 (b)

Agricultural Cooperation in the European Community-COGECA) kurulmuştur. Bu örgüt, günümüzde AB Tarım Kooperatifleri Genel Konfederasyonu adını almıştır.

COGECA, kooperatifleri ilgilendiren tüm konularda Birlik politikalarının belirlenmesinde ve uygulanmasında görev almaktadır. Kuruluşun amacı, Birlik organları ile ilişkilerde tarım ve balıkçılık kooperatiflerinin çıkarlarını korumak, kooperatiflere daha fazla önem verilmesini sağlamak ve özellikle dezavantajlı bölgelerdeki ekonomik gelişmeye katkıda bulunmaktır.²⁰⁸

Dünyadaki değişiklikler, Birliğin genişleme politikası ve yeni üye ülkelerin katılımı, Avrupa Birliği içerisindeki üretici örgütlerinin üst kuruluşları olan COPA, COGECA ve CEA'nın Ekim 2004 tarihinde birleşmesine yol açmıştır.

COPA'nın yönetim organları olarak, bir genel meclisi, bir yönetim kurulu, bir başkanlık, bir genel sekreterlik, genel uzmanlar grubu, çalışma grupları ve özel komiteleri bulunmaktadır. COPA'nın pek çok çalışma grubu ve özel komitesi, COGECA'nın aynı birimleriyle ortak komite şeklinde çalışmaktadır. COPA, ortak sekreterliği COGECA ile olduğu gibi CEJA (Avrupa Genç Çiftçiler Komitesi) ile de paylaşmaktadır.²⁰⁹

COPA, resmi olarak herhangi bir bağı olmamasına karşın tüm tarımsal organizasyonlar ve özellikle de Komisyon ile ilişki içerisinde bulunmaktadır. Kuruluş aynı zamanda Parlamento ve özellikle de Tarım Komitesi ile, ayrıca Ekonomik ve Sosyal Komite, Konsey ve diğer Topluluk organları ile de ilişkilerini korumakta ve hatta bunlara bağlı olarak çalışan çeşitli komite ve çalışma grupları içerisinde yer almaktadır.

COGECA, yönetim organı olarak idare komitesine, başkanlık bürosuna ve sekreterliğe sahiptir. Bünyesinde COPA'dakine benzer çalışma grupları ve uzman komiteler de bulunmaktadır.

²⁰⁸ TKB Tarımsal Örgütler ve Örgütlenme Komisyonu, y.a.g.e., s. 20

²⁰⁹ Varol, y.a.g.e., s. 20

Birlik düzeyinde çalışma alanı genç çiftçiler olan CEJA (Avrupa Genç Çiftçiler Komitesi), tarım ve kırsal kalkınma alanında eğitim ve geliştirme çalışmalarlarıyla ilgilenen CEFFAR (Tarımsal ve Kırsal Yaşam İçin Avrupa Eğitim ve Geliştirme Merkezi) ve tarım işçilerinin sorunlarını çözümlenmeyi hedefleyen EFA (Avrupa Tarım İşçileri Federasyonu) gibi örgütlenmeler de bulunmaktadır.

CEA (Avrupa Tarım Konfederasyonu)'nın neredeyse Avrupa'daki bütün tarımsal kuruluşları kapsadığı söylenebilmektedir. Avrupa tarımının sorunlarını çözmeyi ve çıkarlarını AB dışında temsil etmeyi amaçlamaktadır. Bu bakımdan tarım üreticilerini dünya düzeyinde temsil eden IFAP (Uluslararası Tarım Üreticileri Federasyonu) ile yakın ilişkiler içerisinde.²¹⁰

2.3.3.2. Ulusal Düzeyde Uygulayıcılar

Kırsal kalkınma konusunda görevli ulusal düzeyde kuruluşlar olarak ülkelerin tarımdan sorumlu bakanlıkları, müdahale kurumları, ödeme kurumları, kooperatifler, üretici birlikleri, lisanslı depolar, akredite laboratuvarlar ve bazı özel şirketler sayılabilmektedir.²¹¹

2.3.3.2.1. Ulusal Organlar

Birlik düzeyindeki kuruluşlar Topluluğun tarım politikalarının belirlenmesinde ve uygulanmasında önemli işlevler üstlenmelerine karşın, tarımı etkileyen bütün konularda etkili olamamaktadırlar. Doğrudan vergilendirme, çiftçi ve çiftlik çalışanlarının sosyal güvenlikleri, araştırma, eğitim, yayım, altyapı, hastalık ve zararlı kontrolleri, doğal afet yardım programları, bazı çevresel veya bölgesel yardım programları gibi konular ulusal organların sorumluluğu altındadır. Ancak tarım politikalarının oluşturulması ve tarımla ilgili idari kurumların yapısı üye ülkeler arasında farklılıklar göstermektedir.²¹²

²¹⁰ Varol, y.a.g.e., s. 21

²¹¹ Yıldız, y.a.g.e., s. 41

²¹² Varol, y.a.g.e., s. 19

2.3.3.2.1.1. Tarım Bakanlıkları

Birlik üyesi ülkeler genel olarak Ortak Tarım Politikaları'nı uygulamakla beraber, bu politikaların uygulanması ve ülke koşullarına göre farklı yasal düzenlemeler yapılması ülkelerin tarımdan sorumlu bakanlıkları tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu bakanlıklar ülkenin yapısına ve üretim koşullarına göre farklı şekillerde organizasyona sahiptir.

2.3.3.2.1.2. Ulusal Tarım Konseyleri

Birliğe üye ülkeler içerisinde üretici birlikleri farklı türde yapılanmalar gerçekleştirmişlerdir. Ancak tüm bu modellerin ortak yönü, her ülkede bir Ulusal Tarım Konseyi'nin oluşturulmuş olmasıdır. Ulusal Çiftçi Birlikleri Federasyonu, Ulusal Ziraat Odaları Federasyonu ve Ulusal Tarım Kooperatifleri Federasyonu, Ulusal Tarım Konseyleri içerisinde yer almaktadırlar.²¹³

2.3.3.2.1.3. Müdahale Kuruluşları

Ulusal düzeyde faaliyet gösteren bir diğer grup organizasyon ise ulusal müdahale kuruluşlarıdır.

Müdahale kuruluşları, OTP çerçevesinde tarımsal ürünlerin fiyat düzenlemeleri, üretim ve pazarlama aşamalarında verilen sübvansiyonlar, müdahale alımları, kalite kriterleri, fiyatlardaki artışlar, depolama, iç ve dış satışlar gibi tüm faaliyetlerden sorumlu kuruluşlar olup; yapıları ve işleyişleri farklılıklar gösterse de tüm üye ülkelerde en az bir müdahale kuruluşu bulunmaktadır. Bazı ülkelerde bu müdahale kurumları ödeme kurumlarına bağlı olarak da faaliyet gösterebilmektedir. Bazı ülkelerde özerk kuruluşlar şeklinde, bazılarında Tarım Bakanlıkları bünyesinde ve bazılarında ise birden fazla bakanlığın denetiminde müdahale kurumları bulunmaktadır. Müdahale kuruluşlarının harcamaları kısmen Komisyon, kısmen de üye ülkeler tarafından karşılanmaktadır. Örneğin, üye ülkeler, kurumların yönetim harcamalarını, destekleme alımlarının teknik maliyetini ve müdahale stok alımlarının maliyetini karşılarlar. Teknik harcamalar daha sonra Komisyon tarafından standart

²¹³ TKB Tarımsal Örgütler ve Örgütlenme Komisyonu, y.a.g.e., s. 20

oranlarda geri ödenir. Müdahale stokları zararına satılacak olursa, bu Birliğin kaybı olarak değerlendirilir. Satışlar sonucunda kâr elde edildiğinde ise, bu durumda da Birliğin yararına olarak değerlendirilmektedir.²¹⁴

2.3.3.2.1.4. Ödeme Kuruluşları

Ödeme kuruluşları ise, ATYGF tarafından karşılanan tarım politikaları ödemelerinin uygulanmasından sorumludurlar. Bu bakımdan ödeme kuruluşları, ödemeye konu olacak faaliyetlerin piyasa düzenine uygunluğunu, ödemelerin doğru olarak yapılıp yapılmadığını, muhasebe kayıtlarına ve belge düzenine uyulup uyulmadığını kontrol etmektedirler. Bu kurumlar genellikle ülkelerin Tarım Bakanlıkları bünyesinde yer alan ve Birlik kurallarına göre ödeme kurumu olarak belirlenmiş organizasyonlardır. Bu kuruluşlar aynı zamanda, üye ülkelerde OTP'nin yürütülmesi için ayrılan finansmanın kullanılmasını da sağlamaktadır. Üye ülkelerde ödeme kurumlarının yapıları farklılıklar gösterse de, kurumların AB kurallarına uyumlu çalışıp çalışmadıkları Birlik kurumları tarafından kontrol edilmektedir.²¹⁵ Her ülke ödeme kurumlarının denetiminin yapılacağı bir sertifikasyon Birimi kurmak zorundadır. Bunun yanında birden fazla ödeme kurumu olması durumunda da mutlaka bir Koordinatör Kurum oluşturulması gerekmektedir. Yine Birliğe aday ülkelerin Birlik programlarından faydalanacakları finansmanı kullanabilmeleri için ödeme kurumlarını kurmaları gerekmektedir. Topluluktan aday ülkelere aktarılan paralar öncelikle Ulusal Fon'lara aktarılmakta, daha sonra ödeme kurumlarına iletilmektedir. Aday ülkelerin Birliğe katılımları sağlandıktan sonra ise Ulusal Fon'lar ortadan kaldırılmakta ve kaynaklar doğrudan ödeme kurumlarına aktarılmaktadır.

2.3.3.2.1.5. Diğer Kuruluşlar

Kırsal kalkınma çalışmalarına dolaylı olarak da olsa katılan ulusal düzeydeki kuruluşlar arasında bazı lisanslı depolar, akredite laboratuvarlar ve ulusal düzeyde faaliyet gösteren bazı özel şirketler de sayılabilmektedir. Bu kuruluşların sayıları, organizasyon yapıları ve üretim ve pazarlama bakımından kırsal kalkınma çalışmalarına yapmış oldukları katkı ülkeden ülkeye farklılık gösterebilmektedir.

²¹⁴ Varol, y.a.g.e., s. 23

²¹⁵ Yıldız, y.a.g.e., s. 41

2.3.3.2.2. Üretici Örgütleri

Kooperatifler, ziraat odaları, çiftçi birlikleri, işleyici birlikleri, tüccar birlikleri gibi Birlik içi çıkar grupları OTP'nın uygulanmasında olduğu kadar, oluşturulmasında da önemli görevler üstlenmektedirler. Bu bakımdan kırsal kalkınma açısından çiftçi birlikleri ayrı bir öneme sahiptirler.

Bunlardan kooperatifler, çiftçilerin ekonomik durumu ile ilgili konularda faaliyet gösterirken, ziraat odaları üreticiler ile hükümet arasında köprü görevi görmekte, üretici birlikleri ise politikaların yönlendirilmesi ve lobiler oluşturulması şeklinde hizmetler yürütmektedirler.²¹⁶

Yalnızca Birlik düzeyinde değil, ulusal düzeyde de pek çok tarımsal üretici kuruluşu bulunmaktadır. Bu kuruluşların bir kısmı tarım sektörü ile doğrudan ilgili iken, bir kısmı da sadece bir ürün veya ürün grubu ile ilişkilidir. Bu kurumlar Birlik organlarıyla ve özellikle de Konsey ile doğrudan bağlantılıdır.²¹⁷

Avrupa Birliği içerisinde bir diğer güçlü üretici kuruluşu ise, üreticilerin bir araya gelerek çıkarlarını korumaya çalıştıkları ve kâr amacı güdülmeyen örgütlenmeleri olan üretici birlikleridir. Konu veya ürün bazında örgütlenmiş olan ve dikey yapılanmaları bulunan üretici birlikleri, üreticilerin politikaların belirlenmesi ve uygulanması hakkındaki görüşlerini Birlik organlarına ileterek, politikaların belirlenmesinde rol almaktadırlar. Üretici birliklerinin amaçları olarak üyelerinin ekonomik koşullarını analiz ederek bu yönde politikalar belirlenmesini sağlamak, girdi teminine yardımcı olmak, tarımsal üretim, pazarlama ve kredi ile ilgili sorunların giderilmesine yönelik faaliyetlerde bulunmak ve bu yönde çalışmalara destek vermek sayılabilir. Hatta ulusal düzeydeki üretici birlikleri bu yönde çalışmalarda bulunmak üzere kooperatif ve şirketler kurabilir ve yönetimine katılabilmektedirler.

²¹⁶ TKB Tarımsal Örgütler ve Örgütlenme Komisyonu, y.a.g.e., s. 19

²¹⁷ Varol, y.a.g.e., s. 19

2.3.3.3. Yerel Düzeyde Uygulayıcılar

Avrupa Birliği'nde kırsal kalkınmanın sağlanabilmesi ve bu yöndeki politikaların uygulanması bakımından ise, yerel ve bölgesel kuruluşlar içerisinde yerel yönetimler, bunlara bağlı olarak çalışan yerel meclis ve komisyonlar, ayrıca sendikalar, dernekler, küçük ve orta boy işletmelerin oluşturduğu mesleki gruplar ve buna benzer pek çok örgütlenme sayılabilir.

Yerel yönetimler, demokratik yollardan seçilen birinci yönetim kademesidir. Bunlar halka ve yerel ekonomiye en yakın kademe olarak bütün yerel, kamusal ve özel kuruluşları bir araya getiren, bunlar arasında kırsal kalkınmanın sağlanmasına yönelik ortaklıklar kurulmasına yardımcı olan birimlerdir.²¹⁸

Kırsal alanların sorunlarını en yakından takip edebilen ve çözümler üretebilen uygulayıcılar, yerel ve bölgesel idareler ile, yerel örgütlenmeler ve bunların birleşmesi ile ortaya çıkan çeşitli dernek, sendika ve kooperatif federasyonlarıdır. Bu kuruluşlar, halk ve yerel topluluklar için sosyal hizmetler sağlamak ve bölgeler arası kaynaşmayı sağlamak amacıyla faaliyet gösterirler. Kamu ve özel sektörden bağımsız şekilde, kâr amacı gütmeyen çalışırlar.

Bu bakımdan Avrupa Birliği, yerel yönetimlere, küçük işletmelere destek vermekte, yöresel kalkınmada inisiyatif kullanmada ve işbirliği geliştirmede kırsal kalkınmanın en önemli aktörleri arasında kabul etmektedir.²¹⁹ Bu kuruluşlar özellikle kırsal kalkınma programlarının işleyişinde aktif rol almaktadırlar.

2.3.4. Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Politikaları'nın Araçları

Avrupa Birliği, bölgesel düzeydeki farklılıkların ortadan kaldırılabilmesi ve kırsal kalkınmanın sağlanabilmesi amacıyla çok çeşitli çalışmalarda bulunmaktadır. Bu çalışmalar içerisinde çeşitli amaçlarla oluşturduğu fonlarından özellikle geri kalmış bölgelere maddi yardımlarda bulunmakta, buralarda yaşayan insanları ekonomik yönden desteklemekte, kırsal kalkınmaya yönelik çalışmaları ve projeleri finanse etmektedir. İlerleyen bölümlerde Avrupa Birliği'nin bu amaçlarla kullandığı

²¹⁸ Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, 2001, s. 11

²¹⁹ <http://www.gap.gov.tr/Turkish/Dergi/D9152001/destek.html>, (Erişim: 09.04.2005)

mali araçlar, destekleme ve kırsal kalkınma uygulamaları detaylı bir şekilde incelenecektir.

2.3.4.1. Mali Araçlar

Avrupa Birliği'nin kırsal kalkınmayı desteklemek amacıyla kullandığı mali araçlar üç başlık altında incelenebilir. Bunlar; yapısal fonlar, Avrupa Kaynaşma Fonu ve Avrupa Yatırım Bankası'dır.

2.3.4.1.1. Yapısal Fonlar

Avrupa Birliği'nin, üye ülkeler ve buralarda bulunan bölgeler arasındaki ekonomik ve sosyal farkları kapatarak, rekabet politikasının etkin işlemlerini sağlamak amacıyla geliştirdiği araçlar, yapısal fonlardır.

Avrupa Tek Senedi ile 1 Ocak 1989 tarihinden itibaren yapısal fonlar başlığı altına toplanan fonların başlıca amaçları kalkınmada yavaş ilerleyen bölgelerin ekonomik yönden uyumlulaştırılmalarını sağlamak, gerilemekte olan ekonomik alanları ekonomiye yeniden kazandırmak, gençlerin ve işsizlik tehdidi ile karşı karşıya olan kesimlerin iş yaşamına yeniden katılımlarını sağlayarak, uzun süreli işsizlikle savaşmaktır. Bunlara ek olarak sanayide gerçekleşen üretim sistemlerindeki değişimlere işçilerin uyumunu sağlamak, tarım ve balıkçılık sektöründeki yapıları Ortak Tarım Politikası reformu doğrultusunda uyumlulaştırmak, hassas kırsal alanların ekonomik kullanımını sağlamak amacıyla alternatif faaliyetler geliştirmek yapısal fonların temel amaçları içerisinde sayılabilir.²²⁰

Birlik içindeki gelişmişlik farklılıklarının giderilebilmesi ve kırsal kalkınma için Avrupa Birliği Bütçesi'nden önemli miktarlarda harcamalar yapılmaktadır. Avrupa Birliği Bütçesi'nin iki önemli harcama kalemi bulunmaktadır. Bunlar Ortak Tarım Politikası Ortak Piyasa Düzenlemeleri harcamaları ve yapısal fon harcamalarıdır. Bunların dışında başka harcamalar da bulunmasına rağmen, bütçe içindeki payları oldukça düşüktür.

²²⁰ <http://www.gap.gov.tr/Turkish/Dergi/D9152001/abbkp.html>

Birlik içerisinde temelde dört tane yapısal fon bulunmaktadır. Bunların her birisi farklı amaçları gerçekleştirmek için kurulmuşlardır.

2.3.4.1.1.1.Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu

1975'te kurulan Fon, ekonomik ve sosyal gelişmişlik bakımından Birliğin gelişmiş bölgelerinin gerisinde kalan yerlerin kalkındırılması için gerekli yardımları yapmak amacıyla çalışmakta olup, önceleri kriter 1, 2, 5b ve 6'daki ve günümüzde ise yeni kriter 1 ve 2'deki şartları taşıyan bölgelere yardımlarda bulunmaktadır.²²¹

Fon temel olarak küçük ve orta boy işletmelerin desteklenmesi, üretken yatırımların teşvik edilmesi, altyapının ıslah edilmesi, yerel ve kırsal kalkınmanın güçlendirilmesi ve en son olarak da rekabetçi ve sürdürülebilir kalkınmayı teşvik ederek istihdam yaratmak amaçlarına yönelik projeleri desteklemektedir.²²²

Yapısal fonlar içerisinde en büyük paya sahip olan bu Fon'un kurulduğundan beri bütçe içindeki payı hızla artmış ve günümüzde Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu'nun Garanti Bölümü'nden sonraki en büyük paya ulaşmıştır.

Birlik tarafından üye devletlerin bölgesel farklılıkları, üretim düzeyleri, işsizlik oranları gibi kıstaslar dikkate alınarak her üç yılda bir ülkeler için alt ve üst sınırlar belirlenmekte ve üye ülkeler bu alt sınırdan aşağı olmamak kaydıyla Fon'dan yararlanabilmektedir. Topluluk Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu ile dört tür programa destek vermektedir:

- Komisyonun inisiyatifi ve üye ülkelerin işbirliği ile hazırlanan ve yüzde 5'lik kısmına kadar Birliğin finanse ettiği Topluluk programları,
- Üye ülkeler tarafından, onların kontrolünde hazırlanan ve Komisyonca onaylanan, Birlik ve üye ülkelerce birlikte finanse edilen ulusal programlar,
- Üye ülkelerin inisiyatifinde hazırlanan projeler,

²²¹ http://213.139.233.100/kurumsal/birimler/merkez/diatk/web/sunumlar/yapisal_fon.ppt, (Erişim: 20.07.2004)

²²² Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, 2001, 4

- KOBİ'lere yönelik olan ve Birlikten 100.000 avroya kadar yardım olarak yerel potansiyellerin geliştirilmesine yönelik projeler.

Fon'dan ayrıca bölgesel planlar, bölgesel işletme programları, yardım planlarının kısmi finansmanı ve global yardımlar şeklinde birçok faaliyetin finansmanı da sağlanmaktadır.

Fon'dan en fazla, az gelişmiş olan İspanya, Yunanistan, Portekiz ve İrlanda yararlanmakta iken, son genişleme dalgası ile on yeni ülkenin Birliğe katılımı sonucu Birliğin GSYİH ortalaması azaldığından, Fon kaynaklarından yoğun olarak yararlanabilen İspanya, Portekiz, Yunanistan gibi ülkeler bölgelerinin kişi başına düşen GSYİH ortalaması Birliğin ortalamasının yüzde 75'inden daha yukarıda kaldığından, bu Fon'dan yararlanma haklarını kaybetmişlerdir. On yeni üyenin katılımının ardından, 2007 yılında katılımları öngörülen 2 aday ülkenin de tam üyeliği ile Birliğin nüfusu 15'lere göre yüzde 30 artacak, GSYİH ortalaması ise sadece yüzde 7 oranında yükselecektir. 15 üyeli iken Birlik içerisinde Fon'dan yararlanabilen bölgelerde yaşayan nüfus 36 milyon kişi iken, 27 üyeli olduktan sonra 146 milyona çıkacaktır. İleriki dönemlerde topraklarının tamamı yeni kriter 1 kapsamında kaldığından Türkiye'nin de üyeliği durumunda, bu rakamın 216 milyona çıkması söz konusu olabilecektir.²²³

2.3.4.1.1.2. Avrupa Sosyal Fonu

Roma Antlaşması'nın 123. maddesi ile 1958 yılında kurulmuş olup, Avrupa İstihdam Stratejisi ve Ulusal Eylem Planları kapsamında belirlenen uzun vadeli işsizlikle mücadele, çalışma koşullarının iyileştirilmesi, işçilerin mesleki eğitimlerinin, mesleki ve coğrafi hareketliliğinin sağlanması ve işsizlere gelir sağlanması çalışmalarına yardımcı olmaktadır.²²⁴ Öğretim ve mesleki eğitim seviyesinin yükseltilmesini, yeni istihdam kaynakları araştırılmasını, tarım işçilerinin ülkenin değişen endüstri stratejilerine adapte edilmesini, istihdam yaratmada istikrar ve genişlemenin sağlanmasını hedef almaktadır.²²⁵ İnsanlara destek verilmesi veya emek piyasasının daha iyi işlenmesini sağlamak için çalışır. Fon, Birlik genelinde

²²³ <http://www.aso.org.tr/asomedyay/nisan2002/dosyanisan2002.html>, (Erişim: 09.04.2005)

²²⁴ Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, 2001, s. 4

²²⁵ Gürlük, y.a.g.e., s. 14

tutarlı istihdam politikalarının oluşturulmasında oldukça önemli bir araç niteliği taşımaktadır.²²⁶

1960 yılında uygulanmaya başlanan Fon'dan eskiden kriter 1, 2, 3, 4, 5b ve 6'ya ve günümüzde ise yeni kriter 1, 2 ve 3'e uyan ülkeler ve bölgeler faydalanabilir. Bütçe harcamaları içinde en hızlı büyüyen kalemlerden birisidir.

2.3.4.1.1.3. Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu

Ortak Tarım Politikaları'nın Ortak Mali Sorumluluk ilkesi kapsamında tarım alanında ortak bir politika izlenmesi ve bu politika çerçevesinde çeşitli mekanizmalar oluşturulması, gerekli harcamaların karşılanabilmesi için bir finansman kaynağının da oluşturulmasını zorunlu kılmıştır. Bu hedefe dönük olarak 4 Nisan 1962'de toplanan Bakanlar Konseyi, Roma Antlaşması'nın 40 ve 43. maddelerini dikkate alarak 25 numaralı tüzük ile Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu'nu (The European Agriculture Guidance and Guarantee Found: EAGGF-Fonds Européen d'Orientation et de Garantie Agricole: FEOGEA) kurmuşlardır.²²⁷ Aslında bağımsız bir Fon olan Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu-ATYGF, Topluluk bütçesinin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Fon 5 Nisan 1964 tarihinde garanti ve yönlendirme bölümleri olarak ikiye ayrılmıştır.²²⁸

ATYGF-Garanti Bölümü, temel tarım ürünleri pazarlarının desteklenmesini hedeflemektedir. Bu kapsamda Topluluk dışı ülkelere ihracatta ödenen iadeler, ortak piyasa düzenlemeleri, primler, stoklama, geri çekme ve depolama yardımları gibi harcamaları finanse etmektedir. ATYGF-Yönlendirme Bölümü ise, tarımsal üretimin ve dağıtımın modernize edilmesine ve yapısal düzenlemelere yönelik hibe şeklinde yardımlarda bulunmaktadır.²²⁹

Fon'un Yönlendirme Bölümü yeni kriter 1 kapsamındaki kırsal kalkınma çabalarını desteklerken, Garanti Bölümü yeni kriter 1 dışında kalan bölgelerdeki piyasa düzenlemelerini desteklemektedir.

²²⁶ <http://www.tobb.org.tr/anket/abbpyf.htm>

²²⁷ Atakan, y.a.g.e., s. 10

²²⁸ http://213.139.233.100/kurumsal/birimler/merkez/diatk/web/sunumlar/yapisal_fon.ppt

²²⁹ Şahin, y.a.g.e., s. 29

Yönlendirme Bölümü, Roma Antlaşması'nın 39. maddesinde sayılan Ortak Tarım Politikalarının yapısal sorunlarını çözmek amacıyla yapılan yatırımların ve kırsal kalkınma çalışmalarının finansmanına katkıda bulunmaktadır. Bu kapsamda tarım ve orman ürünlerinin gelişimine bağlı olarak kırsal altyapının geliştirilmesi, köylerin yenilenmesi ve kalkındırılması, kırsal dokunun ve mirasın bozulmasının engellenmesi, kolektif kullanım alanlarının geliştirilmesi, genç çiftçiler için başlama desteği, mesleki eğitim, dezavantajlı bölgeler için telafi edici ödenekler, tarımsal çevre tedbirleri, tarım ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanması, ormanların geliştirilmesi ve teşvik edilmesi gibi konulardaki çalışmalara yardımcı olmakta ve finansman sağlamaktadır.²³⁰

Yönlendirme Bölümü'nün finansmanı dolaylı ve doğrudan olmak üzere iki şekilde gerçekleştirilmektedir. Dolaylı olarak Yönlendirme Bölümü, Topluluk kurallarına uygun şekilde üye devletlerce finanse edilen harcamaları geri ödemektedir. Geri ödenen miktar, yatırımların yüzde 25'i kadar olup, geri kalmış bölgeler için yüzde 65'e kadar çıkabilmektedir. Doğrudan olarak ise Yönlendirme Bölümü, başvuruda bulunan kuruluşa yatırım projesi için doğrudan yardımlarda bulunmaktadır. Yardımların oranı projenin uygulanacağı bölgelere göre farklılık gösterebilmektedir. Ancak, ister doğrudan, ister dolaylı olsun, Topluluk mali katkısı projenin tamamlanmasından sonra ödenmektedir.²³¹

Ayrıca belli piyasalara veya bazı ürün gruplarına yönelik bölgesel nitelikli projeler de Yönlendirme Bölümü tarafından desteklenmektedir. Bu çerçevede sermaye ve faiz karşılıkları, götürü yardım ve primler yer almakta, Topluluk katkısı toplam maliyetin değişen yüzdelerine denk gelmektedir.

2052/88 sayılı Konsey Tüzüğü ile Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu Yönlendirme Bölümü kriter 1 ve kriter 5'in finansmanına tahsis edilmiştir. Kriter 1 ile kalkınmada geri kalmış bölgelerin yapısal uyumunun ve geliştirilmesinin desteklenmesi, tarım alanlarının yeniden kazanılması, çeşitlendirilmesi ve desteklenmesi için tarım ve ormancılık yapısının güçlendirilmesi ve kırsal alanlarda sürdürülebilir bir kalkınmanın geliştirilmesi hedeflenirken, kriter 5a ile tarım ve

²³⁰ Gürlük, y.a.g.e., s. 13

²³¹ Atakan, y.a.g.e., s. 13

ormancılıkta üretim ve işleme yapılarının düzenlenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda çiftliklere yatırım yardımı yapılması, 55 yaşın üzerindeki çiftçilere erken emeklilik primleri verilmesi, çevre dostu uygulamaların desteklenmesi, gıda dışı tarım ürünlerinin üretiminin teşvik edilmesi, işleme ve pazarlama amaçlı yatırımlara yardımda bulunulması gibi düzenlemeler yapılmıştır. Kriter 5b ile ise, kırsal alanda ekonomik çeşitliliğin teşvik edilmesi hedeflenmiştir. Bunun için coğrafi gelişme seviyesi ile ilişkili olan tarımsal yapı problemlerini çözmeye yönelik kırsal kalkınma planları ve birbirine yakın bölgelerin entegrasyonuna yönelik programlara yardımlar sağlamaktadır.²³² Bu hedefler doğrultusunda yürütülen programlar 2000 yılına kadar devam etmiştir.²³³ Yukarıda da değinildiği gibi, günümüzde Yönlendirme Bölümü yeni kriter 1 kapsamındaki alanlara finansman sağlamaktadır.

Yönlendirme Bölümü harcamaları AB Bütçesi'nin ancak yüzde 3,5'i dolayındadır. Ancak Yönlendirme Bölümü'nün bütçedeki payı Birliğin Kırsal Kalkınma Politikaları'na daha fazla önem vermesi ve bu yöndeki çalışmaların yoğunlaşmasına bağlı olarak gittikçe artmakta olup, Fon'dan en fazla yararlanan ülkeler sırasıyla Fransa ve İspanya'dır.

Bunun yanında 1257/99 sayılı Konsey Tüzüğü ile Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu'nun Garanti Bölümü de "kırsal kalkınmada ek tedbirler" olarak bilinen erken emeklilik, dezavantajlı alanlar, çevresel kısıtlı alanlar, tarım-çevre tedbirleri ve ağaçlandırma alanlarına kaynak sağlamaktadır.²³⁴ Ayrıca kriter 1 kapsamı dışındaki alanlar da Garanti Bölümünce finanse edilmektedir. Tüzüğün 33. maddesi uyarınca kriter 1 ve kriter 2 sınıflandırması arasındaki geçiş döneminde olduğu için Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu tarafından finanse edilmeyen yerlerin desteklenmesi de ATYGF tarafından gerçekleştirilmektedir.

Tablo-22'de AB bütçesinde Ortak Tarım Politikaları'nın yeri görülmektedir. 2003 yılında 96.991,6 milyon avro olan AB Bütçesi'nin 47.945,3 milyon avrosu

²³² Şahin, y.a.g.e., s. 93-64

²³³ Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu, y.a.g.e., s. 44

²³⁴ http://www.europa.eu.int/comm/agriculture/rur/publi/propimpact/text_en.phf, s. 5

tarım sektörü için harcanmış, bunun da 44.780,5 milyon avrosu ATYGF-Garanti Bölümü harcamalarından oluşmuştur.

Tablo-22. 2002 ve 2003 Yılları AB Bütçesi İçerisinde OTP Harcamalarının Yeri (milyon avro)

	2002	2003
AB Bütçesi	95.656,4	96.991,6
Yönlendirici İlke	50.867,0	51.889,0
1. ATYGF-Garanti Bölümü	44.230,2	44.780,5
* Bitkisel Ürünler	27.349,0	26.176,0
* Hayvansal Ürünler	10.859,6	13.099,0
* Bağlı Harcamalar	1.426,6	807,5
* Kırsal Kalkınma	4.595,0	4.698,0
* Parasal Rezerv	(250)	0
2. ATYGF-Yönlendirme Bölümü	2.957,1	3.122,7
3. Diğer Tarımsal Harcamalar	55,3	42,1
4. Toplam Tarım Harcamaları	47.242,6	47.945,3
5 OTP Kapsamındaki Değişiklikler	1.892,6	1.901,9
* Olağan Vergiler	1.121,7	1.173,1
* Şeker Vergileri	770,9	728,8
OTP'nin Net Maliyeti	45.350,0	46.043,4

Kaynak: Hatice Yazgan, “Avrupa Tarımsal Yönverme ve Garanti Fonu (FEOGA)”, (Erişim: <http://213.139.233.100/kurumsal/birimler/merkez/diatak/web/sunumlar/FEOGA.ppt>, 20.07.2004)

Tablo-23’de 2003 yılında ATYGF-Garanti Bölümü harcamalarının sektörel dağılımı görülmektedir. Buna göre, 2003 yılında ATYGF-Garanti Bölümü harcamalarının yaklaşık yüzde 10,5’i kırsal kalkınma amacıyla kullanılmıştır.

Tablo-24’de ATYGF-Garanti Bölümü’nce kırsal kalkınmada ek tedbirler kapsamında üye ülkelere 2006 yılı sonuna kadar yapılması öngörülen ödemeler verilmiştir. Tabloda görülebileceği gibi, en fazla payı sırasıyla Fransa, Almanya, İtalya, İspanya, Avusturya ve Polonya’nın alması öngörülmektedir.

Tablo-23. 2003 Yılı ATYGF-Garanti Bölümü Harcamalarının Sektörel Dağılımı (milyon avro)

Ürün Grupları	Değer	%
Bitkisel ürünler	26.176	58,5
Hayvancılık ürünleri	13.098,5	29,3
Ek harcamalar	808	1,8
Toplam	40.082,5	89,5
Kırsal kalkınma	4.698	10,5
TOPLAM	44.780,5	100,0

Kaynak: Hatice Yazgan, “Avrupa Tarımsal Yönverme ve Garanti Fonu (FEOGA)”, (Erişim: <http://213.139.233.100/kurumsal/birimler/merkez/diatk/web/sunumlar/FEOGA.ppt>, 20.07.2004)

Tablo-24. ATYGF-Garanti Bölümü Kırsal Kalkınmada Ek Tedbirlerin Tahsisi

AB-15 (2000-2006)			AB-25 (2004-2006)		
Ülke	Kaynak (milyon avro)	Pay (%)	Ülke	Kaynak (milyon avro)	Pay (%)
Avusturya	3.207,9	9,7	Kıbrıs	74,9	1,3
Belçika	379,2	1,2	Çek Cum.	542,9	9,4
Danimarka	348,9	1,1	Estonya	150,5	2,6
Finlandiya	2.199,3	6,7	Macaristan	602,5	10,5
Fransa	5.763,6	17,5	Letonya	328,1	5,7
Almanya	5.308,6	16,1	Litvanya	489,5	8,5
Yunanistan	993,5	3,0	Malta	26,8	0,5
İrlanda	2.388,9	7,3	Polonya	2.867,0	49,8
İtalya	4.512,3	13,7	Slovakya	397,2	6,9
Lüksemburg	91,0	0,3	Slovenya	281,6	4,9
Hollanda	417,1	1,3			
Portekiz	1.516,7	4,6			
İspanya	3.480,9	10,6			
İsveç	1.130,0	3,4			
İngiltere	1.167,9	3,5			
Toplam	32.905,9	100,0	Toplam	5.761,0	100,0

Kaynak: Gökhan Günaydın, “Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası Türkiye Tarım Sektörü İçin Bir Çıkış Yolu Olabilir mi?”, **Tarım ve Mühendislik Dergisi**, Ankara, ZMO Yayınları, 2004, sa: 69-70-71, s. 13

Ekim 2002 tarihindeki Brüksel Zirvesi’nde OTP harcamaları için bir tavan belirlenmiş ve 2007’den itibaren bir mali disiplin mekanizması getirilmesi öngörülmüştür. Bu kapsamda 10 Şubat 2004 tarihinde, 2007-2013 yıllarını kapsayan

bir mali perspektif kabul edilmiştir. Buna göre 2007 yılında toplam tarım harcamalarının 57.180 milyon avro, 2013 yılında ise 57.805 milyon avro olması öngörülmüştür. Bütçe harcamalarında yıllar içerisinde artış görülmesi, kırsal kalkınma harcamalarının artmasından kaynaklanmakta olup, piyasa desteklerine ilişkin harcamaların 2007 yılındaki 43.500 milyon avrodan, 2013 yılında 42.293 milyon avroya düşürülmesi kabul edilmiştir.²³⁵

2.3.4.1.1.4. Balıkçılık Sektörü Mali Aracı

Avrupa Birliği, 1994 yılında balıkçılık sektörüne yönelik olarak bu Fon'u oluşturmuştur. Fon, Ortak Balıkçılık Politikası çalışmalarını finanse etmektedir.

Günümüzde kıyı bölgelerinde yeni kriter 1 çerçevesindeki Topluluk programları ve diğer bölgelerdeki ulusal programlar kapsamında balıkçılık kapasitesinin artırılmasını sağlayacak, mevcut ve ulaşılabilir kaynaklar arasında sürekli bir denge oluşturulmasına imkan verecek, balıkçılık kaynaklarının kalıcı yönetimlerine yönelik uygun ortamlar yaratacak, sanayide ekonomik varlığını sürdürebilecek girişimleri güçlendirecek, ürünlerin katma değerini ve pazara girişini geliştirecek pilot projelere, ayrıca teknik yardım ve bilgilendirme projelerine katkıda bulunmaktadır. Bu kapsamda filo modernleştirilmesi, su kültürünün ve kültür balıkçılığının geliştirilmesi, deniz alanlarının korunması, balıkçı limanlarında tesisler inşa edilmesi, balık ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanması, ürünlerin tanıtımı gibi konulara katkı sağlamaktadır.²³⁶ Yapısal fonların yaklaşık yüzde 0,5'ine denk gelen 1.106 milyon avroluk kaynak bu amaçla kullanılmaktadır.

2.3.4.1.2. Avrupa Kaynaşma Fonu

Avrupa Birliği'nin nispeten geri kalmış ekonomilerinin diğerlerine yaklaştırılması ve bu kapsamdaki ülkelerin Maastricht Kriterleri'ne ulaşmalarını kolaylaştırmak amacıyla, Maastricht Antlaşması ile kurulması kararlaştırılan ve Mayıs-1994'te Konsey Tüzüğü ile işlerlik kazanan bir fondur. Bu Fon'dan satınalma gücü bakımından fert başına milli geliri Birlik ortalamasının yüzde 90'ından düşük olan ülkeler yararlanabilmektedir. Bu bakımdan Fon'dan sadece Yunanistan,

²³⁵ Atılğan, y.a.g.e., s. 38-39

²³⁶ Şahin, y.a.g.e., s. 65

İspanya, İrlanda ve Portekiz gibi Birliğin en fakir ve bölgesel gelişmişlik düzeyi en farklılık gösteren ülkeleri yararlanabilmektedir.

Fon, sadece çevre ve ulaştırma konularına yönelik projelere destek vermektedir. Bu projeler yardım alan ülke ile mutabakat içerisinde Komisyon tarafından kabul edilmektedir. Kaynaşma Fonu, kamu ve eşdeğer harcamaların en fazla yüzde 80-85'lik bölümünü finanse etmektedir.²³⁷ Kaynaşma Fonu kaynaklarından finanse edilen projeler, İspanya, Portekiz, Yunanistan ve İrlanda'da ulaştırma altyapısının ve çevrenin geliştirilmesinde büyük katkıları olmuştur. 1994 yılından bu yana birçok proje Fon kaynakları ile finanse edilmiştir. Gerçekleştirilen bu projeler ile birçok kişiye iş olanağı sağlanmış olup, ekonomik faaliyetler de artmıştır. Fon'dan yararlanma imkanına sahip ülkelerin Fon katkısıyla gerçekleştirmiş oldukları projeler şunlardır:²³⁸

İspanya;

- Deniz Trafik Kontrol Projesi,
- Madrit Çevre Yolu,
- Madrit-Barcelona-Fransa Sınırında Hızlı Tren Hattı,
- Ciutat Vella-Barcelona, "Pla Central Del Raval",
- SAICA-Balıkçılık Alanlarında Kontrol İstasyonları Şebekesi,
- Sevilla'da Majarabike Aks Değiştiricisi.

Yunanistan;

- Atina İçme Suyu Şebekesinin Geliştirilmesi-Evinos Tüneli,
- Gaia Ekoloji Hizmetleri Merkezi,
- Su Temini ve Taşkın Önleme Projesi-Livadia,
- Midilli Adası'na İçme Suyu Temininin Geliştirilmesi.

Portekiz;

- Algarve'ye Su Temininin Geliştirilmesi,
- Alveilla Nehri'nin Temizlenmesi,
- Lizbon'da Tagus'a Yeni Bir Köprünün Yapılması,
- Funchal-Maderia İçin Daha İyi Bir İçme Suyu Temini.

²³⁷ Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, 2001, s. 9

²³⁸ Şahin, y.a.g.e., s. 87-88

İrlanda;

- Dublin Çevre Yolu-Kuzey Kavşağı,
- Dublin-Belfast Demiryolu Hattı,
- Dublin Havaalanı Kargo Kapasitesinin Arttırılması,
- Roolare Hatbour'un Kalkındırılması.

Buna göre 1994-1999 yılları arasında ülkelerin Fon'dan almış oldukları yardımlar Tablo-25'de verilmektedir. Tablodan görülebileceği gibi, Fon'dan en büyük katkıyı sırasıyla İspanya, Portekiz, Yunanistan ve İrlanda almışlardır.

Tablo-25. Kaynaşma Fonu'ndan 1994-1999 Yılları Arasında Ödenen Miktarlar (Milyon ECU)

Ülke Adı	Çevre	%	Ulaşım	%	Toplam	%
İspanya	4.654,2	50,3	4.596,9	49,7	9.251,1	100,0
Yunanistan	1.463,7	48,8	1.534,5	51,2	2.998,2	100,0
İrlanda	746,9	50,0	748,3	50,0	1.495,2	100,0
Portekiz	1.559,4	51,9	1.446,0	48,1	3.005,4	100,0
Toplam	8.424,2	50,3	8.325,7	49,7	16.749,9	100,0

Kaynak: http://www.europa.eu.int/comm/regional_policy/pcf4a_en.ht, (Erişim: 02.04.2005)

Yine aynı şekilde üye ülkelerin 1994-1999 yılları arasında Kaynaşma Fonu'ndan harcama kalemleri cinsinden almış oldukları yardım miktarları Tablo-26'da verilmiştir. Tabloda da görülebileceği gibi ülkeler, çevre alanında Fon'dan en fazla yüzde 22,8'lik oranla atık sularla ilgili, ulaşım alanında ise yüzde 28,1'lik oranla karayolları ile ilgili kaynak kullanmışlardır.

Ayrıca, 1999 yılında üye ülkelerin Kaynaşma Fonu'ndan almış oldukları paylar Tablo-27'de, bunların harcama kalemlerine göre dağılımları ise Tablo-28'de verilmiştir. Tablolardan görülebileceği gibi, 1999 yılında Fon'dan ödenen kaynakların yaklaşık yüzde 56'sı İspanya tarafından kullanılırken, oransal olarak çevre alanında en fazla kaynağı yüzde 59 ile Portekiz, ulaşım alanında ise yüzde 62,5 ile Yunanistan kullanmıştır.

Tablo-26. Kaynaşma Fonu'ndan 1994-1999 Yılları Arasında Harcama Kalemlerine Göre Ödenen Miktarlar (Milyon ECU)

Harcama Kalemi	Yardım Tutarı	%
Çevre		
İçme Suyu	2.576,5	15,4
Atık Su	3.817,8	22,8
Katı Atık	948,8	5,7
Erozyonla Mücadele	622,7	3,7
Diğer	458,4	2,7
Toplam	8.424,2	50,3
Ulaşım		
Karayolu	4.706,1	28,1
Demiryolu	2.819,2	16,8
Havaalanı	496,2	3,0
Liman	237,2	1,4
Trafik Kontrolü	37,9	0,2
Diğer	29,1	0,2
Toplam	8.325,7	49,7
Genel Toplam	16.749,9	100,0

Kaynak: http://www.europa.eu.int/comm/regional_policy/pcf4a_en.ht, (Erişim: 02.04.2005)

Tablo-27. Kaynaşma Fonu'ndan 1999 Yılında Ödenen Miktarlar (Milyon ECU)

Ülke Adı	Çevre	%	Ulaşım	%	Toplam	%
İspanya	925,1	52,6	832,5	47,4	1.757,6	100,0
Yunanistan	206,0	37,5	343,7	62,5	549,7	100,0
İrlanda	150,1	55,2	121,8	44,8	271,9	100,0
Portekiz	324,2	59,0	225,5	41,0	549,7	100,0
Toplam	1.605,4	51,3	1.523,5	48,7	3.128,9	100,0

Kaynak: http://www.europa.eu.int/comm/regional_policy/pcf4a_en.ht, (Erişim: 02.04.2005)

Tablo-28. Ülkelerin Kaynaşma Fonu'ndan 1999 Yılında Harcama Kalemlerine Göre Almış Oldukları Yardım Miktarları (Milyon ECU)

Harcama Kalemi	İspanya		Portekiz		Yunanistan		İrlanda		Toplam	
	Yardım Tutarı	%	Yardım Tutarı	%	Yardım Tutarı	%	Yardım Tutarı	%	Yardım Tutarı	%
Çevre										
İçme Suyu	259,4	14,8	70,5	12,8	75,3	13,7	28,7	16,3	433,9	15,4
Atık Su	567,9	32,3	135,9	24,7	111,3	20,2	121,4	32,6	936,5	22,8
Katı Atık	61,3	3,5	117,6	21,4	14,8	2,7	0,0	0,6	193,7	5,7
Eroz. Müc.	35,4	2,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	35,4	3,7
Diğer	1,1	0,1	0,2	0,0	4,6	0,8	0,0	0,3	5,9	2,7
Toplam	925,1	52,6	324,2	59,0	206,0	37,5	150,1	50,0	1.605,4	51,3
Ulaşım										
Karayolu	77,2	4,4	76,6	13,9	92,5	16,8	98,9	37,5	345,2	28,1
Demiryolu	726,2	41,3	67,8	12,3	141,6	25,8	22,9	9,4	958,5	16,8
Havaalanı	0,0	0,0	44,9	8,2	99,9	18,2	0,0	0,2	144,8	3,0
Liman	0,0	0,0	36,2	6,6	9,7	1,8	0,0	2,6	45,9	1,4
Traf. Kont.	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,4	0,0	0,2
Diğer	29,1	1,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	29,1	0,2
Toplam	832,5	47,4	225,5	41,0	343,7	62,5	121,8	50,0	1.523,5	48,7
G.Toplam	1.757,6	100,0	549,7	100,0	550,0	100,0	271,9	100,0	3.128,9	100,0

Kaynak: http://www.europa.eu.int/comm/regional_policy/pcf4b_en.ht, (Erişim: 02.04.2005)

24-25 Mart 1999 tarihinde toplanan Berlin Doruğu'nda, 2000-2006 yılları için yapısal önlemler çerçevesinde 260 milyar avro tutarında bir tahsiste bulunulmuş olup; bu tutarın 213 milyar avroluk bölümünün yapısal fonlar çerçevesindeki programlar aracılığıyla 15 Birlik üyesi ülke tarafından kullanılması hedeflenmiştir.²³⁹ Ayrıca aynı dönem için 47 milyar avro tutarındaki kaynak da aday ülkelere tahsis edilmiştir.²⁴⁰ 2000-2006 döneminde en fazla 18 milyar avro tutarında bir paranın Avrupa Kaynaşma Fonu'ndan kullanılması öngörülmüştür.²⁴¹ Bu tutarların kullanılmasına 1 Ocak 2000 tarihinde başlanmıştır.

Bu dönemde Kaynaşma Fonu'na tahsis edilen paranın yüzde 16-18'inin Yunanistan'a, yüzde 61-63,5'inin İspanya'ya, yüzde 2-6'sının İrlanda'ya ve yüzde

²³⁹ <http://www.kobinet.org.tr/hizmetler/katilimci-kuruluslar/vakiflar/008c.html>, (Erişim: 09.04.2005)

²⁴⁰ <http://www.tobb.org.tr/anket/abbpyf.htm>

²⁴¹ http://www.europa.eu.int/comm/regional_policy/intro/regions5_en.htm

16-18'inin de Portekiz'e ödenmesi öngörülmüş olup; bunun parasal karşılığı yaklaşık olarak Yunanistan için 3.000 milyon avro, İspanya için 11.000 milyon avro, İrlanda için 700 milyon avro ve Portekiz için de 3.000 milyon avrodur.²⁴²

2000-2006 yıllarında yapısal fonlar için ayrılması öngörülen kaynak miktarları Tablo-29'da görülmektedir. Buna göre toplam 213 milyar avro olarak öngörülen yapısal fon harcamalarının, 182,45 milyar avrosunun yeni kriterler için kullanılması hedeflenmektedir.

Tablo-29. 2000-2006 Yılları Arasında Yapısal Fonlara ve Kaynaşma Fonu'na Harcanması Öngörülen Kaynaklar (milyar avro)

YAPISAL FONLAR	AYRILAN KAYNAK (milyar avro)
Yeni Kriterler	182,45
Yeni Kriter 1	135,95
Yeni Kriter 2	22,45
Yeni Kriter 3	24,05
Topluluk Girişimi Programları	10,44
Balıkçılık Sektörü İçin Mali Araçlar	1,11
Yenilikçi Eylemler	1,00
Kaynaşma Fonu	18,00
TOPLAM	213,00

Kaynak: http://www.europa.eu.int/comm/regional_policy/intro/regions4_en.htm, (Erişim: 20.12.2004)

Tablo-30'da ise AB Bütçesi'nden 2003 yılında yapısal fonlara harcanan kaynakların dağılımı verilmektedir. Tabloda da görülebileceği gibi, toplam 33.980,01 milyon avro olan kaynağın, 28.947,78 milyon avrosu yeni kriterler kapsamında, bunun içerisinde yer alan 21.577,06 milyon avro ise sadece yeni kriter 1 kapsamında kalan alanlara harcanmıştır.

²⁴² http://www.europa.eu.int/comm/regional_policy/intro/regions5_en.htm

Tablo-30. 2003 Yılında AB Bütçesi'nden Yapısal Fonlara Harcanan Kaynakların Dağılımı (milyon avro)

YAPISAL FONLAR	AYRILAN KAYNAK (milyon avro)
Yeni Kriterler	28.947,78
Yeni Kriter 1	21.577,06
Yeni Kriter 2	3.651,79
Yeni Kriter 3	3.718,93
Yeni Kriter 1 Dışındaki Alanlar	171,90
Topluluk Girişimi Programları	1.866,02
Yenilikçi Eylemler	143,30
Diğer Spesifik Yapısal Eylemler	12,01
Kaynaşma Fonu	2.839,00
TOPLAM	33.980,01

Kaynak: Hatice Yazgan, “Avrupa Tarımsal Yönverme ve Garanti Fonu (FEOGA)”, (Erişim: <http://213.139.233.100/kurumsal/birimler/merkez/diatk/web/sunumlar/FEOGA.ppt>, 20.07.2004)

2.3.4.1.3. Avrupa Yatırım Bankası

Avrupa Birliği'nin ekonomik ve sosyal kaynaşmayı sağlamak için vermiş olduğu mali destek esas olarak Avrupa Birliği Bütçesi'nden fonlar aracılığıyla ve Avrupa Yatırım Bankası'nın uygun koşullu kredileri aracılığıyla yapılmaktadır.²⁴³

Kalkınmada geri kalmış olan veya dönüşüm sorunlarıyla karşı karşıya bulunan bölgelere, özellikle de kırsal alanlara yardımların teşvik edilmesi yoluyla ekonomik ve sosyal kalkınmayı güçlendirmek amacıyla kurulmuş olan Avrupa Yatırım Bankası, mevcut kaynaklarının yaklaşık üçte ikisini yapısal fonlardan ve Kaynaşma Fonu'ndan yararlanma hakkına sahip yoksul bölgeler için kullanmaktadır. Bu amaçla Banka, işletmelerin rekabet güçlerinin geliştirilmesine, küçük işletmeler

²⁴³ <http://www.aso.org.tr/asomedyana/nisan2002/dosyanisan2002.html>

için destek sağlanmasına, ulaştırma, iletişim ve enerji aktarımı alanlarında trans-Avrupa ağlarının kurulmasına, çevrenin korunmasına, yaşam kalitesinin iyileştirilmesine ve doğal kaynakların daha rasyonel kullanımının sağlanmasına yönelik projelere katkıda bulunmaktadır.

Banka, altyapı projeleri içerisinde haberleşme ve ulaştırmayla ilgili altyapının geliştirilmesine, karayolu, otoyol, demiryolu, köprü, havaalanları yapımına, telekomünikasyon altyapısının kurulması, geliştirilmesi veya modernleştirilmesine; enerji üretimi ve dağıtımıyla ilgili olarak özellikle yerel enerji kaynaklarının geliştirmesine, enerji tasarrufu sağlanmasına veya enerji dağıtım ağlarının modernleştirilmesine yönelik projelere; çevre ile ilgili olarak çevrenin korunması ve yaşam kalitesinin iyileştirilmesine yönelik projeler ve bunun içerisinde de özellikle şehirlerin atık su arıtma tesislerinin yapımı ile ilgili projelere ve ayrıca sanayinin ve hizmet sektörünün geliştirilmesine yönelik projelere kredi sağlamaktadır. Ancak kredi, projenin tamamını karşılamaya yönelik değildir. Bu nedenle ancak bir bölümünü finanse etmektedir.

Avrupa Yatırım Bankası'nın sermayesi 100 milyar avrodur. Banka'nın kuruluş yasasına göre verebileceği azami kredi ve teminat tutarı, sermayesinin en fazla yüzde 250'si ile sınırlıdır. Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri'ne yönelik ek kaynak gereksinimi bu sermayenin 150 milyar avroya çıkartılmasını gündeme getirmiştir. Çünkü Banka'nın azami kredilendirme sınırı olan 250 milyar avroya yaklaşmıştır. Banka kredilerinin yaklaşık yüzde 90'ı üye ülkelere, geri kalanı da üçüncü ülkelere verilmektedir.²⁴⁴

Banka'nın uyguladığı faiz oranları, dünya piyasalarında borçlandığı faiz oranı ile paralellik göstermektedir. Kredi notu AAA olan Banka, çok düşük faizlerle ve uygun koşullarda kredi alabilmektedir. Kar amacı gütmemesi ise bu kredileri yine en uygun koşullarla gereksinim duyulan konulara aktarabilmesini sağlamaktadır.

Bunun yanında Banka, gerek görüldüğü takdirde Birlik üyesi ülkelere de Birlik adına değişik amaçlarla krediler vermektedir. Avrupa Birliği borçlanmaya dört farklı amacı gerçekleştirmek için başvurmaktadır. Bunlar; üye ülkelerin dış ödeme sorunlarını gidermek, Birlik içinde yatırımları arttırmak, nükleer enerji ile kömür ve

²⁴⁴ <http://www.aso.org.tr/asomedyay/nisan2002/dosyanisan2002.html>

çelik sektörlerindeki projeleri desteklemektir. Birlik içindeki yatırımların finansmanının önemli bir bölümünü Avrupa Yatırım Bankası sağlamaktadır.²⁴⁵

Kırsal kalkınma politikaları açısından Topluluk borçları içerisinde sadece yatırımları teşvik borçları önem taşımaktadır. Bu sebeple burada Banka'nın diğer konularda vermiş olduğu kredilere değinilmeyerek, sadece yatırımları teşvik kredileri hakkında bilgi verilecektir.

Yatırımları teşvik borçları Birlik içindeki ekonomik faaliyetleri canlandırmak ve yatırımları geliştirmek amacına yöneliktir. Üyelere sağlanan borçlar ile Birlik içinde izlenen ekonomi politikalarının birbirlerine yaklaştırılması sağlanmakta, yeni teknolojilerin uygulanması suretiyle, Birlik ekonomilerinin rekabet güçlerinin artırılması teşvik edilmektedir. Komisyon Avrupa Ekonomik Topluluğu adına 3 milyar avro tutarında borç vermeye yetkilidir. Açılan kredileri Avrupa Yatırım Bankası yönlendirir. Finansmanı sağlanacak krediler Birliğin öncelik verdiği enerji ve altyapı sektörlerinde olmalı, yatırımlar özellikle sanayi alanında orta ve küçük ölçekli nitelik taşımalı, işsizliği gidermeye, ayrıca bölgesel ve kırsal kalkınmayı sağlamaya yönelik olmalıdır.

Borçların süre ve şartları Komisyon tarafından müzakere edilir. Borç için başvurular Komisyona veya Bankaya doğrudan ya da ilgili ülke kanalıyla yapılabilir. Komisyon ve Banka borç anlaşmasını birlikte imzalar.

Türkiye, Birliğe aday ülke olarak yapısal fonlardan ve Kaynaşma Fonu'ndan faydalanamamaktadır. Ancak Birliğin Yenileştirilmiş Akdeniz Politikası çerçevesinde Avrupa Yatırım Bankası kredilerinden yararlanabilmektedir.

2.3.4.2. Destekleme Uygulamaları

Avrupa Konseyi'nin 1257/99 sayılı Tüzüğü'nün 33. maddesi uyarınca Birlik düzeyinde entegre kırsal kalkınmayı amaçlayan bir destekleme politikası uygulanmaktadır. Buna göre arazi iyileştirilmesi, arazi birleştirilmesi, turizm ve el sanatlarının yaygınlaştırılması, tarımsal yönetim hizmetlerinin tanıtımı, kaliteli tarımsal ürünlerin pazarlanması, kırsal alana götürülen temel hizmetler, köylerin

²⁴⁵ Rıdvan Karluk, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, Gen. 6. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2002, s. 437

yenilenmesi ve geliştirilmesi, kırsal mirasın korunması, tarım ve bağlantılı faaliyetlerin çeşitlendirilmesi, tarımsal su kaynaklarının yönetimi, kırsal altyapının iyileştirilmesi gibi faaliyetler desteklenmektedir. Bunun yanında, tarım, ormancılık ve doğa yönetimi ile bağlantılı olarak çevrenin korunması ve hayvan sağlığının iyileştirilmesi, tarımsal afetler sonucu oluşan zararların giderilmesi ve yeni koruma tedbirlerinin tanıtımı gibi kırsal kalkınmayla ilişkili diğer faaliyetler de Birlik tarafından desteklenmektedir.²⁴⁶

Bu desteklemelerde programlama, ortaklık, yerinden yönetim, izleme ve değerlendirme aşamalarından oluşan bir prosedür izlenmektedir.²⁴⁷

Programlama aşamasında, kırsal alanların zayıf ve güçlü yanlarını, fırsatlarını ve tehlikelerini analiz ederek, hedefler ortaya koyan çok yıllık programlar hazırlanmaktadır.

Ortaklık aşamasında, üye devletlerin Komisyona gönderdiği programlar uygulanırken, üye devlet ve bölgesel idarelerle yakın işbirliği gerçekleştirilir. Yasal yükümlülüklerin karşılanması açısından program kamu yetkilileri ve Birlik tarafından ortaklaşa finanse edilir.

Programın mali ve idari yönetiminin yetkili ulusal ve bölgesel otoriteye devredilmesi ademi merkeziyetçi yönetim veya diğer bir ifade ile yerinden yönetim aşamasını temsil etmektedir.

İzleme ve değerlendirme aşamasında ise, uygulanan programlar özel bir komite tarafından yakından takip edilmekte, başlangıç, uygulanma ve tamamlanma devrelerinden sonra değerlendirmeye tabi tutulmaktadır.

Kırsal kalkınma desteklemelerini uygulanmasında her üye devletin önceliği farklı olmaktadır. Örneğin Hollanda, Almanya ve İngiltere kaynaklarını kırsal

²⁴⁶ Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu, y.a.g.e., s. 49

²⁴⁷ TKB Kırsal Kalkınma Politikaları Komisyonu, y.a.g.e., s. 40

altyapıyı ve köyleri yenilemek için kullanırken, İspanya, İtalya ve Fransa ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi ve KOBİ'lere destek amacıyla kullanılmaktadır.²⁴⁸

Avrupa Birliği, çiftlik araçlarının modernleştirilmesi, işletme gelirleri ve yaşam standartlarını arttırmak, çiftçilerin çalışma koşullarını iyileştirmek amacıyla ekonomik sürdürülebilirliğini kanıtlamış olan, çevre, hijyen ve hayvan bakımı standartlarını sağlayan ve yeterli mesleki yeteneğe ve birikime sahip tarımsal işletmelerde yatırımları desteklemektedir. Bunun için üretim maliyetlerini düşürmeye, ürün kalitesini yükseltmeye, doğal çevreyi veya hayvan bakım standartlarını korumaya ve geliştirmeye, çiftlik faaliyetlerini çeşitlendirmeye yönelik yatırımları ön planda tutmaktadır. Birliğin toplam destek oranı dezavantajlı bölgelerde yatırımların yüzde 50'si, diğer alanlarda yüzde 40'ıdır. Fakat bu oran genç çiftçiler için dezavantajlı bölgelerde yüzde 55, diğer yerlerde ise yüzde 45 olarak uygulanmaktadır.²⁴⁹

Avrupa Birliği, çiftliklerin nesiller arasında el değiştirmesini kolaylaştırmak ve genç çiftçilere çiftlik kurma konusunda yardımcı olmak ve erken emekliliği teşvik etmek için de desteklemelerde bulunmaktadır.

İlk defa bir tarımsal işletme kuracak olan 40 yaşın altındaki çiftçilere aynı şekilde yeterli mesleki yetenek ve yeterliliği taşımaları, çiftliğin ekonomik varlığını sürdürebileceklerini kanıtlamaları, çevre, hijyen ve hayvan refahı standartlarını sağlamaları koşuluyla kuruluş primi ve daha sonra da kuruluş maliyetlerinden kaynaklanan borçlar için faiz sübvansiyonlarından oluşan desteklemeler yapılmaktadır.

Çiftçiliği bırakmak isteyen yaşlı çiftçilere ise, bütün ticari faaliyetlerini bırakmaları, emeklilik yaşından küçük ve fakat 55 yaşından büyük olmaları koşuluyla erken emeklilik desteklemesi şeklinde teşvikte bulunmaktadır. Çiftliği alan kişilerin ise en az 5 yıldır çiftçilik yapıyor olmaları, teknik beceri ve yeterliliğe

²⁴⁸ Güder, y.a.g.e., s. 153

²⁴⁹ Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu, y.a.g.e., s. 46

sahip olmaları ve işletmenin tamamını veya bir kısmını üzerlerine almaları koşuluyla yardımlarda bulunmaktadır.

Erken emeklilik teşviki sadece çiftlik sahiplerine değil, tarımsal faaliyetleri terk eden işçilere de sağlanmaktadır. Bunun için işçilerin de tarımsal faaliyetleri tamamen bırakmaları, 55 yaşından büyük ve emeklilik yaşından küçük olmaları, bir sosyal güvenlik sistemine bağlı olmaları ve son beş yıldaki ekonomik faaliyetlerinin en az yarısını tarım işçisi olarak gerçekleştirmiş olmaları şartları aranmaktadır.²⁵⁰

Avrupa Birliği'nde doğal koşulların üretim maliyetlerini arttırdığı, tarımsal üretimin azalmasına yol açtığı, bu nedenle de çiftçilik yapmanın zor olduğu, uzun vadede tarımsal faaliyetlerin devamının tehlikede kabul edildiği alanlar dezavantajlı alanlar olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle de buralarda çiftçilik yapanlara işletme büyüklükleriyle bağlantılı 25 avro/hektar–200 avro/hektar arasında değişen miktarlarda telafi edici ödemelerde bulunmaktadır. Dezavantajlı sayılan bölgeler Komisyon tarafından tespit edilerek, üye ülkelerin alanlarının yüzde 10'unu geçmemek koşulu ile listeler olarak açıklanmaktadır.²⁵¹

Birlik ayrıca, özellikle kaliteli üretimi ve çevre dostu üretim yöntemlerini teşvik etmek amacıyla çiftçilerin mesleki yeterliliklerini geliştirmeye yönelik üretimin yeniden düzenlenmesi, arazinin geliştirilmesini sağlayacak üretim yöntemlerinin uygulanması, çevre koruma, hijyen ve hayvan bakımı şartlarını iyileştirme, ekonomik çiftçiliğe yönelik yetenekleri geliştirme, orman sahiplerine ve işletmecilerine orman idaresi konularındaki eğitimlere destek vermektedir.

Avrupa Birliği, kırsal kalkınma politikaları kapsamında ormanların korunması, yaygınlaştırılması, sürdürülebilir yönetiminin sağlanması ve geliştirilmesi amacıyla gerçek kişilerin, özel teşebbüslerin, belediyelerin veya bunların kurduğu derneklerin yürüttüğü bakım, işleme ve pazarlamaya yönelik yatırım, yeni ürün geliştirme, ağaçlandırma ve dernek kurma faaliyetleri gibi

²⁵⁰ Güder, y.a.g.e., s. 151

²⁵¹ Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu, y.a.g.e., s. 48

ormancılıkla ilgili faaliyetleri de desteklemektedir. 1257/99 sayılı Konsey Tüzüğü'nün 8. bölümü 30–31–32. maddeleri uyarınca gerçekleştirilen bu desteklemelerden söz konusu tüzüğe göre özel kişiler, belediyeler ve bunların ortakları faydalanabilmekteyken, fiilen daha çok özel mülkiyete haiz arazilerdeki ormanlar ve ağaçlandırmalar için faydalanılmaktadır.²⁵² Orman alanlarının korunması ve geliştirilmesi amacıyla Birlik tarafından çiftçilerin ve üretici birliklerinin faaliyetleri için 725 avro/hektar, tüzel kişiliklerin faaliyetleri için ise 185 avro/hektar yardımda bulunmaktadır.²⁵³

Avrupa Birliği'nde bütün kırsal kalkınma tedbirlerinden sadece tarımsal çevre tedbirlerinin ülke kırsal kalkınma planlarında yer alması zorunludur. Birlik, en az beş yıl süre ile çevreyi korumaya yönelik önlemleri olarak üretim yapan çiftçilere, bu uygulamadan dolayı karşılaştıkları zararları telafi etmek için yıllık 450 – 900 avro/hektar arasında yardım vermektedir.²⁵⁴ Tarım-çevre önlemleri organik tarım sektörünü geliştirmek (ürün işleme ve pazarlama yardımları, pazarlama çalışmaları ve eğitim), su kaynaklarının yönetimi, özel üretim tekniklerini korumak (geleneksel yetiştiricilik ve üretim yöntemlerinin desteklenmesi) ve kırsal alanlar yönetimi (çevreyi korumaya yönelik ve biyolojik çeşitliliği zenginleştirici üretim şekillerinin ve sulak alanların korunması çalışmalarının desteklenmesi) konularında uygulanmaktadır.²⁵⁵

Bunların dışında çiftliklerinin ekonomik varlığının sürdürülebilirliğini, çevre, hijyen ve hayvan refahı şartlarını sağladıklarını kanıtlayabilen çiftçilere, tarımsal ürünlerin pazarlama ve işlemlerini rasyonel hale getirmek, rekabet ve katma değeri arttırtabilmek amacıyla yatırım miktarlarının kriter 1 kapsamındaki bölgelerde yüzde 50'si, diğer yerlerde ise yüzde 40'ı tutarında tarımsal ürün pazarlama ve işlemlerini geliştirme yardımı yapılmaktadır.

²⁵² Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu, y.a.g.e., s. 51

²⁵³ Koca, y.a.g.e.

²⁵⁴ Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu, y.a.g.e., s. 48

²⁵⁵ Nurullah Özcan, **Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri ve Tarım Müzakereleri**, Ankara: Türk Ziraat Yüksek Mühendisleri Birliği Yayınları, 2005, s. 39

Avrupa Birliği tarafından kırsal kalkınma tedbirleri olarak yapılan yardımlar Tablo-31’de görölmektedir. Tabloda da göröldüğü gibi, Avrupa Birliği kırsal kalkınmaya yönelik olarak çeşitli amaçlarla desteklemelerde bulunmaktadır.

Tablo–31. Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Tedbirleri

TEDBİRİN ÇEŞİDİ	EKONOMİK BÜYÜKLÜĞÜ (avro)	VERİLİŞ ŞEKLİ
Genç çiftçiler için ilk kuruluş yardımı	25.000	Çiftçi başına toplam
Erken emeklilik	15.000	Yıl ve kişi başına
	150.000	Çiftçi başına toplam
	3.500	Yıl ve işçi başına
	35.000	İşçi başına toplam
Dezavantajlı alanlar		
En az telafi edici ödeme	25	Hektar başına
En fazla telafi edici ödeme	200	Hektar başına
Çevresel kısıtlı alanlar		
En fazla ödeme	200	Hektar başına
Tarım-çevre		
Yıllık ürünler	600	Hektar başına
Özel yıllık ürünler	900	Hektar başına
Diğer arazi kullanımları	450	Hektar başına
Ormanlaştırmadan kaynaklanan maliyeti kapatan yıllık en fazla prim		
Çiftçiler ve dernekler için	725	Hektar başına
Diğer özel kanuna tabi kişiler için	185	Hektar başına
Ormanların ekolojik istikrarını koruma		
En fazla	40	Hektar başına
En az	120	Hektar başına

Kaynak: Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu, “Avrupa Birliği’ne Üyelik Yolunda Türkiye Kırsal Kalkınma Politikası Raporu”, Ankara, 2003, s. 50
(Erişim: http://213.139.233.100/arayuz/6/icerik.asp?fl=sanal_kutuphane2/kırsal_kalkınma_raporu_9-07-2003.zip, 20.07.2004)

2.3.4.3. Kırsal Kalkınma Uygulamaları

Avrupa Birliği, kırsal kalkınmanın sağlanabilmesi için üye ülkelerin, yerel yönetimlerin ve sivil toplum kuruluşlarının gerçekleştirmiş olduğu proje bazındaki çalışmaları ekonomik olarak desteklediği gibi, Topluluk düzeyinde de çeşitli girişimlerde bulunmaktadır.

2.3.4.3.1. Ulusal Girişimler

Ulusal girişimler, yapısal fonlar tarafından finanse edilmektedir. Yapısal fonların asıl amacı projeleri maddi olarak desteklemektir. Ancak bu projeler üye ülkeler, sivil toplum örgütleri veya yerel yönetimler aracılığıyla ve gelişme programları yoluyla desteklenmektedir.²⁵⁶

Gelişme programları birkaç yıl süre ile uygulanan programlar olup; ancak üye devletler, sivil toplum örgütleri veya yerel yönetimler tarafından Avrupa Komisyonu'na sunulabilirler. Bu programlar Avrupa Komisyonu'nca onaylanmasını takiben, yine söz konusu idareler tarafından yürütülür. Her programa ayrılan bütçe, yerel olarak uygulanacak projeler için finansman temin eder. Yani yapısal fonlardan destek almak isteyen kuruluşlar ulusal veya yerel yönetimlere müracaat etmek zorundadırlar.

Ulusal girişimler bir ortaklığın sonucu olarak ortaya çıkmakta olup, programın uygulanmasında aktif rol oynayan kuruluşlar ve yerel yönetimlerle birlikte, üye ülkelerin hükümetleri bu ortaklığa katılmakta; sonuç olarak program ulusal hükümetler ile birlikte karara bağlanarak, Avrupa Komisyonu tarafından onaylanmaktadır.

2000-2006 döneminde Komisyon ulusal ve bölgesel yönetimlere yardım etmek için bölgesel rekabet gücünün artırılması, istihdamın geliştirilmesi ve kentsel kalkınmanın kırsal kalkınma ile bütünleştirilmesi yönünde üç ana hedefe yönelik temel ilkeler tespit etmiştir.²⁵⁷

²⁵⁶ Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, 2001, s. 3-5

²⁵⁷ Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, 2001, s. 7

Yapısal fonların yüzde 94'lük kısmı geri kalmış bölgelerin geliştirilmesi, yapısal sorunlar yaşayan bölgelerin ekonomik ve sosyal dönüşümünün sağlanması ve eğitim, mesleki eğitim ve istihdam politikası ile sistemlerinin geliştirilmesi konularına tahsis edilmiştir.²⁵⁸

2.3.4.3.2. Topluluk Girişimleri

Topluluk girişimleri de aynı ulusal girişimler gibi yapısal fonlar tarafından finanse etmektedir. Bu programların ana hedefleri bölgesel ve kırsal kalkınmanın ortak sorunlarına çözümler getirmek, üye devletler arasında ve bölgeler arasında deneyimlerin paylaşılmasını ve sınır aşan işbirliğini geliştirmek ve sürdürmektir.

Komisyon Topluluk girişimleri hakkındaki görüşlerini Yeşil Kitap olarak yayınlamıştır. Yeşil Kitap ile Komisyon, her girişim için uygulanacak esasları belirlemiştir. Bu çerçevede üye devletler tarafından önerilen programlar kabul edilirse, projeler uygulamaya konulmaktadır.

Her projenin finansmanı ilgili program tarafından karşılanmakta, projenin izlenmesi ve denetlenmesi ise üye devletler, ilgili kuruluşlar ve Komisyon'un temsil ettiği "İzleme Komiteleri" tarafından gerçekleştirilmektedir.

Avrupa Birliği 2000-2006 dönemi için, yeni kriterler kapsamında yapılan yardımların kalitesini arttırmaya yönelik olarak yenilikçi içerik taşıyan küçük ölçekli eylemleri ve teknik yardım konularını teşvik etmekte ve desteklemektedir.²⁵⁹ Yapısal fonlar hibe şeklinde kullanılmakta olup; bu fonların yüzde 94'ü yeni kriterler çerçevesinde ulusal girişimler tarafından kullanılmaktadır. Geri kalan kısmın yüzde 5,35'lik bölümü EC 1260/1999 sayılı Tüzüğü'nün 4. maddesi gereği Topluluk Girişimleri Programları ve her fonun yüzde 0,65'lik kısmı ise yenilikçi eylemler ve teknik yardım düzenlemeleri adı altında çalışma alanları içerisine giren çeşitli konulardaki bazı programlara destek vermektedir. Bu tür eylemlerin her birine sadece tek bir fon finansman sağlayabilmektedir.²⁶⁰

²⁵⁸ <http://www.tobb.org.tr/anket/abbpyf.htm>

²⁵⁹ Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, 2001, s. 9

²⁶⁰ <http://www.tobb.org.tr/anket/abbpyf.htm>

Teknik yardım konularına yönelik olarak ise sadece yapısal fonlara ilişkin tüzük uygulamasıyla ilgili hazırlık, izleme, değerlendirme ve denetleme önlemlerine mali destek sağlanabilmektedir. Bu çerçevede fonların işleyişine ilişkin genel nitelikte araştırmalar; fonlardan yararlananların deneyimlerinin değişimi ve karşılıklı bilgilendirmeyi öngören girişimler; bu alandaki uygulamalar konusunda yöntemlerin değerlendirilmesi ve bilgi değişiminin iyileştirilmesi gibi projelere finansman sağlanmaktadır.²⁶¹

1994-2000 yılları arasında Topluluk girişimleri olarak 13 adet program uygulanmıştır. Bunların isimleri ve maddi büyüklükleri şu şekildedir:

- Sınır Bölgelerinde İşbirliği ve Enerji Şebekesi (Interreg II)-3.447.600.000 ECU tutarında olup, sınır ötesi işbirliği, enerji ağlarının geliştirilmesi ve su yönetimi konularında uluslararası işbirliğini geliştirmek amaçlı projeleri desteklemek için uygulanmıştır.

- Çok Uzak Bölgeler (Regis II)-600.000.000 ECU tutarında olup, Birliğin en uzak bölgelerinde bulunan yerleri desteklemek amacıyla hazırlanan projelere destek vermiştir.

- İstihdam ve İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi (Employment)-1.784.000.000 ECU tutarında olup; kadınların, gençlerin ve engellilerin mesleki bütünleşmelerini sağlamak için hazırlanan projelere destek sağlamıştır.

- İşgücünün Endüstriyel Değişikliklere Uyumu (Adapt)-1.623.000.000 ECU tutarında olup, iş gücünün yeni koşullara uyumunu sağlamak amacıyla hazırlanan projelere finansman sağlamıştır.

- Kömür Madenleri Bölgelerinin Ekonomik Dönüşümü (Reacher II)-448.800.000 ECU tutarında olup, eski kömür madenlerinin bulunduğu yörelerin yeni koşullara göre dönüşümünü sağlamaya yönelik projelere finansman sağlamıştır.

- Çelik Alanlarının Ekonomik Dönüşümü (Resider II)-564.200.000 ECU tutarında olup, eskiden çelik sanayii konusunda uzmanlaşmış olan yörelerin yeni

²⁶¹ <http://www.tobb.org.tr/anket/abbpyf.htm>

koşullara uyumunu sağlamak amacıyla oluşturulan projelere yardımlarda bulunmuştur.

- Savunma Sektöründe Ekonomik Dönüşüm (Konver)-744.300.000 ECU tutarında olup, askeri faaliyetlere bağımlı olan yörelerde ekonomik olarak çeşitlenmenin sağlanması için hazırlanan projeleri desteklemiştir.

- Tekstil Sektöründe Ekonomik Dönüşüm (Retex)-562.800.000 ECU tutarında olup, tekstil sanayiine bağımlı olan yerlerdeki ekonomik çeşitliliği sağlamak için uygulanan projelere destek vermiştir.

- Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Tek Pazara Uyumu (SMEs)-1.054.000.000 ECU tutarında olup, KOBİ'lerin uluslararası alanda güçlerinin artırılması ve rekabet yeteneklerinin yükseltilmesi amacıyla hazırlanan projelere yardımlarda bulunmuştur.

- Kentsel Alanlar (Urban)-800.100.000 ECU tutarında olup, krizden en çok etkilenen kentsel yörelerin restorasyonuna yönelik projeleri desteklemiştir.

- Balıkçılık Sektörünün Yeniden Yapılandırılması (Pesca)-290.300.000 ECU tutarında olup, balıkçılık sektörünün yeniden yapılandırılması projelerini desteklemiştir.

- Kuzey İrlanda İçin Barış Programı (Peace)-300.000.000 ECU tutarında olup, Kuzey İrlanda'da ve İrlanda'nın dört sınır ilinde barış ve uzlaşma sürecinin desteklenmesi için hazırlanan projelere finansal destek sağlamıştır.

- Kırsal Kalkınma (Leader II)-1.722.600.000 ECU tutarında olan Kırsal Ekonominin Geliştirilmesinde Faaliyetlerin Birleştirilmesi (Link Between Actions for the Development of Rural Economy – Leader) Girişimi, Avrupa Birliği kırsal kalkınma girişiminin genel adıdır. 1994 öncesinde de Leader I olarak uygulanan bu girişim, tüm Birlik düzeyinde seçilmiş alanlarda entegre bir kırsal kalkınma için pilot uygulamaları teşvik etmektedir. Girişimin amacı, bilgi ve teknoloji kullanımını yaygınlaştırarak, kırsal alanlarda üretilen mal ve hizmetleri rekabete açarak, kırsal toplumun hayat standartlarını yükselterek, doğal ve kültürel kaynakların en iyi kullanımını sağlayarak kırsal alanların ekonomik, sosyal ve çevresel açılardan

sürdürülebilir kalkınmasını sağlamaktır.²⁶² Bu kapsamda tüm üye ülkeleri kapsayan bir kırsal kalkınma ağı kurulmuştur. Söz konusu ağ çerçevesinde kırsal kalkınma politikaları alanındaki bilgilerin sirkülasyonu, elde edilen deneyimlerin değişimi, know-how gibi konularda üye ülkelere ve üye ülkelerden gelen özel taleplere bilgi sunulmaktadır.²⁶³

Söz konusu programlar çerçevesinde 1994-1999 yılları arasında yapısal fonlardan, toplam yapısal fon harcamalarının yaklaşık yüzde 9'una karşılık gelen 13,45 milyar ECU tutarında kaynak kullanılmıştır.²⁶⁴

Ayrıca bunlara ek olarak Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu aracılığıyla bölgeler arası işbirliği, bölgesel ekonomik yenilik ve Birlik içinde mekan planlaması konularında yenilikçi önlemler uygulanmıştır.

Avrupa Sosyal Fonu'nun yenilikçi önlemleri ise, esas olarak mesleki eğitimin içeriği ve yönetim ile istihdamın teşviki konularındadır.

Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu'nun Yönlendirme Bölümü'nün yenilikçi önlemleri, Komisyon'un veya üye devletlerin tarımsal uyumu ve kırsal kalkınma konularındaki projeler üzerine oluşturulmuştur.

Balıkçılık Sektörü İçin Mali Araçlar çerçevesindeki yenilikçi önlemler ise, Birliğin balıkçı sicilinin geliştirilmesine katkıda bulunmaktadır.

Buna göre 2000-2006 döneminde dört yeni Topluluk Girişimi Programı öngörülmüştür. Bunlar;

✓ Sınır Bölgelerinde İşbirliği ve Enerji Şebekesi (Interreg III), Birlik alanlarının tamamında uyumlu ve sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek amacıyla Birlik içerisindeki sınır bölgelerinde, Birlik üyesi ülkelerle sınırları bulunan ülkelerin sınır bölgeleri arasında ve Birliğin kendi içindeki bölgeleri arasında işbirliğini kapsamaktadır.²⁶⁵ Girişim 4.875 milyon avro tutarında olup; Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu tarafından finanse edilmektedir. Burada Birliğin kendi içindeki

²⁶² Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu, y.a.g.e., s. 52

²⁶³ Şahin, y.a.g.e., s. 52

²⁶⁴ Şahin, y.a.g.e., s. 51

²⁶⁵ http://213.139.233.100/kurumsal/birimler/merkez/diatk/web/sunumlar/yapisal_fon.ppt

bölgesel işbirliği dışında genişleme perspektifi de dikkate alınarak, Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri ve Baltık Devletleri'nin de yararlanmasına olanak sağlayan bir yaklaşım sağlanmıştır. Bu kapsamda KOBİ'lerin güçlendirilmesine, eğitim, kültürel değişim, sınır bölgelerindeki sağlık sorunları, çevrenin korunması, iletişim, ulaşım ve enerji ağlarının geliştirilmesine yönelik çalışmalar desteklenmektedir.

28 Nisan 2000 tarihinde Komisyon, Interreg III Girişimi'ni genel hedefler çerçevesinde A, B ve C kanadı olarak üçe ayırmıştır. A Kanadı'nın hedefi sınır ötesi işbirliğini arttırmak ve Birliğin iç ve dış sınır bölgelerinde tecrübelerden kaynaklanan sorunların önüne geçmektir. B Kanadı'nın amacı ulus ötesi işbirliğini arttırmaktır. C Kanadı ise bölgeler arası işbirliğini geliştirmeyi hedeflemektedir.²⁶⁶

✓ Kırsal Kalkınma (LEADER +), Avrupa Birliği'nin, Ortak Tarım Politikalarında 1988 yılında gerçekleştirdiği reform sonucunda bir kırsal kalkınma politikasına gereksinim duyulması üzerine, 1991 yılından itibaren 217 çalışma grubunun katıldığı LEADER I olarak hayata geçirilmiş, 1994–1999 döneminde 850 çalışma grubunun katıldığı LEADER II olarak devam etmiştir.²⁶⁷ Gündem 2000 Raporu ile kırsal kalkınma politikalarının öneminin artmasına bağlı olarak girişim; tedbirler, yaklaşımlar ve saha bakımından LEADER + adı ile 2000–2006 dönemi için yeniden yapılandırılmıştır. LEADER +, Komisyon'un 14 Nisan 2000 tarihli ilanı üzerine "Kırsal Kalkınma İçin Topluluk Girişimi Olarak LEADER +'nın Genel Esasları" başlığı ile 18 Mayıs 2000 tarihli AB Resmi Gazetesi'nde yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.²⁶⁸ Girişim, yerel gruplar arasında işbirliğini ve kırsal kalkınmayı öngören projelere kırsal alanda çalışan işgücünün desteklenmesi ve yenilikçi faaliyetlerin geliştirilmesi amaçlarıyla destek sağlamaktadır. Girişimle, bu yöndeki projelere 2.020 milyon avro tutarında finansal destek Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu'nun Yönlendirme Bölümü tarafından sağlanmaktadır. Girişim, tabandan tavana doğru gerçekleştirilmekte, fonların yerel ve bölgesel idarelerce yönetilmesini esas alan saha uygulamalarıyla hayata geçirilmektedir. Temsil ettikleri yerel kırsal alanlar için, kamu-özel işbirliği ile ve ortak sorumluluk anlayışıyla oluşturulan Yerel Eylem Grupları (Local Action Groups-LAG), sorumlu oldukları alanlar için hazırladıkları genel kalkınma stratejileri doğrultusunda LEADER

²⁶⁶ <http://www.abm-istanbul.org/dokunamlar/abm/ihale/yurtdisi/abihale.htm>, (Erişim: 11.03.2005)

²⁶⁷ Güder, y.a.g.e., s. 148

²⁶⁸ Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu, y.a.g.e., s. 52

Girişimi'ni yürütürler. Girişim, Birlik ve üye ülkelerce ortaklaşa finanse edilmekte olup, Tablo-32'de de görüldüğü gibi Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu'ndan 2002–2006 dönemi için 2,02 milyar avro tahsis edilmiştir.²⁶⁹ Tabloda da görülebileceği gibi Fon'dan en büyük payı 18 program ile 467 milyon avro tahsis edilen İspanya almaktadır. İtalya'nın ise 22 programı bulunmasına karşın, Fon'dan 267 milyon avro tahsiste bulunulmuştur.

Tablo-32. ATYGF'dan 2000-2006 Yılları Arasında Üye Ülkelere Tahsis Edilen Kaynaklar (milyon avro)

ÜYE ÜLKE	PROGRAM SAYISI	AYRILAN KAYNAK
Belçika	2	15
Danimarka	1	16
Almanya	14	247
Yunanistan	1	172
İspanya	18	467
Fransa	1	252
İrlanda	1	45
İtalya	22	267
Lüksemburg	1	2
Hollanda	4	78
Avusturya	1	71
Portekiz	1	152
Finlandiya	1	52
İsveç	1	38
İngiltere	4	106
Avrupa Ağı		40
TOPLAM	73	2.020

Kaynak: <http://www.europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/g24208.htm>, (Erişim: 21.05.2004)

✓ Avrupa İstihdam Stratejisi ve Ulusal Eylem Planı (Equal), Avrupa İstihdam Stratejisi'nin ve ulusal eylem planlarının uygulanması bağlamında istihdam pazarına girişle ilgili olarak, her türlü eşitsizlik ve ayrımcılıkla mücadelede yeni

²⁶⁹ Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu, y.a.g.e., s. 53

yaklaşımların geliştirilmesine yönelik uluslar ötesi işbirliğinin artırılması için 2.847 milyon avro tutarında finansman desteği sağlamaktadır. Bu alandaki projeler Avrupa Sosyal Fonu tarafından desteklenmektedir.

✓ Kentsel Alanlar (Urban) kapsamında sürdürülebilir kentsel kalkınmanın sağlanabilmesi için Birlik üyesi devletlerin şehirlerinin ve komşu şehirlerin ıslahı amacıyla 700 milyon avro tutarında finansman sağlanmaktadır. Finansman kaynağı Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu olarak belirlenmiştir.²⁷⁰

Sayılan dört adet girişim için 2000-2006 yılları arasında yapısal fon harcamalarının yaklaşık yüzde 5,35'ine tekabül eden toplam 10.442 milyon avro tutarında kaynağın ödenmesi öngörülmüştür. Bu tutarın yarısı Interreg III için ayrılmıştır.²⁷¹

Tablo-33. Topluluk Girişimleri ve BSMA İçin 2000-2006 Yılları Arasında Tahsis Edilen Tutarlar (milyon avro)

ÜYE ÜLKE ADI	Interreg III	Urban II	Equal	Leader+	TOPLAM	BSMA
Belçika	104	20	70	15	209	34
Danimarka	34	5	28	16	83	197
Almanya	737	140	484	247	1.608	107
Yunanistan	568	24	98	172	862	0
İspanya	900	106	485	467	1.958	200
Fransa	397	96	301	252	1.046	225
İrlanda	84	5	32	45	166	0
İtalya	426	108	371	267	1.172	96
Lüksemburg	7	0	4	2	13	0
Hollanda	349	28	196	78	651	31
Avusturya	183	8	96	71	358	4
Portekiz	394	18	107	152	671	0
Finlandiya	129	5	68	52	254	3
İsveç	154	5	81	38	278	60
İngiltere	362	117	376	106	961	121
Diğ.Harcam.	47	15	50	40	152	0
TOPLAM	4.875	700	2.847	2.020	10.442	1.106

Kaynak: http://www.europa.eu.int/comm/regional_policy/intro/regions5_en.htm, (Erişim: 20.12.2004)

²⁷⁰ http://213.139.233.100/kurumsal/birimler/merkez/diatk/web/sunumlar/yapisal_fon.ppt

²⁷¹ Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, 2001, s. 8

Avrupa Birliği'nin 2000-2006 yılları arasında uygulayacağı Topluluk Girişimleri Programları'ndan ve Balıkçılık Sektörü İçin Mali Araçlar Fonu'ndan üye ülkelere yapmayı öngördüğü destek tutarları Tablo-33'de verilmiştir. Tabloda da görülebileceği gibi, Topluluk Girişimlerinden en büyük kaynak tahsisi İspanya'ya, Balıkçılık Sektörü Mali Aracı'ndan ise en büyük tahsis Fransa'ya yapılmıştır.

2.3.5. Avrupa Birliği'nin Genişlemesi ve Aday Ülkelere Yönelik Kırsal Kalkınma Politikaları

Avrupa Birliği'nin coğrafi olarak sınırlarının bulunduğu ülkelerle ve diğer dünya ülkeleri ile ilişkileri bulunmaktadır. Bunlardan bir kısmı gelecekte Birliğe üye olması kesinleşen ülkeler olup, bunlarla sürdürülen ilişkiler uyumun sağlanması yönündedir. Bunlar dışında kalan ülkelerle ise, gerek Birliğin dolaylı olarak etkilendiği olaylar ve gerekse insani yardımlar biçiminde ilişkiler yürütülmektedir.

Avrupa Birliği daha önce yaşadığı tüm genişlemelerde farklı stratejiler yürütmüştür. İlk olarak İngiltere, Danimarka, İrlanda ve daha sonra da Yunanistan'ın katılımı sonucunda Ortak Tarım Politikaları hemen katılım sonrasında bu ülkelerde yürürlüğe girmiş, ancak tarımsal ürünlerin fiyatlarının Topluluk fiyatları düzeyine çekilmesi ve tarımsal ürünlerin serbest dolaşımı beşer yıllık aşamalı bir geçiş dönemi sonunda sağlanmıştır. Yunanistan için bu süre sonradan yedi yıla uzatılmıştır.²⁷²

İspanya ve Portekiz için de aynı yöntem uygulanmasına karşın, bazı ürünler için ayrıcalık gerçekleştirilmiştir. Avusturya, İsveç ve Finlandiya için tarım sektöründe yeni bir entegrasyon yöntemi belirlenmemiş, katılımı birlikte tüm gümrük engelleri kaldırılmış, tarımsal ürünlerin fiyatları için de aşamalı bir uyum düşünülmemiştir.

Birliğin daha sonraki genişlemelerinde de katılımı birlikte Topluluk Müktesebatı doğrudan uygulanmaya başlanacak ve eski ve yeni üyeler arasında herhangi bir ayırım gözetilmeyecektir.²⁷³

²⁷² Gülcan Eraktan, "Türk Tarım Politikasında AB'ye Uyum Çalışmaları", **Tarım ve Mühendislik Dergisi**, Ankara, Kozan Ofset, 2002, Sa: 64-65, s. 14

²⁷³ Eraktan, 2002, s. 15

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dağılmasından sonra, Doğu Bloğu içerisinde bulunan Merkezi ve Doğu Avrupa lkeleri ile yakın ekonomik ve sosyal ilişkiler kurmak isteyen Avrupa Birliği, 1990 yılından sonra bu ülkelerle diyaloga başlamış ve Gündem 2000 Raporu ile on Merkezi ve Doğu Avrupa lkesi için bir genişleme stratejisi belirlemiştir. Bu kapsamda 1989 yılında Macaristan ve Polonya, 1990 yılında Çekoslovakya, 1991 yılında Bulgaristan ve Romanya ile ticaret ve işbirliği alanlarında antlaşmalar imzalanmıştır.

Daha sonraki dönemlerde ise, Avrupa Toplulukları ile Bulgaristan, ek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya, Romanya, Slovakya, Estonya, Letonya, Litvanya ve Slovenya ile Avrupa Antlaşmaları imzalanmıştır.

Avrupa Antlaşmaları, taraflar arasındaki ilişkilere yeni bir boyut kazandırmıştır. Bu antlaşmalar, ticareti teşvik etmek ve söz konusu ülkelerde demokrasinin yerleşmesine, serbest piyasa ekonomisinin işlerlik kazanmasına yardımcı olmak yanında, bu ülkeleri uzun vadede üyeliğe hazırlama özelliğine de sahiptir.

Avrupa Birliği tam üyelikten sonra bu ülkelerle olan ekonomik kalkınmışlık farklılıklarını giderebilmek amacıyla üç adet programı uygulamaya sokmuştur. Söz konusu ülkelerdeki tarımsal yapının yeniden şekillendirilmesine yardımcı olmak amacıyla Tarım ve Kırsal Kalkınma İçin zel Katılım Programı (Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development – SAPARD) adı verilen bir katılım öncesi mali araç oluşturulmuştur. Ayrıca Avrupa Uyum Fonu'na benzeyen, evre ve ulaştırma altyapılarını iyileştirmeye yönelik ISPA ve idari yapıyı güçlendirmeye yönelik olarak 1990 yılında uygulanmaya başlanan PHARE Programlarını hayata geçirmişlerdir.

2.3.5.1. PHARE Programı

Orta ve Doğu Avrupa lkelerinde 1989 yılında başlayan demokratikleşme ve piyasa ekonomisine geçiş çabalarını desteklemek amacıyla OECD (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı) lkelerince G-24'ler adı verilen bir grup oluşturulmuştur. Bu grubun amacı Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine yönelik gıda ve teknik, demeler dengesi ve diğer alanlardaki yardımların koordinasyonunu

sağlamaktır.²⁷⁴ G-24'ler ilk defa 1989 yılında Polonya ve Macaristan'a yönelik olarak PHARE (Pologne, Hongrie, Assistance a al Restructuatiun Economique) Programı adı altında bir yardım programı yürürlüğe koyarak, bu ülkelere mali ve teknik yardımlarda bulunmaya başlamışlardır. PHARE Programı kapsamına 1990 yılında Bulgaristan, Çekoslovakya, Yugoslavya ve Romanya; 1991 yılında Arnavutluk ve 1992 yılında da önce Estonya, Letonya ve Litvanya, daha sonra ise Slovenya dahil edilmişlerdir.

PHARE Programı, SAPARD ve ISPA Programları'nı kapsamayan alanlarda bölgesel kalkınma programları ve kurumsal kapasitenin güçlendirilmesine yönelik projelere, ayrıca Birlik Programlarına katılım ile ekonomik kalkınma ve KOBİ'lerin geliştirilmesine ilişkin projelere finansman sağlamaktadır.²⁷⁵ Bu kaynaktan sağlanan fonların yüzde 30'u aday ülkelerin adli ve idari sistemlerinin yeniden düzenlenmesine, yüzde 70'i de Birlik müktesebatının uygulanması için yapılacak yatırımlara yönelik olarak kullanılmaktadır.²⁷⁶

Bu kapsamda PHARE Programı, doğrudan yardımların yanı sıra ortak ülkelere özel ve kamu kuruluşları aracılığıyla know-how temin etme, yatırımları özendirme, projelere kredi olanakları sağlama, doğrudan altyapı yatırımlarını destekleme gibi işlemleri de gerçekleştirmektedir.²⁷⁷ Yeniden yapılanma sürecinde ilerlemeler sağlandıkça ağırlığın doğrudan altyapı yatırımlarına verilmesi hedeflenmektedir. Programın başlıca faaliyet alanları tarımsal işletmeler de dahil olmak üzere devlete ait işletmelerin yeniden yapılandırılması, özel sektörün geliştirilmesi, kurumların ve kamu yönetiminin yenilenmesi, sosyal hizmetler, istihdam ve sağlık hizmetlerinde reformlar yapılması, enerji, ulaştırma ve haberleşme altyapılarının geliştirilmesi, çevre ve nükleer güvenlik konularıdır.²⁷⁸

PHARE Programı, klasik dış yardımlarla finanse edilemeyen alanları da kapsamaktadır. Bu kapsamda serbest piyasa ekonomisini yaygınlaştırıcı ve yatırımları teşvik edici yasal düzenlemelerin yapılmasına destek vermektedir. Yardımlar, programlar kapsamındaki ülkelerin ihtiyaç duydukları alanlara göre

²⁷⁴ Karluk, y.a.g.e., s. 191

²⁷⁵ <http://www.tobb.org.tr/anket/abbpyf.htm>

²⁷⁶ <http://www.aso.org.tr/asomedyay/nisan2002/dosyanisan2002.html>

²⁷⁷ T.C.Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, Ankara, 1999, s. 15 (Erişim: <http://www.foreigntrade.gov.tr>, 12.12.2004)

²⁷⁸ T.C.Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, y.a.g.e., s. 15

belirlenmektedir. Her ülkenin yeniden yapılanma sürecinde ilerleme seviyesi ve sahip olduğu öncelikler farklı olduğu için tahsis edilen fonların nasıl harcanacağı Avrupa Birliği'nin onayladığı bir çerçevede dahilinde ilgili ülkenin temsilcileri ile sürdürülen temaslara sonucu belirlenmektedir. Yardımların yapılacağı programlar belirlendikten sonra, bunların yürütülmesi ilgili ortak ülkeye devredilmektedir. Bu Programın finansmanı büyük ölçüde Avrupa Yatırım Bankası ve Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası tarafından karşılanmaktadır. Ayrıca Dünya Bankası ve özel bankalar da Programa finansman sağlamaktadır. Bunun yanında Avrupa Kalkınma Fonu'ndan da programa transfer yapılmaktadır.²⁷⁹

PHARE Programı Avrupa Birliği içindeki yapısal fonların kriter-1'i ile aynı kapsamdadır.²⁸⁰

2000 yılından itibaren PHARE Programı, ISPA ve SAPARD Programları ile desteklenmeye başlamıştır.

Tablo-34'de görülebileceği gibi, Gündem 2000 Raporu'nda, aday olan Orta ve Doğu Avrupa Ülkelerine 2000-2006 yılları arasında PHARE Programı'ndan 10.920 milyon avro, SAPARD Programı'ndan 3.640 milyon avro ve ISPA Programı'ndan da 7.280 milyon avro olmak üzere toplam 21.840 milyon avro yardımda bulunulması öngörülmüştür. Ayrıca 2000-2004 yılları arasında Kıbrıs'a 57 milyon avro, Malta'ya ise 38 milyon avro tutarında katkıda bulunulması kararlaştırılmıştır.²⁸¹

²⁷⁹ Karluk, y.a.g.e., s. 192

²⁸⁰ Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, 2001, s. 11

²⁸¹ http://www.europa.eu.int/comm/regional_policy/intro/regions6_en.htm (Erişim: 20.12.2004)

Tablo-34. 2000-2006 Dönemi Topluluk Bütçesi (milyar avro)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	Toplam
Tarım	40.920	42.800	43.900	43.770	42.760	41.930	41.660	297.740
OTP (Kır.Kal.Hariç)	36.620	38.480	39.570	39.430	38.410	37.570	37.290	267.370
Kırsal Kalkınma	4.300	4.320	4.330	4.340	4.350	4.360	4.370	30.370
Yapısal Fonlar	32.045	31.455	30.865	30.285	29.595	29.595	29.170	213.010
İç Politikalar	5.930	6.040	6.150	6.260	6.370	6.480	6.600	43.830
Dış Politikalar	4.550	4.560	4.570	4.580	4.590	4.600	4.610	32.060
Yönetim	4.560	4.600	4.700	4.800	4.900	5.000	5.100	33.660
Rezervler	900	900	650	400	400	400	400	4.050
Katılım Öncesi Yardım	3.120	3.120	3.120	3.120	3.120	3.120	3.120	21.840
Tarım (SAPARD)	520	520	520	520	520	520	520	3.640
Yapısal Enstrümanlar (ISPA)	1.040	1.040	1.040	1.040	1.040	1.040	1.040	7.280
Phare Programı	1.560	1.560	1.560	1.560	1.560	1.560	1.560	10.920
Genişleme			6.450	9.030	11.610	14.200	16.780	58.070
Tarım			1.600	2.030	2.450	2.930	3.400	12.410
Yapısal Faaliyetler			3.750	5.830	7.920	10.000	12.080	39.580
İç Politikalar			730	760	790	820	850	3.950
Yönetim			370	410	450	450	450	2.130
TOPLAM	92.025	93.475	100.405	102.245	103.345	105.325	107.440	704.260

Kaynak: Gökhan Günaydın, “Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası Türkiye Tarım Sektörü İçin Bir Çıkış Yolu Olabilir mi?”, **Tarım ve Mühendislik Dergisi**, Ankara, ZMO Yayınları, 2004, sa: 69-70-71, s. 12

2.3.5.2. ISPA Programı

Aday Orta ve Doğu Avrupa Ülkelerinde geliştirilecek çevre ve ulaştırma alanlarındaki projelerin finansmanını sağlamak üzere 2000 yılında ISPA (Pre-Accession Instrument for Structural Policies- Ön Katılım İçin Yapısal Politika Aracı) adı altında bir program da faaliyete geçirilmiştir. ISPA kapsamında, projelerin toplam kamu harcamasının en fazla yüzde 75'ine kadar destek sağlanmaktadır. Ancak, Programın genel amaçlarını gerçekleştirmek için Komisyon tarafından zorunlu olduğu düşünülen bazı projelere ISPA kaynaklarından sağlanan katkının yüzde 85 oranına yükseltilmesi mümkündür. Bunun yanında, projenin bir bölümünün yürürlüğe girmesi ve gelir elde edilmeye başlanmasıyla veya başka kaynakların ortaya çıkmasına bağlı olarak, finansman katkısının yüzde 75'in altında kalması söz konusu olabilmektedir.²⁸²

ISPA, Avrupa Birliği ile aday ülke arasında Avrupa Birliği içindeki Kaynaşma Fonu'na benzer bir işlev görmektedir. Buna bağlı olarak ISPA Programı, aday ülkelerin AB politika ve süreçleriyle yakınlaşmalarını sağlamaya, aday ülkelerin Birliğin çevre standartlarına uyum çabalarına destek olmaya, trans-Avrupa şebekelerine aday ülkelerin girişini sağlamaya ve bu şebekelerin aday ülkelere açılmasına çalışmaktadır. Ancak, Programın desteklediği projelerin, projenin etkinliğinin sağlanması ve etkilerinin yaygınlaştırılması amacıyla en az 5 milyon avro tutarında olması gerekmektedir.²⁸³

Özellikle su kirliliği, atık yönetimi ve hava kirliliği problemleri Orta ve Doğu Avrupa Ülkelerinde Birlik üyesi ülkelere göre daha üst boyutlardadır. Bu sebeple de aday ülkelerin Birliğin çevre müktesebatına uyumunun sağlanabilmesi için önemli miktarlarda kaynağa gereksinimleri bulunmaktadır. Bu nedenle ISPA Programı, ağır yatırımları da içerecek şekilde acil yatırımları gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Bu kapsamda içme suyu temini, atık su ve katı atık yönetimi ile hava kirliliği konularına öncelik verilmektedir.²⁸⁴

Bunun yanında aday ülkelerde etkin bir ulaştırma sisteminin kurulması üyelik öncesi gerçekleştirilmesi gereken önemli bir faaliyettir. Bu nedenle ülkelerin Katılım

²⁸² <http://www.tobb.org.tr/anket/abbpyf.htm>

²⁸³ <http://www.tobb.org.tr/anket/abbpyf.htm>

²⁸⁴ <http://www.abm-istanbul.org/dokunamlar/abm/ihale/yurtdisi/abihale.htm>

Ortaklığı Belgeleri'nde ulaştırma alanında gsterdikleri hedeflere yönelik projelere kaynak aktarılması gerekmektedir. Bu kapsamda Birlik ve aday ülkeler arasında ulaşım bağlantılarının kurulması ve trans-Avrupa şebekesi çerçevesinde birbirleriyle bağlanması önem taşımaktadır. Bu nedenle yapılan yardımlar üyelikle birlikte artacak trafiği de karşılayacak biçimde demiryolları, otoyollar, kara yolları ve havaalanlarına yönelik olarak verilmektedir.

Avrupa Birliği tarafından 2000-2006 yılları arasında ISPA Programı çerçevesinde toplam 7.280 milyon avro tutarındaki kaynağın Orta ve Doğu Avrupa lkelerinin nüfus, kişi başına gayri safi yurtiçi hasıla ve ilgili ülkelerin yzlm dikkate alınarak kullanılması öngörülmüştür. Buna göre ülkelerin ISPA kaynaklarından yararlanma oranları Tablo-35'de görüldüğü gibidir. ISPA kaynaklarından en fazla yararlanma oranına sahip olan lke Polonya olup, en az yararlana ülke ise Slovenya'dır.

Tablo-35. ISPA Kaynaklarından Yararlanma Açısından İlgili lkelerin Yararlanma Oranları (%)

ÜLKE ADI	Yzlm (1000 km ²)	Nüfus (Milyon Kişi)	GSYH/Nüfus	Yararlanma Oranı (%)
Bulgaristan	111	8,3	4.600	8-12
ek Cumhur.	79	10,3	12.200	5,5-8
Estonya	45	1,4	7.300	2-3,5
Latvia (Letonya)	65	2,4	5.500	4-6
Litvanya	65	3,7	6.200	3,5-5,5
Macaristan	93	10,1	9.800	7-10
Polonya	313	38,7	7.800	30-37
Romanya	238	22,5	5.500	20-26
Slovakya	49	5,4	9.300	3,5-5,5
Slovenya	20	2,0	13.700	1-2

Kaynak: <http://www.tobb.org.tr/anket/abbpyf.htm>, (Erişim: 11.04.2005)

Ülkelerin ISPA kaynaklarından yararlanabilme olanakları hazırlayacakları projelere ve uyum açısından gösterecekleri çabalara bağlı olup; bu şekilde daha kaliteli projelerin ortaya konulması hedeflenmiştir. Ayrıca kaynakların ulaştırma ve çevre altyapısı ile ilgili projeler arasında eşit olarak paylaştırılması da

kararlaştırılmıştır. Bu bakımdan ISPA Programı'nın işleyişi ile Birliğin Kaynaşma Fonu işleyişi arasında benzerlikler bulunmaktadır.²⁸⁵

2000-2003 yıları arasında aday ũkelere tũm programlardan yapılan yardımlar Tablo-36'da gũrũlmektedir. Bu yardımların 2006 yılı sonuna kadar aday ũkelere her yıl aynı miktarlarda yapılacağı taahhũt edilmiştir. Yıllık 3.120 milyon avro tutarında olan bu yardımların, aday ũkelerin nũfusları dikkate alındığında ũnemi daha da ortaya çıkmaktadır. Buna gũre 2000 yılından itibaren yıllık kişi başına yaklaşık 30 avro tutarında bir kaynak aktarılması ũngũrũlmektedir.²⁸⁶

Tablo-36. 2000-2003 Yıllarında Aday ũkelere Őeřitli Programlardan Yapılan Ön Katılım Yardımları (milyon avro)

ŬLKE ADI	PHARE Programı	ISPA Programı	SAPARD Programı	TOPLAM
Bulgaristan	582	424	219	1.225
Çek Cumhuriyeti	406	285	92	783
Estonya	146	119	51	316
Macaristan	452	366	159	977
Latvia (Letonya)	148	194	91	433
Litvanya	314	213	125	652
Polonya	1.859	1.450	705	4.014
Romanya	1.106	986	632	2.724
Slovakya	299	187	76	562
Slovenya	146	68	26	240
TOPLAM	5.458	4.292	2.176	11.926

Kaynak: [http://www.euturkey.org.tr/abportal/uploads/files/2000-2003 Mali Yardımlar.doc](http://www.euturkey.org.tr/abportal/uploads/files/2000-2003_Mali_Yardımlar.doc), (Erişim: 27.12.2004)

2.3.5.3. SAPARD Programı

2000 yılında Avrupa Birliği, Orta ve Doğu Avrupa Ŭkeleri iÇin PHARE Programı kapsamında uyum ve yapısal fonlara uyum amacıyla tarımsal yapı ve tarımsal gelişmeye ilişkin SAPARD (Special Accession Program for Agriculture and Rural Development- Tarım ve Kırsal Kalkınma Alanında Özel Katılım Programı)

²⁸⁵ <http://www.tobb.org.tr/anket/abbpyf.htm>

²⁸⁶ <http://www.tobb.org.tr/anket/abbpyf.htm>

Programı'nı yürürlüğe koymuştur. Program aday Orta ve Doğu Avrupa Ülkelerine tarımsal alanda yapısal destek sağlamak amacıyla oluşturulan bir üyelik öncesi mali destek mekanizmasıdır ve Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu'nun Garanti Bölümü tarafından finanse edilmektedir.²⁸⁷ SAPARD Programı'nın öncelikli hedefleri, aday ülkelerin Topluluk Müktesebatını uygulamalarına yardımcı olmak, tarım sektöründe ve kırsal alanda yaşadıkları sıkıntıları aşmalarına yardımcı olmaktır. Bu nedenle 2000–2006 yılları arasında yıllık toplam 520 milyon avro tutarında bir kaynak ayrılmış ve AB Komisyonu'nun 20 Temmuz 1999 tarihli 1999/595/EC sayılı kararı ile bu kaynağın aday ülkeler arasında dağılımı düzenlenmiştir. Bu düzenlemede ülkelerin sahip oldukları çiftçi nüfusu, tarımsal arazi miktarı, satın alma paritesine göre milli geliri ve her ülkenin coğrafi özellikleri dikkate alınmıştır.²⁸⁸

Tablo–37. 2000–2006 Yılları Arasında Aday Ülkelerin SAPARD Programı'ndan Kullanacakları Kaynakların Dağılımı (bin avro)

ÜLKE ADI	KULLANILACAK KAYNAK
Bulgaristan	52.124
Çek Cumhuriyeti	22.063
Estonya	12.137
Litvanya	29.829
Letonya	21.848
Romanya	150.636
Slovakya	18.289
Slovenya	6.337
Macaristan	38.054
Polonya	168.683
TOPLAM	520.000

Kaynak: Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, “Avrupa’da Yenilenme, Türkiye’ye Etkisi”, AB Tarım Politikası, Ankara, Tisamat Matbaası, 2002, s. 11

²⁸⁷ Cemil Ertuğrul, “Küreselleşme Sürecinin ve AB Tarım Politikalarındaki Gelişmelerin Türk Tarımına Olası Etkileri”, **Küreselleşme ve Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türk Tarım Politikaları Sempozyumu-Bildiriler**, Gaziantep, G.Ü.Basımevi, 2003, s. 259

²⁸⁸ Güder, y.a.g.e., s. 155

SAPARD Programı'nın diğer fonlardan farkı, aday ülkelerin proje seçiminden ödeme yapılmasına kadar her aşamada sorumluluk üstlenmeleridir.²⁸⁹ Tablo-37'de aday ülkelerin 2000–2006 yılları arasında SAPARD Programı'ndan kullanacakları kaynağın dağılımı verilmektedir. Tabloda da görülebileceği gibi, en fazla kaynağı Polonya ve Romanya, en az kaynağı ise Slovenya ve Estonya kullanmaktadır.

SAPARD Programı tarafından tarımsal işletmelerde yatırımlar, tarım ve su ürünlerinin işleme ve pazarlama olanaklarının geliştirilmesi, kalite, bitki ve hayvan sağlığı kontrolleri, gıda kontrolleri ve tüketicilerin korunması için koşulların iyileştirilmesi, çevreyi koruma ve kırsal yaşamı sürdürmeye yönelik üretim yöntemlerinin geliştirilmesi, ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi, çiftlik yardım ve çiftlik idare hizmetlerinin düzenlenmesi, üretici örgütlülüğünün sağlanması, köylerin yenilenmesi ve kırsal mirasın korunması, arazilerin iyileştirilmesi ve yeniden parsellenmesi, arazi kayıtlarının güncellenmesi, mesleki eğitimin geliştirilmesi, kırsal altyapının yenilenmesi, tarımsal su kaynaklarının yönetimi, ormanların ve ormancılığın geliştirilmesi, tarımsal arazilerin ağaçlandırılması ve orman ürünlerinin işleme ve pazarlanmasına yönelik çalışmalar finanse edilmektedir.²⁹⁰

Aday ülkeler tarafından hazırlanan kırsal kalkınma planlarında yer alan öncelikler ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedir. Ancak planların çoğunda, çiftlik ekipman ve varlıklarını geliştirerek, üretilen ürünlerin kalitesini arttırarak, pazar gereksinimlerine uygun ürünlere yönelim sağlayarak, işletmelerin verimliliğini arttırmayı hedefleyen tarımsal işletmelere yatırım; tarım sektörünün pazarlama kabiliyetini, bina inşası ve yeniden yapımını, gıda işleme kuruluşlarına yapılacak yatırımı, depo malzemesi alımını, kalite ve atık kontrolünü geliştirme gibi yatırımların artmasını hedefleyen tarım ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanması; kırsal kesimde ekonomik gelişmeyi engelleyen telefon hizmetlerindeki, elektrik kullanımındaki yetersizliği ve kanalizasyon altyapısındaki eksiklikleri gidermeyi

²⁸⁹ Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu, y.a.g.e., s. 53

²⁹⁰ Güder, y.a.g.e., s. 157-158

amaçlayan kırsal altyapının iyileştirilmesi tedbirleri bulunmaktadır. Toplam kaynağın yaklaşık yüzde 26'sı tarım ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanması konusuna ayrılmışken, bunu yüzde 22 ile tarımsal işletmelere yatırım, yüzde 21 ile kırsal altyapıya yatırım ve yüzde 11 ile ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi takip etmektedir.²⁹¹

Projelerin finansmanı Avrupa Birliği ve aday ülke tarafından ortaklaşa yapılmaktadır. Finansmanda aday ülke ve Birliğin payları projenin özelliğine göre değişmektedir. Kamu tarafından gerçekleştirilen projelere Birlik yüzde 75 oranına kadar finansman sağlarken, özel sektörün uyguladığı projelerde bu oran yüzde 50'nin üzerine çıkamamaktadır. Teknik yardımlarda ise Birlik, finansmanın tamamını üstlenebilmektedir.

Aday ülkelerde SAPARD Programı'nın uygulanabilmesi için üç aşamalı bir prosedür izlenmektedir. Birliğin finansmanı ancak bu üç aşamanın yerine getirilmesinden sonra gerçekleştirilmektedir.

Öncelikle aday ülkeler 2000–2006 yılları için SAPARD Planlarını hazırlanmaktadır. Bu aşamada ülkeler Topluluk Müktesebatı'nı üstlenebilmek ve karşılaştıkları sorunları giderebilmek için ortaya koydukları öncelikleri sıralamakta, Fon'un kullanımının koşullarını bir plan olarak hazırlamaktadırlar. Bu planlar Tarımsal Yapılar ve Kırsal Kalkınma Komitesi (STAR Komitesi) tarafından onaylanarak, Komisyon'a iletilmekte, Komisyon ise planların tutarlılığını ve hedeflere uygunluğunu inceleyerek, kabul veya reddetmektedir.

Aday ülkeler tarafından hazırlanan bu planların Katılım Ortaklığı Belgeleri, Ulusal Programlar ve Ortak Tarım Politikası hedefleriyle uyumlu olması zorunludur. Plan bütçesinin en fazla yıllık yüzde 2'si Komisyon'un çalışmaları için kullanılabilir.

²⁹¹ Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu, y.a.g.e., s. 59-62

SAPARD Planları içerisinde mevcut durumun değerlendirilmesi, avantajların ve dezavantajların ortaya konulması, daha önce yapılan çalışmaların sonuçlarının açıklanması, bu konuya aktarılan kaynakların değerlendirilmesi, öngörülen stratejilerin, önceliklerin ve hedeflerin belirlenmesi, bu hedeflere göre hazırlanan ulusal kaynakları ve Birlik kaynaklarını içeren mali tablo, planların uygulanmasına yönelik faaliyetler, teknik yardımlar, eğitim çalışmaları, yetkili otorite ve organlar, yararlanıcıların tanımı, uygulama için öngörülen tedbirlerin açıklaması, izleme, değerlendirme ve kontrole ilişkin prosedürün tanımı ve diğer ilgililerle yapılan danışma görüşmelerinin sonuçları bulunmak zorundadır.²⁹²

İkinci olarak her aday ülke ile programın sonuna kadar geçerli olacak, programın kontrolü ve idaresi ile ilgili kuralları içeren çok yıllık mali anlaşma ve daha sonra da her yıl bu çok yıllık anlaşmada gerektiğinde değişiklikler yapan ve Birliğin yıllık katkısını belirleyen tek yıllık anlaşmalar yapılmaktadır. Bu anlaşmalarla Birlik kaynaklarının program çerçevesinde kullanım hakkı ilgili ülkeye devredilmektedir.

Çok yıllık mali anlaşmalarda SAPARD Programı'nın yönetiminin her bir ülkede ademi merkezîyetçi bir şekilde gerçekleştirilmesine ilişkin ayrıntılı hükümler, kırsal kalkınma programlarının etkinliğini sağlamak için gerekli olan izleme ve değerlendirme koşulları, diğer mali araçlarla kurulabilecek ilişkiler, harcamaların üçer aylık ve yıllık dönemler itibarıyla bildirilmesine yönelik hükümler, her ülkenin kuracağı SAPARD Ajansı'nı onaylayacak kuruluşun hazırlayacağı raporun ve vereceği onayın şekli ve kapsamı, 2222/2000 sayılı Komisyon Tüzüğü'ne atıf ve anlaşmazlıkların çözümünde izlenecek prosedür konularının yer alması gerekmektedir.²⁹³

Üçüncü aşamada ise her ülkede SAPARD Ajansı'nın kurulması gerekmektedir. SAPARD Ajansı, planlardaki tedbirleri uygulamakla ve projeye katılanlara ödemeleri yapmakla görevlidir. Planlardaki tedbirleri uygulamada Ajans,

²⁹² Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu, y.a.g.e., s. 57

²⁹³ Güder, y.a.g.e., s. 156

teklif ilanlarını yapmakta, başvuruların uygunluğunu kontrol etmekte, uygulanacak projeleri seçmekte, seçilen projelerin yerinde kontrollerini gerçekleştirmekte ve önceden belirlenen kıstaslar çerçevesinde raporlar hazırlamaktadır. Ödemelerde ise ödeme başvurularını kontrol etmekte, uygunluk ölçütlerinin yerine getirilip getirilmediğini incelemekte ve ödemelerin zamanında gerçekleştirilmesini sağlamaktadır.

Ajanslar uygulamada çok büyük mali yük getirecek projelerle karşılaştıklarında, bu projeler arasında Topluluk Müktesebatını uygulama kapasitesinin artırılması gerekliliğini dikkate alarak tercih yapmakla da görevlidirler.

Programın uygulanmasında aday ülke ve Komisyon yetkililerinden oluşan bir İzleme Komitesi oluşturulmakta ve bu komite programın hedeflere ulaşma durumunu incelemektedir.

PHARE Programı'nı uygulamakla sorumlu olan Ulusal Fon yetkili bir otorite olarak Ajans'ı akredite eder. Daha sonra akreditasyon Komisyon tarafından teyit edilir. 26 Kasım 2002 tarihinde Macaristan'a da Komisyon tarafından onayın verilmesi ile tüm aday ülkeler SAPARD Ajanslarının akreditasyonunu tamamlamış ve fondan yararlanmaya başlamıştır.²⁹⁴

SAPARD faaliyetlerinin Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu-Garanti Bölümü mali yöntemine uygun olması gerekmektedir. Bunun için Ajans'ın hesapları her yıl onaylayıcı bir kuruluş tarafından denetlenmektedir. Ayrıca harcamaların SAPARD kurallarına uygunluğu Komisyon tarafından da kontrol edilmektedir.²⁹⁵

SAPARD Programı ile ilgili 1268/99 sayılı Konsey Tüzüğü 29 Haziran 1999 tarihinde yayınlanmıştır. Bu Tüzüğe göre aday ülkeler Birliğe tam üye olduklarında Programdan çıkmakta ve fon diğer ülkeler arasında yeniden dağıtılmaktadır.²⁹⁶

²⁹⁴ Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu, y.a.g.e., s. 55

²⁹⁵ Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu, y.a.g.e., s. 55

²⁹⁶ Güder, y.a.g.e., s. 159

Avrupa Birliği, on yeni ülkenin katılımından sonra, bu ülkelerin Birliğe tam uyumunun sağlanması için bir finansman paketi hazırlamıştır. Buna göre yeni üyelerin tarım sübvansiyonlarından tümüyle yararlanabilmesi için 10 yıllık bir geçiş süreci uygulanması öngörülmektedir. Yeni üyelere çiftçilere doğrudan yapılan desteklemelerin eski üyelere yapılan ödemenin yüzde 25'i olarak başlatılması, 2005 yılında yüzde 30 ve 2006 yılına kadar yüzde 35'e çıkartılması; yeni üyelerin kırsal kalkınma desteklemelerinden daha fazla faydalandırılması; Birlik fonlarına ek olarak ulusal yardımlardan da yararlanmalarının sağlanması; şeker ve süt kotalarının hesaplanmasında 1995-1999 yılları arasındaki üretim düzeyinin referans alınması, tahıl piyasasında müdahaleler gibi OTP piyasa destek tedbirlerinin tümünden üyelik tarihinden itibaren yararlanılabilmesi, bölgesel yardımlar için üç yıllık bir geçiş dönemi uygulanması, Birlik genelinde olduğu gibi bölgesel yardımların GSYİH'nın yüzde 4'ünü aşmaması ve kişi başına düşen bölgesel yardımlardan yeni üyelerin eskilere göre daha az yararlanabilmesi öngörülmektedir.²⁹⁷

Komisyon'un hazırladığı bu pakete göre, Birliğe yeni katılan ülkelerin kırsal kalkınma amacıyla yapacakları çiftçilerin erken emekliliği, çevresel kısıtları olan bölgelerin desteklenmesi, tarım-çevre programları, tarım arazilerinin ağaçlandırılması, yarı geçimini sağamaya yönelik işletmelerin desteklenmesi, üretici grupları oluşturulması ve teknik yardım konularındaki girişimlerin mali tutarlarının en fazla yüzde 80'ine kadarı Birlik tarafından finanse edilecektir. Finansman ATYGF-Yönlendirme Bölümü tarafından sağlanacaktır.²⁹⁸

Pakette yer alan ve destekleme kapsamında olan kırsal kalkınma faaliyetleri genel olarak Birliğin diğer ülkelerinde de uygulanan faaliyetler iken, yeni üye ülkelerdeki geçimlik veya yarı geçimlik tarımsal üretim yapan işletmelerin desteklenmesi için özel bir düzenleme yapılmıştır. Buna göre işletmelerin

²⁹⁷ Eraktan, 2002, s. 16

²⁹⁸ Avrupa Komisyonu, "Genişleme ve Tarım: AB'ye Yeni Üye Ülkeler İçin Bir Bütünleşme Stratejisi", s. 3, (Erişim: http://www.europa.eu.int/comm/agriculture/external/enlarge/press/176_tr.pdf, 11.10.2004)

gelecekteki ekonomik işlerliklerini gösterir bir plan sunmaları halinde en fazla 750 avro tutarında sabit oranlı bir yardımdan faydalanabileceklerdir.²⁹⁹

Tablo-38’de, oluşturulan yeni paket kapsamında Avrupa Birliği’nin on yeni ülke için 2006 yılı sonuna kadar yapacağı tarımsal ödemeler görülmektedir. Tabloda da görülebileceği gibi, Birlik tarafından yapılacak ödemeler artarak, 2006 yılı sonunda 3.882 milyon avroyu bulacaktır.

Tablo-38. AB’nin On Yeni Üye Ülke İçin 2006 Yılı Sonuna Kadar Yapacağı Ödemeler (milyon avro)

Ödemelerin Türü	2004	2005	2006
Toplam Doğrudan Ödemeler	YOK (*)	1.173	1.418
Pazar Harcaması	516	749	734
Kırsal Kalkınma	748	1.187	1.730
TOPLAM	1.264	3.109	3.882

Kaynak: Avrupa Komisyonu, “Genişleme ve Tarım: AB’ye Yeni Üye Ülkeler İçin Bir Bütünleşme Stratejisi”, s. 2, (Erişim: http://www.europa.eu.int/comm/agriculture/external/enlarge/press/176_tr.pdf, 11.10.2004)

Birliğe yeni katılan ülkelerin sayısı olarak fazla olması ve genel olarak ekonomileri içerisinde tarımın büyük yer tutması nedeniyle Birlik bütçesine büyük yük getirecek olmaları, yeni ülkelerin eski ülkelerin almış oldukları sorumlulukları üstlenmeleri, ancak aynı hakları taşımamaları sonucunu doğurmaktadır.

2.3.5.4. Türkiye ve Adaylığı Daha Sonra Kabul Edilen Ülkelere Yönelik Birlik Mali Katkıları

Avrupa Birliği aday ülkelerin mevzuat uyumlarını ve idari yapılarını tamamlayabilmeleri için her ülkeye farklı şekillerde ekonomik yardımlarda bulunmaktadır. Aynı şekilde Türkiye’nin mevzuat uyumlulaştırmasını sağlayabilmesi

²⁹⁹ Avrupa Komisyonu, y.a.g.e., s. 2

(*) Avrupa Birliği Bütçesi’nden 2004 yılında hiçbir doğrudan ödeme yapılmamıştır. 2004 yılı doğrudan ödemeleri yeni üye olan devletler tarafından gerçekleştirilmiş, ancak 2005 yılında Birlik Bütçesi’nden geri ödeme yapılmıştır.

ve gerekli kurumsal yapılarını tamamlayabilmesi için de çeşitli mali yardımlarda bulunmaktadır. Ancak Türkiye PHARE, ISPA ve SAPARD programlarından faydalanamamaktadır. Türkiye, 2000-2001 yıllarında MEDA-II, Gümrük Birliği'nin Desteklenmesi İçin Avrupa Stratejisi ile, Ekonomik ve Sosyal Kalkınmanın Desteklenmesi İçin Avrupa Stratejisi Programlarından faydalanmıştır. AB liderleri tarafından 12-13 Aralık 2002 tarihinde yapılan Kopenhag Zirvesi'nde alınan karar çerçevesinde bu tarihten sonra AB Bütçesi'nden Türkiye'ye yapılan yardımlar Katılım Öncesi Mali İşbirliği Programı'ndan yapılmaya başlamıştır.³⁰⁰

Bu kapsamda Avrupa Birliği tarafından öncelikle Mali İşbirliği Programı ve İdari İşbirliği Fonu tarafından kırsal kalkınma ile ilgili olarak tarım ve balıkçılık konularında hayvan sağlığı, bitki sağlığı, gıda güvenliği ve kontrolü ve balıkçılık konularında çeşitli projelere kaynak sağlanmaktadır.³⁰¹ Türkiye 2004 yılı içerisinde Mali İşbirliği Programı kapsamında AB Ortak Tarım Politikası'nın Uygulanması İçin Hazırlık Projesi (IACS ve Kırsal Kalkınma) için 2.075.000 avro tutarında kaynaktan yararlanmışır.³⁰² Ayrıca Hollanda Hükümeti Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkelerinin Birliğe katılımına yardımcı olmak üzere MATRA ve PSO Programları (The Social Transition Programme for Central and Eastern Europe-Merkezi ve Doğu Avrupa İçin Sosyal Geçiş Programı ve The Programme for Cooperation with Countries in Central and Eastern Europe-Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri ile İşbirliği Programı) adında mali programlar hazırlamıştır. Zaman içerisinde programların kapsamı genişletilmiş ve tüm aday ülkelere uygulanmaya başlamıştır. Genel olarak bu programlar aday ülkelere AB mevzuatını uygulamada ve gerekli yapıların oluşturulmasında katkıda bulunmanın dışında, sivil toplumu ve özel teşebbüsleri desteklemek, adaylık süreci içerisinde vatandaşlar ve resmi makamlar arasında güçlü bir etkileşim mekanizması kurmaya yönelik olarak ülkelerin Ulusal Programlarına uyumlu projelere destek vermektedir.

³⁰⁰ http://www.euturkey.org.tr/abportal/uploads/files/2000-2003_Mali_Yardımlar.doc, (Erişim: 27.12.2004)

³⁰¹ Selma Aytüre, "AB Tarım Müktesebatına Uyum Konusunda Yürütülen Çalışmalar", **Küreselleşme ve Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türk Tarım Politikaları Sempozyumu-Bildiriler**, Gaziantep, G.Ü.Basımevi, 2003, s. 194

³⁰² TKB Uluslararası Tarımsal İlişkiler ve Avrupa Birliğine Uyum Komisyonu, y.a.g.e., s. 55

Türkiye MATRA ve PSO Programlarına 2000 yılında dâhil edilmiş olup, bu programlardan Türkiye'deki Büyükbaş Hayvanların Tespit ve Kayıt Projesi, Hükümet Yetkililerinin Danışma Görevleri Projesi gerçekleştirilmiştir. Ayrıca eşleştirme ortağı Almanya Veterinerlik Mevzuatına Uyum Projesi'ne, Hollanda ve Yunanistan Bitki Sağlığı Mevzuatına Uyum Projesi'ne ve Hollanda-Almanya-İsveç ortaklığı da Su Ürünleri Sektörünün AB Müktesebatına Yasal ve Kurumsal Uyum Projesi'ne teknik yardım sağlamaktadır.³⁰³

Ayrıca Türkiye MEDA II kapsamında da mevzuat uyumu bakımından Topluluk kaynaklarından faydalanmıştır.

Türkiye'nin Ulusal Programı'nda yer alan tarım ve balıkçılık müktesebatını üstlenebilmesi ile ilgili projeler için faydalandığı Topluluk Programları Tablo-39'da verilmiştir.

Türkiye'nin adaylığının onaylanmasının ardından, diğer ülkelere sağlanan fonlardan faydalandırılmamasına bağlı olarak Birlik ile Türkiye arasında müzakerelerin başlaması ile birlikte 2007-2013 döneminde SAPARD, PHARE ve ISPA programlarının yerini alacak yeni bir birleştirilmiş Katılım Öncesi Aracı ve bunun içerisinde de Katılım Öncesi Kırsal Kalkınma Aracı'nın oluşturulması öngörülmüştür.³⁰⁴

³⁰³ TKB Uluslararası Tarımsal İlişkiler ve Avrupa Birliğine Uyum Komisyonu, y.a.g.e., s. 46

³⁰⁴ Avrupa Toplulukları Komisyonu, "Türkiye'nin Üyeliği Perspektifinden Kaynaklanan Hususlar", **Komisyon Birimleri Çalışma Belgesi**, s. 33, (Erişim: http://www.abgs.gov.tr/uploads/files/Etki_Raporu.pdf, 27.12.2004)

Tablo-39. Türkiye'nin Müktesebat Uyumu İçin Topluluk Programlarından Faydalandığı Projeler

YIL	MALİ ÇERÇEVE	PROJE ADI	TOPLULUK KATKISI (avro)	ULUSAL KATKI (avro)
1996	MEDA II Programı	Gıda Denetim Laboratuvarı	10.123.000	
2000	MATRA/PSO Programları	Türkiye'deki Büyükbaş Hayvanların Tespit ve Kayıt Projesi	500.000	
2002	2002 Türkiye-AB Mali İşbirliği	Gıda Denetimi Hizmetlerine Destek Projesi (MEDA II kapsamında yürütülen gıda projesini desteklemektedir.)	699.000	
		Veterinerlik Mevzuatına Uyum Projesi	13.300.000	3.744.000
		Bitki Sağlığı Mevzuatına Uyum Projesi	4.200.000	1.113.000
2003	2003 Türkiye-AB Mali İşbirliği	Balıkçılık Projesi	6.168.621	434.129
2004	2004 Türkiye-AB Mali İşbirliği	AB OTP'nın Uygulanması İçin Hazırlık Projesi (IACS+Kırsal Kalkınma)	2.075.000	
		Türkiye'de Gıda Güvenliği ve Kontrol Sistemlerinin Yeniden Yapılandırılması ve Güçlendirilmesi Projesi	10.700.000	
		Türkiye'de Organik Tarımın Geliştirilmesi ve Mevzuatının Avrupa Birliği Mevzuatına Uyumlaştırılması Projesi	1.260.000	
		Tekstil, İnşaat Malzemesi, Gübreler, Asansörler, Otomatik Olmayan Tarım Aletleri ve Yasal Metroloji Kapsamındaki AB Direktiflerinin Uygulanmasına Yönelik Olarak Piyasa Gözetimi Laboratuvarlarının Desteklenmesi Projesi		

Kaynak: TKB Uluslararası Tarımsal İlişkiler ve Avrupa Birliğine Uyum Komisyonu, "II. Tarım Şurası Uluslararası İlişkiler ve Avrupa Birliğine Uyum Komisyonu Çalışma Belgesi", s. 55 (Erişim: <http://tarimsurasi.tarim.gov.tr/PDFLER/XI.Komisyon.pdf>, 05.01.2005)

Bu kapsamda Türkiye ve daha sonra adaylığı kabul edilen ülkelere yönelik olmak üzere, OTP ve ilgili müktesebatın uygulanmasına ve aday ülkelerde tarım sektörü ve kırsal alanların sürdürülebilir biçimde adaptasyonunun sağlanmasına yardımcı olmak amacıyla Katılım Öncesi Araç-Kırsal Kalkınma Bileşeni (Instrument for Pre-Accession-Rural Development (IPARD)) oluşturulmuştur. IPARD, daha önce aday ülkeler için oluşturulan SAPARD ile ilkeler ve uygulama açısından büyük benzerlikler taşımaktadır. IPARD ile, pazar verimliliği, kalite ve sağlık standartlarının iyileştirilmesi, ayrıca kırsal alanlarda yeni istihdamlar yaratılması konularına yönelik çalışmalar desteklenecektir.³⁰⁵

IPARD'ın mali kontrolü, Katılım Öncesi Araç dahilinde bulunan diğer bileşenlerden farklı olarak, yalnızca aday ülke tarafından gerçekleştirilecektir. Bu nedenle öncelikle aday ülkenin Kırsal Kalkınma Planı'nı hazırlaması, bu planın Komisyon tarafından onayını takiben Kırsal Kalkınma Ödeme Ajansı'nı (IPARD Ajansı) kurması gerekmektedir. Diğer bileşenlerin uygulanmasında gerekli idari yapılar oluşturulana kadar Merkezi Finans ve İhale Birimi gerekli işlemleri yürütebilirken, IPARD'ın uygulanabilmesi için mutlaka ATYGF-Garanti Bölümü'nce sağlanacak kaynakları kullanmak üzere bir Ödeme Ajansı'nın kurulması zorunludur. Oluşturulacak bu Ödeme Ajansı'nın tam üyelik sonrasında ATYGF Ödeme Ajansı şekline dönüşmesi beklenmektedir.³⁰⁶

Ödeme Ajansı'nın projelerin seçimi, tahsilat ve ödemelerin onaylanması ve yapılması, muhasebe kayıtlarının tutulması, kontrollerin yapılması ve raporlanması gibi görevleri olacaktır. Ödeme Ajansları'nın yapacağı kontroller sırasında usulsüz ödemelerin yapıldığı tespit edilirse, bu ödemelerin üye ülkelere geri alınması veya bir sonraki ödemede mahsup edilmesi öngörülmektedir.

³⁰⁵ [http://www.abgs.gov.tr/uploads/files/KATILIM ONCESI ARAC - KIRSAL KALKINMA BILESENI.PDF](http://www.abgs.gov.tr/uploads/files/KATILIM_ONCESI_ARAC_-_KIRSAL_KALKINMA_BILESENI.PDF), s. 1, (Erişim: 26.09.2005)

³⁰⁶ [http://www.abgs.gov.tr/uploads/files/KATILIM ONCESI ARAC - KIRSAL KALKINMA BILESENI.PDF](http://www.abgs.gov.tr/uploads/files/KATILIM_ONCESI_ARAC_-_KIRSAL_KALKINMA_BILESENI.PDF), s. 4

IPARD Ödeme Ajansları'nın Uygulama ve Ödeme Birimleri şeklinde birbirinden bağımsız iki ayrı bölümden oluşması ve farklı görevleri yürütmesi zorunludur.

IPARD'dan yararlanabilmek için aday ülkelerin Kırsal Kalkınma Planları içerisinde mevcut durum, önerilen stratejiler, hedefler, öncelikler, tavsiyeler, finansal kaynakları gösterecek finans tablosu, tedbirlerin ve yararlanacakların tanımı, planın uygulanmasını izlemeye yönelik düzenlemeler, uygulamalardan sorumlu ve yetkili merciler veya kişiler ile, görüşmelerin sonuçlarının bulunması gereklidir.³⁰⁷

IPARD tarafından aday ülkelerde çiftliklerin yeniden yapılandırılması ve AB standartlarına ulaştırılması, tarım ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanmasının iyileştirilmesi, kırsal yapının ve kırsal ekonomik faaliyetlerin iyileştirilmesi ve geliştirilmesi, üretici gruplarının geliştirilmesi, tarım-çevre ve hayvan refahının sağlanması, yerel ortaklıklar yoluyla yerel kırsal kalkınma stratejilerinin ve entegre kırsal kalkınma stratejilerinin ortaya konulması ve uygulanması için kırsal toplulukların hazırlanması, eğitim ve teknik yardım amaçlarına yönelik uygulamaların desteklenmesi öngörülmektedir.³⁰⁸

Bileşenden faydalanılabilmesi için IPARD'ın uygulanmasını denetleme, raporları onaylama, Komisyon ile her türlü iletişimi kurmak ve IPARD Ajansına tavsiyelerde bulunmak amacıyla ilgili kurum ve kuruluşların, sosyal tarafların ve Komisyon'un temsilcilerinden oluşan bir İzleme Komitesi kurulması da gerekmektedir.

IPARD Ajansları'nın Kırsal Kalkınma Planları kapsamında belirledikleri projelerin kamu katkısının en fazla yüzde 75'i IPARD kaynaklarından desteklenecektir. Projeye yapılacak kamu katkısının hangi oranda olacağı ise projenin uygulayıcıları, mahiyeti ve faydalanıcılarına göre değişecektir. IPARD

³⁰⁷ [http://www.abgs.gov.tr/uploads/files/KATILIM ONCESI ARAC - KIRSAL KALKINMA BILESENI.PDF](http://www.abgs.gov.tr/uploads/files/KATILIM_ONCESI_ARAC_-_KIRSAL_KALKINMA_BILESENI.PDF), s. 2

³⁰⁸ [http://www.abgs.gov.tr/uploads/files/KATILIM ONCESI ARAC - KIRSAL KALKINMA BILESENI.PDF](http://www.abgs.gov.tr/uploads/files/KATILIM_ONCESI_ARAC_-_KIRSAL_KALKINMA_BILESENI.PDF), s. 3

kaynaklarından faydalanılırken, önce proje tamamlanmakta, daha sonra kamu katkısı geri alınabilmektedir. Dolayısıyla projelerin tamamlanmış olması zorunluluğu çiftçilerle ortak uygulanacak projelerde ise üye ülkelerin kredi vermesini gerektirmektedir.³⁰⁹

Türkiye Katılım Öncesi Kırsal Kalkınma Aracı'na 1 Ocak 2007 tarihinde dahil olacak ve bu kapsamda Avrupa Birliği mali kaynaklarından faydalanmaya başlayabilecektir.³¹⁰

³⁰⁹ [http://www.abgs.gov.tr/uploads/files/KATILIM ONCESI ARAC - KIRSAL KALKINMA BILESENI.PDF](http://www.abgs.gov.tr/uploads/files/KATILIM_ONCESI_ARAC_-_KIRSAL_KALKINMA_BILESENI.PDF), s. 7

³¹⁰ http://www.abgs.gov.tr/uploads/files/2005_ilerleme.pdf, (Erişim: 28.11.2005)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE KIRSAL KALKINMA POLİTİKALARININ AVRUPA BİRLİĞİ İLE UYUMLULAŞTIRILMASI

3.1.TÜRKİYE VE AVRUPA BİRLİĞİ'NDE TARIMSAL YAPININ KARŞILAŞTIRILMASI

Türkiye ve Avrupa Birliği tarımı karşılaştırıldığında, en önemli farklılığın işletme sayılarında ve büyüklüklerinde olduğu görülmektedir. Tablo-40'da da görüldüğü gibi, 2003 yılı itibariyle Türkiye'de yaklaşık 3 milyon tarımsal işletme olup, ortalama tarım işletme büyüklüğü 6,1 hektar, 15 üyeli Avrupa Birliği'nde ise yaklaşık 6,8 milyon işletmede ortalama işletme büyüklüğü 18,7 hektardır. 25 üyeli Avrupa Birliği'nde ise yaklaşık 13 milyon işletme bulunmakta olup, ortalama işletme büyüklüğü 13 hektardır. Ayrıca Türkiye'de ortalama işletme büyüklüğünün küçük olması yanında diğer bir sorun da, bu işletmelerin çok parçalı oluşudur.

Türkiye'de tarım sektörünün toplam gayri safi milli hâsıla içindeki payı yüzde 11,5'dir. Buna karşılık toplam işgücünün yüzde 34'ü tarım sektöründe istihdam edilmektedir. Tarım ürünleri ihracatının toplam ihracat içerisindeki payı yüzde 10,3 iken, tarım ürünleri ithalatının toplam ithalat içerisindeki payı ise yüzde 6,1 civarındadır.³¹¹ Avrupa Birliği'nde ise tarımın gayri safi milli hâsıla içindeki payı yüzde 1,6; tarımsal istihdamın toplam istihdamdaki payı da yüzde 6 dolayındadır.³¹²

Türkiye tarımında küçük ölçekli işletmeler yoğunlukta olmasının yanısıra işletme başına istihdam düzeyi de Avrupa Birliği'ne oranla yüksektir. Nitekim AB'de işletme başına bir kişi istihdam edilirken Türkiye'de bu oran 2,3 kişidir. Bu durum kişi başına üretim değerinin, yani emek verimliliğinin de düşük olmasına neden olmaktadır. Kişi başına üretim değeri Türkiye tarımında 4.055 avro iken AB-15'te 44.153; AB-25'te ise 30.967 avro düzeyindedir.

³¹¹ Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu, y.a.g.e., s. 14

³¹² Eraktan, 2002, s. 14

Tablo-40. Bazı Göstergeler Bakımından Türkiye ve Avrupa Birliği Karşılaştırması (2003)

GÖSTERGELER	TÜRKİYE	AB-15	AB-25
Toplam Yüzölçümü (Km ²)	769.604	3.234.627	3.973.200
Tarım Alanı (bin hektar)	26.578	130.004	163.479
Sulanan Tarım Alanı (bin hektar) (2002 Yılı)	5.215	13.101	25.220
Tarım İşletmesi Sayısı (bin adet)	3.021	6.771	13.000
Ortalama İşletme Büyüklüğü (hektar)	6,1	18,7	13,0
Ortalama Organik İşletme Büyüklüğü (hektar)	7	34	34
Nüfus (bin kişi)	69.884	379.483	453.683
Toplam Tarımsal İstihdam (bin kişi)	6.165	6.487	10.082
Tarımsal Üretim Değeri (milyon avro)	24.996	286.418	312.209
GSMH'da Tarımın Payı (%)	11,5	1,6	1,6
Tarımda Kişi Başına Üretim Değeri (avro)	4.055	44.153	30.967
İşletme Başına İstihdam (kişi)	2,3	1,0	1,0
İstihdamda Tarımın Payı (%)	34,0	5,0	6,0
Toplam İhracatta Tarımın Payı (%)	10,3	6,2	6,5
Toplam İthalatta Tarımın Payı (%)	6,1	6,2	6,4
Tarım Ürün. Dış Ticaret Dengesi (milyon avro)	641	6.422	4.887
Tarıma Yapılan Transferler (milyon avro)	2.032	47.903	---
Çiftçi Başına Transfer (avro)	330	7.384	---
Gübre Tüketimi (bin ton)	1.743	14.846	21.872
Sığır Sayısı (bin baş)	9.925	78.472	88.704
Koyun Sayısı (bin baş)	25.431	87.674	89.984
Keçi Sayısı (bin baş)	6.772	11.873	12.517
Süt Verimi (kg/baş)	1.888	6.235	5.889
Sığır Karkas (kg/baş)	183	316	---
Buğday Verimi (kg/dekar)	209	614	593
Mısır Verimi (kg/dekar)	501	762	662

Kaynak: EC, *Agricultural in the Europa Union Statistical and Economic Information-2004*, Belgium, 2005

EC Directorate General for Agriculture, "Agricultural Situation in the Candidate Countries-Country Report Turkey", (Erişim: http://www.euturkey.org.tr/abportal/uploads/files/CP_Turkey_Agriculture.pdf, 27.12.2004)'den yararlanılarak hazırlanmıştır.

Diğer taraftan, Türkiye’de süt ve et gibi hayvansal ürünlerde hayvan başına elde edilen ürün miktarı AB ortalamasının çok altındadır. Benzer bir durum bitkisel ürünler için de geçerlidir.

Bu yapısal farklılıkların yanısıra tarımsal desteklerde de büyük farklılıklar bulunmaktadır. Nitekim çiftçi başına yapılan destek miktarı Türkiye’de 330 avro iken bu rakam AB-15 için 7.384 avrodur. Çiftçi başına üretim değeri ile birlikte bir analiz yapıldığında Türk çiftçisinin üretime yaptığı katkının yüzde 8,1’i AB-15 çiftçisinin ise yüzde 16,7’si oranında destek aldığı görülmektedir.

Avrupa Birliği’nde kişi başına düşen gelir yaklaşık 24.000 dolar, kırsal kesimde ise 9.000 dolardır Türkiye’de ise kişi başına düşen gelir yaklaşık 3.000 dolar, kırsal kesimde ise 1.400 dolardır.³¹³

3.2.TÜRKİYE VE AVRUPA BİRLİĞİ’NDE TARIMSAL (KIRSAL) DESTEKLEMELERİN KARŞILAŞTIRILMASI

Avrupa Birliği’nde kırsal kalkınma politikaları kapsamında çiftçilere yönelik desteklemelerde bulunmaktadır. Türkiye’de ise gerçek anlamda bir kırsal kalkınma politikası bulunmadığından, çiftçilere üretim ve gelir arttırıcı desteklemelerde bulunmaktadır. Önceki bölümlerde Avrupa Birliği’nde ve Türkiye’de bu amaçlarla verilen desteklemeler hakkında detaylı bilgi verilmiştir.

Avrupa Birliği’nde tarım sektörüne verilen desteklerin büyük bir kısmı Ortak Tarım Politikaları kapsamında Ortak Piyasa Düzenlemeleri için gerçekleştirilmektedir. Ancak, tarımsal ürünler üretiminde ortaya çıkan fazlalıklar ve Ortak Piyasa Düzenlemelerinin bütçe üzerinde fazla yük getirmesi, bunun yanında üretime yönelik desteklemelerin Birlik içerisinde gelir dağılımını olumsuz yönde etkilemeye başlaması nedeniyle, Avrupa Birliği kırsal kalkınmaya yönelik desteklemelere ağırlık vermeye başlamıştır. Bu amaçla Haziran 2003’de uygulanmaya başlanan OTP reformu çerçevesinde üretim ile çiftçilere verilen

³¹³ Sait Engindeniz, “AB ve Türkiye’de Tarım İşletmelerinin Sayı ve Arazi Genişliklerindeki Değişmeler”, **Türktarım Dergisi**, Ankara, TKB Yayınları, 2002, sa: 143, s. 30

desteklemeler arasındaki ilişki ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır.³¹⁴ Bunun yerine Birlik, ürün kalitesinin yükseltilmesi, çevrenin korunması, hayvan refahı, çiftlik faaliyetlerinin geliştirilmesi, ormancılık gibi faaliyetleri desteklemeye başlamıştır. Ayrıca Avrupa Birliği dezavantajlı alanlarda faaliyet gösteren çiftliklere telafi edici ödemeler yapmakta, genç çiftçilere işletme kurabilmeleri için yardımlarda bulunmakta, çiftçiliği bırakmak isteyen veya emekli olmak isteyen üreticilere erken emeklilik desteklemeleri yapmaktadır.

Türkiye’de ise uzun yıllar pazar fiyat müdahaleleri, destekleme alımları, girdi destekleri, tarımsal kredi faiz sübvansiyonları, doğal afet ödemeleri, ürün teşvik primleri gibi üretime yönelik desteklemeler yapılmıştır. Bunun yanında dış ticarete yönelik önlemler ile tarım sektörü korunmaya çalışılmıştır.

Avrupa Birliği’ne katılım sürecinde Türk Tarım Politikaları’nın Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikaları’na uyumu açısından Türkiye’deki tarımsal destekleme politikalarının Dünya Ticaret Örgütü kuralları çerçevesinde yeniden yapılandırılması gerekmektedir.

Nitekim, 2005 yılından itibaren Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından doğrudan gelir desteklemelerinin yanı sıra fark ödemeleri, hayvancılık destekleri, çevresel amaçlı destekler, telafi edici ödemeler, ürün sigortası ödemeleri ve kırsal kalkınma desteklemeleri yapılması planlanmaktadır.³¹⁵

3.3.TÜRKİYE’DE KIRSAL KALKINMA POLİTİKALARININ UYUMLULAŞTIRILMASI

Türkiye’de, AB ülkelerinde olduğu gibi, Anayasa’daki bir kısım hükümler hariç yasa gücünde belirlenmiş kırsal kalkınma politikası çerçevesi bulunmamaktadır. Değişik hükümetler, parti programları hedeflerinde bir politika

³¹⁴ Can, y.a.g.e., s.3

³¹⁵ TKB Tarımsal Girdi ve Destekler Komisyonu, y.a.g.e., s. 48

uygulama çabası içindedirler. Buna karşın aynı hükümet içerisinde farklı Bakanlar dahi farklı politikalar uygulamışlardır.³¹⁶

Ancak, Anayasa'nın değişik bölümlerinde tarımsal ve kırsal kalkınma faaliyetlerine ilişkin hükümler bulunmaktadır. Örneğin 44. maddede erozyonla mücadele, topraksız veya yeterli toprağı bulunmayan köylülere toprak sağlanması öngörülmektedir. 45. maddede ise “Devlet, tarım arazileri ile çayır ve meraların amaç dışı kullanılmasını ve tahribini önlemek, tarımsal üretim planlaması ilkelerine uygun olarak bitkisel ve hayvansal üretimi arttırmak maksadıyla, tarım ve hayvancılıkla uğraşanların işletme araç ve gereçlerinin ve diğer girdilerinin sağlanmasını kolaylaştırır. Devlet, bitkisel ve hayvansal ürünlerin değerlendirilmesi ve gerçek değerinin üreticilerin eline geçmesi için gereken tedbiri alır.” denilmektedir. Ancak, bu yöndeki çalışmalar dağınık, kısa süreli ve doğru araçlarla desteklenemediğinden başarılı olamamıştır.³¹⁷

Türkiye’de tarım ve kırsal kalkınma politikalarına yönelik hedefler beş yıllık kalkınma planlarında yer almakta olup, kanununda belirtildiği gibi, bu hedefler özel sektör için yönlendirici, kamu sektörü için ise emredici niteliktedir.

Farklı dönemlerde daha değişik hedefler ortaya konulmuş olsa da, genel olarak Türkiye’de kırsal kalkınma ve tarım politikalarına yönelik hedefler ile, Avrupa Birliği’ndeki hedefler Tablo-41’de verilmektedir. Tabloda da görülebileceği gibi, Türkiye ve Avrupa Birliği’nde uygulanan politikaların hedefleri birbirine çok benzemesine karşın, Türkiye’de bu hedeflere ne şekilde ulaşılacağı net bir şekilde ortaya konulamaması ve bir planlamanın yapılamaması nedeniyle hedeflere ulaşamamakta, dolayısıyla da yapısal problemler daha da artarak devam etmektedir. Avrupa Birliği’nde ise hedeflere ulaşılabilmesi için uygulanan politikalar günün koşullarına göre sürekli düzenlenmekte, dolayısıyla aktif ve sürekli değişen politikalar uygulanarak, başarı sağlanabilmektedir.

³¹⁶ A.Sadi Ulusoy, “AB’ne Adaylık Sürecinde AB ve Türkiye Tarım Politikaları: Öncelikler-Farklılıklar-Çelişkiler”, **AB Genişleme Sürecinde Türkiye-Tarımsal ve Kırsal Politikalar Sempozyumu**, Ankara, Kozan Ofset, 2003, s. 188

³¹⁷ Ulusoy, y.a.g.e., s. 189

Tablo-41. Türkiye ve Avrupa Birliği'nde Kırsal Kalkınma ve Tarım Politikalarının Hedefleri

TÜRKİYE	AVRUPA BİRLİĞİ (Roma Anlaşması 39. Madde)
Tüketiciler için yeterli bir besin seviyesi ve makul fiyatlardan ürün temini.	Tüketicilere gıda maddelerinin makul fiyatlarla ve düzenli olarak temini.
Verim ve üretim artışı sağlanırken, kötü hava koşullarının üretim üzerindeki etkisinin azaltılması.	Üretim faktörlerinin rasyonel kullanımı yoluyla tarımsal üretimi geliştirmek.
Tarımda çalışanlara yeterli ve düzenli bir gelirin temin edilmesi.	Tarım üreticilerine uygun bir yaşam standardı temin etmek.
Tarımsal ürünlerin ihracatının desteklenmesi.	Tarımsal pazarları stabilize etmek.
Kırsal alanların kalkındırılmasının ve kendine yeterlilik oranının yükseltilmesi.	

Kaynak: A.Sadi Ulusoy, "AB'ne Adaylık Sürecinde AB ve Türkiye Tarım Politikaları: Öncelikler-Farklılıklar-Çelişkiler", **AB Genişleme Sürecinde Türkiye-Tarımsal ve Kırsal Politikalar Sempozyumu**, Ankara, Kozan Ofset, 2003, s. 189

3.3.1. Ulusal Program ve Kırsal Kalkınma

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne uyum çalışmaları AB'nin 9 Aralık 1999 tarihinde yapılan Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'ye adaylık statüsü verilmesi ile hız kazanmıştır. Avrupa Komisyonu'nun hazırladığı ve Bakanlar Konseyi'nin onayladığı ilki 8 Mart 2001 tarihinde, ikincisi 14 Nisan 2003 tarihinde kabul edilen Katılım Ortaklığı Belgesi'nde adaylık sürecine ilişkin izlenmesi gereken yol haritası ortaya konulmuştur.³¹⁸ Buna karşılık Türkiye'de 19 Mart 2001 tarihinde AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı'nı hazırlayarak, kısa, orta ve uzun vadede yapılacakları Birliğe sunmuştur. 9 Kasım 2005 tarihinde yayınlanan üçüncü Gözden Geçirilmiş Katılım Ortaklığı Belgesi ile Avrupa Birliği'nin Türkiye'den beklentileri ve öncelikleri açıklanmıştır.

³¹⁸ <http://www.foreigntrade.gov.tr/ab/abtarim/abtarim.htm>, (Erişim: 12.11.2004)

İlk Katılım Ortaklığı Belgesi'nde Türkiye'den işleyen bir tapu sicili sistemi geliştirmesi, hayvan tanımlama ve bitki geçiş sicili sistemleri oluşturması, tarım ürünleri piyasalarının izlenebilmesi için idari yapıların güçlendirilmesi, çevresel, yapısal ve kırsal kalkınma önlemlerinin uygulamaya konulması istenmiştir. Ayrıca AB veterinerlik ve bitki sağlığı mevzuatına uyum için bir strateji belirlenmesi, bu alanda bitki ve hayvan hastalıkları ile mücadele konusunda mevzuat uyumu ile uygulama kapasitelerinin modernleştirilmesine öncelik verilmesi beklendiği açıklanmıştır.³¹⁹

Gözden geçirilmiş ikinci Katılım Ortaklığı Belgesi'nde ise, kısa vadede işleyen bir arazi ve çiftçi kayıt sisteminin kurulması, hayvan kimlik sisteminin yerleştirilmesi, bitki pasaportu getirilmesi, piyasaların düzenlenmesi ve kırsal kalkınma açısından gerekli idari yapıların kurulması, laboratuvar testleri ve hayvan muayenelerinin daha ileri derecede tesisi, balık kaynaklarının geliştirilmesi ve bunun için gerekli idari yapıların oluşturulması, balıkçılık filo kayıtlarının yapılması, balıkçılık alanında pazarlamanın ve yapının iyileştirilmesi, AB Kırsal Kalkınma Politikası ve Orman Stratejisine katılım için bir strateji hazırlanması gerektiği belirtilmiştir.³²⁰ Aynı Belge'de orta vadede ise tarım ve kırsal kalkınma politikalarında mevzuat uyumu, gıda tesislerinde ve kamu sağlığında AB standartlarının uygulanması, test ve teşhis olanaklarının iyileştirilmesi, Ortak Balıkçılık Politikası ve mevzuatına uyum, balıkçılık alanında kapasite gelişiminin sürdürülmesi, balık ve su ürünlerinde kalite standardı ve güvenilirliğin sağlanması istenmektedir.³²¹

Son açıklanan Katılım Ortaklığı Belgesi'nde, kırsal kalkınma alanındaki mevzuat uyumlulaştırmasının tamamlanması ile, gerekli idari yapıların kurulması ve AB kırsal kalkınma araçlarının işletilmesi için gerekli yasal düzenlemelerin yapılması kısa vadeli öncelikler arasında belirlenmiştir. Yine kısa vadede Türkiye'den büyükbaş hayvanların kayıt ve tanımlama sisteminin AB ile daha ileri

³¹⁹ <http://www.ikv.org.tr/pdfs/KOB2001.pdf>, (Erişim: 11.11.2005)

³²⁰ <http://www.turkab.net/up/abup4081.htm>, (Erişim: 12.05.2004)

³²¹ <http://www.ikv.org.tr/pdfs/KOB2003-tr.pdf> (Erişim: 11.11.2005)

düzyeyde uyumlaştırılması, koyun ve keçilerin tanımlanması ve hareketlerinin kayıt altına alınması çalışmalarının başlatılması, hayvan hastalıklarının ortadan kaldırılmasına yönelik bir strateji kabul edilmesi istenilmektedir. Ayrıca, AB hijyen ve kamu sağlığı standartlarına uyum amacıyla gıda işleme tesislerinin modernizasyonuna yönelik bir program hazırlanması, kalıntı ve zoonoz (*) denetim programlarının uygulanması gerektiği belirtilmektedir.³²²

Orta vadede ise tarım ve kırsal kalkınma konularında başta arazi parsel tanımlama sistemi olmak üzere, Bütünleşmiş İdare ve Kontrol Sistemi'nin oluşturulmasına ilişkin çalışmalara devam edilmesi istenilmektedir. Gıda güvenliği, veterinerlik ve bitki sağlığı konularında da Türkiye'den, bu konulardaki AB mevzuatına uyum sağlanması ve uygulama için gerekli idari kapasitenin oluşturulması, koyun ve keçiler için AB ile uyumlu bir hayvan kayıt ve tanımlama sistemi oluşturulması beklenmektedir. Bunun yanında Katılım Ortaklığı Belgesi'nde tarımsal gıda işleme tesislerinin AB gıda güvenliği standartlarına uygun bir şekilde iyileştirilmesi, süt çiftliklerinin modernizasyonu, gıda güvenliği denetim sisteminin uygulanması, kadvraların toplanması ve hayvan yan ürünlerinin işlenmesine yönelik bir sistem oluşturulması, başlıca hastalıkların ortadan kaldırılmasına yönelik bir plan uygulanması ve bitki çeşitleri kayıt sisteminin AB ile uyumlulaştırılması da Türkiye'den orta vadede yapılması istenen konular arasında yer almaktadır.³²³

Diğer taraftan Ulusal Program'da kırsal kalkınma konusu "Kırsal Kalkınma Politikaları" başlığı altında incelenmiş ve bu alanda Türkiye'de gerçekleştirilen çalışmalar açıklanmıştır. Bu kapsamda Türkiye'nin sorunlarını çözebilmesi ve orta vadede Avrupa Birliği mevzuatını üstlenebilmesi için kırsal kalkınma politikalarının ana hatlarının çizileceği ve ilkelerin belirleneceği, Topluluk kırsal kalkınma mevzuatına paralel biçimde ödeme kuruluşu ve bölgesel komiteler gibi idari

³²² <http://www.ikv.org.tr/pdfs/2005ilerlemekobkarsilastirma.pdf>, (Erişim: 11.11.2005)

³²³ http://abgs.gov.tr/uploads/files/KOB_2005.pdf, (Erişim: 11.11.2005)

(*) İnsanlara da geçebilen bulaşıcı hayvan hastalıklarına "zoonoz hastalıklar" denilmektedir.

yapıların oluşturulacağı Ulusal Program'da vurgulanmıştır.³²⁴ Ayrıca gelecekte Türkiye'nin SAPARD veya benzeri bir programdan faydalanabileceği göz önünde bulundurularak, SAPARD Planlarının hazırlanacağı da Ulusal Program'da belirtilmiştir.³²⁵

Türkiye Ulusal Programındaki taahhütlerini yerine getirmek üzere Avrupa Birliği Genel Sekreterliği bünyesinde çeşitli çalışma grupları oluşturmuştur. İlerleyen bölümlerde bu konudaki çalışmalar detaylı bir biçimde incelenecektir.

3.3.2. İlerleme Raporları ve Kırsal Kalkınma

Avrupa Birliği'ne katılım sürecinde Komisyon, aday ülkelerin Kopenhag Kriterleri'ni karşılama yönünde kaydettikleri ilerlemeleri izlemekte ve gelişmeleri her yıl hazırladığı İlerleme Raporu adı verilen raporlarla ortaya koymaktadır.

Komisyon, aday ülkelerin üyelik için göstermiş olukları gelişmelere bakarak Konseye üyelik müzakerelerinin açılıp açılmamasına yönelik görüşünü iletmektedir. Müzakerelerin başlamasından sonra da İlerleme Raporları düzenli olarak hazırlanmakta, aday ülkelerin Birliğe katılımının sağlanmasında İlerleme Raporları kilit rol oynamaktadır.

İlerleme Raporları siyasi kriterler, ekonomik kriterler ve üyelik yükümlülüklerini üstlenebilme yeteneği olarak üç temel bölümden oluşmaktadır. Tarım konusu da İlerleme Raporları içerisinde bir başlık olarak yer almaktadır.

Avrupa Komisyonu, 1998 yılından beri Türkiye için İlerleme Raporu hazırlamaktadır.

1998 yılında Türkiye için hazırlanan İlerleme Raporu'nun Tarım başlığı altında Türk Tarımının o dönemdeki mevcut durumu üzerinde kısaca durulmuş, daha sonra Ankara Antlaşması ve Gümrük Birliği kararlarına atıfta bulunularak,

³²⁴ Ali Urkan, "AB Müktesebatını Üstlenebilme Kapasitesi, 2002 İlerleme Raporu ve Strateji Belgesi'nin Değerlendirilmesi/Tarımsal-Kırsal Mevzuat ve Kurumsal Yapılar", **AB Genişleme Sürecinde Türkiye-Tarımsal ve Kırsal Politikalar Sempozyumu**, Ankara, Kozan Ofset, 2003, s. 75

³²⁵ TKB Uluslararası Tarımsal İlişkiler ve Avrupa Birliğine Uyum Komisyonu, y.a.g.e., s. 54

Türkiye'nin kendi tarım politikalarını Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikaları ile uyumlu hale getirmesi istenilmiştir. Bu yönde çok az ilerleme işareti bulunduğu belirtilen Rapor'da, Türkiye için uyum yönünde strateji teklifinde bulunulmuştur.³²⁶

1999 Yılı İlerleme Raporu'nun tarım başlığında ise Komisyon, bir önceki yıl ile 1998 yılında tarım sektöründeki değişimi açıklamış, Türk Tarımı ile Türkiye-AB arasındaki tarımsal ürünler dış ticareti üzerinde durularak, bu başlık içerisinde son ilerleme raporundan beri önemli bir ilerleme kaydedilmediği vurgulanmıştır.³²⁷

2000 Yılı İlerleme Raporu'nda yine Türk Tarımının mevcut durumu üzerinde durulmuş, daha sonra IMF ile Türkiye arasında imzalanan stand-by anlaşmasına değinilerek, Türkiye'nin taahhütleri belirtilmiştir.

İlerleme Raporu'nun Tarım Başlığı altında yer alan Ortak Piyasa Organizasyonları alt başlığında Tarım Satış Kooperatifleri Birliği'nin özerkleştirilmesi üzerinde durulmuştur. Kırsal Kalkınma alt başlığında ise GAP ve bu proje ile sulama yoluyla tarımın ıslah edilmesi konusu vurgulanmıştır. Hayvan ve Bitki Sağlığı Mevzuatı alt başlığında ise, Türkiye'de görülen bitki ve hayvan hastalıklarına atıfta bulunularak, bu konuda mevzuat uyumlaştırılmasının gerekliliğinden bahsedilmiştir.

2000 Yılı İlerleme Raporu'nun Tarım Bölümü Genel Değerlendirme alt başlığı altında ise, Türk Tarımı ile OTP arasındaki farklılıklara değinilmiş, bu farklılıkların giderilebilmesi için Türkiye'de Avrupa Birliği'nde olduğu gibi doğrudan gelir desteklemeleri sistemine geçilmesi gerektiği, bunun dışında yönetim sistemi ve idari yapıların oluşturularak arazi sicil sisteminin kurulması, tarımsal istatistiklerin iyileştirilmesi, sınır kapılarında muayene ve kontrol mekanizmalarının ıslah edilmesi, OTP mali mekanizmalarının kurulması, üretici örgütlenmelerinin

³²⁶ <http://www.deltur.cec.eu.int/kitap/turrapor.rtf>, (Erişim: 11.11.2005)

³²⁷ <http://www.deltur.cec.eu.int/duzenlirapor99.rtf>, (Erişim: 11.11.2005)

teşvik edilmesi ve laboratuvar test kapasitelerinin geliştirilmesi konularında ilerlemeler gerektiği belirtilmiştir.³²⁸

2001 Yılı İlerleme Raporu'nun Tarım Bölümü içerisinde Türkiye'de dört ilde uygulanmaya başlanan doğrudan gelir desteklemesine ilişkin pilot proje hakkında açıklamalar yapılarak, bu projenin ülke çapında arazi kayıt sistemine dönüştürülmesi gerektiği belirtilmiştir. Daha sonra diğer tarımsal konularda yaşanan gelişmeler açıklanarak, Kırsal Kalkınma ve Ormancılık alt başlığında Türkiye'de kırsal kalkınma programlarının AB müktesebatında öngörüldüğü şekilde uygulanmadığı ancak, Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu ile birlikte çeşitli kırsal kalkınma projelerinin uygulandığı ve GAP ile tarımsal yapıların iyileşmesinin sağlandığı vurgulanmıştır. Raporun ilerleyen bölümlerinde hayvan ve bitki sağlığı konularında karşılaşılan hastalıklar ile mevzuat farklılıklarından bahsedilmiş, Türkiye'nin tarım alanında AB müktesebatına yasal uyum çalışmalarının ilk safhasında olduğu ve pek çok konuda daha birçok çalışmanın yapılması gerektiği vurgulanmıştır.³²⁹

2002 Yılı İlerleme Raporu'nda Türkiye'nin tarımsal fiyat ve girdi desteği sisteminden, doğrudan gelir desteği sistemine geçerek tarım reformlarında ilerleme kaydettiği, ancak genel anlamda tarım, ormancılık ve kırsal kalkınma politikalarının AB müktesebatına uyumu ve tarım ürünlerinin ticaretinin serbestleştirilmesi konularında önemli bir ilerleme kaydedemediği belirtilmiştir. Türkiye'nin özellikle doğrudan gelir desteği ve alternatif ürün projesi sistemlerini uygulaması, kooperatiflerin yeniden yapılandırılması ve devlet işletmelerinin özelleştirilmesi yönündeki çalışmalarını sürdürmesi ve tarım politikalarının uygulanması için gerekli mekanizmaları oluşturması istenmiştir.³³⁰

2003 Yılı İlerleme Raporu'nda Türkiye'den tarım reformu sürecinde özellikle çiftçilere doğrudan gelir desteği sağlanması, toprak ve çiftçi kayıt sisteminin tamamlanması ve büyükbaş hayvanların kayıt altına alınması

³²⁸ <http://www.deltur.cec.eu.int/duzenlirapor2000tr.rtf>, (Erişim: 11.11.2005)

³²⁹ <http://www.ikv.org.tr/pdfs/2001ilerlemeraporu.pdf>, (Erişim: 11.11.2005)

³³⁰ <http://www.ikv.org.tr/pdfs/2002ilerlemeraporu.pdf>, (Erişim: 11.11.2005)

alanlarındaki uygulamaların ilerletilmesi istenilmiştir. Böylelikle Türkiye’de de OTP’nın temel yapılarının oluşmaya başlayacağı vurgulanarak, kırsal kalkınma, çevresel tarım ve ormancılık alanında henüz mevzuat uyumlaştırmasının başlamadığı belirtilmiştir. Raporla, kırsal kalkınma stratejisinin AB hedefleri yönünde geliştirilmesi, çevresel tarım bilincinin ilerletilmesi, test ve belgelendirme sistemlerinin geliştirilmesinin önemi üzerinde durulmuştur. Hayvan ve bitki sağlığı konularındaki uygulamaların geliştirilmesi gerektiği açıklanan Rapor’da, Türkiye’de gıda güvenliği alanında belirli bir ilerlemenin kaydedildiği belirtilmiştir.³³¹

2004 Yılı İlerleme Raporu’nda tarım alanında bir önceki rapordan beri sınırlı ilerleme kaydedildiği, Tarım Reformu Uygulama Projesi’nin süresinin uzatıldığı, yatay konular, ortak piyasa düzenleri, hayvancılık, bitki sağlığı ve gıda güvenliği gibi konularda kısmi ilerlemelerin olduğu açıklanmıştır. Raporla kırsal kalkınmaya ilişkin de sınırlı bir ilerlemenin kaydedildiği, ancak henüz kapsamlı bir kırsal kalkınma stratejisinin geliştirilemediği belirtilmiştir. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından sulama, arazi geliştirilmesi, köy yolları yapımı, orman yolu yapımı, içme suyu tedariki ve ağaçlandırmaya yönelik birtakım kırsal kalkınma projelerinin yürütüldüğü ve Ulusal Ormancılık Programı’nın ana hatlarının belirlendiği vurgulanmıştır.³³²

Son olarak 9 Kasım 2005 tarihinde açıklanan 2005 Yılı İlerleme Raporu’nda ise, gıda güvenliği, hayvan ve bitki sağlığı konularında uygulamalarda önemli ilerlemelerin kaydedildiği, ancak mevzuat uyumu konularında sınırlı ilerlemelerin gerçekleştirildiği belirtilmiştir. Tarım ve kırsal kalkınma alanında ise OTP mekanizmalarına uyum ve kırsal kalkınma stratejisinin tamamlanması ile, kırsal kalkınma planlarının hazırlanması konularında sınırlı ilerlemelerin kaydedildiği vurgulanmıştır. Bununla beraber AB kırsal kalkınma araçlarının işletilmesi için gerekli yasal düzenlemelerin yapılması ve uygun idari yapıların oluşturulması ile, Arazi Parsel Tanımlama Sistemi ve Bütünleşmiş İdare ve Kontrol Sistemi’nin

³³¹ <http://www.ikv.org.tr/pdfs/2003ilerlemeraporu.pdf>, (Erişim: 11.11.2005)

³³² <http://www.ikv.org.tr/pdfs/2004ilerlemeraporu.pdf>, (Erişim: 11.11.2005)

oluşturulmasına ilişkin çalışmaların devam ettirilmesi istenilmiştir. Ayrıca kırsal kalkınma stratejisinin sonuçlandırılması, bir kırsal kalkınma planı oluşturulması, çiftçi ve arazi kayıt çalışmalarının tamamlanarak tarım istatistiklerinin geliştirilmesi ve güncellenmesi gerektiği vurgulanmıştır. İlerleme Raporu'nda Türkiye'nin Katılım Öncesi Kırsal Kalkınma Aracı (IPARD)'a 1 Ocak 2007 tarihinde dahil olacağı hatırlatılarak, Aracın kullanımı için gerekli idari yapıların hızla oluşturulması gerektiği belirtilmiştir.³³³

1998 yılından beri Komisyon tarafından düzenli olarak yayınlanan İlerleme Raporları göstermektedir ki, aradan geçen uzun zamana karşın, Türkiye tarım ve kırsal kalkınma konusunda Avrupa Birliği ile mevzuat ve uygulamaların uyumu açısından çok sınırlı bir ilerleme kaydedebilmiştir. AB Müktesebatı'nın Türkçe'ye çevrilmesi henüz tamamlanamamış olup, müktesebatın uygulanabilmesi için oluşturulması gereken idari ve yönetim sistemleri de henüz oluşturulamamıştır. Mevzuat uyumu kısmen tamamlanmış olsa da, Bütünleşmiş İdare ve Kontrol Sistemi, Arazi Parseli Tanımlama Sistemi, Çiftlik Muhasebe Veri Ağı, çiftçi ve arazi kayıt sistemi, hayvan kayıt sistemi, bitki ve hayvan sağlığı ile gıda güvenliği konularında ilerlemeler Komisyon tarafından oldukça yetersiz görülmektedir.

3.3.3. Mevzuat Uyumlulaştırılması

Türkiye'nin Avrupa Toplulukları ile ilişkisi 1959 yılına dayanmaktadır. İlk olarak, ortaklığın hedeflendiği 1963 yılında, Ankara Antlaşması ile üç aşamada bir gümrük birliği hedeflenmiş, bu kapsamda Türk Tarım Politikaları'nın Topluluğun Tarım Politikaları'na uyumu öngörülmüştür. Ancak o yıllarda Ortak Tarım Politikaları'nın esasları henüz ortaya çıkmamıştır. 1970 yılında imzalanan Katma Protokol ile geçiş dönemi başlamış ve o tarihlerde esasları belirlenmiş olan Topluluk Ortak Tarım Politikaları'na uyum bir yükümlülük olarak başlamıştır. 1973 yılında uygulamaya giren Katma Protokol'ün 33/1. maddesinde "Tarım ürünlerinin Türkiye ve Topluluk arasında serbestçe dolaşımı için Türkiye, 22 yıllık bir dönem içerisinde

³³³ http://www.abgs.gov.tr/uploads/files/2005_ilerleme.pdf

kendi tarım politikalarını Ortak Tarım Politikaları'na uyumlu hale getirmek için gerekli önlemleri alır.” ifadesi bulunmaktadır.³³⁴ 1995 yılında Gümrük Birliği'nin başlaması kararı alınırken, tarım ürünleri Gümrük Birliği dışında bırakılmış; dahil edilmesine koşul olarak Türk Tarımı'nın Birlik Tarım Politikaları'na uyumlulaştırılması gerekliliği tekrar vurgulanmıştır. Daha sonra Birlik tarafından hazırlanan İlerleme Raporlarında ve Katılım Ortaklığı Belgesi'nde bu koşul yinelenmiştir.³³⁵

Bu bakımdan Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinde öncelikli ve en önemli konuların başında tarım sektörü gelmektedir. Türkiye'nin Birliğe uyumu açısından karşılaşılan sorunların başında ise, Türk Tarımı'nın Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikaları'na uyumu gelmektedir. Ancak, Birlik sistemine uygun yeterli altyapı oluşturulmadan bu uyumun sağlanması mümkün olamamaktadır. Bu bakımdan tarım sektöründeki idari yapıların, üretim, tüketim, fiyat ve pazar politikalarının, verimlilik ve rekabet koşullarının, kırsal, bölgesel ve çevresel kalkınma politikalarının Birlik ile uyumlu bir duruma getirilmesi gerekmektedir.³³⁶

Türkiye'nin Birliğe uyumunun sağlanması için çeşitli bakanlıkların bir arada çalışması, pek çok kurul ve komite kurulması, bu yapılar arasında koordinasyonun sağlanması ve sekreteryaya hizmetlerinin yürütülmesi gerekmektedir. Bu amaçla Bakanlar Kurulu'nda 17 Mayıs 2000 tarihinde kabul edilen Avrupa Birliği Genel Sekreterliği kurulmasına ilişkin yasa tasarısı 23-27 Haziran 2000 tarihlerinde TBMM Genel Kurulu'nda görüşülerek, onaylanmıştır.

Türkiye'nin Ortak Tarım Politikaları'na uyumu için Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın ilgili birimleri ile Avrupa Birliği Genel Sekreterliği ortaklaşa çalışmaktadır.

³³⁴ Şahinöz, y.a.g.e., s. 140

³³⁵ Eraktan, 2002, s. 13-14

³³⁶ Nilgün Arısan, “Ulusal Program'ın Ekonomik Kriterler ve Müktesebat Uyumu Bölümlerinin Genel Değerlendirmesi”, **Bilim ve Akıl Aydınlığında Eğitim Dergisi**, Yıl: 3, Sa: 35, Ankara, 2003 (Erişim: http://www.gap-dogu-kalkinma.com/ekonomi/1_ab_g_ek.htm, 28.11.2005)

Türkiye'nin uyumu için yaklaşık 80 bin sayfadan oluşan Birlik mevzuatının tercümesinin yapılması ve Türkiye'deki mevzuatın buna göre incelenerek, düzenlenmesi gerekmektedir. Avrupa Birliği mevzuatının tarımla ilgili olan kısmı yaklaşık 40 bin sayfa olup, ekler ve mevzuattaki değişiklikler dikkate alındığında, Türkiye'nin uyumunun ne kadar zor olduğu görülmektedir. Bununla beraber, Türkiye'de tarımla ilgili düzenlemelerin birden çok kurum tarafından hazırlanması ve çok başlılık olması da uyum önünde engel oluşturmaktadır.³³⁷

Türkiye ve Avrupa Birliği'nin tarım sektörleri arasında nüfus, istihdam, işletme ölçekleri, teknoloji kullanımı ve verimlilik gibi önemli yapısal farklılıklar bulunmasına karşın, uyum çalışmalarında bu farklılıkların giderilmesi değil, istatistik veri tabanları, çiftçi, arazi ve hayvan kayıt sistemleri, idari yapılanmalar, çiftçi örgütlenmeleri, kalite standartları, bitki ve hayvan sağlığı koşulları, veteriner kontrol noktaları, balıkçılık kontrol ve avlanma sistemleri bakımından gerekli düzenlemelerin tamamlanması öncelik taşımaktadır.³³⁸

Türkiye, Ulusal Program'daki taahhütlerini yerine getirmek üzere 3/2000 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'na dayanarak Avrupa Birliği Genel Sekreterliği bünyesinde alt komiteler kurmuştur. Tarım konusunda da "Tarım ve Balıkçılık Alt Komitesi" adında bir komite kurmuş, bu komitenin görev alanına giren Avrupa Birliği Mevzuatı'nın çok hacimli olması nedeniyle, Komite'nin altında Tarım ve Köyişleri Bakanlığı koordinatörlüğünde sekiz adet alt çalışma grubu oluşturmuştur. Avrupa Birliği Genel Sekreterliği tarafından Haziran 2004 tarihinde yapılan bir düzenleme ile, alt çalışma gruplarının sayısı yediye düşürülmüştür.³³⁹ Böylece kırsal kalkınma konularında uyumu sağlamak üzere "Kırsal Kalkınma ve Ormancılık Alt Çalışma Grubu" teşkil edilmiştir.³⁴⁰

³³⁷ TKB Uluslararası Tarımsal İlişkiler ve Avrupa Birliğine Uyum Komisyonu, y.a.g.e., s. 48

³³⁸ TKB Uluslararası Tarımsal İlişkiler ve Avrupa Birliğine Uyum Komisyonu, y.a.g.e., s. 49

³³⁹ TKB Uluslararası Tarımsal İlişkiler ve Avrupa Birliğine Uyum Komisyonu, y.a.g.e., s. 36

³⁴⁰ http://213.139.233.100/kurumsal/birimler/merkez/diatk/web/sunumlar/AB_YE_UYUM_.ppt
(Erişim: 20.07.2004)

Tarım ve Balıkçılık Alt Komitesi içerisinde oluşturulan Alt Çalışma Grupları sırasıyla şunlardır:

- 1- Yatay Konulara İlişkin Düzenlemelere Uyum Alt Çalışma Grubu
- 2- Veterinerlik Alt Çalışma Grubu
- 3- Bitki Sağlığı Alt Çalışma Grubu
- 4- Balıkçılık Alt Çalışma Grubu
- 5- Kontrol Alt Çalışma Grubu
- 6- Kırsal Kalkınma ve Ormancılık Alt Çalışma Grubu
- 7- Ortak Piyasa Düzenlerine Uyum Alt Çalışma Grubu

Ulusal Program'da uyumlaştırılması taahhüt edilen AB Mevzuatı karşılığı Türk Mevzuatı'nın belirlenen süreler içerisinde hazırlanarak, yayınlanması için Mevzuat Uyum Takvimi oluşturulmuştur. Bu çerçevede her bir alt çalışma grubu tarafından bir çalışma takvimi hazırlanmış, öncelikler tespit edilmiştir. Buna göre Alt Çalışma Grupları tarafından AB Mevzuatı'na karşılık gelen Türk Mevzuatı incelenerek, eksiklikler belirlenmekte, duruma göre yeni mevzuat çıkarılmakta veya mevcut mevzuat yeniden düzenlenmektedir. Alt Çalışma Grupları, uyum çalışmalarının yanı sıra Avrupa Birliği politikalarındaki ve yasal düzenlemelerindeki değişiklikleri de takip etmekte ve buna göre stratejiler belirlemektedir.³⁴¹

Söz konusu Alt Çalışma Gruplarında Tarım ve Köyişleri Bakanlığı temsilcileri, diğer kamu kuruluşlarının temsilcileri, akademisyenler, sivil toplum örgütleri ve özel sektör kuruluş temsilcileri yer almaktadır. Uyum çalışmalarında üst eşgüdümü Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'ndaki alt eşgüdümü ise bir müsteşar yardımcısı başkanlığındaki Tarım Teknik Komitesi ve Dış İlişkiler ve Avrupa Topluluğu Koordinasyon Dairesi Başkanlığı sağlamaktadır. Alt Çalışma Grupları'nın çalışmaları her iki haftada bir toplanan Tarım Teknik Komitesi

³⁴¹ http://213.139.233.100/kurumsal/birimler/merkez/diatk/web/sunumlar/AB_YE_UYUM_.ppt

ve üç haftada bir toplanan Uyum Üst Çalışma Kurulu tarafından değerlendirilmekte, gerektiğinde belirli düzenlemelere ilişkin kararlar alınmaktadır.³⁴²

Tablo-42. Genel Olarak Türkiye'nin AB Tarım Mevzuatına Uyum Düzeyi (Mayıs-2006)

Mevzuat Konusu	Toplam Mevzuat	Yürürlükte Olan	Türkiye İle İlgili Olan	Türkiye'deki Mevcut Mevzuat	Tercüme Edilen	Uyumlaştırılan
Yatay Konulara İlişkin Düzenlemelere Uyum	39	36	27	32	10	0
Veterinerlik Mevzuatına Uyum	142	108	40	86	26	2
Bitki Sağlığı Mevzuatına Uyum ve Gerekli Kurumsal Kapasitenin Oluşturulması	90	87	18	36	14	0
Ortak Balıkçılık Politikalarına Uyum	68	55	30	40	12	1
Kırsal Kalkınma ve Ormancılık Stratejilerinin Oluşturulması	19	16	16	28	11	0
Gıda Güvenliği ve Kontrolü	28	19	14	23	3	5
Ortak Piyasa Düzenlerinin Kurulması ve Tarım Piyasalarının Etkin Biçimde İşletilmesi	105	79	103	238	20	2
İstatistik	52	44	25	26	25	0
GENEL TOPLAM	543	444	273	509	121	10

Kaynak: <http://www.abgs.gov.tr/UVTweb/UVTwebISAPI.dll/EXEC>, (Erişim: 03.06.2006)

Tablo-42'de de görüldüğü gibi, tarım sektörü ile ilgili olarak Avrupa Birliği'nde yürürlükte olan toplam mevzuat sayısı 444 olup; içlerinden 273'ü Türkiye'yi de ilgilendirmektedir. Bunlardan halen 121'i tercüme edilmiş olup, uyumlaştırılan mevzuat sayısı sadece 10 adettir. Avrupa Birliği'nde mevcut yasalar yanında, benzer alanlarda Türkiye'de bulunan mevzuat sayısı 509 adettir.³⁴³ Bu sayılar ve uyumu gerçekleştirilen yasa sayısı dikkate alındığında Avrupa Birliği Tarım Mevzuatı'nın içselleştirilmesi için yoğun bir çaba ve zamanın gerektiği ortaya çıkmaktadır.

³⁴² TKB Uluslararası Tarımsal İlişkiler ve Avrupa Birliğine Uyum Komisyonu, y.a.g.e., s. 38

³⁴³ <http://www.abgs.gov.tr/UVTweb/UVTwebISAPI.dll/EXEC>, (Erişim: 03.06.2006)

3.3.3.1. Yatay Konulara İlişkin Düzenlemelere Uyum Alt Çalışma Grubu Faaliyetleri

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne uyum süreci içerisinde Yatay Konulara İlişkin Düzenlemelere Uyum Alt Çalışma Grubu tarafından Bütünleşmiş İdare ve Kontrol Sistemi (IACS-Integrated Administration and Control System), Coğrafi Bilgi Sistemi (GIS-Geographical Information System), Hayvan Kimlik Sistemi, Çiftlik Muhasebe Veri Ağı (FADN-Farm Accountancy Data Network) ve Organik Tarım, Çiftçi ve Arazi Kayıt Sistemi ve Doğrudan Gelir Desteği, Arazi Parseli Tanımlama Sistemi (LPIS), Tapu ve Kadastro Bilgi Sistemi (TAKBİS), Marmara Deprem Bölgesi Arazi Bilgi Sistemi (MERLİS) ile Tarımsal Reform ve Uygulama Projesi (ARIP) çalışmaları yürütülmektedir.³⁴⁴

Tablo-43. Türkiye'nin Yatay Konulara İlişkin Mevzuata Uyum Düzeyi (Mayıs-2006)

Mevzuat Konusu	Toplam Mevzuat	Yürürlükte Olan	Türkiye İle İlgili Olan	Türkiye'deki Mevcut Mevzuat	Tercüme Edilen	Uyumlaştırılan
Bütünleşmiş İdare ve Kontrol Sistemi'nin (IACS) Temel Unsurlarının Oluşturulması	4	3	3	4	2	0
Çiftlik Muhasebe Veri Ağı'nın (FADN) Kurulması	7	6	6	10	3	0
Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu'na Yönelik İdari Düzenlemeler	22	21	18	18	5	0
Organik Tarım	6	6	0	0	0	0
TOPLAM	39	36	27	32	10	0

Kaynak: <http://www.abgs.gov.tr/UVTweb/UVTwebISAPI.dll/EXEC>, (Erişim: 03.06.2006)

Tablo-43'te görüldüğü gibi, yatay konulara ilişkin düzenlemeler açısından Avrupa Birliği'nde yürürlükte olan mevzuatın sayısı, 3'ü Bütünleşmiş İdare ve Kontrol Sistemi'nin Temel Unsurlarının Oluşturulması, 6'sı Çiftlik Muhasebe Veri Ağı'nın Kurulması, 21'i Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu'na yönelik

³⁴⁴ Aytüre, 2003, s. 193

idari düzenlemeler ve 6'sı da organik tarımla ilgili olmak üzere toplam 36'dır. Türkiye'de bu alanla ilgili toplam mevzuat sayısı ise 32'dir. Avrupa Birliği'nin bu alt boyutta mevcut mevzuatının henüz 10 tanesi tercüme edilmiş olup uyumlaştıran yasa bulunmamaktadır.³⁴⁵

Türkiye'de yatay konulara ilişkin yapılan bazı kurumsal çalışmalar şunlardır:

- Bütünleşmiş İdare ve Kontrol Sistemleri (IACS) ve Tarım Reformu Uygulama Projesi (ARIP) kapsamında çiftçi kayıt sistemine temel olacak şekilde mevcut tapu kadastro kayıtlarının bilgisayar ortamına aktarılmasına ve 20 ilde kadastronun bitirilmesine çalışılmaktadır.

- Çiftlik Muhasebe Veri Ağı (FADN) Komitesi'nin kurulması için çalışmalar devam etmektedir.

- Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Topluluğu Koordinasyon Dairesi Başkanlığı (DİATK) tarafından koordine edilen “Ödeme Kuruluşu Alt Çalışma Grubu”, Yatay Konulardaki Düzenlemelere Uyum Alt Çalışma Grubu altında çalışmalarına başlamıştır. Avrupa Birliği'nin 2007-2013 yıllarında uygulayacağı yeni Katılım Öncesi Araç (IPA) Kırsal Kalkınma Bileşeni (IPARD) kapsamında aktarılacak fonların idaresini ve ödemelerini yapmak üzere 2007 yılına kadar akredite olmuş ve Avrupa Birliği tarafından da yetki devri yapılmış bir Uygulama ve Ödeme Ajansı'nın (IPARD Ajansı) kurulması çalışmalarını desteklemek üzere AB ile 2005 yılı Mali İşbirliği kapsamında “IPA Kırsal Kalkınma Ajansı (IPARD Ajansı) Kurulmasına Destek Projesi” kabul edilmiştir. Proje ile Türkiye'nin ihtiyaç ve şartlarına uygun, Kırsal Kalkınma Planı'nı yönetecek akredite olmuş bir IPARD Ajansı'nın kurulması için Avrupa Birliği tarafından teknik, eşleştirme (twinning) ve yatırım desteği verilecektir. Ayrıca IPARD Ajansı olarak kurulacak olan “Tarım ve Kırsal Kalkınma Destekleme Kurumu Başkanlığı ile İlgili Kanun Tasarısı Taslağı” hazırlanmış olup, Başbakanlık ve sivil toplum kuruluşlarının da görüşleri alınarak düzenlenmiştir.³⁴⁶

³⁴⁵ <http://www.abgs.gov.tr/UVTweb/UVTwebISAPI.dll/EXEC>

³⁴⁶ [http://www.euturkey.org.tr/abportal/uploads/filse/Ekonomik Kriterler \(Nisan 2006\).doc](http://www.euturkey.org.tr/abportal/uploads/filse/Ekonomik_Kriterler_(Nisan_2006).doc), (Erişim: 03.06.2006)

• Daha önce Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı'na yürütülen organik tarım faaliyetleri, “Organik Tarımın Esasları ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik” gereğince Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir.³⁴⁷

3.3.3.2. Veterinerlik Alt Çalışma Grubu Faaliyetleri

Veterinerlik Alt Çalışma Grubu tarafından hayvan sağlığı alanında hastalıkların kontrol altına alınması ve hayvan hareketlerinin denetim altında bulundurulması çalışmaları yürütülmektedir. Özellikle AB ülkelerinde son zamanlarda ortaya çıkan BSE (deli dana) ve şap hastalıkları nedeniyle, veterinerlikle ilgili konuların AB tarafından daha titizlikle incelenmesi söz konusu olmaktadır.

Tablo-44. Türkiye'nin AB Veterinerlik Mevzuatı'na Uyum Düzeyi (Mayıs-2006)

Mevzuat Konusu	Toplam Mevzuat	Yürürlükte Olan	Türkiye İle İlgili Olan	Türkiye'deki Mevcut Mevzuat	Tercüme Edilen	Uyumlaştırılan
Veterinerlik Çerçeve Kanunu'nun Çıkarılması ve Bunun Uygulanmasına Yönelik Düzenlemeler	55	35	20	40	14	1
Sınır Kontrol Noktaları	6	4	0	0	0	0
Veterinerlik Bilgi Sistemi	2	1	1	2	1	0
Hayvan Hastalıklarının Kontrolü ve İzlenmesi ile İlgili Acil Eylem Planları	41	34	8	31	6	0
Hayvan Refahı	10	10	6	8	3	0
Veteriner Halk Sağlığı	9	7	2	2	2	0
Hayvan Yemleri	19	17	3	3	0	1
TOPLAM	142	108	40	86	26	2

Kaynak: <http://www.abgs.gov.tr/UVTweb/UVTwebISAPI.dll/EXEC>, (Erişim: 03.06.2006)

Avrupa Birliği Tarım Mevzuatı'na uyum açısından en fazla düzenlemenin bulunduğu alan veterinerliktir. Tablo-44'de de görüldüğü gibi, AB'de bu alanda yürürlükte olan mevzuat sayısı 108'dir. Bunların 35'i Veterinerlik Çerçeve Kanunu'nun çıkarılması ve bunun uygulanmasına yönelik düzenlemeler, 6'sı sınır

³⁴⁷ http://www.abgs.gov.tr/uploads/files/Main_administrative_structures-version_may_2005.pdf, (Erişim: 03.06.2006)

kontrol noktaları, 1'i Veterinerlik Bilgi Sistemi, 34'ü Hayvan Hastalıklarının Kontrolü ve İzlenmesi ile İlgili Acil Eylem Planları, 10'u hayvan refahı, 7'si veteriner halk sağlığı ve 17 tanesi de hayvan yemleri ile ilgilidir. Bunlar içinde uyumlaştıran mevzuat sayısı sadece 2 adettir.³⁴⁸

Türkiye'de veterinerlik alanında yapılan başlıca kurumsal düzenlemeler şunlardır³⁴⁹:

- 23–24 Haziran 2005 tarihlerinde gerçekleştirilen AB-Türkiye Tarım ve Balıkçılık Alt Komitesi'nin 5. toplantısında; gıda, yem ve veteriner konularını içeren bir “gıda, yem ve veterinerlik” paketinin hazırlanarak aynı zamanda parlamentoya sunulması kararlaştırılmıştır. Bu kapsamda danışmanlık yapmak üzere TAİEX (Technical Assistance Exchange Office-Teknik Yardım Değişim Ofisi)'den uzman talebinde bulunulmuştur. Bunun sonucunda gelen 2 uzman ile 17-20 Ocak 2006 tarihlerinde yapılan çalışmada Taslak Hijyen ve Kontrol Kanunu hazırlanmıştır.

- Kara sınır kontrol noktası olarak Suriye sınırında Hatay/Cilvegözü, Irak sınırında Şırnak/Habur, İran sınırında Ağrı/Gürbulak, Gürcistan sınırında Artvin/Sarp kapılarına, denizlimanı olarak ise İzmir ve Mersin'e sınır kontrol noktası kurulmasına karar verilmiştir. İstanbul İli'nde de Sabiha Gökçen Havalimanı'na Veteriner Sınır Kontrol Noktası inşasına başlanmıştır.

- Veterinerlik Bilgi Sistemi bağlamında Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü'nde mevcut veri tabanı sisteminin geliştirilmesi amacıyla ihale yapılmıştır.

- Hayvan Hastalıklarının Kontrolü ve İzlenmesi ile İlgili Acil Eylem Planı Çalışma Grubu oluşturulmuştur. Çalışma Grubu Acil Eylem Planları'nın hazırlanmasına başlamıştır. Şap, tavuk vebası, koyun ve keçi vebası hastalıkları konusundaki Acil Eylem Planları'nın taslakları son haline getirilmiştir.

- Hayvan refahına ilişkin olarak Ankara ve Selçuk Üniversitesi Veteriner Fakülteleri'nden birer öğretim üyesinin yurtdışında eğitimi sağlanmıştır. İstanbul'da

³⁴⁸ http://www.abgs.gov.tr/UVT_web/UVTwebISAPI.dll/EXEC

³⁴⁹ http://www.abgs.gov.tr/tarama/tarama_files/12/sorular_ve_cevaplar_files/SC12_cevaplar.pdf
(Erişim: 03.06.2006)

11-12 Nisan 2005, Ankara’da 13-14 Nisan 2005 ve Elazığ’da 13-14 Nisan 2005 tarihlerinde Veteriner Fakültesi öğretim görevlilerine yönelik Avrupa Birliği hayvan refahı mevzuat ve müfredatı konusunda eğitim çalışmaları düzenlenmiştir.

- 7-12 Eylül 2003 tarihlerinde Bornova Veteriner Kontrol ve Araştırma Enstitüsü’nde ve Pendik Veteriner Kontrol ve Araştırma Enstitüsü’nde görevli birer veteriner hekim, Hollanda’da bulunan RIKILT Enstitüsü’nde kloramfenikol analizi konusunda eğitim almıştır. Hayvansal ürünlerde kalıntı analizleri konusunda Etlik Veteriner Kontrol Araştırma Enstitüsü ve Bornova Veteriner Kontrol ve Araştırma Enstitüsü’nden birer uzman Almanya’ya eğitime gönderilmiştir.

3.3.3.3. Bitki Sağlığı Alt Çalışma Grubu Faaliyetleri

Bitki Sağlığı Alt Çalışma Grubu çalışmaları, bu konudaki mevzuat uyumunun büyük oranda sağlanmış olması nedeniyle daha çok uygulamadaki aksaklıkların giderilmesine yöneliktir. Bununla birlikte işleyen bir bitki pasaportu sistemi geliştirilmeye çalışılmaktadır.³⁵⁰

Bitki sağlığı Avrupa Birliği Mevzuatı içerisinde önemli yer tutan konulardandır. Tablo-45’de görüldüğü gibi Avrupa Birliği’nde bu alandaki mevzuat sayısı 87’dir. Bunlardan 6’sı bitki pasaportu uygulamaları ve sınır kontrol noktaları, 59’u bitki koruma ürünleri, 4’ü bitki çeşidi hakları, 18’i tohum ve fide kalitesi konusundadır. Türkiye’de ise bu alana ilişkin olarak 36 mevzuat bulunmaktadır. Halen Avrupa Birliği’nin bu alandaki mevcut düzenlemelerinden sadece 14 tanesi tercüme edilmiş olup, henüz uyumlulaştırması tamamlanan bir düzenleme bulunmamaktadır.³⁵¹

³⁵⁰ <http://www.ikv.org.tr/katilimmuzakereleri.php>, (Erişim: 03.06.2006)

³⁵¹ http://www.abgs.gov.tr/UVT_web/UVTwebISAPI.dll/EXEC

Tablo-45. Türkiye'nin AB Bitki Sağlığı Mevzuatı'na Uyum Düzeyi (Mayıs-2006)

Mevzuat Konusu	Toplam Mevzuat	Yürürlükte Olan	Türkiye İle İlgili Olan	Türkiye'deki Mevcut Mevzuat	Tercüme Edilen	Uyumlaştırılan
Bitki Pasaportu Uygulamaları ve Sınır Kontrol Noktaları	6	6	0	0	0	0
Bitki Koruma Ürünleri (Pestisitler)	60	59	4	5	1	0
Bitki Çeşidi Hakları	4	4	4	4	4	0
Tohum ve Fide Kalitesi	20	18	10	27	9	0
TOPLAM	90	87	18	36	14	0

Kaynak: <http://www.abgs.gov.tr/UVTweb/UVTwebISAPI.dll/EXEC>, (Erişim: 03.06.2006)

Türkiye'de bitki sağlığı mevzuatına uyum ve gerekli kurumsal kapasitenin oluşturulması alanındaki gelişmeler şunlardır:

- Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın bitki sağlığı alanındaki Avrupa Birliği'nden desteklenen yeniden yapılandırma projesi kapsamında dört Zirai Karantina Müdürlüğü'nde (İstanbul, İzmir, Antalya ve Mersin) karantina laboratuvarları kurulması öngörülmüştür. Laboratuvarların kurulması ve gerekli eğitimlerin tamamlanmasından sonra bu giriş kapılarının ana giriş noktaları olarak onaylanması planlanmaktadır.³⁵²

- Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın bitki sağlığı alanındaki Avrupa Birliği'nden desteklenen yeniden yapılandırma projesi kapsamında kalıntı düzeylerinin tespiti konusunda yetkili iki laboratuvarın alt yapısının güçlendirilmesi ile ilgili çalışmalar tamamlanmıştır.³⁵³

- Bitki Islahçı Hakları Kanunu Ocak 2004 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu Kanun'un yürürlüğe girmesini takiben Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına Dair Yönetmelik, Çiftçi İstisnası Uygulama Esasları Yönetmeliği ve Kamuda Çalışan Islahçılara Ödenecek Ücretlerle İlgili Yönetmelik de yürürlüğe

³⁵² <http://www.euturkey.org.tr/abportal/uploads/files/idarikapasite.doc>, (Erişim: 03.06.2006)

³⁵³ http://www.euturkey.org.tr/abportal/uploads/filse/Idari_Kapasite_Eyem_Planı_taslak.doc, (Erişim: 03.06.2006)

girmiştir. Bu konuda yapılan müracaatlar yasa ve yönetmelikler çerçevesinde incelenip, gerekli işlemler yapılmaktadır.³⁵⁴

• Tohum ve fide kalitesi ile ilgili dokuz ana mevzuat tercüme edilmiştir. Mevzuatların uyumlaştırılması çalışmaları çerçevesinde teşkil edilen mevzuat hazırlanma alt grupları, sebze tohumlarının pazarlanması, Milli Çeşit Listesi Yönetmeliği, pancar tohumlarının, süs bitkileri ve çoğaltım materyallerin, tarla bitkileri ve patates tohumlarının, çayır ve mera yem bitkilerinin, meyve-asma fidan ve çoğaltım materyallerinin pazarlanması hakkında taslak mevzuatlar hazırlamış ve üst komiteye sunmuştur.³⁵⁵

3.3.3.4. Balıkçılık Alt Çalışma Grubu Faaliyetleri

Balıkçılık Alt Çalışma Grubu, balıkçılık sektöründeki idari yapılanma, filo kayıtları, pazarlama politikaları, kalite kontrol ve su ürünleri yetiştiriciliği konularında uyum çalışmalarını yürütmektedir.

Tablo-46'da da görüldüğü gibi, balıkçılık konusunda Avrupa Birliği'nde toplam 55 mevzuat yürürlükte olup, bunların 4'ü yapısal politikalar, 4'ü koruma ve kontrol politikaları, 20'si pazarlama politikası, 5'i Balıkçı Tekneleri Kayıt Sistemi, 12'si bilgi sistemleri ve istatistik, 7'si su ürünlerinde gıda hijyeni ve 3'ü de yetiştiricilik konularındadır. Bu mevzuatın 30 tanesi Türkiye ile ilgili olup, henüz 12'si tercüme edilebilmiş ve sadece 1 mevzuata uyum sağlanabilmiştir. Türkiye'de ise bu alana ilişkin olarak 40 adet mevzuat bulunmaktadır.³⁵⁶

Avrupa Birliği Ortak Balıkçılık Politikası, verimliliğin artırılmasını, geçimini balıkçılıktan sağlayanlara makul bir hayat standardı temin edilmesini, su ürünleri piyasalarında istikrarın sağlanmasını, ürün arzının güvenliğini ve ürünlerin tüketicilere makul bir fiyattan ulaştırılmasını hedeflemektedir. Bu alandaki müktesebat, Türkiye'nin ulusal mevzuatına doğrudan aktarmasını gerektirmeyen, ancak üyelik tarihinden itibaren tamamen bağlayıcı ve doğrudan uygulanabilir

³⁵⁴ <http://www.tarim.gov.tr/arayuz/9/icerik.asp?fl=../duyurular/tr.htm>, (Erişim: 01.02.2006)

³⁵⁵ http://www.abgs.gov.tr/tarama/tarama_files/12/sorular_ve_cevaplar_files/SC12_cevaplar.pdf

³⁵⁶ http://www.abgs.gov.tr/UVT_web/UVTwebISAPI.dll/EXEC

nitelikteki tüzüklerden oluşmaktadır.³⁵⁷ Bununla beraber, kaynak ve filo yönetimi, denetimi ve kontrolü, yapısal faaliyetler, pazar politikası ve devlet yardımları gibi konularda idarenin ve bu alanda faaliyet gösterenlerin katılım için hazırlanmasına yönelik tedbirlerin ortaya konulması gerekmektedir. Ayrıca Türkiye'nin bazı konularda üçüncü ülkelerle veya uluslararası örgütlerle yapılan balıkçılık anlaşmalarına uyum sağlanması da gerekmektedir.³⁵⁸

Tablo-46. Türkiye'nin AB Balıkçılık Mevzuatı'na Uyum Düzeyi (Mayıs-2006)

Mevzuat Konusu	Toplam Mevzuat	Yürürlükte Olan	Türkiye İle İlgili Olan	Türkiye'deki Mevcut Mevzuat	Tercüme Edilen	Uyumlaştırılan
Ortak Balıkçılık Politikasına Uyum İçin Yapısal Çerçevenin Oluşturulması	0	0	0	0	0	0
Yapısal Politikalar	4	4	2	4	1	0
Koruma ve Kontrol Politikaları	7	4	3	3	2	0
Pazarlama Politikası	23	20	12	12	0	0
Balıkçı Tekneleri Kayıt Sistemi	7	5	4	4	3	0
Bilgi Sistemleri ve İstatistik	12	12	2	3	1	0
Su Ürünlerinde Gıda Hijyeni	12	7	4	10	4	1
Yetiştiricilik	3	3	3	4	1	0
TOPLAM	68	55	30	40	12	1

Kaynak: <http://www.abgs.gov.tr/UVTweb/UVTwebISAPI.dll/EXEC>, (Erişim: 03.06.2006)

Türkiye'de balıkçılık pazar politikası konusunda toptan ve perakende balık satış pazarlarıyla ilgili tüzüğün uygulanmasına yönelik değişiklik 14 Temmuz 2004 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak, yürürlüğe girmiştir. Bu değişiklik ile, yeni toptan ve perakende satış pazarları için daha iyi hijyen, depolama, nakil ve satış standartları zorunlu kılınmaktadır.³⁵⁹ Uluslararası balıkçılık anlaşmalarına ilişkin olarak, Türkiye, Eylül 2003 tarihinde Atlas okyanusu'ndaki Tuna Balığının Korunması Uluslararası Komisyonu'nun tam üyesi olmuştur. Türkiye halihazırda

³⁵⁷ http://www.abgs.gov.tr/uploads/files/2005_ilerleme.pdf

³⁵⁸ <http://www.ikv.org.tr/katilimmuzakereleri.php>

³⁵⁹ http://www.abgs.gov.tr/tarama/tarama_files/13/sorular_ve_cevaplar_files/SC13_Cevaplar.pdf, (Erişim: 03.06.2006)

Akdeniz Genel Balıkçılık Komisyonu, Avrupa İç Su Balıkçılığı Danışma Komisyonu ve EUROFISH gibi birçok bölgesel ve bölgelerarası kuruluşa da üyedir.³⁶⁰

3.3.3.5. Kontrol Alt Çalışma Grubu Faaliyetleri

Kontrol Alt Çalışma Grubu özellikle gıda işletmelerinin AB hijyen ve halk sağlığı standartlarına uyumu konularında çalışmalarda bulunmaktadır. Bu konuda öncelikle süt ve et işleyen tesislerin AB standartlarında üretim yapmaları sağlanmaya çalışılmaktadır.

Gıda güvenliği ve kontrolü alt boyutunda mevzuat konuları geniş olmakla beraber, Avrupa Birliği'nde bu alanda yürürlükte olan yasa sayısı 19 adettir. Tablo-47'de görüldüğü gibi, bunların 2'si bitkisel kökenli gıda maddelerinde gıda güvenliği, 2'si süt ve süt ürünlerinde gıda güvenliği, 1'i et ve et ürünlerinde gıda güvenliği, 2'si diğer tarımsal ürünlerde gıda güvenliği, 5'i alkollü içkilerde gıda güvenliği ve 7 tanesi de dikey mevzuat ile ilgilidir. Bu alanda uyumlaştırılan mevzuat sayısı 5 olup³⁶¹, bu sayı en fazla uyum gerçekleştirilen alanın gıda güvenliği olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo-47. Türkiye'nin AB Gıda Güvenliği ve Kontrol Mevzuatı'na Uyum Düzeyi (Mayıs-2006)

Mevzuat Konusu	Toplam Mevzuat	Yürürlükte Olan	Türkiye İle İlgili Olan	Türkiye'deki Mevcut Mevzuat	Tercüme Edilen	Uyumlaştırılan
Bitkisel Kökenli Gıda Maddelerinde Gıda Güvenliği	6	2	4	4	0	2
Süt ve Süt Ürünlerinde Gıda Güvenliği	3	2	0	0	0	0
Et ve Et Ürünlerinde Gıda Güvenliği	4	1	2	5	1	0
Diğer Tarımsal Ürünlerde Gıda Güvenliği	2	2	0	0	0	0
Alkollü İçkilerde Gıda Güvenliği	5	5	5	11	1	2
Dikey Mevzuat	8	7	3	3	1	1
TOPLAM	28	19	14	23	3	5

Kaynak: <http://www.abgs.gov.tr/UVTweb/UVTwebISAPI.dll/EXEC>, (Erişim: 03.06.2006)

³⁶⁰ <http://www.tarim.gov.tr/arayuz/9/icerik.asp?fl=../duyurular/rr.htm>

³⁶¹ <http://www.abgs.gov.tr/UVTweb/UVTwebISAPI.dll/EXEC>

Türkiye’de gerçekleştirilen gıda güvenliği ve kontrolü alanındaki başlıca kurumsal düzenlemeler şunlardır³⁶²:

- Avrupa Birliği’nce desteklenen “Türkiye’de Gıda Güvenliği ve Kontrol Sisteminin Yeniden Yapılandırılması ve Güçlendirilmesi Projesi” kapsamında hazırlık çalışmaları yapılmaktadır.

- Hollanda Hükümeti tarafından MARTA kapsamında desteklenen “Kayıtlı Süt Üretimi ve Sütte Gıda Güvenliğinin İyileştirilmesi Projesi” kapsamında hazırlık çalışmaları yapılmaktadır.

- 30 Mart 2005 tarih ve 25771 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren “Gıda ve Gıda ile Temasta Bulunan Madde ve Malzemelerin Piyasa Gözetimi, Kontrolü ve Denetimi ile İşyeri Sorumluluklarına Dair Yönetmelik” uyarınca; et, süt ve su ürünleri, hazır yemek fabrikaları, düşük asitli konserve gıdaları üreten işyerlerine büyüklüklerine göre en geç iki yıl içerisinde tehlike analizleri ve kritik kontrol noktaları olarak tanımlanan HACCP sistemi uygulama zorunluluğu getirilmiştir. Aynı yönetmelikte işyeri sorumlulukları tanımlanarak, üretimde iyi hijyen ve iyi üretim uygulamalarının kullanımına dair yaptırımlar getirilmiş ve çalışanların konu ile ilgili eğitim almaları zorunlu tutulmuştur.

- Hayvansal kaynaklı gıda maddesi olarak süt ve balda kalıntı izleme çalışmaları 2000 yılından beri devam etmekte olup, sonuçlar ve bir sonraki yıla ait planlar her yıl Mart ayı sonuna kadar Avrupa Komisyonu’na iletilmektedir.

- Risk oluşturan bitkisel kaynaklı ürünlerle ilgili olarak 2004 yılında meyve ve sebzelerde ilaç kalıntısı taraması başlatılmıştır. 2004 yılı içinde ilaç kalıntıları analizleri ile ilgili olarak 12 teknik personelin, metal analizleri ile ilgili olarak 10 teknik personelin eğitim çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

- “Canlı Hayvanlar ve Hayvansal Ürünlerde Belirli Maddeler ile Bunların Kalıntılarının İzlenmesi İçin Alınacak Önlemlere Dair Yönetmelik” 96/23 sayılı AB Mevzuatı’na uyumlu olacak şekilde hazırlanarak, 19 Ocak 2005 tarih ve 25705 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

³⁶² http://www.abgs.gov.tr/tarama/tarama_files/12/sorular_ve_cevaplar_files/SC12_cevaplar.pdf

- Avrupa Birliği tarafından desteklenen “Türkiye’de Gıda Güvenliği ve Kontrol Sisteminin Yeniden Yapılandırılması ve Güçlendirilmesi Projesi” kapsamında hazırlık çalışmaları yapılmaktadır.

3.3.3.6. Kırsal Kalkınma ve Ormancılık Alt Çalışma Grubu Faaliyetleri

Kırsal Kalkınma ve Ormancılık Alt Çalışma Grubu, Ulusal Kırsal Kalkınma Planı’nın hazırlanmasına yardımcı olmak için Tarım ve Köyişleri Bakanlığı koordinatörlüğünde çalışmalarda bulunmaktadır.

Tablo-48’de görüldüğü gibi, AB’de Kırsal Kalkınma ve Ormancılık Stratejileri’nin oluşturulmasına ilişkin mevzuatın iki alt boyutunda yürürlükte olan mevzuat sayısı 16 olup bunların tamamı Türkiye’yi ilgilendirmektedir. Türkiye’de ise bu alanlarda 28 yasa mevcuttur. Avrupa Birliği’nde olup, Türkiye’yi ilgilendiren 16 yasanın 11’i tercüme edilmiştir. Ancak henüz uyumlaştırılan mevzuat bulunmamaktadır.³⁶³

Tablo-48. Türkiye’nin AB Kırsal Kalkınma ve Ormancılık Mevzuatı’na Uyum Düzeyi (Mayıs-2006)

Mevzuat Konusu	Toplam Mevzuat	Yürürlükte Olan	Türkiye İle İlgili Olan	Türkiye’deki Mevcut Mevzuat	Tercüme Edilen	Uyumlaştırılan
Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi’nin ve Programı’nın Oluşturulması	8	6	6	11	2	0
Ulusal Ormancılık Stratejisi’nin Oluşturulması	11	10	10	17	9	0
TOPLAM	19	16	16	28	11	0

Kaynak: <http://www.abgs.gov.tr/UVTweb/UVTwebISAPI.dll/EXEC>, (Erişim: 03.06.2006)

Bu alanda Avrupa Birliği ile müktesebat uyumlulaştırması kapsamında pek çok mevzuatta değişiklik yapılması, bazılarının ise tamamen kaldırılması veya yeni

³⁶³ <http://www.abgs.gov.tr/UVTweb/UVTwebISAPI.dll/EXEC>

mevzuatlar oluşturulması gerekmektedir. Bunlardan öncelikli olarak yapılması gerekenler şu şekilde sıralanabilir³⁶⁴:

- Türkiye’de kırsal kalkınma konusunda çeşitli kurumlar arasında yaşanan yetki karmaşasının ortadan kaldırılabilmesi için öncelikle kuruluşların görev ve yetkilerinin yeniden düzenlenmesi ve bu konuda faaliyet gösterecek tüm kuruluşların tek bir bakanlık çatısı altında toplanması, ayrıca Avrupa Birliği’nde karşılığı bulunmayan ve işlevselliği olmayan kuruluşların da kapatılması başarının sağlanabilmesi açısından faydalı olacaktır.

- Ayrıca çeşitli yörelerin sorunları ve çözüm yolları çok farklılıklar gösterebildiğinden, yerinden yönetim sisteminin uygulanması ve güçlendirilmesi gerekmektedir. Bunun için de yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları yaygınlaştırılmalı, yetki kullanımları güçlendirilmeli, mali açıdan daha bağımsız ve güçlü hale gelmeleri sağlanmalıdır.

- Türkiye’nin Ulusal Program’da kısa vadede yapmayı taahhüt ettiği düzenlemelerden olan, tarım sektöründe çeşitli kuruluşlar arasında yaşanan yetki karmaşasını ortadan kaldıracak ve tarım hizmetlerinin düzenlenmesinde çerçeveyi oluşturacak, bununla beraber tarım sektöründe destekleme programlarını çeşitlendirecek, finansman kaynaklarını düzenleyecek ve tarımın kalkınma stratejileri doğrultusunda geliştirilmesini sağlayacak³⁶⁵ “5488 Sayılı Tarım Kanunu (Tarım Çerçeve Kanunu)” 18 Nisan 2006 tarihinde kabul edilerek, 25 Nisan 2006 tarihli ve 26148 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Ancak, uygulamada karşılaşılan sorunların kısa sürede çözümü gerekmektedir.

- Bunun yanında halen farklı kurumlar tarafından yürütülen ulusal imar planlama çalışmalarının yürütülmesinde koordinasyonun sağlanması için “İmar ve Şehirleşme Kanunu”nun da ivedilikle yasalaşmasına gereksinim duyulmaktadır.

³⁶⁴ http://www.abgs.gov.tr/tarama/tarama_files/11/sorular_cevaplar_files/cevaplar/Kırsal_Kalkınma.pdf, (Erişim: 03.06.2006)

³⁶⁵ <http://www.tarim.gov.tr/arayuz/9/habergoster.asp?ID=965>, (Erişim: 01.05.2006)

- Kırsal alanda yaşayan göçmenlerin, göçerlerin, kamulaştırma çalışmaları sonucu arazisi ellerinden alınan veya güvenlik nedeniyle köylerini terk eden çiftçilerin yeniden üretici hale getirilmelerini sağlamak amacıyla hazırlanan “İşkân Kanunu”nun çıkarılması gerekmektedir.

- Kırsal kesimin öncelikli problemlerinden biri olan ve kırsal kalkınma çalışmalarında önemli bir yer tutan tarım arazilerinin amaç dışı kullanımının önüne geçilmeli, korunmalı ve geliştirilmeli, ayrıca bölgelere göre ekonomik işletme büyüklüklerinin tespit edilerek, arazilerin daha fazla parçalanmasının önüne geçilmelidir. Bu amaçla hazırlanan “5403 Sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu” 3 Temmuz 2005 tarihinde onaylanarak, 19 Temmuz 2005 tarihli 25880 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmış ve yasalaşmıştır. Ancak, Türk Tarımının en büyük problemlerinden biri olan arazilerin çok parçalı ve işletmelerin de küçük ölçekli oluşunun engellenmesi ve bu konudaki yapısal reformların yapılabilmesi için acilen “Arazi Topplulaştırma Kanunu”nun da yasalaşması gerekmektedir.

- Aynı şekilde toprak ve su kaynaklarının korunması ve geliştirilmesi konusunda da pek çok kuruluş sorumluluk almakta, ancak bu kurumlar arasında gerektiği gibi eşgüdüm sağlanamamaktadır. Bu durum hem tarımsal hizmetlerin gerektiği gibi yürütülmesine engel teşkil etmekte, hem de ülke ekonomisinin gelişmesine olumsuz etkilerde bulunmaktadır. Tarımsal altyapı hizmetlerinin daha etkin gerçekleştirilmesi ve yetki kargaşasının ortadan kaldırılması için “Toprak, Sulama ve Tarım Reformu Genel Müdürlüğü Kuruluş Yasa Tasarısı”nın da yasalaşması sağlanmalıdır.

- Türkiye’de su kaynaklarının sınırlı oluşu ve ülke genelinde eşit olarak dağılmaması, ayrıca son zamanlarda yeraltı ve yerüstü su kaynaklarında görülen hızlı kirlenme nedeniyle su kaynakları yönetimi gittikçe önem kazanmaktadır. Bu konuda gerekli yasal düzenlemelerin yapılmamış olması kaynakların yanlış kullanımına neden olmakta ve sorunu daha fazla içinden çıkılmaz bir duruma çevirmektedir. Bu bakımdan yerüstü sularının tahsisi, korunması, sektörler arası kullanımının

planlanması gibi konuları düzenleyecek bir “Su Yasası”na gereksinim duyulmaktadır. Ayrıca katılımcı sulama yönetiminin geliştirilmesi ve sürdürülebilmesi amacıyla “Su Kullanıcı Birlikleri Kanunu” çıkarılmalıdır.

- Çiftçilerin tabii afetlerden gördüğü zararın telafisine ve risk devrine ilişkin tarım sigortaları sisteminin geliştirilmesi ve bu konuda Avrupa Birliği uygulamalarıyla uyumun sağlanması için “5360 Sayılı Tarım Ürünleri Sigortalarının Teşviki Hakkındaki Kanun” da 14 Haziran 2005 tarihinde kabul edilerek, 21 Haziran 2005 tarihli 25852 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmış ve yasalaşmıştır. Bundan sonra tarımsal sigortacılığın yaygınlaştırılması ve üreticilerin bu konuda bilinçlendirilmesi sağlanmalıdır.

- Kırsal kalkınmanın sağlanabilmesi için en önemli konulardan birisi de üretici örgütlenmesinin sağlanması ve yaygınlaştırılmasıdır. Bu bakımdan çiftçi örgütlenmelerinin desteklenmesi ve çeşitli şekilde örgütlenmenin teşvik edilmesi gerekmektedir. Ayrıca halen kamu tarafından yürütülen pek çok hizmetin üretici örgütlerine devredilmesi ve yerel bazda uygulanan projelerin yerel örgütler ile kamu arasında eşgüdümlü bir şekilde sürdürülmesi, projelerin başarısı açısından özel bir önem taşımaktadır. Bu bakımdan üreticilerin üretimden pazarlama aşamasına kadar her alanda hizmet vermek üzere kâr amacı gütmeyen organizasyonlara gitmesini sağlamak amacıyla 29 Haziran.2004 tarihli ve 5200 sayılı “Üretici Birlikleri Kanunu” çıkarılmış ve 6 Temmuz 2004 tarih ve 25514 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Ancak Ulusal Program’da da değinildiği gibi, kırsal kalkınma projelerine katılan yetiştiricilerin teşvik edilmesi ve çalışmalara daha fazla katılımcının dâhil edilmesi için yeni düzenlemelere gereksinim duyulmaktadır. Bu bakımdan “2032 Sayılı Köye Götürülen Hizmetlerden Gönüllü Katkılar Dışında Hiçbir Adla Katılım Alınmamasına Dair Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”un da çıkarılması gerekmektedir.

- Türkiye’de tarım sektörünün yapısal sorunlarının çözülebilmesi ve kırsal kalkınmanın sağlanabilmesi için öncelikle yapılması gerekenlerin başında çiftçilerin

örgütlenmelerinin sağlanması gelmektedir. Avrupa Birliği'nde çiftçi örgütlenmelerinin tarım politikalarının belirlenmesinde, üreticilere girdi temininde ve tarımsal ürünlerin işlenerek, pazarlanmasında almış oldukları aktif rol göz önünde bulundurularak, Türkiye'de de kırsal kesimde benzer şekilde örgütlenmenin yaygınlaştırılması gerekmektedir. Bu amaçla Avrupa Birliği'ndeki eşdeğer kuruluşların görevleri ve yapıları da dikkate alınarak "6964 Sayılı Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanunu"nda 3 Haziran 2004 tarihinde 5184 Sayılı Kanun ile değişiklik yapılmış, 9 Haziran 2004 tarih ve 25487 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu şekilde Avrupa Birliği'ne uyum konusunda yasal düzenleme kısmen gerçekleştirilmiş olsa da, Ziraat Odaları'nın daha fazla etkinliği sağlanmalıdır.

Türkiye'de kırsal kalkınma ve ormancılık stratejilerinin oluşturulmasına ilişkin olarak gerçekleştirilen başlıca kurumsal düzenlemeler şunlardır:

- AB Mevzuatına Uyum İçin Tarım ve Balıkçılık Komitesi'nin Kırsal Kalkınma Alt Çalışma Grubu, Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Mevzuatı'nı inceleyerek "AB'ne Uyum Sürecinde Türkiye Kırsal Kalkınma Politikası-2003 Raporu"nu hazırlamıştır. Bunun ardından Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ve Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından diğer ilgili kurum ve kuruluşlar ile sivil toplum örgütlerinin işbirliğiyle hazırlanmış olan Kırsal Kalkınma Stratejisi, 25 Ocak 2006 tarihinde Yüksek Planlama Kurulu (YPK) tarafından onaylanmış ve 4 Şubat 2006 tarih ve 26070 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Ayrıca, Kırsal Kalkınma Planı kapsamında desteklenecek sektörlerin ve bu sektörlerdeki yatırım yapılacak alanların belirlenmesine temel teşkil edecek ve bağımsız kuruluşlarca yapılması gereken sektör analizlerinin gerçekleştirilmesi için çalışmalar devam etmektedir.³⁶⁶

- Avrupa Birliği tarafından Türkiye ve Hırvatistan gibi aday ülkelere katılım öncesinde sağlanacak mali yardımlara çerçeve oluşturmak üzere 2007-2013 döneminde uygulanacak olan Katılım Öncesi Araç (IPA-Instrument for Pre-Accession) Kırsal Kalkınma Bileşeni (IPARD) kapsamında, Kırsal Kalkınma Planı

³⁶⁶ [http://www.euturkey.org.tr/abportal/uploads/filse/Ekonomik Kriterler \(Nisan 2006\).doc](http://www.euturkey.org.tr/abportal/uploads/filse/Ekonomik_Kriterler_(Nisan_2006).doc)

esas alınarak, başvurularının alınması, seçimi, projelere ilişkin katkının ödenmesi, proje kabulü öncesi ve sonrası kontroller, muhasebe işlemleri. denetim gibi faaliyetleri yürütmekten sorumlu bir Tarım ve Kırsal Kalkınma Ödeme Kurumu'nun (IPARD Ajansı) 2007 yılına kadar kurulması ve ulusal akreditasyonunun gerçekleştirilmesi ve Avrupa Birliği tarafından da yetki devrinin yapılması gerekmektedir. Bu çerçevede IPARD Ajansı olarak kurulacak olan Tarım ve Kırsal Kalkınma Destekleme Kurumu Başkanlığı ile ilgili kanun tasarısı taslağı hazırlanmış olup, Başbakanlık ve sivil toplum kuruluşlarının görüşlerine göre düzenlenmiş ve 20 Mart 2006 tarihinde Hukuk Müşavirliği'ne gönderilmiştir. Ayrıca AB Katılım Öncesi Mali Yardımları 2005 yılı programlamasında yer alan Türkiye'nin ihtiyaç ve şartlarına uygun, Kırsal Kalkınma Planı'nı yönetecek akredite olmuş bir IPARD Ajansı'nın kurulmasına destek amacıyla "Tarım ve Kırsal Kalkınma Ödeme Kurumu (IPARD Ajansı Kurulması) Projesi" Komisyonca kabul edilmiştir. Bu proje çerçevesinde teknik destek, eşleştirme ve yatırım araçları ile ajansın merkezi ve yöresel ofislerin kurulması, bilgisayar ve diğer ekipmanın alımı, personel eğitimi ve medya tanıtımı faaliyetleri yapılacaktır. Projenin eşleştirme bileşeni için seçim toplantısı 1 Mart 2006 tarihinde yapılmıştır. Bu kapsamda, Yunanistan-Estonya, İtalya-Polonya, Avusturya-Almanya-Macaristan ve Fransa-Hollanda-Polonya konsorsiyumları teklif vermişlerdir. Gelen teklifler ve seçim toplantısında yapılan sunumlar değerlendirilerek projenin eşleştirme bileşeninin yürütülmesi için en uygun olan üye ülke teklifi belirlenecektir.³⁶⁷

3.3.3.7. Ortak Piyasa Düzenlerine Uyum Alt Çalışma Grubu Faaliyetleri

Ortak Piyasa Düzenlerine Uyum Alt Çalışma Grubu, AB Ortak Tarım Politikaları'nın en önemli ayağını oluşturan Ortak Piyasa Düzenlemelerine Türkiye'nin uyumuna ilişkin çalışmalarda bulunmaktadır. Ayrıca Türkiye'nin üyelik müzakerelerine başlaması ile birlikte AB mali yardımlarından faydalanabilmesi, üyelik sonrasında ise ATYGF harcamalarının yönetimi için Tarım ve Köyişleri Bakanlığı bünyesinde bir Ödeme Kurumu oluşturması için de hazırlıklar yürütülmektedir.

³⁶⁷ [http://www.euturkey.org.tr/abportal/uploads/filse/Ekonomik Kriterler \(Nisan 2006\).doc](http://www.euturkey.org.tr/abportal/uploads/filse/Ekonomik_Kriterler_(Nisan_2006).doc)

Gerek Avrupa Birliği boyutunda Türkiye'yi ilgilendiren en çok düzenlemenin, gerekse Türkiye'nin iç hukukunda da en fazla yasanın bulunduğu alan olması nedeniyle ortak piyasa düzenlerinin kurulması ve tarım piyasalarının etkin biçimde işletilmesine ilişkin düzenlemeler Birliğe uyumda çok önemli zorluklar taşımaktadır. Tablo-49'da görüldüğü gibi, halihazırda Türkiye'yi ilgilendiren 103 mevzuatın sadece 20'sinin tercüme edilmiş olması ve ancak 2 alanda mevzuat uyumunun sağlanması bu zorluğu daha açık bir şekilde ortaya koymaktadır.³⁶⁸

Tablo-49. Türkiye'nin AB Ortak Piyasa Düzenlerine İlişkin Mevzuata Uyum Düzeyi (Mayıs-2006)

Mevzuat Konusu	Toplam Mevzuat	Yürürlükte Olan	Türkiye İle İlgili Olan	Türkiye'deki Mevcut Mevzuat	Tercüme Edilen	Uyumlaştırılan
Hububat ve Çeltik	10	5	10	21	6	0
Sığır ve Dana Eti	10	8	10	19	6	0
Süt ve Süt Ürünlerinde Gıda Güvenliği	1	1	1	2	0	0
Taze Meyve ve Sebze	30	22	30	89	0	0
İşlenmiş Meyve ve Sebze	12	11	12	27	0	0
Zeytinyağı	12	4	10	19	1	0
Şarap	19	18	19	41	3	2
Şeker	4	4	4	8	4	0
Tütün	7	6	7	12	0	0
TOPLAM	105	79	103	238	20	2

Kaynak: <http://www.abgs.gov.tr/UVTweb/UVTwebISAPI.dll/EXEC>, (Erişim: 03.06.2006)

Türkiye'de ortak piyasa düzenlerinin kurulması ve tarım piyasalarının etkin biçimde işletilmesine yönelik olarak yapılan kurumsal nitelikli düzenlemeler ise şunlardır³⁶⁹:

- Ortak piyasa düzenleri ile ilgili olarak, (IACS ile ilgili ayrı bir ToR hazırlanmıştır) teknik yardım alınması ve proje fişi hazırlanması amacıyla Terms of Reference hazırlanmış, Merkezi Finans ve İhale Birimi'ne gönderilmiş, yorumlar alınıp Komisyon'a iletilmiştir. Önümüzdeki günlerde ihalenin sonuçlanması beklenmektedir.

³⁶⁸ <http://www.abgs.gov.tr/UVTweb/UVTwebISAPI.dll/EXEC>

³⁶⁹ http://www.euturkey.org.tr/abportal/uploads/files/idari_kapasite_tablo.doc, (Erişim: 03.06.2006)

- TMO'nun, müdahale alımlarından ve ihracat geri ödemelerinden sorumlu olacak Avrupa Birliği'ndekine benzer bir ödeme kurumuna dönüştürülmesi yönündeki eşleşme proje teklifleri kabul edilmediğinden kurumsal alt yapı uyum çalışmaları için AB'den gerekli teknik destek sağlanamamıştır. Bununla birlikte TMO, geçiş döneminde tarım piyasalarını düzenleyici bir üst kurum olarak yeniden yapılanmak ve tam katılıma kadar Avrupa Birliği'ndekilere benzer bir ödeme kurumuna dönüşmek üzere gerekli hukuki alt yapı çalışmalarını sürdürmektedir.

- Kırmızı Et Ortak Piyasa Düzenleri Çalışma Grubu'nca karkas sınıflandırması konusunda taslak yönetmelik çalışmaları tamamlanmıştır.

- Tarımsal Üretici Birliklerinin Kuruluş Usul ve Esaslarına İlişkin Yönetmelik çerçevesinde Meyve, Sebze Tarımsal Üretici Birlikleri'nin kuruluşuna izin verilmiştir. Bunların ürün grubunda dağılımı, 32 adet meyve ve 14 adet sebze üreticileri birliği şeklindedir. Mevcut birlikler ise yönetmelikte belirtilen kriterleri taşımaları halinde tüzel kişilik olarak üye ve kurucu üye olarak faaliyetlerini yürüteceklerdir.

3.3.3.8. Tarım İstatistikleri Alanında Uyum Faaliyetleri

Doğrudan tarımla ilgili mevzuat arasında bulunmayan, ancak "İstatistik" başlığı altında yer verilen bazı mevzuat unsurları da tarımı ilgilendirmektedir. Bu nedenle mevzuat uyumunun İstatistik başlığı altında bulunan tarımla ilgili konulara Tablo-50'de yer verilmiştir. Tabloda da görülebileceği gibi, Avrupa Birliği'nde 1'i arazi kullanımı ve uzaktan algılamaya, 43'ü de tarım istatistiklerine ilişkin toplam 44 mevzuat bulunmaktadır. 25'i Türkiye ile ilgili olan bu mevzuattan henüz herhangi birine uyum sağlanamamıştır.³⁷⁰

Tablo-50. Türkiye'nin AB'nin Tarımla İlgili İstatistik Mevzuatı'na Uyum Düzeyi (Mayıs-2006)

Mevzuat Konusu	Toplam Mevzuat	Yürürlükte Olan	Türkiye İle İlgili Olan	Türkiye'deki Mevcut Mevzuat	Tercüme Edilen	Uyumlaştırılan
Arazi Kullanımı ve Uzaktan Algılama	1	1	0	0	0	0
Tarım İstatistikleri	51	43	25	26	25	0
TOPLAM	52	44	25	26	25	0

Kaynak: <http://www.abgs.gov.tr/UVTweb/UVTwebISAPI.dll/EXEC>, (Erişim: 03.06.2006)

³⁷⁰ <http://www.abgs.gov.tr/UVTweb/UVTwebISAPI.dll/EXEC>

İstatistik alanında mevzuat uyumu amacıyla 11 Nisan 2000 tarihinde Türkiye-Avrupa Toplulukları Ortaklık Konseyi'nin 39. toplantısında kurulan istatistik alanında işbirliği, "Ekonomik ve Parasal Konular, Sermaye Hareketleri ve İstatistik Alt Komisyonu" kapsamında ele alınmıştır. 2000 yılından sonra düzenlenen toplantılar 6 Mayıs 2005 tarihinde tamamlanmıştır. Bu çalışmalar ile, AB Müktesebatı ve Türk Mevzuatı arasındaki farklılıklar ile, bu farklılıkların giderilebilmesi için yapılması gereken uyum çalışmaları belirlenmiştir.³⁷¹

Yukarıda da görüldüğü gibi, tarım konusunda Türkiye'de Avrupa Birliği'ndekinden daha fazla mevzuat bulunmasına karşın, uyum konusunda önemli aksaklıklar ortaya çıkmaktadır. Gerekli mevzuatın uyumlulaştırılmasında kısmen başarılar sağlansa da, önemli olan uygulamalarda uyumun sağlanabilmesidir.

3.3.4. Uygulamaların Uyumlulaştırılması

Avrupa Birliği üyesi ülkeler Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu kaynaklarından faydalanmak için yedi yıllık kırsal kalkınma planları hazırlamakta ve bu planlarda hangi kırsal kalkınma konularına öncelik vereceklerini ortaya koymaktadırlar. Geçmişte Birliğe aday olan ülkeler de SAPARD Fonu kaynaklarından yine yedi yıllık kırsal kalkınma planları hazırlayarak faydalanmışlardır. Bu bakımdan Türkiye de adaylık ve üyelikle birlikte kırsal kalkınma planı hazırlamak durumunda kalacaktır.³⁷²

Avrupa Birliği'nin mevcut bütçe programlaması 2006 yılına kadar yapılmıştır. 2006–2013 yılları arasında uygulanacak bütçede de Türkiye'ye kaynak ayrılmamış olup, Türkiye'nin bu Birlik fonlarından faydalanabilmesi en erken 2014 tarihinden sonra gerçekleşebilecektir. Türkiye'nin yapısal uyumu için önemli mali kaynaklara ihtiyacı bulunmaktadır. Her ne kadar Türkiye PHARE, SAPARD ve diğer yardım programlarının dışında tutulsa ve 2014 yılına kadar sadece Mali İşbirliği Programı kapsamında yardım alabilse de, gelecekte benzeri fonlardan faydalanması söz konusu olabilecektir.

³⁷¹ <http://www.euturkey.org.tr/abportal/uploads/files/idarikapasite.doc>

³⁷² TKB Uluslararası Tarımsal İlişkiler ve Avrupa Birliğine Uyum Komisyonu, y.a.g.e., s. 48

Hâlihazırda Türkiye Mali İşbirliği Programı dâhilinde hibe yardımlardan oluşan Katılım Öncesi Mali Yardım, 2. Entegre Akdeniz Programı (MEDA-II), Gümrük Birliğinin Güçlendirilmesine İlişkin Avrupa Stratejisi ve Ekonomik ve Sosyal Kalkınmaya Yönelik Avrupa Stratejisi kapsamında Birlik kaynaklarından faydalanabilmektedir. Bu kapsamda 2000–2006 yılları arasında toplam 1,7 milyar avro kaynaktan faydalanması öngörülmektedir.

Avrupa Birliği, uygulanan projelerin ancak yüzde 75'ine kadar mali kaynak sağlamaktadır. Bu bakımdan geriye kalan yüzde 25'lik kısmın iç kaynaklardan karşılanması zorunluluğu, Birlik kaynaklarından faydalanılması önünde engel oluşturmaktadır.

Geçmişte Birliğe aday ülkeler, kırsal kalkınma ile ilgili fonlardan SAPARD Ajansları aracılığıyla faydalanmışlardır. Halen üye ülkeler ise Kırsal Kalkınma Ajansları aracılığıyla faydalanmaktadır. Türkiye'nin de adaylığı ve üyeliği ile birlikte fonlardan yararlanabilmesi ve üyelikle birlikte tüm tarımsal desteklemeleri yürütmesi Fon Finans Ajansları ve Ödeme Yapıları'nı ortaya çıkarması ile mümkün olabilecektir.³⁷³ Bunun yanında fonların kullanımının takibini yapacak İzleme Komiteleri'nin, kırsal alanın yapısal gereksinimlerini uygulama sırasına göre belirleyecek Belirleme Komiteleri'nin, yerel yönetimlerin ve sivil toplum kuruluşlarının projelere aktif katılımlarını sağlamak için Yerel Uygulama Ekipleri'nin, ormancılık sektörü uygulamalarını gerçekleştirecek Yetki Otoriteleri'nin de oluşturulması gerekmektedir.³⁷⁴

Adaylık ile birlikte Türkiye'nin kırsal kalkınma ile ilgili Birlik fonlarından zaman kaybetmeden faydalanabilmesi için en kısa sürede kırsal alanlarının zayıf yönlerini ve potansiyellerini dikkate alarak, ayrıca diğer aday ülkelerin SAPARD Programı'nda öne çıkan tedbirlerini göz önünde bulundurarak, ileride öncelik vereceği kırsal kalkınma tedbirlerini belirlemesi gerekmektedir.

³⁷³ TKB Kırsal Kalkınma Politikaları Komisyonu, y.a.g.e., s. 41

³⁷⁴ Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu, y.a.g.e., s. 82

Avrupa Birliği'nde kırsal kalkınma tedbirlerinden bir tanesi de, dezavantajlı bölgelere yardımdır. Üye ülkeler yüzölçümlerinin yüzde 10'unu aşmamak kaydı ile dezavantajlı bölgelerini tespit ederek, Komisyon'a bildirmektedirler. Bu bakımdan Türkiye'nin de dezavantajlı bölgelerinin tespitini yapması gerekmektedir.

Avrupa Birliği'nde projeler bizzat kullanıcılar tarafından hazırlanmaktadır. Toplulukta kamu kuruluşları ise düzenleyici yönde etkide bulunmaktadır. Türkiye'deki sivil toplum kuruluşlarının da Birlik kaynaklarından faydalanabilmesi için proje hazırlama ve uygulama konusunda tecrübe kazanmaları gerekmektedir. Bu bakımdan da, kırsal kesimde yaşayan insanların kurdukları dernekler, birlikler, odalar ve vakıflar gibi üretici örgütlerinin kırsal kalkınma konusunda pilot projeler hazırlaması ve uygulaması sağlanmalıdır.

Türkiye'de çiftçilerin eğitimi Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü Yayım Dairesi, Üniversiteler, Ziraat Odaları, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Araştırma Enstitüleri ile Tarım İl ve İlçe Müdürlükleri aracılığıyla yapılmaktadır. Avrupa Birliği, çiftçilerin özel kuruluşlar aracılığı ile çiftliklerini daha iyi yönetmeleri, yeni ürünler geliştirmeleri ve marka yaratmaları gibi konularda mesleki eğitim almalarını teşvik etmektedir. Birlik Türkiye'de de sivil toplum kuruluşlarının ve üretici örgütlerinin mesleki eğitim konusunda hazırladıkları projelere destek vermektedir.³⁷⁵

Avrupa Birliği'ne aday ülkelerin SAPARD Fonları'ndan daha çok kırsal altyapıyı iyileştirmek için yararlandıkları görülmektedir. Türkiye'nin de kırsal kesiminde önemli oranda yol, su ve elektrik gibi altyapı yatırım eksiklikleri bulunmaktadır. Bu konulardaki yatırımlar büyük maddi kaynak gerektirdiğinden, İl Özel İdareleri, Karayolları Genel Müdürlüğü, TEİAŞ, TEDAŞ gibi kuruluşlar aracılığıyla gerçekleştirilecek yatırım projelerinin Birlik fonlarından karşılanması mümkün olabilecektir.

³⁷⁵ Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu, y.a.g.e., s. 66

Birliğe aday ¼lkelerin SAPARD Fonları'ndan en fazla yararlandıkları konulardan birisi de, kırsal kesimde ekonomik çeşitliliğin arttırılması çalışmalarıdır. Türkiye'de adaylık ile birlikte bu konuda önemli maddi kaynağa kavuşabilecektir. Kırsal kesimde yaşıyan ve büyük oranda tarım sektöründe istihdam edilmiş bulunan insanların kırsal turizm ve kırsal sanayi yatırımları ile bu sektörlere kaydırılması Türkiye açısından önem taşımaktadır. Kırsal alanlarda turizm ve sanayi sektörlerinin gelişmesi ile hem tarımda, hem de diğer sektörlerde istihdam edilen insanların gelirlerinde önemli oranda artış olacağı beklenmektedir.³⁷⁶

Türkiye'nin adaylığı ile Birlik Fonlarından en fazla faydalanabileceği konular arasında tarımsal işletmelere yatırım ve tarımsal ürünlerin işlenmesi ve pazarlanması çalışmaları da bulunmaktadır. Türkiye'de en fazla gelişmiş olan kooperatifçilik türlerinden olan Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri ve Tarım Kredi Kooperatifleri, hazırlayacakları projelerle birlikte önemli miktarda maddi kaynağa ulaşma olanağına kavuşacaklardır.

Türkiye'de tarımsal gübre ve ilaç kullanımı Avrupa Birliği ¼lkelerine göre daha düşük düzeydedir. Bu bakımdan Türkiye organik tarım konusunda önemli avantajlara sahip bulunmaktadır. Nitekim 11 Temmuz 2002 tarihli ve 24812 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Organik Tarımın Esasları ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik ve 3 Aralık 2004 tarihli 25659 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 1 Aralık 2004 tarih ve 5262 sayılı Organik Tarım Kanunu ile Türkiye, organik tarım konusunda Avrupa Birliği mevzuatı ile uyumlu bir yasal zemin oluşturmuştur. Bunun yanında iyi tarım uygulamaları konusunda da Türkiye'nin önünde fırsatlar bulunmaktadır. Bu bakımdan adaylık sürecinde bu konularda ¼lkesel düzeyde çalışmalar yapılması gerekmektedir.

Avrupa Birliği özel işletmelerin ve belediyelerin işlettikleri orman ve ağaçlandırmaları desteklemektedir. Türkiye'de ise ormanların yaklaşık yüzde 99'u

³⁷⁶ Kırsal Kalkınma alışma Grubu, y.a.g.e., s. 67

devletin mülkiyetinde bulunmaktadır.³⁷⁷ Her ne kadar 6831 sayılı Orman Kanunu ve ilgili mevzuatlar gereği ormancılık teşvik edilse de, üyelik ile uygulamanın yaygınlaşması beklenmektedir.

Avrupa Birliği'nde çiftçilerin erken emekliliği ve genç çiftçilerin çiftlik sahibi olmaları desteklenmektedir. Türkiye'de de tarımda erken emeklilik uygulaması yapılmaktadır. Ancak kademeli geçiş uygulaması nedeniyle Türkiye'de çiftçilerin Avrupalı çiftçilere göre daha genç yaşta emekli olmaları söz konusu olmaktadır. Bu bakımdan Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde yeniden bir düzenleme yapılması gerekli olacaktır.

Avrupa Birliği ülkelerinde kendi kırsal alanlarındaki çalışmalardan sorumlu bulunan Yerel Eylem Grupları (Local Action Groups-LAG), hazırladıkları projelerle üye ülke ve Birlik arasında ortaklaşa finanse edilen LEADER Programı'nı yürütmektedirler. Türkiye'de de buna benzer şekilde Ziraat Odaları tarafından yürütülen, amacı çiftçilerin ortaklaşa ve birbirlerine yardımcı olarak işletmelerin kalkınmasını sağlayacak danışmanlık modeli oluşturmak olan Önder Çiftçi Projesi bulunmaktadır. Ayrıca Avrupa Parlamentosu'nda INPARD adında LEADER benzeri bir fonun aday ülkelere kullanılmak üzere kurulması tartışılmaktadır.³⁷⁸

Özetle, halen Avrupa Birliği'ne uyum konusunda Türkiye'de önemli çalışmalar yapılmasına karşın, ileride gerçekleştirilmesi gereken pek çok öncelikli faaliyet de bulunmaktadır.

³⁷⁷ Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu, y.a.g.e., s. 68

³⁷⁸ TKB Kırsal Kalkınma Politikaları Komisyonu, y.a.g.e., s. 43

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kırsal alanlar, doğal koşulların yaşam üzerinde daha fazla etkili olması ve temel ekonomik faaliyetlerin tarıma bağıllığı nedeniyle yaşamının, kentsel alanlara göre çok daha zor olduğu yerlerdir. Buralarda yaşayan insanlar da genel olarak tarım gibi düşük katma değerli faaliyetlerle uğraştıklarından, daha düşük hayat standardına sahiptir.

Ülkeler, kentsel ve kırsal alanlarındaki gelişmişlik farklılıklarını ortadan kaldırmak ve bu bölgelerde yaşayan insanların gelir düzeylerindeki dengesizlikleri gidermek için kırsal alanlara yönelik özel politikalar üretmek ve bu bölgelerde yaşayan insanları çeşitli şekillerde desteklemek zorundadırlar. Bunun gerçekleştirilmemesi durumunda toplum içerisinde çeşitli huzursuzluklar ortaya çıkmakta, toplumsal gerginlikler yaşanmakta ve insanlarda göç eğilimleri artmaktadır. Bu ise ülkenin ekonomik olarak kalkınmasının önünde bir engel oluşturmaktadır.

Türkiye açısından kırsal kalkınmanın temeli, milli gelirin artırılması ve bu gelirin toplumun değişik kesimleri arasında adil dağılımının sağlanmasıdır. Bunun gerçekleşebilmesi ise, Türkiye'nin kırsal kesiminde yaşayan ve tarımda atıl işgücü konumunda olan insanların, kırsal sanayiye ağırlık vermek ve farklı iş olanakları sağlamak suretiyle buldukları yerlerde tarım sektörü dışında istihdamlarının sağlanmasına ve bu şekilde kırsal toplumun gelir seviyesinin ve hayat standartlarının yükseltilebilmesine bağlıdır. Türkiye'de toplumsal barışın sağlanması, göçün önlenmesi ve insanların gelişmiş ülkelerin vatandaşlarına sağladığı hayat standartlarına ulaşması ancak bu şekilde gerçekleştirilebilir.

Bu bakımdan özellikle Avrupa Birliği'ne uyum çalışmaları içerisinde tarımla geçinen insanların sayısının Avrupa Birliği ülkelerindeki oranlara yaklaştırılması ve tarım sektöründen ayrılan insanların ise, yaşam ortamlarını değiştirmeden, kentsel alanlarda baskı yaratmadan buldukları yerlerde farklı alanlarda istihdamlarının sağlanması gerekmektedir.

Bütün bu çalışmalar yürütülürken unutulmaması gereken bir konu da, Avrupa Birliği ülkeleri ile Türkiye'nin tarımsal üretim potansiyeli arasındaki farklılıktır. Avrupa Birliği, Ortak Tarım Politikaları sonucu üretim yetersizliği problemlerini çözmüş ve buna bağlı olarak da Avrupa Tek Senedi ile birlikte kırsal kalkınma çalışmalarına ağırlık vermeye başlamıştır. Bu amaçla çiftçilere verilen pek çok üretim ve girdi desteği kaldırılarak, üretimden bağımsız doğrudan gelir yardımları uygulamasına geçilmiştir.

Türkiye ise hâlâ tarımsal üretimindeki yetersizlikleri aşamamış olmanın sıkıntılarını yaşamakta, üretimi ve verimi arttırabilmek için çiftçilerine üretim ve girdi destekleri uygulaması gerekmekte iken, Avrupa Birliği'ne uyum çalışmaları ve maddi yetersizlikleri nedeni ile bu konuda gerekeni yeteri kadar yapamamakta ve Avrupa Birliği'ndekine benzer şekilde doğrudan gelir yardımlarını uygulamak zorunda kalmaktadır. Bu bakımdan Türkiye'nin hem Avrupa Birliği'ne uyum çalışmalarını sürdürmesi ve kırsal kalkınma için özel bir önem taşıyan doğrudan desteklerini üretime bağlı olarak sürdürmesi, hem de üretim ve verim açıklarını kapatabilmesi için kendine özgü bir model geliştirmesi ve ısrarla bu modeli uygulaması gerekmektedir.

Avrupa Birliği, bütçesinin önemli bir kısmını Ortak Tarım Politikaları'nın finansmanı için kullanmakta, dolayısıyla da kırsal kalkınma politikalarının uygulanması için çok büyük kaynaklar ayırmaktadır. Ayrılan bu kaynaklar çeşitli amaçlar için kullanılmak üzere yapısal fonlar aracılığıyla harcanmakta, yapısal fonlar ise kendi bütçelerini amaçlarına uygun kullandıkları için de kaynak israfının önüne geçilebilmektedir. Bununla beraber kırsal kalkınma politikalarının etkili bir şekilde uygulanabilmesi için Birlik bünyesinde çeşitli idari yapılar oluşturulmuş, üretici örgütleri güçlendirilerek, uygulanan politikalara ve programlara bu örgütlerin ve yerel yönetimlerin aktif katılımları sağlanmıştır.

Diğer taraftan Avrupa Birliği, genişlemesine bağlı olarak, aday ülkelere yönelik de çeşitli politikalar uygulamaktadır. Aday ülkelerin, Birliğe katılımları

sonrasında uyumlarının sağlanabilmesi için, idari yapıları ve programlarının Birlik yapılarına ve programlarına uygun hale getirilmesi gerekmektedir. Bu amaçla Birlik, aday ülkelere çeşitli ekonomik ve teknik yardımlarda bulunmaktadır. Türkiye de adaylığı ile Birlikten çeşitli yardımlar almaya hak kazanmıştır. Ancak, Avrupa Birliği bütçe harcamaları 2013 yılına kadar planlanmış olduğundan, Türkiye'nin Birlik fonlarından faydalanabilmesi gerçek anlamda bu tarihten sonra mümkün olabilecektir. Şimdi ise Türkiye sadece birkaç program dahilinde çok düşük miktarlardaki Birlik mali kaynaklarından faydalanabilmektedir. Birliğin aday ülkelere sağladığı kaynakların yönetildiği programlar ise süreleri ve görevleri tamamlanmış olması nedeniyle sona erecek, dolayısıyla Türkiye'ye Avrupa Birliği tarafından gelecekte sağlanacak yardımlar, hedefleri aynı olsa da daha önceki aday ülkelere verilen programlar kapsamında gerçekleştirilmeyecektir. Nitekim, bu programlara benzer yeni katılım öncesi mali araçlar oluşturulmaya başlanmıştır.

Avrupa Birliği bütçesi içerisinde her ne kadar tarıma ayrılan kaynaklar hâlâ çok büyük bir pay tutsa da, bu oran gittikçe azalmaktadır. Toplulukların ilk kurulduğu yıllarda Avrupa Tarımsal Garanti ve Yönlendirme Fonu'nun bütçe içerisindeki payı yaklaşık yüzde 90'lar civarında iken, bu oran günümüzde yüzde 45'ler düzeyine kadar düşmüş ve gittikçe de düşmektedir. Kendi içerisinde tarıma ayırdığı kaynakları azaltan Birlik, aday ülkelere de gittikçe azalan oranlarda mali kaynak ayırmaktadır. Bu bakımdan, her ne kadar Türkiye adaylığı sonrasında Birlik mali yardımlarını almaya hak kazanmış olsa da, tarımsal ve kırsal altyapının iyileştirilmesi için gerekli olacak kaynağın ancak çok küçük bir kısmını bu yolla karşılayabilecektir.

Türkiye'nin tarımsal ve kırsal yapısı Avrupa Birliği ülkeleri ile büyük farklılıklar taşımaktadır. Karşılaşılan en önemli farklılıklar, kırsal yapılarda, kırsal nüfusta, gelirden ve tarımsal işletmelerin büyüklüğünde görülmektedir. Türkiye'nin kırsal alanlarını kalkındırması ve Avrupa Birliği ile uyumlu bir kırsal kalkınma politikası uygulayabilmesi için özetle kırsal altyapısını iyileştirmesi, köylerini yenilemesi, kırsal alanda yaşayan insanların yaşam standartlarını yükseltmesi ve

kırsal mirasın korunmasını sağlaması gerekmektedir. Bunun gerçekleşebilmesi için ise arazilerin iyileştirilerek toplulaştırılması ve ekonomik işletme büyüklüğü dikkate alınarak yeniden parsellenmesi, arazilerin amaç dışı kullanımının önüne geçilmesi, miras hukukunda düzenlemeler yapılarak arazilerin tekrar küçülmesinin ve parçalanmasının engellenmesi, kayıtların güncellenmesi, doğal kaynakların korunması ile, toprak ve su kaynaklarının yönetiminin geliştirilmesi sağlanmalıdır. Ayrıca üreticilerin örgütlenmelerinin sağlanması, turizm, el sanatları gibi tarım dışı gelir getirici faaliyetlerin çeşitlendirilmesi, tarım-sanayi entegrasyonu sayesinde tarımsal nüfusun azaltılması, tarımsal işletmelere yatırımların artırılması, çevre dostu tarımsal faaliyetlerin özendirilmesi ve yaygınlaştırılması, tarımsal ürünlerin pazarlanmasının kolaylaştırılması ve ürün ihtisas borsalarının geliştirilmesi, özel ormancılığın ve ağaçlandırma çalışmalarının desteklenerek, orman ürünleri işleme sanayisinin geliştirilmesi, tarım sigortaları sisteminin yaygınlaştırılarak, üreticilerin doğal afetlerden korunmasının sağlanması, mesleki eğitimin yaygınlaştırılması ve geliştirilmesi gerekmektedir.

Bu bakımdan Türkiye'nin en kısa sürede Avrupa Birliği'nin Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu benzeri bir fon oluşturması ve kırsal kalkınma ile ilgili tüm projelerin finansmanını bu fondan karşılaması Birliğe uyum açısından faydalı olacaktır.

Türkiye'de öncelikle kırsal kalkınma kavramının AB'de olduğu şekilde ele alınması, kırsal alanların sadece tarım nüfusunu barındıran alanlar olmadığı, bu yönüyle sadece tarımsal yapıyı iyileştirme yönündeki çalışmaların kırsal kalkınma için yeterli olmayacağına anlaşılması ve kırsal alanların entegre bir yaklaşımla değerlendirilerek, sosyal ve bölgesel politikaları da kapsayacak şekilde oluşturulacak kırsal kalkınma politikaları sayesinde yeniden kalkındırılmaya çalışılması gerekmektedir.

Türkiye'de kırsal alanlar çok geniş bir coğrafyaya ve doğal kaynak potansiyeline sahiptir. Kırsal alanlarda yaşayan yoğun nüfus, diğer sektörlere kıyasla

kendi içinde de daha adaletsiz bir gelir dağılımıyla karşılaşmakta, bu ise zaten küçük ölçekli ve düşük verimle çalışan işletmelerin daha da küçülmesine ve daha düşük verimle çalışır duruma gelmesine, ayrıca kırsal alanlardan kentlere yoğun bir göç yaşanmasına neden olmaktadır. Kırsal alanlarda görülen eğitim, sağlık, sosyal güvenlik ve diğer altyapı yatırımlarının eksiklikleri de, kırsal kalkınma önünde önemli engeller oluşturmaktadır.

Kırsal alanlarla ilgili politikaların belirlenmesinde tüm bu yetersizliklerin ve potansiyellerin dikkate alınması ve buna göre en uygun ve ulaşılabilir hedeflerin ortaya konulması gerekmektedir. Başarılı bir sonuca ulaşmak için bu hedeflere bağlı olarak uygun stratejiler ve politikalar oluşturularak, bunların doğru ve entegre bir şekilde uygulanması zorunludur. Zaten Avrupa Birliği Komisyonu da her yıl yayınladığı ilerleme raporlarında bu konu üzerinde önemle durmakta, en kısa sürede Türkiye'nin bir Kırsal Kalkınma Stratejisi oluşturması gerektiğini vurgulamaktadır. Türkiye bunun gerçekleştirilebilmesi için oluşturulacak Kırsal Kalkınma Stratejisi'ne temel oluşturması amacı ile Ön Ulusal Kalkınma Planı'nı oluşturmuştur. Ayrıca Avrupa Birliği'ne uyum çalışmaları çerçevesinde oluşturulan komisyonlar ve çalışma grupları da bu yönde faaliyetlerini sürdürmektedir.

Avrupa Birliği ile bütünleşme yolunda Türkiye'nin kırsal kalkınma hedefleri kırsal nüfusun gelir düzeyini yükselterek, gelir dağılımını düzenlemek ve rekabet gücünü arttırmak, kırsal alanlardaki insan kaynaklarının eğitimi ve çeşitli sektörlerde istihdamını sağlamak, çevreyi ve kırsal mirası korumak olmalıdır.

Kırsal nüfusun gelir düzeyini yükselterek, gelir dağılımını ve rekabet gücünü arttırmak için öncelikle kırsal alanlardaki altyapıyı geliştirmek ve yapısal sorunları çözmek gerekmektedir. Bu kapsamda yerleşim yerleri bir plan dâhilinde yeniden yapılandırılmalı ve imar planlarının uygulanmasında ilgili kamu kurumları, belediyeler ve sivil örgütler gibi çeşitli kuruluşlar arasında koordinasyon sağlanmalıdır. Kırsal kesimde içme ve kullanma suyu eksikliklerinin giderilmesi, sulama imkânı bulunan arazilerde sulama ağı oluşturulması, bölge ve ürünlere göre

en uygun işletme büyüklüklerinin tespit edilerek, işletmelerin bu büyüklüğe kavuşmalarının temini ve daha sonra tekrar parçalanmalarının engellenmesi, parçalı arazilerin bütünleştirilerek, arazi toplulaştırma çalışmalarının hızlandırılması, ülkenin potansiyelinin tespit edilmesi için envanter çalışması yapılması sağlanmalıdır. Ayrıca tarımda üretim planlamasının yaygınlaştırılması ve verimliliğin artırılması için gereken önlemlerin alınması, tarımsal üretimin daha modern yöntemlerle gerçekleştirilmesinin ve makineleşmenin sağlanması, tarımsal sanayinin geliştirilmesi ve tarım-sanayi bütünleştirilmesinin sağlanarak yeni istihdam olanaklarının yaratılması ve tarımsal sanayinin sürdürülebilirliği için sözleşmeli tarımın yaygınlaştırılması gerekmektedir.

Son yıllarda tarımsal ürünler aleyhine gelişen dış ticaret dengesinin ihracat lehine dönmesi için tarımsal ürünlerin pazarlanma olanakları geliştirilmeli, markalar ve coğrafi işaretler garanti altına alınmalı, kırsal ekonomi kayıt altına alınmalı, buna bağlı bir coğrafi bilgi sistemi ve veri tabanı oluşturulmalı, tarımsal ürünlerde AB normları ve diğer uluslararası standartlar uygulanmalı ve ulusal gıda güvenliği sağlanmalıdır. Tarımsal ürünlerin dış ticareti önündeki engellerin kaldırılabilmesi için ürün sertifikaları sistemi oluşturulmalı, sistem dahilinde ürünlerin kalite ve sağlık standartlarına ilişkin bilgilerin kayıt altına alınacağı özel laboratuvarlar kurulmalıdır.

Tarımsal üretimin ihracata uygun kalitede yapılması, ürün farklılaşmalarının gerçekleştirilmesi, hayvansal üretimin toplam tarımsal üretim içindeki payının artırılması, hayvan hareketlerinin kontrol altına alınması, su ürünleri üretiminin teşvik edilmesi, tarımsal ürünler için üretim bölgelerinde tarımsal sanayi bölgeleri kurulması, kırsal alandaki ekonomik çeşitliliğin sağlanması ve istihdam sağlayacak tarım dışı sektörlerin desteklenerek göçün önlenmesi, uygun kırsal kalkınma modellerinin geliştirilmesi ve çeşitli yörelerde cazibe merkezleri oluşturulması kırsal kalkınma için önemli sayılabilecek diğer önlemlerdir.

Kırsal kalkınmanın sağlanabilmesi için en önemli konulardan birisi de üreticilerin etkin olarak örgütlenmesinin sağlanmasıdır. Avrupa Birliği'nde üretici örgütleri üretimin planlanması aşamasından, girdi temini ve ürünlerin işlenerek pazarlanması aşamasına kadar pek çok konuda aktif görevler üstlenmektedirler. Bunun yanında oldukça güçlü bir üretici örgütlülüğüne sahip olan Birlik içerisinde, üreticiler baskı grubu oluşturmakta ve Ortak Tarım Politikaları ile ulusal tarım politikalarının belirlenmesinde etkili olmaktadır. Birlik tarafından uygulanan kırsal kalkınma programlarına katılan bu örgütler, uygulamalarda oldukça başarılı çalışmalarda bulunmaktadır.

Türkiye'de de kırsal kesimde üreticiler, Avrupa Birliği'ndekine benzer şekilde Ziraat Odaları, üretici birlikleri ve kooperatifler şeklinde örgütlenmişlerdir. Ancak Türkiye'deki bu üretici örgütleri tüm üretici kesimleri kapsayamamakta ve gerçek anlamda görevlerini yapamamaktadırlar. Ürün bazında örgütlenmiş sınırlı sayıda bazı kooperatif ve birliklerin üreticilere girdi temini, üretim ve pazarlama konularında başarılı sayılabilecek çalışmaları olsa da, bu örgütlerin özellikle politikaların belirlenmesinde ve üretimin planlanmasında gerçek anlamda bir etkide bulduklarını söylemek güçtür. Yine bölgesel bazda uygulanan kırsal kalkınma projelerinde bu tip örgütlerin katılımları sağlanamadığından, Türkiye'de geçmişte uygulanan pek çok proje hedeflerine ulaşamamıştır.

Aynı şekilde Avrupa Birliği'nde yerel yönetimler de pek çok konuda oldukça başarılı çalışmalar yapmakta, politikaların belirlenmesine katkıda bulunmakta ve kendi geliştirdikleri proje ve programlarla kırsal kalkınma çalışmalarına katılmaktadırlar. Türkiye'de ise yerel yönetimlerin politikaların belirlenmesinde hemen hiç etkilerinin olmadığı görülmektedir. Benzer şekilde kırsal kalkınma konusunda da yerel yönetimler proje üretememekte, merkezi idarenin projelerine ise aktif olarak katılımları sağlanamadığından, sorunların çözümü noktasında fazla etkili olamamaktadırlar.

Türkiye’de tarım sektörü çok sayıda kuruluşun yetki ve sorumluluğu altında bulunmaktadır. Tarım ve kırsal kalkınma politikalarının belirlenmesinde ve uygulanmasında kuruluşlar arasında yetki karmaşası bulunması, bu yöndeki sorunların çözümü önünde engel oluşturmaktadır. Sorunların çözülebilmesi için, tarım ve kırsal kalkınma politikalarını oluşturma ve uygulama yetkisi tek bir bakanlığa verilmelidir. Ayrıca tarım sektöründeki yapısal sorunların çeşitliliği, bu sektörde istihdam edilen nüfusun büyüklüğü ve Avrupa Birliği’ne uyum sürecinde yapılması gereken düzenlemelerin fazlalığı dikkate alınarak, bu sorunların çözümlenebilmesi için yetki verilen bakanlığın idari, teknik ve mali açıdan güçlendirilmesi ve işlerliğinin arttırılması gerekmektedir. Bunun yanında politikaların belirlenmesi ve uygulanması aşamalarında üretici örgütlerinin, yerel yönetimlerin, ilgili diğer sektör temsilcilerinin ve sivil toplum kuruluşlarının da katılımı sağlanmalıdır. Bu amaçla ülkede bir Ulusal Tarım Konseyi oluşturularak, bu konseyin ulusal tarım politikalarının belirlenmesinde danışma ve nihai karar mercii olarak işlev görmesi temin edilmelidir.

Türkiye’de genç nesil genellikle sanayi ve hizmetler sektöründe çalışmakta, dolayısıyla da tarım sektöründe daha çok yaşlılar ve aktif işgücü piyasasına katılmayan kadınlar istihdam edilmektedir. Bu ise tarımın her geçen gün daha fazla yaşlı nüfus tarafından gerçekleştirilmesi sonucunu doğurmaktadır. Bu durum, önümüzdeki 5-10 yıllık süre içerisinde tarımda istihdam edilen nüfusun hızlı bir şekilde azalacağını göstermektedir. Türkiye açısından bir avantaj gibi görünen bu durumun ileride daha büyük sorunlara yol açmaması için, tarım dışına çıkan genç nüfusun hızlı bir şekilde mesleki eğitime tabi tutulması ve kırsal alanlarda kurulacak sanayi tesislerinde istihdam edilmesi gerekmektedir.

Bununla beraber sosyal güvenlik sisteminde yapılacak düzenlemeler ile tarım sektöründe faaliyet gösterip, emekli olmak isteyen insanlar için işletmelerini gençlere devretmeleri koşuluyla bazı kolaylıklar getirilmesi ve emekliliğin yaşlı çiftçiler için cazip hale getirilmesi gerekmektedir. Tarım sektöründe faaliyet göstermek isteyen gençler için ise, Avrupa Birliği’nde olduğu gibi işletme kurabilmeleri amacıyla

teşvik ve desteklemeler verilmesi, yeni işletme kuracak veya işletmesi olup da tarım sektöründe faaliyetlerine devam edecek genç insanların, yine çevre ve tarım konularında eğitimlerinin sağlanarak tarımı bilinçli olarak gerçekleştirmeleri sağlanmalıdır.

Tarımsal üretimde verimliliğin sağlanması ve üretimde karşılaşılan sorunların giderilebilmesi için, genç çiftçilerin eğitimleri ile ülkede sertifikalı çiftçilik uygulamasına geçilmeli, bu şekilde gençlerin belirli bir eğitimden sonra çiftçilikle uğraşmalarına izin verilmelidir. Tarım sektöründeki bilinç düzeyinin yükseltilebilmesi için tarıma yönelik lise düzeyinde okullar açılarak yaygınlaştırılmalı ve buralarda başarı gösterecek öğrencilere Üniversitelere (Ziraat Fakülteleri) doğrudan geçiş hakkı tanınarak, bu okullar öğrenciler için cazip hale getirilmelidir.

Kısaca kırsal alanlardaki insan kaynaklarının eğitimi ve çeşitli sektörlerde istihdamının sağlanması için, temel ve mesleki eğitimin desteklenmesi, çiftçi eğitiminin ve tarımsal eğitim kurumlarının yeniden organize edilmesi, tarımsal danışmanlık sisteminin yaygınlaştırılarak, özel sektörün de tarımsal danışmanlık yapmasının ve çiftçi eğitim çalışmalarına katılmasının önü açılmalıdır. Bunu yanında kırsal alanlardaki kadın, genç ve yetişkinler için özel eğitim programları düzenlenmesi, çiftçi örgütlerinin güçlendirilerek, bu örgütlerin ve yerel yönetimlerin eğitim çalışmalarına aktif katılımlarının sağlanması, eğiticilerin eğitiminin temin edilmesi ve teknoloji kullanımının yaygınlaştırılması gerekmektedir.

Çevreyi ve kırsal mirası korumak için ise, arazi kullanım planları hazırlanmalı, tarım alanlarının amaç dışı kullanımı engellenmeli, çevre dostu tarım teknikleri yaygınlaştırılmalı, bitkisel ve hayvansal üretimde ilaç, hormon ve gübre kullanımı reçeteye bağlı olarak gerçekleştirilmelidir. Doğal kaynakların ve gen kaynaklarının korunması ve saklanması, ormanların, su havzalarının, doğal çayır ve meraların korunması ve ıslah edilmesi, aşırı erozyona maruz kalan veya çoraklaşan

alanlara özel tedbirler uygulanması, çevre dostu politikalar oluşturulması ve Türkiye için büyük bir potansiyel taşıyan organik tarımın yaygınlaştırılması sağlanmalıdır.

Tarım tamamen doğal koşullara bağlı olarak yapıldığından, iklim ve tabiat olaylarından çok fazla etkilenmektedir. Bu ise geçimini tarımsal üretimden karşılayan kırsal kesim insanları için büyük riskler oluşturmaktadır. Tarımda risk yönetiminin geliştirilmesi, yapılacak üretim planlamalarında ürün farklılaştırma yöntemlerinin kullanılması ve riskin uzman kuruluşlara devrinin sağlanabilmesi için de tarım sigortaları sisteminin ülke çapında yaygınlaştırılması gerekmektedir.

Bunun yanında üretilen ürünlerin pazarlanması sırasında ortaya çıkabilecek risklerin giderilebilmesi için de sözleşmeli üretim teşvik edilmeli, uluslararası piyasalarda rekabet şansı bulunan tarımsal ürünler için de üreticilerin pazarlama kuruluşları ve tüccarlar karşısında pazarlık gücü kazanmaları açısından üretim bölgelerinde ürün borsaları oluşturularak, açık artırma yöntemi ile pazarlamanın yaygınlaştırılması sağlanmalıdır. Ayrıca depolamada karşılaşılan sorunların giderilebilmesi ve üreticilerin ürünlerini yıl içerisinde istedikleri zaman piyasaya sürmelerini sağlamak amacıyla üretim bölgelerinde soğuk hava depoları kurulması sağlanmalı, bu şekilde üreticilerin ürünlerini değerinde satmalarına ve yeterli sermaye birikimine ulaşmalarına yardımcı olunmalıdır.

Türkiye’de özellikle kırsal kesimde bulunan küçük aile işletmelerinin önemli oranda sermaye yetersizlikleri bulunmaktadır. Tarım Kredi Kooperatifleri, bazı özel bankalar ve ürün bazında örgütlenmiş bazı kooperatifler işletmelerin sermaye gereksinimlerini karşılamak için faaliyetlerde bulunmalarına karşın, bu çalışmalar yeterli olamamaktadır. Bu nedenle Türkiye’de kooperatiflerin ve bu kooperatiflere üye olan işletme sahiplerinin sermaye ihtiyaçlarını karşılamak üzere bir Kooperatifler Bankası’na gereksinim duyulmaktadır.

Erozyon ve çoraklaşma tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de önemli sorunlar arasında yer almaktadır. Tarım arazilerinde erozyon ve çoraklaşma ile mücadele yeteri kadar yapılamamakta, her yıl önemli miktarda alan tarım

yapılabilme özelliğini kaybetmektedir. Bunun yanında tarım arazileri dışında da yoğun oranda erozyon görülmektedir. Bu sorunun giderilebilmesi ve çoraklaşmanın önlenmesi için özel çalışmalar yapılması, erozyona maruz kalan tüm alanların ve tarım arazisi özelliğini kaybetmiş arazilerin çayır-mera özelliğine kavuşturulması veya ormanlaştırma çalışması yapılması gerekmektedir. Kırsal kalkınma açısından ise çayır ve mera yapılan alanlarında hayvancılığın, ormanlaştırılan alanlarda da orman işletmeciliğinin geliştirilerek, çevrenin korunması sağlanırken, aynı zamanda kırsal alanlarda yaşayan insanlara alternatif gelir kaynakları yaratılmalıdır.

Özetle, Türkiye’de kırsal kalkınma hedeflerine ulaşılabilmesi için, kırsal ve tarımsal kalkınma bir bütün olarak algılanmalı ve ortaya konulacak politikaların Avrupa Birliği’nin Ortak Tarım ve Kırsal Kalkınma Politikalarına uyumu sağlanmalı; ulusal kalkınma planlarına bağlı olarak uygun kırsal kalkınma projeleri oluşturulmalı ve bu projelerin uygulanmasında ilgili kuruluşlar arasında eşgüdüm sağlanmalıdır. Bunun yanında kırsal kalkınmanın temelini oluşturan tarım sektörünün yapısal sorunlarının çözümünün sağlanması; tarım hizmetlerinin bütünlük içinde yürütülebilmesi için kurumsal yapının yeniden düzenlenmesi; kırsal alanlarla ilgili projelerin oluşturulması ve uygulanması aşamalarında yerel yönetimlerin ve sivil toplum kuruluşlarının aktif katılımının sağlanması; doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımının temini ve kırsal alana ilişkin bir finansman sisteminin oluşturulması gerekmektedir.

Türkiye’nin ile Avrupa Birliği’nin kırsal alanlarında ve tarımsal yapılarında çok büyük farklılıklar bulunmasına karşın, bu farklılıklar Türkiye’nin Birliğe tam üyeliği önünde engel oluşturmamaktadır. Unutulmamalıdır ki, Birliğe çok önceleri katılan pek çok ülkenin bile henüz tarım sektörü açısından tam uyumlarının tamamlanmadığı göz önüne alındığında, Türkiye’nin Birliğe uyumu açısından en önemli hususların, öncelikle tarımsal yapıdaki farklılıkları gidermekten çok, mevzuattaki farklılıkların ortadan kaldırılması ve yeni oluşturulan mevzuatların uygulanmasının sağlanması olduğu söylenilebilir. Bu bakımdan istatistik veri tabanlarının geliştirilmesi, çiftçi, arazi ve hayvan kayıt sistemlerinin tamamlanması,

gerekli idari yapılanmaların oluşturulması, çiftçi örgütlenmelerinin güçlendirilmesi, kalite standartları, bitki ve hayvan sağlığı koşulları, veteriner kontrol noktaları, balıkçılık kontrol ve avlanma sistemleri ve hayvan refahı gibi konularda mevzuatın uygulanması en öncelikli olarak yapılması gereken konulardır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

AKIN, Ayşegül., “AB Kırsal Kalkınma Politikalarında Değişim”, **Küreselleşme ve Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türk Tarım Politikaları Sempozyumu-Bildiriler**, G.Ü.Basımevi, Gaziantep, 2003.

Ankara Sanayi Odası., Erişim: 09.04.2005,
<http://www.aso.org.tr/asomedyana/nisan2002/dosyanisan2002.html>.

ARISAN, Nilgün., “Ulusal Program’ın Ekonomik Kriterler ve Müktesebat Uyumu Bölümlerinin Genel Değerlendirmesi”, **Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi**, Yıl: 3, Sa: 35, Ankara, 2003, Erişim: 28.11.2005, http://www.gap-dogu-kalkinma.com/ekonomi/1_ab_g_ek.htm

ATAKAN, Mehtap.(1998), Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası ve Türkiye’nin Uyumu, (Uzmanlık Tezi), Ankara, Erişim: 11.09.2005,
http://www.gumruk.gov.tr/ab/tezler/ortak_tarim.pdf.

ATILGAN, G.Şahika., “Ortak Tarım Politikası 2003 Reformu”, **Tarım ve Mühendislik Dergisi**, ZMO Yayınları, Sayı: 69-70-71, Ankara, 2004.

Avrupa Birliği Genel Sekreterliği., Erişim: 13.05.2005,
<http://www.abgs.gov.tr/content.asp?CID=8086>.

Avrupa Birliği Genel Sekreterliği., Erişim: 13.05.2005,
<http://www.abgs.gov.tr/content.asp?CID=8150>.

Avrupa Birliği Genel Sekreterliği., Erişim: 26.09.2005,
<http://www.abgs.gov.tr/uploads/files/KATILIM ONCESI ARAC - KIRSAL KALKINMA BILESENİ.PDF>.

Avrupa Birliği Genel Sekreterliği., Erişim: 11.11.2005,
http://abgs.gov.tr/uploads/files/KOB_2005.pdf.

Avrupa Birliği Genel Sekreterliği., Erişim: 28.11.2005,
http://www.abgs.gov.tr/uploads/files/2005_ilerleme.pdf.

Avrupa Birliği Genel Sekreterliği., Erişim: 03.06.2006,
<http://www.abgs.gov.tr/uploads/files/Main administrative structures-version may 2005.pdf>.

Avrupa Birliği Genel Sekreterliği., Erişim: 03.06.2006,
http://www.abgs.gov.tr/tarama/tarama_files/11/sorular_cevaplar_files/cevaplar/Kırsal Kalkınma.pdf.

Avrupa Birliği Genel Sekreterliği., Erişim: 03.06.2006,
http://www.abgs.gov.tr/tarama/tarama_files/12/sorular ve cevaplar_files/SC12_cevaplar.pdf.

Avrupa Birliği Genel Sekreterliği., Erişim: 03.06.2006,
http://www.abgs.gov.tr/tarama/tarama_files/13/sorular_ve_cevaplar_files/SC13_Cevaplar.pdf.

Avrupa Birliği Genel Sekreterliği., Erişim: 03.06.2006,
<http://www.abgs.gov.tr/UVTweb/UVTwebISAPI.dll/EXEC>.

Avrupa Komisyonu., AB İstatistik Yıllığı, Erişim: 05.05.2005,
http://epp.eurostat.cec.eu.int/portal/page?_pageid=1334,1457135,1334_147140&_dad=portal&_schema=PORTAL.

Avrupa Komisyonu., Genişleme ve Tarım: AB'ye Yeni Üye Ülkeler İçin Bir Bütünleşme Stratejisi, Erişim: 11.10.2004,
http://www.europa.eu.int/comm/agriculture/external/enlarge/press/176_tr.pdf.

Avrupa Komisyonu., “Türkiye'nin Üyeliği Perspektifinden Kaynaklanan Hususlar”, **Komisyon Birimleri alışma Belgesi**, Erişim: 27.12.2004,
http://www.abgs.gov.tr/uploads/files/Etki_Raporu.pdf.

Avrupa Komisyonu., Erişim: 09.05.2005,
http://www.europa.eu.int/comm/agriculture/rur/publi/propimpact/text_en.phf.

Avrupa Komisyonu., Erişim: 02.04.2005,
http://www.europa.eu.int/comm/regional_policy/pcf4a_en.ht.

Avrupa Komisyonu., Erişim: 02.04.2005,
http://www.europa.eu.int/comm/regional_policy/pcf4b_en.ht.

Avrupa Komisyonu., Erişim: 20.12.2004,
http://www.europa.eu.int/comm/regional_policy/intro/regions4_en.htm.

Avrupa Komisyonu., Erişim: 20.12.2004,
http://www.europa.eu.int/comm/regional_policy/intro/regions5_en.htm.

Avrupa Komisyonu., Erişim: 20.12.2004,
http://www.europa.eu.int/comm/regional_policy/intro/regions6_en.htm.

Avrupa Komisyonu., Erişim: 21.05.2004,
<http://www.europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/g24208.htm>.

Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, “Avrupa'da Yenilenme, Türkiye'ye Etkisi”, **AB Tarım Politikası**, Tisamat Matbaası, Ankara, 2002.

Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği., “Yerli Kaynakların Ekonomik Gelişme İçin Harekete Geçirilmesi”, **Avrupa Birliği Bölgesel Politika**, Tisamat Matbaası, Ankara, 2001.

Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği., Erişim: 27.12.2004,
http://www.euturkey.org.tr/abportal/uploads/files/2000-2003_Mali_Yardimlar.doc.

Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği., Erişim: 03.06.2006,
[http://www.euturkey.org.tr/abportal/uploads/files/Ekonomik Kriterler \(Nisan 2006\).doc](http://www.euturkey.org.tr/abportal/uploads/files/Ekonomik_Kriterler_(Nisan_2006).doc)

Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği., Erişim: 03.06.2006,
[http://www.euturkey.org.tr/abportal/uploads/files/İdari Kapasite Eylem Planı taslak.doc](http://www.euturkey.org.tr/abportal/uploads/files/İdari_Kapasite_Eylem_Planı_taslak.doc).

Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği., Erişim: 03.06.2006,
<http://www.euturkey.org.tr/abportal/uploads/files/idarikapasite.doc>.

Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği., Erişim: 03.06.2006,
http://www.euturkey.org.tr/abportal/uploads/files/idari_kapasite_tablo.doc.

Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği., Erişim: 11.11.2005,
<http://www.deltur.cec.eu.int/kitap/turrapor.rtf>.

Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği., Erişim: 11.11.2005,
<http://www.deltur.cec.eu.int/duzenlirapor99.rtf>.

Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği., Erişim: 11.11.2005,
<http://www.deltur.cec.eu.int/duzenlirapor2000tr.rtf>.

AYTÜRE, Selma., “AB Tarım Müktesebatına Uyum Konusunda Yürütülen Çalışmalar”, **Küreselleşme ve Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türk Tarım Politikaları Sempozyumu-Bildiriler**, G.Ü.Basımevi, Gaziantep, 2003.

AYTÜRE, Selma., “Küreselleşen Dünyada Avrupa Birliği’ne Girerken Türk Tarımı”, **Türktarım Dergisi**, TKB Yayınları, Sayı: 143, Ankara, 2002.

CAN, Fatma., Avrupa Topluluğu’nda Tarımsal Ürünlere Yönelik Destekler ve Çiftçilere Yapılan Yardımlar, Erişim: 26.09.2005,
[http://www.abgs.gov.tr/uploads/files/ABde tarim destekleri.pdf](http://www.abgs.gov.tr/uploads/files/ABde_tarim_destekleri.pdf).

CİVELEK, A.Yavuz., “Zirai Kavramların Kullanımında Kargaşa”, **Türktarım Dergisi**, TKB Yay.Dairesi Bşk.Matbaası, Sayı: 147, Ankara, 2002.

ER, Celal., “Tarım Kentleri ve Kırsal Kalkınma”, **Tarım ve Köy Dergisi**, TKB Yay.Dairesi Bşk. Matbaası, Sayı: 131, Ankara, 2000.

ÇALIŞKAN, Olgu., Kırsalın Kentselleştirilmesi Projesi, Kırdan Kalkınma, Erişim: 20.07.2004, <http://www.aydinlanma1923adk.itu.edu.tr/kirkent>.

ÇEVİK, Bahri., “Kırsal Kalkınmada Fiziksel Planlama ve Merkez Köy Yaklaşımı”, **Tarım ve Köy Dergisi**, TKB Yay.Dairesi Bşk. Matbaası, Sayı: 131, Ankara, 2000

GİRGİN, İrfan., “Kırsal Sanayi ve Kalkınma İlişkileri”, **Tarım ve Köy Dergisi**, TKB Yay.Dairesi Bşk. Matbaası, Sayı: 131, Ankara, 2000.

Dış Ticaret Müsteşarlığı., **Avrupa Birliği ve Türkiye**, DTM Yayınları, 4. Baskı, Ankara, 1999.

Dış Ticaret Müsteşarlığı.(1999), **Avrupa Birliği ve Türkiye**, Ankara, Erişim: 12.12.2004, <http://www.foreigntrade.gov.tr>.

Dış Ticaret Müsteşarlığı., Erişim: 12.11.2004, http://www.foreigntrade.gov.tr/ab/abtarim/Ab_reform.htm.

Dış Ticaret Müsteşarlığı., Erişim: 12.11.2004, <http://www.foreigntrade.gov.tr/ab/abtarim/abtarim.htm>.

DİE., Erişim: 01.05.2005, <http://www.die.gov.tr/konular/nufusSayimi.htm>.

DİE, **2001 Genel Tarım Sayımı Tarımsal İşletmeler (Hanehalkı)**, DİE Matbaası, Ankara, 2004.

DPT., Erişim: 28.11.2005, <http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/genckolm/malipoli.pdf>.

DPT., Erişim: 11.06.2004, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/o-ukp/tanitim.ppt>.

DPT., Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu Raporu, **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**, Erişim: 27.12.2004, <http://ekutup.dpt.gov.tr/bolgesel/oik538.pdf>.

DPT., **Ön Ulusal Kalkınma Planı (2004-2006)**, Erişim: 21.03.2005, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/o-ukp.pdf>.

DPT., Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005) 2002 Yılı Programı, Erişim: 12.05.2004, <http://ekutup.dpt.gov.tr/program/2002.pdf>.

EC., **Agricultural in the Europa Union Statistical and Economic Information-2004**, Belgium, 2005.

EC Directorate General for Agriculture., Agricultural Situation in the Candidate Countries-Country Report Turkey, Erişim: 27.12.2004, http://www.euturkey.org.tr/abportal/uploads/files/CP_Turkey_Agriculture.pdf.

EKMEN, M.Erhan., Avrupa Birliği'nde Tarım Kooperatifleri, Erişim: 20.07.2004, http://213.139.233.100/kurumsal/birimler/merkez/diatk/web/sunumlar/tarim_koop.ppt.

ENGİNDENİZ, Sait., "AB ve Türkiye'de Tarım İşletmelerinin Sayı ve Arazi Genişliklerindeki Değişmeler", **Türktarım Dergisi**, TKB Yayınları, Sayı: 143, Ankara, 2002.

ERAKTAN, Gülcan., "AB-Türkiye Üretici Örgütlülüğü ve Değişim", **AB Genişleme Sürecinde Türkiye-Tarımsal ve Kırsal Politikalar Sempozyumu**, Kozan Ofset, Ankara, 2003.

ERAKTAN, Gülcan., “Dünden Bugüne Ortak Tarım Politikası Pazar ve Müdahale Politikaları”, **Küreselleşme ve Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türk Tarım Politikaları Sempozyumu-Bildiriler**, G.Ü.Basımevi, Gaziantep, 2003.

ERAKTAN, Gülcan., “Türk Tarım Politikasında AB’ye Uyum Çalışmaları”, **Tarım ve Mühendislik Dergisi**, Kozan Ofset Sayı: 64-65, Ankara, 2002.

ERKAN, Hüsnü., **Sosyo-Ekonomik Bölgesel Gelişme-Teorik ve Uygulamalı Bir Yaklaşım**, D.E.Ü.Yayımları, İzmir,1987.

ERGİN, Gürol., “Avrupa Birliği Müzakerelerinde Türk Tarımı Panel Sonuçları”, **Türk Ziraat Yüksek Mühendisleri Birliği Dergisi**, Öztepe Matbaacılık Ankara, 2005.

ERTUĞRUL, Cemil., “Küreselleşme Sürecinin ve AB Tarım Politikalarındaki Gelişmelerin Türk Tarımına Olası Etkileri”, **Küreselleşme ve Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türk Tarım Politikaları Sempozyumu-Bildiriler**, G.Ü.Basımevi, Gaziantep, 2003.

GAP BKİ., Erişim: 09.04.2005,
<http://www.gap.gov.tr/Turkish/Dergi/D9152001/abbkp.html>.

GAP BKİ., Erişim: 09.04.2005,
<http://www.gap.gov.tr/Turkish/Dergi/D9152001/destek.html>.

GAP BKİ., Erişim: 18.05.2004, <http://www.gap.gov.tr/Turkish/Uiliski/dkp1.htm>.

GLUCKSMAN, Jerzy., “AB Genişleme Sürecinin Işığında Ortak Tarım Politikası”, **AB Genişleme Sürecinde Türkiye-Tarımsal ve Kırsal Politikalar Sempozyumu**, Kozan Ofset, Ankara, 2003.

GÜDER, Gökhan., “Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Politikaları ve Değişim Eğilimleri”, **AB Genişleme Sürecinde Türkiye-Tarımsal ve Kırsal Politikalar Sempozyumu**, Kozan Ofset, Ankara, 2003.

GÜNAYDIN, Gökhan., “Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikaları Türkiye Tarım Sektörü İçin Bir Çıkış Yolu Olabilir mi?”, **Tarım ve Mühendislik Dergisi**, ZMO Yayınları, Sayı: 69-70-71, Ankara, 2004.

GÜNAYDIN, Gökhan., “Küreselleşen Piyasa, Yoksullaşan Köylü”, **Tarım ve Mühendislik Dergisi**, Kozan Ofset, Sayı: 66-67, Ankara, 2003.

GÜNAYDIN, Gökhan., “Türkiye Ekonomisinin Tarımsal Yapısı ve Gelişimi”, **Türkiye Ekonomisi**, T.C.Anadolu Üniversitesi Yayın No: 1579, Eskişehir, 2004.

GÜRAN, Nevzat., **Uluslararası Ekonomik Bütünleşme ve Avrupa Birliği**, İkinci Baskı, Anadolu Matbaacılık, İzmir, 2002.

GÜRLÜK, Serkan., “Dünyada ve Türkiye’de Kırsal Kalkınma Politikaları ve Sürdürülebilir Kalkınma”, **UÜ İİBF Dergisi**, UÜ Yayınları, Cilt: 19, Sayı: 4, Bursa, 2001.

<http://www.arip.org.tr/kkp.htm>, (Erişim: 10.03.2006)

<http://www.belediyefuari.com/default.asp?/page=content&id=64&t=64>, (Erişim: 22.03.2006)

http://www.kayserim.net/haberekle/haber_detay.asp?id=2158, (Erişim: 01.05.2006)

<http://www.turkab.net/up/abup4081.htm>, (Erişim: 12.05.2004)

<http://www.turkab.net/up/abup4087.htm>, (Erişim: 12.05.2004)

İktisadi Kalkınma Vakfı., (Erişim: 11.11.2005),
<http://www.ikv.org.tr/pdfs/2001ilerlemeraporu.pdf>.

İktisadi Kalkınma Vakfı., (Erişim: 11.11.2005),
<http://www.ikv.org.tr/pdfs/2002ilerlemeraporu.pdf>.

İktisadi Kalkınma Vakfı., (Erişim: 11.11.2005),
<http://www.ikv.org.tr/pdfs/2003ilerlemeraporu.pdf>.

İktisadi Kalkınma Vakfı., (Erişim: 11.11.2005),
<http://www.ikv.org.tr/pdfs/2004ilerlemeraporu.pdf>.

İktisadi Kalkınma Vakfı., (Erişim: 11.11.2005),
<http://www.ikv.org.tr/pdfs/2005ilerlemekobkarsilastirma.pdf>.

İktisadi Kalkınma Vakfı., (Erişim: 11.11.2005),
<http://www.ikv.org.tr/pdfs/KOB2001.pdf>.

İktisadi Kalkınma Vakfı., (Erişim: 11.11.2005),
<http://www.ikv.org.tr/pdfs/KOB2003-tr.pdf>.

İktisadi Kalkınma Vakfı., (Erişim: 03.06.2006),
<http://www.ikv.org.tr/katilimmuzakereleri.php>.

KARLUK, Rıdvan., **Avrupa Birliği ve Türkiye**, Gen. 6. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2002.

KHGM., Erişim: 14.02.2005, <http://www.khgm.gov.tr/gorevleri.htm>.

KHGM., Erişim: 14.02.2005, <http://www.khgm.gov.tr/kutuphane/khgmtarihce1.htm>.

KHGM., Erişim: 14.02.2005, <http://www.khgm.gov.tr/kutuphane/toprakiskan1.htm>.

KHGM., Erişim: 14.02.2005, <http://www.khgm.gov.tr/kutuphane/topraksu1.htm>.

KHGM., Erişim: 14.02.2005, <http://www.khgm.gov.tr/kutuphane/yse1.htm>.

Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu. (2003), Avrupa Birliği'ne Üyelik Yolunda Türkiye Kırsal Kalkınma Politikası Raporu, Ankara, Erişim: 20.07.2004, http://213.139.233.100/arayuz/6/icerik.asp?fl=sanal_kutuphane2/kırsal_kalkınma_raporu_9-07-2003.zip.

KISAGÜNER, Koray., Avrupa Birliği'nde Kırsal Kalkınma Süreci ve Organik Tarım-Ülkemiz İşletmeleri İçin Pazar Fırsatları, Erişim: 20.07.2004, http://213.139.233.100/kurumsal/birimler/merkez/diatk/web/sunumlar/274,18,AB_KIRSAL_KALKINMA_POLİTİKALARININ_ANALİZİ.

KOCA, Fatma., AB Kırsal Kalkınma Politikası, Erişim: 20.07.2004, <http://213.139.233.100/kurumsal/birimler/merkez/diatk/web/sunumlar/22>.

KOSGEB., Erişim: 09.04.2005, <http://www.kobinet.org.tr/hizmetler/katilimci-kuruluslar/vakiflar/008c.html>.

MEB., Erişim: 22.03.2006, http://sgb.meb.gov.tr/daireler/istatistik/download/2004_2005.zip.

OLGUN, Akın, Ferruh İÇİN., **Tarım Politikaları ve Tarım Sektörü Açısından Avrupa Birliği ve Türkiye**, 1. Basım, E.Ü.Z.F.Ofset Atelyesi, İzmir, 1999.

OLHAN, Emine., "Türk Tarım Politikasının AB Ortak Tarım Politikası'na Uyumu", **Türktarım Dergisi**, TKB Yayınları, Sayı: 143, Ankara, 2002.

ÖLÇEN, A.Nejat., "Halk Sektörü ve Köykentler", **Tarım ve Köy Dergisi**, TKB Yay.Dairesi Bşk. Matbaası, Sayı: 131, Ankara, 2000.

ÖZCAN, Nurullah., **Türkiye Avrupa Birliği İlişikleri ve Tarım Müzakereleri**, Türk Ziraat Yüksek Mühendisleri Birliği Yayınları, Ankara, 2005.

Sağlık Bakanlığı., Erişim: 22.03.2006, <http://www.saglik.gov.tr/extras/istatistikler/geribildirim2005/Tablo1.htm>

Samsun Ticaret ve Sanayi Odası., Erişim: 12.07.2005, http://www.samsuntso.org.tr/tr/default.asp?Eid=1_15_10.

SUBAŞI, Gülay., "Alternatif Ürün Projesi Üzerinde Bazı Değerlendirmeler", **Tarım ve Mühendislik Dergisi**, Kozan Ofset, Sayı.: 64-65, Ankara, 2002.

SUIÇMEZ, B.Remzi., "IMF ve Dünya Bankası Anlaşmaları: Tarım Reformu!", **Küreselleşme ve Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türk Tarım Politikaları Sempozyumu-Bildiriler**, G.Ü.Basımevi, Gaziantep, 2003.

ŞAHİN, Ragıp.(1998), Avrupa Birliği Bütçesi, Fonlar ve Türkiye'nin Tam Üyeliği, DPT, Ankara, Erişim: 15.10.2004, <http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/sahinr/butcefon.html>.

ŞAHİNÖZ, Ahmet., “AB ve Türkiye Tarım Politikalarında Değişim Eğilimleri”, **AB Genişleme Sürecinde Türkiye-Tarımsal ve Kırsal Politikalar Sempozyumu**, Kozan Ofset, Ankara, 2003.

TKB., Erişim: 20.07.2004,
http://213.139.233.100/kurumsal/birimler/merkez/diatk/web/sunumlar/AB_YE_UYUM_.ppt.

TKB., Erişim: 20.07.2004,
http://213.139.233.100/kurumsal/birimler/merkez/diatk/web/sunumlar/yapisal_fon.ppt.

TKB., Erişim: 13.05.2005,
http://www.tarim.gov.tr/arayuz/9/icerik.asp?fl=desteklemeler/Tugem_destekleme/destek.htm

TKB., Erişim: 23.07.2004,
http://www.tarim.gov.tr/arayuz/6/icerik.asp?efl=girisulusal_program.htm.

TKB., Erişim: 23.07.2004,
http://www.tarim.gov.tr/arayuz/6/icerik.asp?efl=tarim_sektor/index.htm.

TKB., Erişim: 01.05.2006,
<http://www.tarim.gov.tr/arayuz/9/habergoster.asp?ID=965>.

TKB., Erişim: 01.02.2006,
<http://www.tarim.gov.tr/arayuz/9/icerik.asp?fl=../duyurular/tr.htm>.

TKB Kırsal Kalkınma Politikaları Komisyonu., II.Tarım Şurası Kırsal Kalkınma Politikaları Komisyon Raporu, Erişim: 05.01.2005,
<http://tarimsurasi.tarim.gov.tr/PDFLER/VIII.Komisyon.pdf>.

TKB Tarımsal Girdi ve Destekler Komisyonu, II. Tarım Şurası Tarımsal Girdi ve Destekler Komisyonu Çalışma Belgesi, Erişim: 05.01.2005,
<http://tarimsurasi.tarim.gov.tr/PDFLER/VII.Komisyon.pdf>.

TKB Tarımsal Örgütler ve Örgütlenme Komisyonu., II. Tarım Şurası Tarımsal Örgütler ve Örgütlenme Komisyonu Çalışma Belgesi, Erişim: 05.01.2005,
<http://tarimsurasi.tarim.gov.tr/PDFLER/X.Komisyon.pdf>.

TKB Tarımsal Yapıda Değişme ve Gelişmeler Komisyonu, II. Tarım Şurası Tarımsal Yapıda Değişme ve Gelişmeler Komisyonu Çalışma Belgesi, Erişim: 05.01.2005,
<http://tarimsurasi.tarim.gov.tr/PDFLER/II.Komisyon.pdf>.

TKB Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü, Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı, Erişim: 01.05.2006,
http://tedgem.gov.tr/haber/kky_des_prog_65il_eg_seminer/kky_des_prog_65il.htm.

TKB Uluslararası Tarımsal İlişkiler ve Avrupa Birliğine Uyum Komisyonu, II. Tarım Şurası Uluslararası İlişkiler ve Avrupa Birliğine Uyum Komisyonu Çalışma Belgesi, Erişim: 05.01.2005, <http://tarimsurasi.tarim.gov.tr/PDFLER/XI.Komisyon.pdf>.

TOBB, Erişim: 11.04.2005, <http://www.tobb.org.tr/anket/abbpyf.htm>.

TOPÇU, Tarık., Gündem 2000, Erişim: 20.07.2004, <http://213.139.233.100/kurumsal/birimler/merkez/diatk/web/sunumlar/GUNDEM2000.ppt>.

Türkiye Avrupa Birliği Merkezleri., Erişim: 11.03.2005, <http://www.abm-istanbul.org/dokunamlar/abm/ihale/yurtdisi/abihale.htm>.

Türkiye Tarımcılar Vakfı Araştırma Merkezi., “Avrupa Birliği ve Türk Tarımı”, **Tarım ve Yaşam Dergisi**, Sayı:27, Ankara, 2004.

ULUSOY, A.Sadi., “AB’ne Adaylık Sürecinde AB ve Türkiye Tarım Politikaları: Öncelikler-Farklılıklar-Çelişkiler”, **AB Genişleme Sürecinde Türkiye-Tarımsal ve Kırsal Politikalar Sempozyumu**, Kozan Ofset, Ankara, 2003.

URKAN, Ali., “AB Müktesebatını Üstlenebilme Kapasitesi, 2002 İlerleme Raporu ve Strateji Belgesi’nin Değerlendirilmesi/Tarımsal-Kırsal Mevzuat ve Kurumsal Yapılar”, **AB Genişleme Sürecinde Türkiye-Tarımsal ve Kırsal Politikalar Sempozyumu**, Kozan Ofset, Ankara, 2003.

VAROL, Sinan., Düünden Bugüne Ortak Tarım Politikası ve AB Tarımının Yönetim Yapısı, Erişim: 19.09.2005, <http://www.zmo.org.tr/etkinlikler/abgst03/08.pdf>.

YAZGAN, Hatice., Avrupa Tarımsal Yönverme ve Garanti Fonu (FEOGA), Erişim: 20.07.2004, <http://213.139.233.100/kurumsal/birimler/merkez/diatk/web/sunumlar/FEOGA.ppt>.

YILDIZ, F.Feramuz., “Avrupa Birliği’nde Müdahale ve Ödeme Kuruluşları”, **Tarım ve Mühendislik Dergisi**, ZMO Yayınları, Sayı: 69-70-71, Ankara, 2004.

ZENGİNGÖNÜL, Oğul., “Sosyal Politika-Esnek Çalışma Biçimleri Paradoksunda Avrupa Birliği Örneği”, **D.E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:5 Sayı:4, İzmir, 2003.

Ziraat Mühendisleri Odası, “Tarım ve Köyişleri Bakanlığı’nın Yeniden Yapılandırılması”, **Haber Bülteni**, Sayı: 73-74, Ankara, 2004.